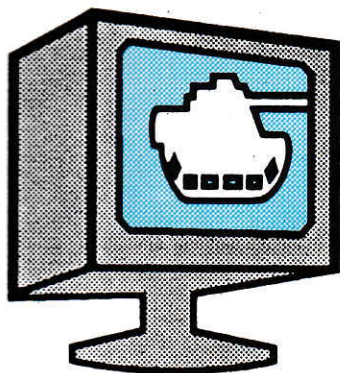

Nyt. szám: 1024/7H9

KATONA LOGISZTIKA

Anyagi-Technikai Biztosítás

5. ÉVFOLYAM
1997. 1. SZÁM

Megjelenik negyedévenként
A MH ATFCSEF-ség belső kiadványa

Szerkesztő bizottság

Elnök	Dobó Péter
Tagok	Domine János, Fehérvári Tamás , Svéd László, Szenes József, Szenes Zoltán, Asztalos Kálmán, Ballai Zoltán, Csűrös János, Kiss László Ferenc

Szerkesztőség

Főszerkesztő	Szücs László
Felelős szerkesztő	Tóth József
Felelős kiadó	Littomiczky János

Készült: 270 példányban
Egy példány: 140 lap

„Tactics is the art of the logistically possible”
„Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete”

táp
261

265

274

KATONAI LOGISZTIKA

Anyagi-Technikai Biztosítás

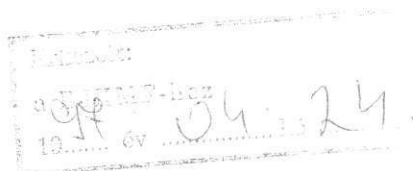
TARTALOMBÓL:

- Hadtáp anyagellátás, avagy disztribúció ???
- NATO-orientált közlekedési szolgálat
- NATO-hoz való csatlakozás alapvető (politikai-, katonai és pénzügyi) kérdései
- Gondolatok a logisztikai tisztek jövőbeni kiképzéséről
- A T-72M harckocsik beszerzésének minőségbiztosítása
- Az ESZKÖZ-rendszer

1997

1

MH ATFCSE-SÉG BELSŐ KIADVÁNYA

277

Emlékezünk és búcsúzunk

Dr. Fehérvári Tamás mk. vezérőrnagy a Magyar Honvédség Haditechnikai Csoportfőnöke (főcsoportfőnök helyettes), a hadtudomány kandidátusa, a Magyar Hadtudományi Társaság Haditechnikai Szakosztályának elnöke, a Katonai Logisztika folyóirat szerkesztő bizottságának tagja, 1997. március 15-én tragikus hirtelenséggel elhunyt.

Dr. Fehérvári vezérőrnagy úr 1942. július 07-én született Szolnokon. A katonai pályát 1962. november 29-én kezdte, sorkatonaként a 22. tüzérezrednél Cegléden. 1963-1966. között elvégezte az Egyesített Tiszti Iskolát Budapesten. Tisztté avatása után Kaposváron a 303. tüzér javító műhelynél kezdte a hivatásos katonai pályát, légvédelmi géppuska és lövészfegyver javító részlegvezető beosztásban.

1970-1974. között Kijevben elvégezte a Légvédelmi-tüzér Mérnöki Főiskolát. Végzés után az 5. hadsereg Fegyverzeti Szolgálatához került mérnök-főtiszti beosztásba. Itt kezdett foglalkozni a tudományos munkával. Részt vett a fegyverzeti eszközök megbízhatósági információs rendszerének kidolgozásában.

Székesfehérvárról, több csapatlégvédelmi szaktanfolyam elvégzése után, 1981-ben Keszthelyre, a 7. önálló légvédelmi tüzérezredhez került, parancsnok technikai helyettese beosztásba. A tudományos munkáját itt is folytatta. Több éves kutató munkája eredményeként 1987-ben sikeresen megvédte kandidátusi disszertációját. 1987. augusztus 01-én kinevezték az ezred parancsnokának.

Ezred parancsnoki beosztásból, 1990. január 01-el került újra vissza a fegyverzettechnikai szolgálat állományába, MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnök helyettes beosztásba.

Eredményes szakmai tevékenységének elismeréseként, 1991. december 01-el kinevezték a MH Haditechnikai Csoportfőnök (főcsoportfőnök helyettes) beosztásba.

Pályafutását előljárói folyamatosan elismerték. Érdem után 8 alkalommal részesült kitüntetésben és számtalan alkalommal kapott jutalmat.

Dr. Fehérvári úr beosztása mellett aktívan részt vett a tudományos munkában. Az elmúlt években több írása jelent meg a katonai sajtóban, aktív résztvevője volt a tudományos konferenciáknak, ahol kifejtett szakmai véleményét. Támogatta a fiatal kutatók tevékenységét, tanácsaival segítette a disszertációk elkészítését.

A Magyar Hadtudományi Társaságnak megalakulása óta tagja volt. Aktívan részt vett a Haditechnikai Szakosztály munkájában, amelynek elnöke is volt.

A Katonai Logisztika folyóirat szerkesztő bizottságának a megalakulása óta tagja volt. Javasataival eredményesen járult hozzá a folyóirat arculatának és tartalmának pozitív alakításához.

Hirtelen halála mély megdöbbenést váltott ki a szakmai és tudományos körökben egyaránt. Búcsúzunk, eredményeit hasznosítjuk és emlékét megőrizzük.

Szerkesztő bizottság

KATONAI-LOGISZTIKA

HADTÁP ANYAGELLÁTÁS, AVAGY DISZTRIBÚCIÓ ... ???

*Duchaj István*¹

A címben szereplő feltételezés, kérdés egyértelmű megválaszolását - ezen tudományterület - legizgalmasabb, de talán kreativitást legjobban igénylő szakasza, amely - megítélésem szerint - a hipotézis megalkotásával kell, hogy kezdődjön. A cím akár hipotézis is lehetne, függetlenül a kérdőjelek - az általam szükségesnek vélt - számszerűségének nagyságrendjétől. Amellyel nem a két fogalom közötti párhuzam felállításának helytelenségét, hanem - egyesek által természetesnek hitt - az egyértelmű ekvivalencia feltételezését és kijelentését kérdőjelezem meg.

Azt viszont fontosnak tartom, hogy a cím azt sugallja, hogy van, de még inkább azt, hogy lesz katonai logisztika. Mielőtt a téma kifejtésébe részleteiben belekezdenék szeretnék néhány gondolatot szentelni magának a logisztikának. Teszem ezt azért is, mert mint annak idején a számítástechnika a logisztika is divatos lett.

Ez önmagában is veszélyes, mert vonzza a hozzá nem értőket, az önmagukat kellő szakmai alapok nélkül szakértőnek kikiáltókat és nem utolsósorban az anyagi előnyt szimatoló vállalkozók sokaságát.

Akik azonban a logisztikához a jobbítás szándékával nyúlnak, azoknak még a hipotézis alkotásának időszakában elengedhetetlen eldönteniük a saját út jellegét. **Én úgy gondolom, hogy ezen téma fontossága és egy új rendszer építése szempontjából égetően fontos megkülönböztetni a logisztikát, mint tudományt az alkalmazott logisztikától, mint módszertől vagy módszerek sokaságától.**

Le kell azonban szögeznünk, hogy nekünk **a logisztikával** nem mint tudománnyal, nem mint módszerrel, hanem **mint rendszerrel** célszerű és szükséges foglalkoznunk.

¹ Dr. Duchaj István mk. alezredes, hadtudomány kandidátusa, egyetemi docens, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Ellátási, Közlekedési,- és Szállítási Tanszék

Ezen tény elismerésében a zavart többnyire az okozza, hogy egy tisztán katonai szükségletek kielégítése érdekében kidolgozott matematikai alapokon nyugvó rendszer több mint százéves csipkerózsika álmából első sorban a civil szférában az ipari termelés, a kiszolgálás a térbeli elosztás (**DISZTRIBÚCIÓ**), szállítás fejlesztése, hatékonyságának növelése, ráfordítások csökkentése érdekében vívta ki magának alkalmazásának szükségességét.

Még mielőtt azonban a rendszerépítés rendszerszemléletű igényének igazolásába belekezdenék szeretnék a címben felvetett két fogalom között párhuzamot vonni vagy ha sikerül megkeresni **a hadtáp anyagellátás és a disztribúció** (térbeli elosztás) "*legkisebb közös osztóját*".

Ezen feladat megoldásának alaplépését **a definíciók egységes értelmezésében** látom.

A hadtáp anyagellátás: az anyag biztosítás egyik folyamata, mindazon rendszabályok és tevékenységek összessége, amelyek a csapatoknál a harc és harccal kapcsolatos tevékenységek (hadműveletek) végrehajtása során felhasznált anyagoknak, a felhasználás mértékéhez és üteméhez igazodó pótlására, a megkövetelt készletszint folyamatos fenntartására, a tevékenység végére elrendelt készletek megalakítására irányulnak.²

A disztribúció: ...a megtermelt áruk fogyasztóhoz jutása, vagyis a termelőtől a fogyasztóig kiépített, ún. T-F folyamatrendszer nem más, mint az áruelosztás, amelyet disztribúció, azaz térbeli elosztás kifejezéssel említünk.³

Mindkét definícióból egyértelműen kitűnik, hogy egy elosztási tevékenységről van szó, amely szervezett keretek között igény, illetve igények

2 Az anyagi technikai biztosítás alapjai. Jegyzet, ZMKA 1993. Nytszám: 734/217. 307.p.

3 Logisztikai tanulmányok I. MLE 1993./121.o./ 256.p.

kielégítésére azaz a fogyasztók ellátására irányul. A két definíció alapján megállapítható, hogy a polgári disztribúció a hadtáp anyagellátás teljes rendszerére értelmezhető. Ha még mindehhez hozzáteszem a **logisztika számomra legszimpatikusabb megfogalmazását miszerint a logisztika az ellátás tudománya**⁴ akkor megítélésem szerint jelentős lépést tettem e két fogalom közös vonásainak egységes értelmezése érdekében.

Teszem ezt azért is, mert a fülembé csengenek a logisztikával kapcsolatos különböző tudományos előadások, konferenciák, *ahol szinte minden alkalommal visszatérő problémaként merült fel az alapok egységes értelmezésének hiánya*. Azaz a legnagyobb problémát abban látom, hogy nincs egységesen kialakított és értelmezett fogalmi rendszer, amely egyértelmű bázisul szolgálna további munkánkhoz.

A szóban forgó probléma számtalan olyan fogalmi rendszert sértő eltérő megfogalmazást érint, amelyek egységes értelmezése enyhén szólva meghaladja az esetleges szinoním megfeleléség határát. Állításom igazolásául például, úgy mint anyagi biztosítás, - avagy (,hogy stílszerű maradjak a címhez) ellátás, valamint anyagi-technikai biztosítás, -avagy logisztika.. (ATB tulajdonképpen logisztika.)⁵ Folytathatnám anyagi-technikai fakultás, -avagy logisztikai fakultás stb.

A teljességre való törekvés rövid történeti áttekintésre ösztönzött. Ezért néhány tényadattal folytatom gondolatmenetemet, amelyeket megfellebbezhetetlenül igaznak tartok, **de a kialakult helyzet rendszerszemléletű értékeléséhez, valamint egy új rendszer kialakításához elengedhetetlenül szükségesek:**

- A hadtáp anyagellátás fogalma körébe tartozó jelenlegi tevékenységek elméletét és gyakorlatát a MH a MN-től, illetve a VSZ-től örökölte.

4 Logisztikai szolgáltatás, mint piaci versenyképességi kritérium. Halászné Sipos Erzsébet. Kandidátusi értekezés. 1993.

5 Katonai logisztika. 1994. 1 szám (67.o.)

- A hadtáp anyagellátás alatt ma (nagy vonalakban) az MHP-ság (Magyar Honvédség Parancsnokság) ATFCSF-ség (Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség) feladat körébe tartozó biztosítási tevékenységet értjük.

- A MH ATB-i (anyagi, -technikai biztosítás) rendszerének fejlődésében mindvégig erős törekvés mutatkozott a történelmileg kialakult ágazati biztosító tevékenységek integrációjára.

Az előbb felsorolt - hol hadtáp, hol fegyverzettechnikai jelzővel el látott - **integrációs törekvéseknek közös jellemzője volt:** az ágazati - és ezen belül a kifejezetten szervezeti - integráció túlértékelése és a folyamatok integrációja, az ATB egységes szabályozásának másodlagos kérdésként történő kezelése. Ezek közül első helyen kell említeni a sok területen tisztázatlan, illetve nem egyértelműen elhatárolt felelősségi- és hatásköröket, valamint a tervezési és szabályozási folyamatokat közel sem optimálisan kiszolgáló információs rendszert. *A felsorolt problémák köre a HM és a MH szétválasztásával még tovább bővült.* Úgy gondolom elegendő itt utalnom a fejlesztési-beszerzési folyamat, vagy **a háborús szükségletek tervezési folyamatának** tisztázatlan kérdéseire.⁶

A fenti rövid történeti áttekintés alapján megállapítható: **"azzal, hogy meglévő működőképes szervezeti struktúrákat egy vezetés alá szervezek, nevét megváltoztatom" nem valószínű, hogy szervezeti korszerűsítést hajtottam végre. Természetesen az elképzelhető, hogy az így kialakított szervezet egymásba fonódó logisztikai módszerekkel időlegesen vezethető (vezetgethető), de a végleges megoldást csak egy egységes logisztikai módszerrel (módszerekkel) vezetett logisztikai rendszer jelentheti.**

Míndezen alapján kijelentem, hogy *megítélésem szerint szó sincs arról, hogy az ATB tulajdonképpen logisztika.* A logisztika mellett, hogy módszerek összessége elsősorban szemléletmód, amely az optimum keresése érdekében nem hajlandó az objektív dolgok megtagadására, a lo-

6 Katonai Logisztika 1993. I. szám (12.o.)

logisztika tudatos alkalmazása kerül ellentmondásba a jelen helyzettel, így amelyeket a - a volt Hadtáp Főcsoportfőnökség és a Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökség összetolt, (bár integráltnak nevezett) ágazati alapú szervezete és tevékenysége - MHP-ság és a HM illetékes szerveihez kapcsolódóan magába hordoz.⁷

A korábban önálló biztosítási rendszerek (hadtáp, fegyverzet-technika) is tartalmaztak logisztikai elemeket. Az egységes irányítás, illetve a megalakított szervezetek potenciális lehetőségeket rejtnek magukban, **így szinte megteremtik azt a bázist, hogy a jelenlegi ATB rendszer egy jól működő logisztikai rendszerré fejlődjön.**

A MH ATB rendszere az anyagi, technikai, egészségügyi, valamint a közlekedési biztosítást foglalja magába. A polgári életben értelmezett logisztika összetevői, - mint marketing -, anyagellátás-, termelés-, áruelosztás-, értékesítési-, kommunikáció logisztika - a felületes szemlélő számára talán lényegi különbséget mutatnak a MH (fenti) rendszeréhez képest.

Bár a megfogalmazás eltérő, ha mélyebben megvizsgáljuk az egyes részek tartalmát megállapítható, hogy az ATB rendszer egy logisztikai rendszer alapját képezi.

Mert: - az alapok azonosak, ám mégis eltérések tapasztalhatók.
Miért más a katonai logisztika mint a polgári?

A válasz lényegi elemei lehetnek:

- A katonai logisztika átfogja az ország egész területét;

- A békében élő haderő csak töredéke a háborús hadrend szerinti erőknél, de a rendszernek egyaránt működni kell békében és háború-

⁷ Katonai Logisztika 1994. I. szám (67.o.)

ban is. A feladat végrehajtásához azonban a honvédség a polgári logisztikától eltérő speciális eszközparkot igényel.

- A MH béke és a háborús igényei jelentősen eltérnek egymástól.

- A felhasznált anyag mennyisége ezer tonnákban mérhető, sokrétű az anyagfajták összetétele, a felhasználás ideje és helye csak valószínűséggel prognosztizálható.⁸

Ebből az egyszerűsített elemzésből kitűnik, hogy a katonai logisztikai rendszer és az ATB rendszer gyakorlatilag azonos elveken nyugszik, eltérés az, hogy a katonai logisztikai rendszerek megfogalmazásaiban és elveiben szerepelnek olyan elemek is, melyek az ATB rendszerben még megvalósításra várnak.

Még mielőtt egy logisztikai rendszerrel kapcsolatos alapvető követelmények elemzésére rátérnék szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a polgári életben alkalmazott logisztikai rendszereket nem csak a szürke hétköznapi feladatainak megoldására készítették fel, hanem a rendkívüli helyzetek problémakörére is. Nem vitatható az a követelmény, **hogy a MH logisztikai rendszerét illeszteni kell a nemzetgazdaság illetékes rendszereihez, ezért törekedni kell arra, hogy békében olyan logisztikai rendszert kell kialakítani, amely képes kezelni - esetleges minimális szervezeti változtatással - a háborús tevékenységből adódó feladatokat is.**

Tényként kell elfogadni, hogy a VSZ kötelékben a támadó hadművelet hadtáp anyagellátása (anyagi biztosítása, disztribúciós folyamatai) nem csak más szervezeti struktúrákkal, hanem alapjaiban más ellátási, elosztási elvekkkel valósult(ak) meg.

Néhány alapvető eltérő vonást szükségesnek tartok megemlíteni. A csapatok ellátására hivatott készletek nagyságát alapvetően a csapatok és előljáró tagozatainak szállító (tároló) kapacitása, a támadás üteme határozta meg.

8 Dr. Szűcs László: Katonai logisztika. Logisztikai Évkönyv 94.

Ennek megfelelően rendelkeztek megfelelő ellátó és szállító szervezetekkel. A mai védelmi hadműveleti elképzelésekben kisebb jelentősége van a szállítóalegységek egyidejűleg igénybe vehető szállítási kapacitásának. *Nagyobb feladat hárul a kombinált szállítási lehetőségek, valamint a polgári kapacitások, helyi nemzeti erőforrások kihasználására.*

Mégis a háborús ellátási feladatok elemzésénél, szervezetek struktúrális, valamint egymáshoz és a polgári szervezetekhez történő illeszkedése vonatkozásában hiányérzetem van. Ezen hiányérzetem pont *a térbeli elosztás módszerével és nem utolsósorban az azt megvalósító szervezetek vezetési, együttműködési rendszerével* kapcsolatban merült fel. Ha nagyon röviden kellene indokolni akkor azt mondanám, hogy az ATKK-k (Anyagtároló Kiadó Körzet) mellé nagyon hiányzik egy - az adott anyagi, technikai biztosítási feladathoz illeszkedő nagyságrendű - szállító (ellátó) jellegű kötelék. **A megoldást egy logisztikai ellátó- elosztó központban látom, amely szervesen illeszkedik a MH logisztikai rendszerébe és a nemzetgazdaság disztribúciós rendszeréhez.**

A polgári életben a disztribúciós logisztikával foglalkozó szakemberek körében nagy divat - nem véletlenül - **a JIT (just in time: éppen időben)** rendszerek vizsgálata, alkalmazási módszereinek, lehetőségeik kutatása. Amikor a "korábbi" támadó hadművelet hadtáp anyagellátási rendszerét vizsgáltam, arra a következtetésre jutottam, hogy ezen tevékenységi folyamatok során *az ellátás, (elosztás) a JIT elveknek megfelelően történt.* Attól azonban, hogy akkor nem így hívták még lehetett jó.

Ezt mi sem bizonyítja egyértelműbben, minthogy egy támadó hadműveletet végrehajtó hadsereg anyagi, technikai eszközeinek pótlására közvetlen raktárakból történő vételezéssel nincs lehetőség. Ezen ellátási folyamat célirányosan szervezett szállító ellátó (funkcionálisan speciális) szervezeteken (ún. KHEL- Központ Hadtáp Előretolt Lépcsőn) keresztül valósult meg. A támadó - állandóan mozgásban lévő - csapatok ellátásának alapvető sajátossága abban nyilvánult meg, hogy a hadműveletek sikeres megvívásához szükséges **megfelelő anyagot, megfelelő időre, megfelelő helyre, megfelelő mennyiségben és minőségben (5M)** kellett biztosítani.

A fentiekből szeretném kiemelni a "**megfelelő mennyiségben és a megfelelő időben**" kritériumokat. Megítélésem szerint ezen követelmények teljesítése csak egy "**PONT IDŐBEN**" (JIT) elv szigorú betartásával volt

biztosítható. Hiszen a támadó csapatok és ellátó, szállító szervezeteinek szállító (tároló) kapacitása szigorú korlátok között mozgott.

A MH jelenlegi disztribúciós rendszerében is megtalálhatók a JIT rendszer bizonyos elemei.

Az ellátási (biztosítási) rendszer hiányosságait a kiaknázatlan lehetőségek vizsgálatával, egységes rendszerbefoglalásával, rendszerbeállításával küszöbölhetjük ki. A logisztikai ellátó - elosztó központ is a JIT rendszerek egyik meghatározó funkcionális eleme. **Véleményem szerint pont ezen elem rendszerbeállításával korszerűsíthető leghatékonyabban a MH ellátási-elosztási rendszere.**

A logisztikai ellátó központok kialakítását a gazdaságilag fejlett nyugat-európai országok már az 1980-as évek elején megkezdték. Hazánkban most folynak kutatások a polgári szférában és az elképzelések a megvalósítás stádiumában vannak.⁹ **Felvetődik a kérdés miért nem lehet a kutatásokat és a megvalósítást a MH illetékes szerveinek a polgári szervezetekkel közösen kidolgozni és megvalósítani?** Hisz a logisztikai rendszer ezen eleme azon túlmenően, hogy optimalizálja az ellátási, elosztási tevékenységet, az ország honvédelmének korszerűsítéséhez is hozzájárul.

Mindeddig **a katonai szállításokat** a logisztikai támogatásként értelmezett anyagi-technikai biztosítási folyamat – azon belül az ellátási feladat – részeként vizsgáltuk, mert – és bátran merem állítani – a polgári értelmezéshez is ez áll a legközelebb. Azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a katonai tevékenységgel – mind békében, mind háborúban – összefüggésben az ellátáson kívül *számos más terület is kapcsolódik* a szállításokhoz.

Legjellemzőbb példaként csupán a békeidőszaki kiképzéssel és a haditevékenységgel összefüggő *csapat-szállításokat* említeném. A csapat-szállítások viszont semmiképp sem tartoznak az előzőekben definiált logisztikai támogatás funkciótartományába, következésképpen egy más

9 Katonai Logisztika. 1994. I. szám (22.o.)

"biztosítási rendszerhez" kell tartoznia (például a hadműveleti biztosítás). A tényeknek a felsorolása alapján az is megállapítható, hogy amennyiben a logisztika, mint *interdiszciplináris* tudomány, integráló hatással bír a reál folyamatokra, akkor e hatás kifejtésében a katonai szállítások az *integrandus* szerepkörét töltik be.

Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a Magyar Honvédség békeellátási rendszere korszerűsítésre szorul, és ez a korszerűsítés a logisztikai rendszer kialakításával valósítható meg, úgy az ellátásban érintett valamennyi terület vonatkozásában koncepcióváltásra van szükség.

A Magyar Honvédségben, szoros együttműködésben a polgári szakemberekkel dolgoznak az új rendszer lehetőségeihez mért kialakításán, szem előtt tartva, hogy **a logisztika komoly lehetőség az amúgyis szűkös lehetőségek között a takarékos, ésszerűbb és hatékonyabb ellátás szervezéshez.**

A tanulmányban megfogalmazott gondolatok alapján a teljesség igénye nélkül **néhány javaslatot szeretnék tenni, ami megítélésem szerint a MH egységes disztribúciós rendszerének kialakítását szolgálja:**

- A rendszer legyen áttekinthető, egyszerű (modulokból felépíthető és továbbfejleszthető);

- Mivel a katonai vezetés alapvető sajátossága a különösen erős centralizáció, ezért az új rendszer biztosítsa az egyszemélyi döntés és felelősség elvét;

- Biztosítsa a döntések megalapozott előkészítését, a vezetési funkciók kiszolgálását;

- Vegye figyelembe a személyi lehetőségek korlátait, tegye lehetővé a vezetői munkamegosztás érvényesítését;

- Biztosítsa a kezdeményezőkézség, önállóság kihasználhatóságát, ezen keresztül a rugalmasságot;

- Legyen önszervező, vagyis egyes elemek kiesése esetén maradjon centralizáltan irányítható.¹⁰

10 Katonai Logisztika. 1993. 1. szám (17.o.)

VASÚTI LŐSZERKIRAKÓ ÁLLOMÁS -MINT A LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELEME

*Adamecz János*¹

Az utóbbi időben felgyorsult a honvédség korszerűsítése, amely a harceljárások és szervezeti elemek módosulásával, átalakulásával jár. A cikk a zászlóalj harccsoport (ZHCS) logisztikai biztosításán belül a lőszerbiztosítás lehetőségét kutatja a meglévő feltételek, illetve szükségletek figyelembevételével.

I. Az anyagtároló és kirakókörletek (ATKK) kialakításának szükségességéről

A védelmi hadművelethez a különböző tagozatokban (harcászati, hadműveleti), a tervezési adatok alapján meghatározott mennyiségű anyagi készleteket kell létrehozni. Ez azt jelenti, hogy a harcászati készleteket (csapatkészletek) a csapatok saját szállító eszközeikkel, maguk viszik a kijelölt körzetekbe.

A csapatok által szállítható eszközök mennyisége a mobilitás és életképesség megőrzése szempontjából is korlátozott, ezért rendkívül fontos tényező a szükséges anyagok kellő időben, mennyiségben, minőségben, összetételben, megfelelő helyen történő utánpótlása: **biztosítása**.

Az anyagok utánpótlása, felhasználóhoz való eljuttatása alapvetően **két** szállítási móddal: **gépkocsin**, illetve **vasúton** lehetséges. A hazai vasúthálózat sűrűsége, a központi raktárak elhelyezkedése, az előjárók lehetőségei miatt, előnyösnek látszik nagyobb mennyiségű szállításokra a vasút igénybevétele. Ez lehetővé teszi viszonylag nagy tömegek gyors mozgását, valamint a megfelelő mobilitást a hadművelet (harc) során.

A haderő átszervezése során megváltozott az anyagi készletek lépcsőzése is, amely szerint **pl. a hadtest nem rendelkezik anyagi készletek-**

1 Adamecz János őrnagy, MH 3. gépesített hadosztály Közlekedési Szolgálatfőnök

kel, sőt szállítótérrel sem. Ezért elengedhetetlen a központi készletek mobilizálása, közelítése a végrehajtó tagozathoz, így pld a gl.dd-hoz.

Ebből kiindulva szükséges a nagytömegű anyagok, (mint például lőszer, üzemanyag, műszaki erődítési-, zár- és harcanyagok) vasúton történő szállítása közvetlenül a hadosztály, dandár logisztikai szervezetéhez közel levő állomásra.

Így került sor - egy célszerű változatként - **az ATKK-k**, mint fogalom és ellátási elem létrehozására, melyben lőszert, műszaki harcanyagot, fenntartási és egyéb javító anyagokat halmoz fel az előljáró a szükséges mennyiségben, néhány (5-10) vasútállomáson, külön e célre összerendezett szerelvényeken. **Ez a szervezet központi készleteket mobilizáló, közvetlenül a hadosztály harcrendje mögött települő logisztikai elem.**

II. Az ATKK szervezeti elemei és azok működése

Az ATKK-ba kerülő lőszerrel málházott vasúti szerelvények összetétele tipizált. Így például az *1. típusú* szerelvény a gépesített lövész, és a *2. típusú* a harcokcsi szervezetek összetételének megfelelő lőszerrel málházott vagonokból áll. Az ATKK-ból egyes harcrendi elemek érdekében, azok harcrendje mögé kirakóállomásra rendelhető egy-egy szerelvény, melyet a kijelölt szervezet (pl. gl.dd.) működtet.

A **gépesített lövészdandár** részére kirakóállomásra biztosított lőszer összetételét alapvetően a rendszeresített fegyvertípusok határozzák meg, továbbá figyelembe kell venni a különböző megerősítőket, valamint a kirakóállomáshoz (K/Á) vételezésre utalt más harcrendi elemek igényeit is. Ez egyben azt is jelenti, hogy a lőszerkirakó állomásra az előljáró nem tipizált, hanem a szükségleteknek megfelelő és összetételű, konkrét számvetéseken alapuló lőszerrel málházott vasúti kocsikat biztosít.

A dandár részére a *lőszerkiszállítás történhet*: az ATKK területén lévő, berendezett K/Á-ról a hadosztály logisztikai dandár szállító járművel, illetve a dandár részére biztosított lőszerkirakó állomásról a dandár logisztikai zászlóalj, illetve az alegységek szállítóeszközeivel.

A kirakóállomások berendezését és működtetését vagy az előljáró, vagy a felhasználó (gl.dd.) erőivel, eszközeivel kell végrehajtani.

Az eddig levezetett törzsgyakorlások, hadijátékok tapasztalatai alapján a **hadosztály logisztikai erő-eszközei** lépcsőzésük és megosztottságuk miatt nem képesek a dandár részére biztosított lőszerkirakó állomás működtetésére. Így ezt a feladatot a dandárnak kell megoldani, vagyis ki kellett munkálni azt a végrehajtó és gyakorlatban is működőképes modellt, amely biztosítja a lőszerkirakó állomás működtetését és a feladatok végrehajtását.

1996. évben a hadosztály ATF. Szakkiképzési Csoportja részére gyakorlati foglalkozás keretében berendezésre és bemutatásra került egy gépesített lövészdandár részére biztosított lőszerkirakó állomás. A bemutató foglalkozáson résztvett a MH Szárazföldi haderő anyagi-technikai vezető állománya is. A konzultációk, viták alapján **kialakult az az elvi álláspont és gyakorlatban végrehajtható modell**, mely a hadosztály alárendeltjeinél a továbbiakban követelményként lett megfogalmazva.

A bemutató foglalkozás egy gl.dd. zászlóalj harcosport (ZHCS) éles lövészettel egybekötött harcászati gyakorlatára építve, Hajmáskér vasútállomáson került levezetésére.

Mérlegelve a ZHCS szükségleteit, a logisztikai biztosítás lehetőségeit, a kirakóállomás igen sérülékeny voltát, az álcázás nehézségeit, a foglalkozáson a *a következő vasúti lőszerkirakó állomás modellt alakítottuk ki és rendeztük be:*

A.) A vasúti kirakóállomás elemei és azok összetétele:

1.) A várakozási (gyülekezési) körlet

A VÁK (GYÜK) a vasútállomáshoz közeli (2-3 km) távolságra kijelölt 20-25 db gépjármű ideiglenes rejtett elhelyezkedésére alkalmas körlet. A vasúti kirakóállomás része, annak eleme.

Kialakítását szükségessé teszi, hogy a vasútállomáson (rakodón) csak a ténylegesen feladatot végrehajtó állomány tartózkodjon. Biztosítja a rejtés, életképesség megőrzésének fokozása mellett azt a körülményt, hogy a rakodás tényleges helyszíne áttekinthető, szabad járműmozgással a feladat rövidebb idő alatt megoldható.

Berendezése az irányítás és őrzés-védelem érdekében az alábbi tartós és ideiglenes elemekkel történik.

a.) **VÁK Parancsnok** (1 fő tiszthelyettes, segítője 1 fő híradó katona.)

Feladata: - A VÁK és a VÁK-ban tartózkodó állomány irányítása;
- A vételezésre érkező gépjármű oszlop azonosítása;
- A K/Á Parancsnok értesítése az oszlop érkezéséről;
- Gépjárművek útbaindítása a kirakóállomásra, a VÁK forgalomszabályozóján keresztül.

(A VÁK parancsnoka összeköttetést tart fenn a K/Á parancsnokával rádión, körleten belül egyezményes zászló és fényjelekkel, hangjelekkel).

b.) **Őrzés-védelmi erők** a körlet határainak és területének szükségszerű őrzését képesek megvalósítani, létszáma nem több, mint 2-3 fő.

Az őrség állományát a vételező oszlop állományából az oszlop Pk. által közelbiztosításra kijelölt állomány, annak megállása során megerősíti, a felállítási helyeket elfoglalja.

A *megerősítő erők* lehetnek a málházásra váró járművek vezetői, ideiglenes rakodók vagy más, az oszlop Pk által kijelölt erők mindaddig, amíg a vételezésre váró állomány a körletben tartózkodik.

A *VÁK oltalmazását* a kirakóállomáson telepített légvédelmi eszközök, VS biztosítást a vételező állomány biztosítja.

c.) **Logisztikai biztosítást** a kirakóállomás állományából kikülönített 1 fő gk. szerelő végzi, aki a málházásra váró, illetve málházott gépjárművek kisebb meghibásodásainak elhárításában segít a gk. vezetőnek.

Egészségügyi és élelmezési biztosítást szükség szerint az állomáson települt erők hajtják végre.

2.) Vasútállomás és annak infrastrukturális elemei

A **lőszerkirakó állomás** a vasútállomás infrastrukturális létesítményei igénybevételével települ, az a hely, ahol funkcionálisan működik.

Elemei:

Fogadó-indítóvágány, átmenő vágány, állomási mellékvágányok és iparvágányok, peron, rakodó, épületek (szolgálati helyek, egyéb létesítmények), építmények, biztosító berendezések, vasúti hírhálózat, vontató eszközök, vasúti kocsik.

A vasútállomás létesítményeinek igénybevételével *kialakításra kerülnek:*

- Rakodó frontok, rakodó állások, ahol a vasúti kocsik rakodása történik;

- Tároló vágányok, ahol a lőszerszállító szerelvény kirakás alatt nem álló, illetve leürült vasúti kocsijai állnak;

- Vasúti katonai hírhálózat a belső és külső híradás biztosítására, egyéb szolgáltatások (pl. világítás, stb.) igénybevételére.

- Őrzés-védelmi berendezések: óvóhely, kiépített beton tüzelőállás, riasztási rendszer.

A vasútállomás és infrastrukturális létesítményei méretének függvényében a lőszerkirakó állomás *nem csupán 1, hanem 1-2 közeli vasútállomás területén* is berendezhető.

B.) A bemutató foglalkozáson létrehozott szervezeti csoportosítás:

(A Hajmáskér vasútállomáson - egy változatban - berendezett kirakóállomás telepítését az *1. sz. vázlat* tartalmazza. A szervezeti struktúra és a harcérték célszerű változatát a *2. és 3. vázlat* tartalmazza. A szervezeti struktúra változtatásában kisebb lehetőségek vannak, a harcértéket azonban a kirakóállomás mérete és helyi sajátosságai nagyobb mértékben befolyásolják, így az változó.)

A csoportosítás egyes elemeinek rendeltetése

A vezetést és irányítást végrehajtók:

a.) A kirakó állomás parancsnokság

Összetétele:

- Parancsnok 1 fő tiszt, a logisztikai zászlóalj állományából;
- Raktárvezető, 1 fő fegyverzeti tiszthelyettes;
- Híradó katonák, akik egyben irnoki feladatokat is végeznek.

Feladata:

- A lőszerrel málházott vagonok átvétele;
- A kirakóállomás működésének irányítása;
- Együttműködés a VKP és vasúti szervekkel;
- Az anyagkiadás és anyagforgalom szabályozása, nyilvántartása;
- A kiadott anyagok okmányolása bizonylatok alapján;
- Jelentések megtétele az előljárók részére.

K/Á parancsnok összeköttetést a dd. ATF-el rádión, illetve telefonon, az előljáró FVTSZ-el TBK-n, a dd. ATF-ségen keresztül, a belső híradást rádióval biztosítja.

b.) Az előjárói operatív csoport

Összetétele:

- * 1 fő tiszt vagy tiszthelyettes, a LEK. állományából.

Feladata: a lőszerke hadosztály részére történő átadása és a készletek jelentése a LEK parancsnokság részére. (rendszerint csak az átadás során tartózkodik az állomáson).

* 1 fő tiszt vagy tiszthelyettes a gépesített hadosztály lőszerraktár állományából.

Feladata:

- A lőszer átvétele;
- A kiutalt lőszer mennyiség átadása a dandár részére;
- A leürült lőszeresládák és hüvelyek visszavételezése;
- Nyilvántartások vezetése és jelentések megtétele az előjáró (logisztikai ezred, hadosztály ATF-ség) részére.

(Rendszerint a szerelvény átadása, illetve a ládák, hüvelyek visszavétele időszakában tartózkodik az állomáson).

c.) *A vasútállomás katonai parancsnok (VKP)*

Feladata:

- Az állomáson levő állomány szolgálati előjárói jogkörrel felruházott előjárója;
- Mindennemű együttműködés a MÁV dolgozóival (pl. vagonmozgatás, vagoncsere, stb.).

C.) Az anyagmozgatást és a rakodást közvetlenül végzik:

1.) A raktárak

Állománya:

- Raktárosok (rakodó állásonként 1 fő raktárkezelő).

Feladatuk:

- A raktárvezető eligazítása alapján az anyagbontás és rakodás tárolóhelyi irányítása;

- Az utalványon szereplő lőszerfajta és mennyiség kiszolgáltatása;
- Tárolóhelyi nyilvántartás vezetése;
- Az üres lőszeresládák és hüvelyek visszavétele.

A raktárakkal szemben támasztott követelmény, hogy azok álcázása a helyi sajátosságoknak és környezetnek megfelelően végrehajtásra kerüljön. Az álcázás a helyi (vasútállomási) sajátosságok függvénye.

A lőszeres raktárból való vételezésének több módszere is lehetséges.

Abban az esetben, ha a dandár logisztikai zászlóalj, illetve a zászlóalj logisztikai század vételez a kirakóállomáson, alapvető változat lehetséges a gépjárművek homogén lőszerrel való málházása.

Figyelembe véve azonban azt a körülményt és tényezőt, hogy a ZHCS ellátási sajátossága miatt a dandár által berendezett és működtetett lőszerkirakó állomást nem foghatjuk fel másként, mint a dandár kihelyezett lőszerraktárát, a logisztikai zászlóalj kikülönített körletét, azt dandárraktár minőségében kell vizsgálni még akkor is, ha vonzatai miatt alapelvek változhatnak meg.

A lőszereseket az alegységek részére fajtánként csoportosított, "testreszabott" állapotban szükséges átadni. Homogén lőszervételezés esetén a csoportosítást a logisztikai alegység körletében végre kell hajtani, amely többlet rakodóerő és idő igénybevételével jár.

Ezért már a kirakóállomáson úgy célszerű málházni, alegységenként csoportosítani, hogy az konkrét alegységek szükségletét fedezze. Felfogásunk szerint alap - alegységként a ZHCS-t célszerű tekinteni.

A vasúti kocsikban levő lőszer homogén, ezért a szükséges lőszereseket a rendelkezésre álló idő függvényében vagy a belső rakodó szakasz készíti elő és csoportosítja, vagy pedig a járművek "körforgalom" menetvonalon vételezik fel közvetlenül a vagonokból.

A módszer a vasúti kirakóállomás álcázását, őrzés-védelmét sérti. Sérti a nagyobb létszám, a megnövekvő gépjárműmozgás, tartózkodási

idő növelése, egyáltalán a harcérintkezés vonalához, körzetéhez történő közelítés.

A kompromisszumok elfogadása ugyanakkor a meglévő feltételek miatt szükséges.

A lőszeres vasúti kocsik - így a lőszer - **kódszámmal** kerül jelölésre, megkülönböztetésre. A gépkocsivezető, a raktáros ezen kódok alapján tudja, mely lőszerfajtából milyen mennyiséget kell a járműre málházni.

A lőszeres vegyes málházásával elérhető, hogy a járműnek nem a harctéren kell körforgalmat végeznie, az alegységhez történő átadás ideje csökken és a szükséges anyagfajta kerül az alegységhez.

Ennek igazolására például: a ZHCS 1 javadalmazás lőszerének súlya 58 tonna, amely 1233 db ládában 14 db DAC gépjárművel szállítható, amennyiben azok rakterülete maximálisan kihasználásra kerül. A logisztikai dandár körletében történő vételezés során vagy a hadosztály által kiszállított szállítmány ilyen összetételben kerülne málházásra.

A lőszerkirakó állomáson alegységspecifikus szállítmány-összeállítással azonban *nem 14 db, hanem 18-22 gépkocsi szállítótér* szükséges a lőszeres elszállításához.

Ugyanakkor a logisztikai zászlóalj szállítótér igénybevételének csökkentése, az alegységek eszközeinek vételezésbe történő bevonása biztosítani tudja a többlet szállítótér igény kielégítését a rakodási munkálatok és összigenybevételi idő csökkentése érdekében is.

2.) A belső anyagmozgatást végző rakodószakasz

Állománya:

- Szakaszparancsnok 1 fő tiszthelyettes;
- Belső rakodó 10 fő sorállományú katona (a logisztikai z. biztosítani nem tudja, ezért a harcoló alegységek állományából kirendelve).

Feladata:

- Egységrakományok bontása és az anyagok előkészítése málházához raktárakon belül;
- A vételező alegység járműveinek - utalvány szerinti megfelelő - rakodóálláshoz vezetése;
- Vagonok belső és vagonok közötti átcsoportosítások végrehajtása.

A belső rakodószakasz a raktár működését biztosítja, a vételező alegységek kiszolgálására nem képes. Ezért a vételező alegységeknek saját rakodóerőt kell a kirakóállomásra szállítani a rakodási munkálatok végrehajtására, melyet szintén a harcoló alegységektől kell kijelölni.

A rakodószakaszt el kell látni a rakodást, anyagmozgatást segítő gépi és kézi anyagmozgató, egységrakományok bontását, rakományrögzítést biztosító és emelő eszközökkel. A nagytömegű homogén lőszerkészletet (tüzér, hk.) kiszolgáló rakodó frontokon a rendszeresített gépi anyagmozgató eszközök felhasználása szükséges.

Amennyiben a dandárparancsnok úgy dönt, hogy a vételező alegységek nem a saját rakodóerőikkel vételeznek, akkor létre kell hozni egy külön, az anyagátadást és málházást végrehajtó rakodóalegységet is. Meglepőnek tűnhet az összefegyvernemi parancsnokok részére, de a rakodóerő szükséglet egy komplett lövésszárad, a főkezelők nélkül mintegy 40-50 fős létszám.

D.) Az őrzés-védelmet és biztosítást végrehajtja:

1.) Az őrség

Állománya:

- őrparancsnok,
- felállított őrök, figyelő,
- járőr.

Feladatuk: a közelbiztosítás végrehajtása tüzelőállásban. Létszámuk őrhelyenként a harcászati helyzet függvénye. Az őrhelyek kiválasztásánál a terep és műtárgyak, a tüzelési szektor figyelembevétele és a kirakóállomástól való nagyobb távolság a követelmény. A legtöbb vasútállomás rendelkezik előre kiépített tüzelőállással, így a kirakóállomás berendezése során fontos szempont annak felhasználása.

A légvédelmi eszköz tüzelőállása gyakorlatilag felállított őrhely, amelynek állományában lehet légvédelmi rakéta vagy géppuska.

A járőr a kirakóállomás belső őrzés-védelmének biztosítására szükséges. Létszáma a helyi sajátosságok függvénye.

A figyelő az uralkodó magassági pontra elhelyezkedve a légifigyelés és diverziós csoport felfedését és a risztást kell hogy végrehajtsa. A legtöbb vasútállomáson célszerűen a reklektortorony tetején látná el feladatát.

Az őrség felszerelése a rendszeresített kollektív és egyéni fegyverzet.

2.) A forgalomszabályozók

Állománya: a várakozási hely - vasútállomás - gyülekezési hely közötti távolság, menetvonal sajátosságának, illetve a kirakóállomás méretének, az állomás belső gépjárműforgalma nagyságának függvényében változik.

Feladatuk: a várakozási hely - vasútállomás - gyülekezési hely közötti gépjármű mozgások, illetve a kirakóállomás méretének függvényében az állomás belső gépjárműforgalmának irányítása, szabályozása.

Felszerelésük: az előírt forgalomszabályozó felszerelés. A kirakóállomás és várakozási hely közötti összeköttetés rádióval kerül megszervezésre.

3.) A vegyi-sugárfelderítő (egyben tűzoltó) részleg

Állománya: 6 fő sorállományú katona.

- Feladata:* - A kirakóállomás vegyi-sugár figyelése, federítése, riasztás;
- Tűzmegeelőző járőrözés;
 - Tűzoltás végrehajtása.

Felszerelése: a VSF felszerelésen felül 2 db 50 kg-os porraloltó.

(Lőszerkirakó állomás az ellenséges csapatok fontos célpontja, ezért óvóhely kialakítása minden kirakóállomáson szükséges.) A legtöbb vasútállomás rendelkezik kiépített vasbeton óvóhellyel az állomás személyzete és az ott tartózkodók részére.

E.) A Logisztikai biztosítást végrehajtja:

1.) Az egészségügyi részleg

Állománya: 1 fő felcser, eü. katona.

Feladata: a kirakóállomás és a vételező alegységek személyi állományának eü. biztosítása.

Rendelkezésre áll 1 db mentő gk. vagy telepített eü. sátor.

2.) Az ételmezési ellátó pont

Állománya: 1 fő szakács.

Feladata: nyáron ivóvizet, télen melegítő italt (teát) kell a kirakóállomáson feladatot végrehajtó állomány részére biztosítani. Ételmezési ellátás kiszállítással történik.

Feladatából adódóan télen mozgókonyhával és vízutánfutóval, nyáron vízutánfutóval rendelkezik.

3.) Szállító gépkocsik (2-3 db)

A kirakóállomás külső és belső anyagforgalmát biztosítják, a raktárosok és a belső rakodó szakasz szükségletének megfelelően.

A vételezés időszakában mint ügyeletes tűzoltó (vontató) gépkocsik, készenléti szolgálatot adnak.

A technikai eszközök telepítésének (elhelyezésének) helyét úgy kell kiválasztani, hogy ellátási funkciójuk sérelme nélkül az álcázás rendszabályainak betartása maximálisan biztosításra kerüljön.

4.) A javító részleg

Állománya: 1 fő gépkocsiszerelő.

Feladata: A VÁK-ban, illetve GYÜK-ben tartózkodó és málházási feladatban részt nem vevő, várakozó eszközök ellenőrzésének és futójavításának segítése.

A lőszerkirakó állomás működése, a vételezés végrehajtása

A vételező logisztikai alegység a kirakóállomás közelében berendezett Várakozási Körletben harcszerű körülmények között elhelyezkedett, az oszlop parancsnoka jelentkezett a kirakó állomás parancsnokánál és végrehajtották az azonosítást.

A VÁK őrzés-védelmét megerősítették a vételező alegység állományából kijelölt személyekkel az oszlopparancsnok és a VÁK parancsnok együttműködése alapján.

A VÁK parancsnoka jelentette a K/Á parancsnokának az oszlop megérkezését, így a raktárak a konkrét vételezésre tudtak felkészülni, az okmányokat előkészíteni.

A vételező parancsnok a K/Á parancsnok intézkedése alapján kezdte meg előremozgását a VÁK-ból a meghatározott számú szállító és rakodóerővel, majd az oszlopparancsnok pontosította a lőszer átvételének rendjét, a kirakóállomás fogadási készségét, eligazította a rakodóállományt, majd rádión keresztül intézkedett a vételező járművek ütemes előremozgására.

A vételező járművek VÁK-ból való indítását a lőszerkirakó állomáshoz tartozó forgalomszabályozó végezte.

A menetvonalon történő előremozgást a kirakóállomás állományába tartozó forgalomszabályozók biztosították.

A belső utalvány alapján elkészített jármű málházasi útmutatást az oszlopparancsnok a segítőn keresztül adta át a gépkocsivezetőnek, gyakorlatilag az a rakodási jegy alá nem írt példánya.

Elhangzott, hogy a vételezés végrehajtásának módszere a rendelkezésre álló idő függvényében változik.

A vételezés történhet:

- komplettírozás után;
- közvetlenül raktárvagonból.

Elegendő idő esetén a fegyverzeti szolgálat által kiállított anyagutalványnak megfelelően a kirakóállomás állománya (raktárosok és a belső rakodószakasz) *készletezi* és elkülönítetten, arra alkalmas helyen *depózva* készletben tárolja a vételező alegység szükségletét.

Az utalványnak megfelelően előkészített lőszerék járműre rakodásának ideje lecsökken, csökken a járműmozgás volumene a vasútállomáson. Ugyanakkor a rakodási kapacitásszükséglet növekszik, csökken a rejtettség.

Mivel a vételező harcoló alegységek részére ez a változat kedvezőbb, lehetőségek esetén ezt a módszert célszerű követni.

Másik reálisan végrehajtható módszerrel, amely a foglalkozáson ténylegesen is bemutatásra került - amennyiben nincs elegendő idő az alegység szükségletének készletezésére, a vételező járművek mintegy "*körforgalom*" módszerével hajtják végre a vételezést, közvetlenül a vasúti kocsikból.

E módszerrel csökkent a rakodókapacitás szükséglet, ugyanakkor jelentősen megnőtt a vételezés időtartama. A nagyobb időigényű vasútállomási gépjárműmozgás feszes szervezési tevékenységet követel.

A bonyolultabb, második módszerrel a gépkocsivezetőnek pontosan ismernie kell, mely raktárban (vagonban) milyen lőszerfajta van, gyakor-

latilag hol kell málházni. Mint említettem a vagonokban lévő lőszernek homogének, az alegység részére pedig vegyesen, teljes szükséglet szerint csoportosítva kell kiszállítani (málházní).

Ezt időmegtakarítás végett a parancsnok nem képes követni, szükségessé vált segítő kijelölése, mely célszerű változatban a belső anyagmozgást végző rakodószakasz állományából kijelölt katona, aki ismerte a lőszertípusok raktárainak elhelyezkedését, egyben felelős volt a rakodóálláshoz történő irányításért, a belső kísérő forgalomszabályozásért. Tevékenysége a jármű állomásra érkezésétől a málházott jármű távozásáig tartott.

A málházást a raktáros és gépkocsivezető irányította és ellenőrizte, rakodást a rakodóalegység végezte.

A kirakóállomáson egy rakodóálláson egyszerre csak 1 db jármű tartózkodhatott, melynek irányítását és a mozgó forgalomszabályozást a belső rakodó végezte.

A raktáros a málházási jegyen feltüntetett lőszermennyiséget adta át, azt az okmányon rögzítette és vezette a tárolóhelyi nyilvántartást.

A kiutalt lőszer átvételét követően a rakodási jegyet a gépjárművezető és az oszlopparancsnok aláírta, 2 példány a gépkocsivezetőnél, 1 példány az oszlopparancsnoknál maradt, a háborús bizonylati rend előírásainak megfelelően.

A málházott jármű gyülekezési körletbe (GYÜK) történő útbaindításával egyidőben került előrevonásra a következő jármű a kirakóállomás területére.

Aszállítmány málházását követően a raktárvezető és az oszlopparancsnok kitöltötték a Fegyverzeti Szolgálat által kiállított belső anyagutalvány átadott mennyiség rovatát és aláírásukkal hitelesítették az okmányt. Bevonásra (gyülekeztetésre) került a rakodószakasz, a kirakóállomás parancsnoka jelentést tett az ATF részére.

Az oszlopparancsnok a GYÜK-ben végrehajtotta az oszloprendezést és kiadta menetparancsát.

III. Tapasztalatok, következtetések

A ZHCS gyakorlatra épített bemutató foglalkozáson megkezdődött az új harcászati elvek logisztikai lehetőségeinek kimunkálása. Ennek megfelelően az ismertetett tevékenység nem állandó, ugyanakkor rávilágít az alkalmazás előnyeire és a megoldatlan kérdések feloldásának szükségességére is. A bemutatón alkalmazott modell működőképes, azonban előnyei mellett bemutatta a hiányosságokat is.

Előnyök (többek között)

- Kiváltja a lecsökkent szállítótér által keletkezett ellátási (utánszállítási) kapacitások hiányát;
- Biztosítható az alegységek szükségletének megfelelő összetételű és mennyiségű lőszer a megfelelő időben;
- Csökkenti az anyagmozgatáshoz és felhasználó részére történő lejuttatáshoz szükséges időt és rakodókapacitást;
- Lehetővé teszi a készletek szükség szerinti gyors átirányítását.

Hátrányok (többek között)

- A "raktárrendszerű" kirakóállomások alkalmazásával tovább fokozódik - az egyébként is sérülékeny - vasúti infrastruktúra és az ott felhalmozott lőszerkészlet veszélyeztettsége;
- A vételező alegységek szállítótér szükséglete 18-20 %-kal növekszik a homogén szállításhoz viszonyítva;
- A kihelyezett logisztikai alegység - és elsősorban híradó feltételek miatt - vezetése növeli az ATB bonyolultságát;
- Megnövekszik a vasúti gördülőanyagok statikus igénybevételi rendje.

IV. Javaslatok a jobbítás érdekében

A ZHCS állománya nem állandó, hanem konkrét feladat végrehajtására létrehozott kötelék. A kötelékbe tartozó végfelhasználó gyakorlatilag a század és az üteg kell legyen.

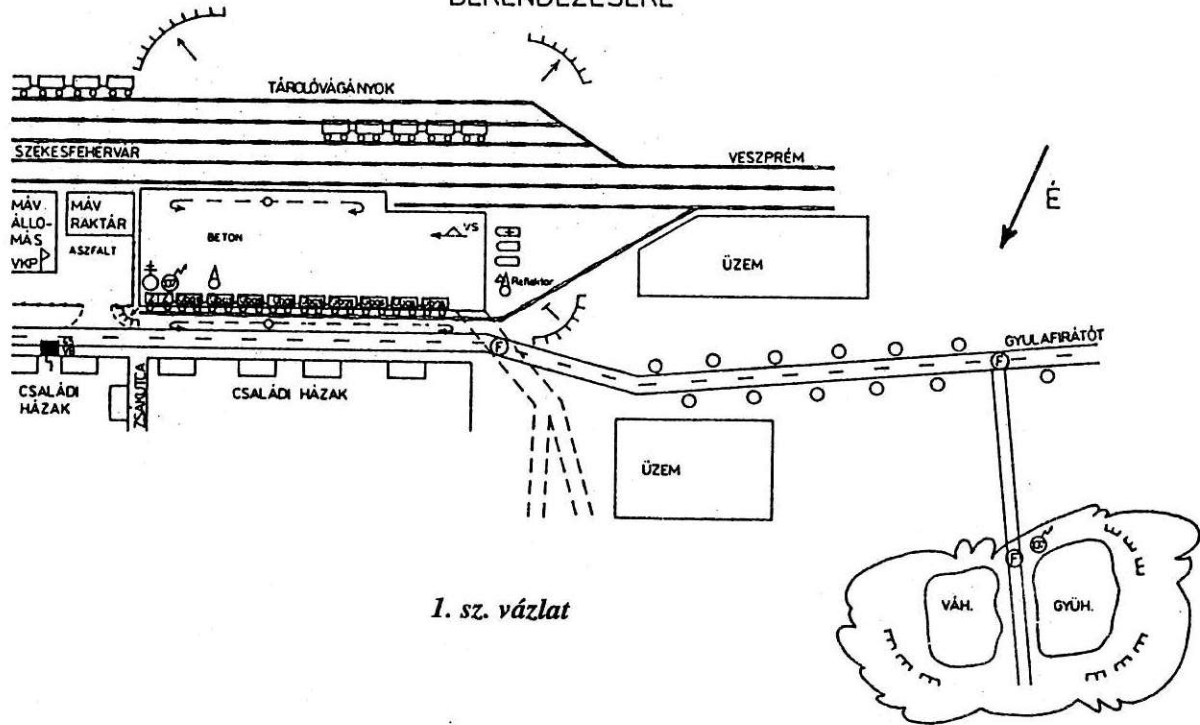
Ismert, hogy az ATKK-ba és kirakóállomásokra kikülönített lőszerkészletek vasúti kocsikba málházása a központi raktárakban történik, majd a felhasználókhöz a vasúti kocsik rendezése útján történik a kicsoporosítás. Megszüntethető a bemutatott lőszerkirakó állomás egyik nagy hibája - nevezetesen az állomási rakománybontás és vegyes málházás következményeivel együtt - a századszintű egységtrakomány képzés megvalósításával.

A századszintű egységtrakomány kialakítása megoldható már most az ÁHKSZ időszakában a központi raktárokon belül, felhasználásakor megbontása pedig század (üteg) szinten.

Az egységtrakományképzés alkalmazásának kulcsfontosságú kérdései az *alábbiak*:

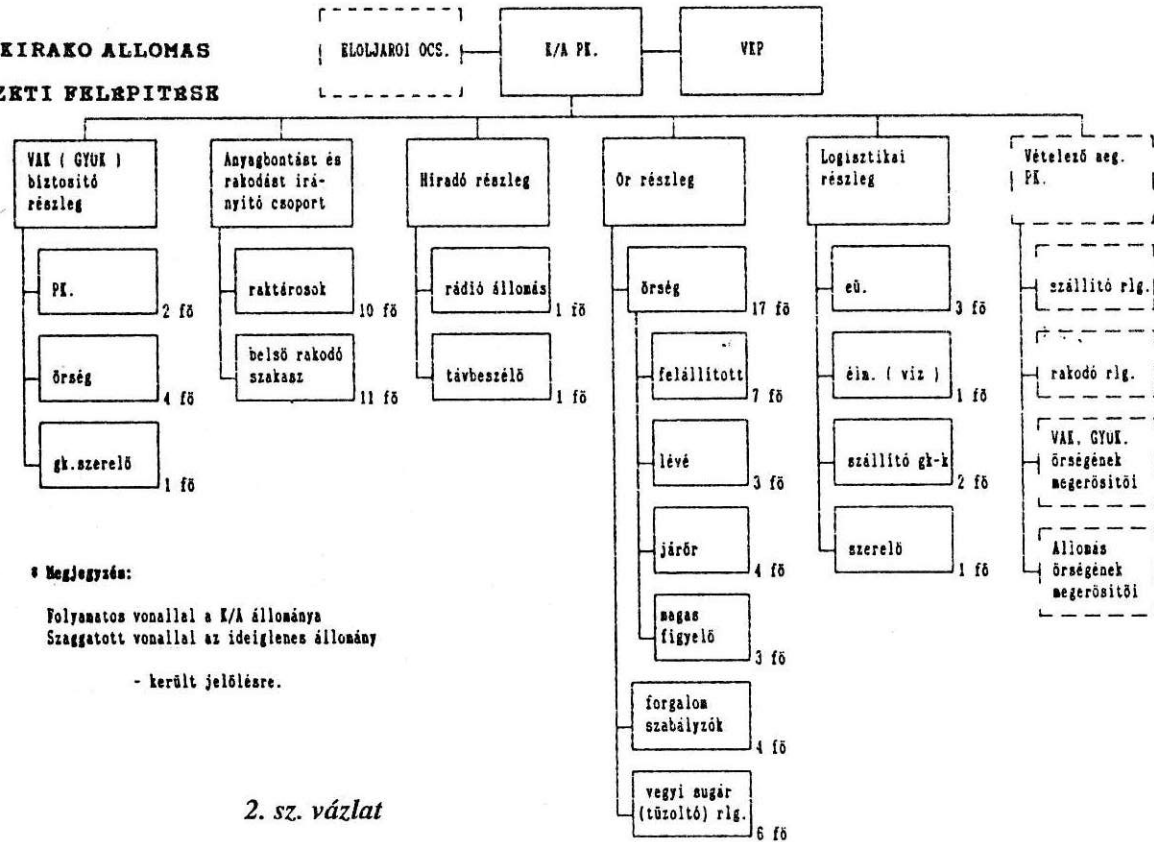
- nyilvántartási rendszer és leltározási módszerek átalakítása;
- rakodásgépesítés szervezeti kialakítása a lőszerkirakó állomáson, de a dandrár logisztikai zászlóalj körletében is;
- a század "anyagos" szállítóterének megnövelése az egységtrakományból fel nem használt lőszeres tárolására és szállítására.

TERV A LÖSZER KIÁ BERENDEZÉSÉRE

1. sz. vázlat

LŐSZERKIRAKO ÁLLOMÁS
SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

2. sz. vázlat

KIRAKO ALLOMAS HARCERTÉKE

Ideiglenes elem megnevezése	létszám				technikai (anyagi) eszköz									
	ti	tts	sz	össz	gép- puska gepárd	R-107	TBK	ho- mok zsák	50 kg por- oltó	mentő gk.	viz úro.	tgk.	ZTZ vasú- ti k.	Gbgs vasú- ti k.
K/A Pk. raktarvezető	1	1		2			1						1	
GYUK , VAK állománya		1	6	7		1		20						
raktárosok		1	9	10										30
belső rakodó szakasz		1	10	11										
rádió állomás			1	1		1								
távbeszélő			1	1			1							
ő r a é g	felállított		1	6	7	3		3	40					
	lévé			3	3	1		1	15					
	Járőr			4	4									
	magas figyelő			3	3			1						
	összesen		1	16	17	4		5	55					
forg. szab.			4	4										
VSF / tűzoltó rlg.			6	6					2					
ed. részleg		1	2	3			1			1				
élm. ello. (víz) rlg.			1	1							1			
szállító rlg.			2	2								2		
összesen	1	6	58	65	4	2	8	75	2	1	1	2	1	30

3. sz. vázlat

ANYAGI-TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS

NATO-ORIENTÁLT KÖZLEKEDÉSI SZOLGÁLAT

Szűcs László¹

Bevezető

A Magyar Köztársaság Honvédelmi Alapelveihez kapcsolódó korábbi haderőcsökkentés alapvetően **az ország határain belül megvívott védelmi hadművelet** követelményeihez igazodó haderőt irányzott elő. Az arányokat tekintve a legnagyobb mérvű leépítést a logisztika területén hajtották végre, elsősorban a mobil, táborig szervezeteiket szüntették meg. Ezt a csökkentést "szervezte" el a Közlekedési Szolgálat is, szervezete (a felsőszintű vezetősérv kivételével) alapvetően megfelelt a védelmi doktrína követelményeinek.

Időközben azonban a Magyar Honvédség feladatrendszerében **nygon jelentős szerepet kapott a nemzetközi kötelezettség (PfP) és a NATO-orientáció (PARP), amelynek a szolgálat szervezete, teljesítőképessége csak részben felel meg.** Külön feladatot és nagyfokú leterhelést jelentett az IFOR-erők közlekedési biztosítása is, egyben betekintési lehetőséget biztosított (biztosít) az USA Szárazföldi Haderők **logisztikai (mozgatási)** tevékenységének szervezésébe. Szükségessé vált tehát a helyzetelemzés és az újszerű követelmények megfogalmazása.

A szolgálat felső vezetési szintjének teljesítőképessége sincs összhangban az újszerű feladatokkal. A Szolgálatfőnökség attól is szenved, hogy sem a Honvédelmi Minisztériumban, sem a Honvéd Vezérkarnál nincs közlekedési szakbeosztás rendszeresítve, kidolgozó kapacitásának elégtelensége miatt a szabályozó, fejlesztő és rendszerépítő tevékenysége a háttérbe szorult. A mennyiségi (hiány) egy új (negatív) minőségi szintbe csapott át. Ezzel áll szemben az a sokoldalú elvárás, amelyet a NATO-orientáció jelent. A NATO-hoz való csatlakozás hosszadalmas útján olyan feladattömeg várható, amelyet a meglévő (és elképzelt) ve-

1 Dr. Szűcs László ezredes, a hadtudomány kandidátusa, MH Közlekedési Szolgálatfőnök

zetőszervek nagy része képtelen lesz kidolgozni és irányítani. Már most rendelkezésre állnak azok az okmányok, amelyek alapján előre láthatóak és prognosztizálhatók a feladatok. Kérdés az, mikor születik meg a felismerés, hogy ezekre a feladatokra komolyan kell készülni. *Ennek jegyében - és a még átmeneti jellegűnek tekinthető közeljövő figyelembe vételével - próbálom megfogalmazni a közlekedési biztosítással szembeni változó (növekvő) igényeket, illetve az egyre rosszabbá váló körülmények ellentétéből való kiút lehetőségeit.*

A közlekedési biztosítás újszerű hadműveleti és logisztikai keretei

Az alapozó elméleti munka hiányosságai miatt gyakori a fogalmak körüli bizonytalanság, amikor a hadsereg (le/át)építése, fejlesztése, a NATO-kompatibilitás és interoperabilitás kerül szóba. Időnként beleesünk a magunk ásta NATO-gödörbe is, mindenre (nemlétező) NATO-követelményeket akarunk ráhúzni, mindent nátósítani akarunk.

Egyértelművé kell tenni, hogy **nemzeti haderők** vannak, ezek állományából meghatározott csapatkontingenseket jelölnek ki és készítenek fel a NATO közös (többnemzetiségű) parancsnoksága vezetésével végrehajtandó hadműveletekre.

Az utóbbi évek legfontosabb hadműveleti jellegű változásai közül kiemelt jelentőségű az ország védelmének keretében tervezett válságkezelés komplex kérdésköre, amely egyrészt e kijelölt csapatok alkalmazása, másrészt a logisztikai biztosítás terén újszerű feladatokat és megoldásokat hozott.

A válságkezelés hadműveleti oldalának alapvető elve a helyzetnek megfelelő, éppen szükséges mérvű erő alkalmazása, a fokozatos eszká-láció feltételezése. A feladatok megkezdése békében élő erőkkel történik és folytatódik egy meghatározott szintig, elhúzódó tevékenységgel számolunk, majd szükség esetén a (szelektív) mozgósítás megkezdésével.

A közlekedési biztosítás béke-szervezete (teljesítőképessege) nincs arányban a harcoló csapatok harcértékével, a szállító kapacitásban jelentős hiány mutatkozik, közúti biztosítási erő pedig egyáltalán nincs. A szállító kapacitás a polgári eszközök bevonásával részben pótolható. Sokirá-

nyú bizonyító munka ellenére sem sikerült azon javasataink megvalósítása, amelyek a legszükségesebb békében élő közlekedési erő létrehozását szorgalmazzák.

A nemzetközi kötelezettségek közül a felső vezető szervre háruló nagyjelentőségű feladat a környező és együttműködő országokkal kétoldalú katonai közlekedési megállapodások kidolgozása és megkötése. *Ez a Szolgálatfőnökség jelenlegi lehetőségeit messze meghaladó munkát jelent.*

Minden tekintetben kiemelkedő a NATO-val közvetlen együttműködésre (együttes alkalmazásra) kijelölt csapatok felkészítése (PARP). Ennek igen jelentős költségvetési vonzatai is vannak, mert olyan szállító és rakodótechnikát kell rendszerbe állítani (20 lábás konténerek alkalmazását biztosítandó), amely kompatibilis más nemzetek hadseregeitől kijelölt csapatok hasonló technikájával. E mellett létre kell hozni az ilyen "elvonuló" csapatkontingens nagytávolságú, ellátását biztosító nemzeti támogató szervezetet (állandó és feladathoz igazodó ideiglenes elemekkel), amely a hazai bázisból és nagytávolságú szállítást végrehajtó erőből áll.

A következőkben az újszerű logisztikai keretekre térek át.

NEMZETI LOGISZTIKAI RENDSZER-ben kell gondolkodnunk, amely rendelkezik azon NATO-orientált logisztikai elemekkel, amelyek a NATO-ba kijelölt (szükség esetén az országból elvonuló) csapatok meghatározott időtartamú logisztikai biztosítására hivatottak. Nincs tehát NATO LOGISZTIKA, de az együttműködésre kijelölt logisztikai vezető szerveknél lenni kell interoperabilitásnak, a végrehajtható logisztikai alegységeknél pedig meghatározott mérvű kompatibilitásnak.

Interoperabilitás: Rendszerek, egységek, haderők képessége más rendszereknek, egységeknek vagy haderőknek szolgáltatások nyújtására vagy azoktól szolgáltatások elfogadására és így módon a kölcsönös szolgáltatások hatékony együttes működésre teszik képessé őket.

Kompatibilitás: Két vagy több alkatrésznek, berendezési elemnek vagy anyagnak ugyanabban a rendszerben vagy környezetben való léte-

zési, illetve működési képessége anélkül, hogy egymást zavarnák. (A NATO - Logisztikai Kézikönyv alapján.)

A Nemzeti Logisztikai Rendszerek a NATO-orientált (a kijelölt csapatok biztosítását szolgáló) logisztikai elemek mellett **szerződésben vállalt kötelezettség** alapján BEFOGADÓ NEMZETI funkciói is lehetnek, amely meghatározott infrastruktúra, szállítási, egészségügyi és szolgáltatási kapacitás fenntartását és rendelkezésre bocsátását jelenti (*lásd: IFOR-bázisok és a fel (el)vonulás biztosítása a Magyar Köztársaság területén*). A befogadó nemzeti támogatási képesség létrehozása és fenntartása a NATO költségvetésből történik, ennek kihasználásával jelentős fejlesztéseket lehet eszközölni pl. a szállítási kapacitás, hírközlés, berendezések, tárolóterek kiépítése terén.

A nemzeti logisztika képessége, tehát nem minden esetben a nemzeti haderő szükségleteitől függő, hanem az adott országban állomásoztatott vagy átvonulásra tervezett szövetséges csapatok meghatározott (szerződésekben rögzített) logisztikai biztosítását is teljesíteni képes kapacitások összessége.

A FELSŐBBSZINTŰ NATO Logisztikai Értekezlet Titkársága által 1994-ben kiadott NATO LOGISZTIKAI KÉZIKÖNYV (NLK) szerint:

"A logisztika az erők mozgatásának és fenntartásának tervezési és végrehajtási tudománya."

Ahogy a Logisztika fogalmából is kitűnik, a NATO igen nagy figyelmet fordít új stratégiai koncepciójában az erők mozgatására, a **mozgékonyagra**.

A MOZGÉKONYSÁG a katonai erők és a hozzájuk tartozó logisztikai támogatás azon képessége, amely lehetővé teszi számukra a helyváltoztatást. Ez pedig a szárazföldi, tengeri és légi szállítási kapacitás, a vezetés és irányítás, a megerősítő erők elszállításához és fogadásához szükséges eszközök teljes skálája. Valamint a csapatok technikai ellátottságából származó "önjáró" manőverező (harcászati mozgékonyági) képesség. Látható, hogy a NATO-fogalomrendszer nagymértékben eltér a mi hagyományos értelmezésünktől, amely alapvetően a szárazföldi mozgékonyágot, manőverképességet ismeri.

A mozgékonytságot **hadászati, hadműveleti és harcászati** kategóriákba sorolják. Szorosan a **mozgékonytsághoz** kapcsolódik a MOZGATÁS fogalma, amely az eszközöknek, a személyi állománynak (csapatoknak) vagy az anyagi készleteknek a katonai tevékenység részét képező helyváltoztatáshoz tartozó tevékenység.

A MOZGATÁS IRÁNYÍTÁS a személyi állomány és a szállítmányok közlekedési/szállítási útvonalakon történő mozgatásának tervezése, útvonalkijelölés, a mozgás ütemezése és **irányítása**, illetve az ezen funkciókért felelős szervezet összessége (*szervezet és működési eljárások - azaz STANAG-ok*).

A közlekedési biztosítás tehát egyaránt szolgálja a csapatok és a logisztikai támogató rendszer felvonulását. A Logisztikához való tartozását mégis az indokolja, hogy a csapatok felvonulása után a logisztikai biztosítás *"foglalkoztatja"* a közlekedést.

Nemzetközi tapasztalatok

A következőkben nem valamiféle úti jelentést vagy a hazai konzultációkról készült beszámoló jelentést kívánok közreadni, hanem **néhány olyan tapasztalatot**, amelyeket nem szabad figyelmen kívül hagyni a MH jövőbeni Közlekedési Szolgálat kialakításánál, illetve általában is tanulságosak.

A **hivatásos haderőre való átállást** (NSZK kivételével) tekinthetjük a haderő korszerűsítés főirányának a jelentős (de arányaiban a mienknél jóval kisebb) haderőcsökkentés mellett. Az átalakítás logisztikai szemléletmódot tükröz, elsődleges igény a racionalitás. Ennek megfelelően közbeeső parancsnokságokat szüntetnek meg, a haderőnemi logisztikai rendszereket **összhaderőnemivé** integrálják.

A BELGA KIRÁLYSÁG (területe mindegy harmada hazánkénak) Közlekedési Szolgálat komplex *biztosítási feladatot lát el*: minden szállítási alágazatot irányít. Három szárazföldi (vasút, közút) szállítási igazgatósága, 1 légi szállítási és 1 tengeri (és belvízi) szállítási igazgatósága van - központi (VK - alárendelt szerv) alárendeltségében.

Az Igazgatóságok hatásköri területén lévő katonai szervezetek nagyobb része nem rendelkezik saját szállítási kapacitással, minden szállítási igény az Igazgatóságra érekezik be, amely jogosult a szállítóeszközzel rendelkező katonai szervezettől szállító gépjárművet kirendelni más katonai szervezet szállítási feladatának végrehajtására. *(Ez lényegében egyfajta körzetesítés, szállítóeszközzel általában a magasabb készenléti és feltöltöttségű egységek rendelkeznek, pl.: a a gépesített dandár, amelyet meglátogatunk).* Abban az esetben, ha a katonai szállítási kapacitás elégtelen, a Katonai Szállítási Igazgatóság polgári szállító eszközt vesz igénybe. Ugyancsak az Igazgatóság végzi a szállító gépjárművek közúti ellenőrzését (az igénybevétel jogszerűségét és a szállítási igénylésben foglaltak kontrolját).

A légi szállítások végrehajtására a Légierő egy (vegyes) szállító repülő Winggel rendelkezik (ebben vannak a V.I.P utasszállító gépek és a király személyi használatú repülőgépei, valamint a C-130-as gépekből álló teher- és deszantszállító kapacitás). A wing a jelentős ENSZ (humanitárius; segély, stb.), kormányzati és más polgári megrendelésekből származó bevételek eredményeként önfenntartó (sőt némi többletbevétele is van) és a brüsszeli polgári repülőteret használja úgy, hogy a Katonai Légiszállítási Igazgatóság légi határnyitási joggal rendelkezve végzi a katonai személyek határrendészeti és vámkezelési (ki- és beléptetést) feladatát.

A víziszállításokat ugyancsak egy (kikötőben települt) Katonai Szállítási Igazgatóság végzi, csak polgári szállítóeszközök igénybevételével.

Mindegyik Igazgatóság vámkezelési (ügyintézési) jogkörrel rendelkezik - az országos szakhatóság felügyelete mellett.

A szállítási rendszer fejlesztésében alapvető a kombinált, cserefelélpítményes szállítás, a konténerizáció és a gépesített rakodás, valamint az automatikus jármű (szállítmány)követési rendszer fejlesztése. A NATO-ba kijelölt csapatok logisztikai biztosításában alapkövetelmény a mobilitás és a kompatibilitás, amelyet elsősorban a (NATO-szabvány 20"-as) konténerizációval biztosítanak.

Összegezve: a katonai és polgári kapacitás és infra-struktúra kölcsönös igénybevétele a leghatékonyabb megoldások érdekében, nagyon

aktív közreműködés a NATO szakbizottságokban, széleskörű tapasztalatok a nemzetközi szállításokban a korábbi afrikai jelenlét, az ENSZ-missziókban való részvétel és a NATO-tagság révén *(az utóbbi időben pl. Az NSZK területéről 24 ezer tonna lőszer szállítottak vissza belga területre).*

OLASZORSZÁGBAN elsősorban a vasúti szállítást tanulmányoztuk. Ennek során bemutatták a **vasútüzemeltető ezredet** (annak éves gyakorlatát is megtekinthettük). **Tevékenységének alapvető részét képezi békében egy 120 km-es hegyvidéki vonalszakasz üzemeltetése**, polgári közreműködés nélkül igen nehéz körülmények között. (Egyben arra készen, hogy elhúzódó sztrájk esetén átvegyék a Róma-Milánó vasútvonal üzemeltetését, amelynek hosszabbidejű kiesése megbénítaná a nemzetgazdaságot).

Az ezred fő tevékenysége a *vasúti tiszt (hivatásos és tartalékos) képzőiskola működtetése, amely egyben - a tartalékos tisztek révén - az Olasz Vasutak részére képezi a (civil) vasúti tiszt utánpótlást is.*

A veszélyes (és veszélyeztetett) anyagok szállítása csak vasúton történhet, a fegyveres **szállítmánykísérés-őrzéshez** speciálisan kialakított, felfegyverzett szállítmánykísérő vasúti kocsikkal rendelkeznek. Logisztikai rendszerükben a kezdetben területi ellátási elven alapuló 4 szintes biztosítást 3 szintre (tagozatra) csökkentették, a kijelölt csapatok érdekében konténerizáción alapuló mobil logisztikai elemekkel rendelkeznek.

LENGYELORSZÁGBAN a 4 katonai körzet létrehozásával központi tagozatban alig maradtak (logisztikai) erők, eszközök. Ezek közül a vasúti szállítás irányító szervei (Katonai Szállítási Igazgatóságok) és egy közlekedési (vasút; híd) építő ezred a szakanyag bázissal maradt meg; a közúti biztosítás, a gépkocsiszállítás (a volt központi raktárakkal együtt) és a szállítmánykísérés a hadműveleti tagozatot képviselő katonai körzetekhez került.

AZ USA EURÓPÁBAN ÁLLOMÁSOZÓ SZÁRAZFÖLDI haderő közlekedési rendszere *két markáns elemből tevődik össze:*

- **Egyik** a szállítási tevékenység és kapacitás (Transportation) (ez utóbbi könnyű, közepes és nehézszállító járművekből áll, köztük a legnehezebb harcitechika szállítására képes tréleres, illetve cserevontatmányos nyer-

ges szerelvényekből) tisztaprofilú század és zászlóalj-szintű szervezetekből áll;

- **Másik** a szállításszervezés és mozgásirányítás (MOVEMENT CONTROL) olyan komplex szervezet, amely szállításszervező-, szállításiirányító (diszpécser) szerveket, és ellenőrző-áteresztő (forgalomirányító) pontokat foglal magába.

Az USA haderői a **nem manővernek** számító "lábon" történő mozgás kivételével minden szállítóeszközzel végzett helyváltoztatást szállítási problémaként kezelnek és elsődlegesnek tekintik a szállító eszközök **centralizált, illetve a szállítási alágazatok - ezen belül is a katonai és polgári eszközök-komplex** vagy **kombinált** alkalmazását.

Annak ellenére, hogy az USA központi (HM illetve VK) közlekedési szerveivel nem volt lehetőség konzultáció lefolytatására, információkhoz jutottunk a polgári és katonai integrált szállítóeszköz beszerzésről. Ennek lényege az, hogy az állam (védelmi minisztérium) támogatást nyújt (a magán légitársaságoknál pl. 10 %-ot) a vételárhoz, ezzel ugyanakkor szükségállapot esetére elsőbbségi igénybevételi lehetőséghez jut, illetve a konstrukciós előírások lehetővé teszik a gépek katonai célra történő felhasználását. Hasonló szerződéseket kötnek hajótulajdonosokkal is.

A háborús tapasztalatokból származóan semmit nem bíznak a véletlenre. A szállítmányokhoz erős biztosítást szerveznek, amelynek különböző fokozati lehetnek (fegyveres kísérés, pihenőkörletben területzárás és védőgyűrű, harci helikopteres kísérés).

Fontos tapasztalatnak tekinthető a polgári szállító cégek szállító eszközeinek a katonai szállítmányokba történő besorolása és együttes irányítása. Vegyesen alkalmazzák a saját és a polgári (bérelt) rakodóeszközöket is - a logisztikai bázison kívül vasútállomásokon - például a konténerek rakodására.

Megismerhettük a Logisztikai Bázist vagy Központot - a HAD-SZÍNTÉRI **logisztika** egyik alapvető elemét, amely egyrészt a szállítási alágazatok (vasúti, közúti és légi) csomópontja, másrészt anyagkezelőtároló, javító és egészségügyi infrastruktúra, továbbá az állandó kiszolgáló személyi állomány, valamint a harci alegységek személyi állományának

átmeneti (néhány napos) elhelyezését biztosító állandó és ideiglenes (tábori) létesítmények összessége.

A Logisztikai Bázis rendeltetése a különböző helyekről beszállított haditechnika, hadianyag és a személyi állomány alegységekké történő összerendezése, rövid összekovácsló kiképzése, majd komplett alegységként a hadi alkalmazás körletébe történő kiszállítása vagy menete - legtöbb esetben kombinált menet - a nehéztechnika közötti (tréleres) vagy vasúti szállításával. A felvonulás után a bázisról történik a célirányosan összeállított anyagszállítmányok utánszállítása. Ki kell emelni a BÁZISREPÜLŐTÉR szerepét, amely a mi korábbi fogalmaink szerint anyagbiztosítási (vagy ellátó) repülőtérként működik, de harci gépeket is fogadhat/indíthat.

Az USA haderő IFOR-kontingense a NATO irányelveknek megfelelően kérte és elvárta a **magyar katonai közlekedési szolgálat aktív részvételét a közlekedési biztosítás megszervezésében**. Példa értéke ennek a felvonulási és logisztikai modellnek többek között abban áll, hogy demonstrálja a közlekedési biztosítás (főként szállítás) *sajátos szerepét*: mindenkor a feladatnak megfelelő súlyképzéssel szolgálja mind a hadműveleti, mind a logisztikai tevékenységet. Demonstrálja azt a szemléletmódot, amit a 7. USA hdt. parancsnoka fogalmazott meg az Öböl-háborúba történő felvonulás tervezésekor: "**Logisztika = hadműveletek. Hadműveletek = logisztika.**"

A nyugati hadvezetés *a logisztikát nem mellékes, megtűrt kelléknek, szükséges rossznak tekinti*, hanem a haditevékenység szerves részének, amely megteremti a győzelem anyagi-technikai hátterét, a személyi állomány elszántságához szükséges biztonságérzetet és az erővel való manőver lehetőségét az erőfölény létrehozása érdekében.

A BUNDESWEHR (BW) **Közlekedési Szolgálata** - tekintettel az NSZK NATO-beli kiemelt szerepére (bázis jellege miatt is) igen jelentős polgári közlekedési kapcsolatokkal rendelkezik.

A szállítási tevékenység jól szabályozott. Példaszerű a veszélyes és veszélyeztetett áruk szállítása. Ennek lényege, hogy a járművek vezetői vizsgát tesznek, illetve kiépült a felelősi rendszer (a csapatoknál megbízott és kinevezett tisztekkel, a VK-nál és a Szövetségi Védelmi Minisz-

tériumban működő szakcsoporttal) és a képzési háttér a Bundeswehr Logisztikai Iskolájában (Hamburg).

Tanulmányoztuk a **Német Szövetségi Vasutak (DB)** honvédelmi célú (és más NATO kötelezettségekhez kapcsolódó) szállítási kapacitása fenntartását. Megállapítottuk például, hogy a DB - éppen korszerű volta miatt - nem igényli nagyszámú **nehéz pórekocsi** fenntartását a nemzetgazdasági szállításokhoz, ezért **elkülönített állami költségvetésből** törént 420 db nehéz pórekocsi beszerzése.

Fontos tapasztalatnak tekinthető a TEREPIJÁRÓ és az ÖSSZKERÉKHAJTÁSÚ gépjármű-kategória megkülönböztetése (a magas képességű, emiatt igen drága terepjárókat csak a harcoló csapatok kapják). A mozgósítási gépjárműszükséglet *fenntartása sem a véletlenre bízott*: a nemzetgazdasági (állami, közületi és magánszféra) gépjármű beszerzésére állami támogatással gyakorolnak hatást (a közúti gépjárművek helyett **összkerék-hajtású** járművek beszerzését ösztönzik a **vételár és az üzemeltetési költségkülönbség mértékében** - meghatározott időtartamra szerződve a használóval. Ebből óriási megtakarítás érhető el, illetve biztosítható a szükséges és megfelelő minőségű gépjárműmennyiség.

A **BW Közlekedési Szolgálat**a rendelkezésünkre bocsátotta a NATO STANAG-eket, bemutatták szállítástervező és irányítási számítógépes rendszerüket, tájékoztattak a BW feladatrendszerének nemzetközi elkötelezettségekkel való bővülése kapcsán szükségessé vált konténerizációs program tartalmáról és megvalósításának helyzetéről. Eddig több száz 20 lábás konténert és megfelelő konténeremelő-szállító technikát szereztek be. Konténerekben tárolják a válságkezelésre kijelölt csapatok anyagait, ezzel nagymérvű **mobil** tárolóteret nyernek. Külön problémát jelent náluk az igen nagyszámú **nem szabvány** méretű, különféle rendeltetésű konténer mozgatása (ezek elsősorban szakági berendezésekkel ellátott konténerek).

A racionalitás és a szállítási ráfordítások miatt is vegyes raktárcsoportokat alkalmaznak, amelyek területi ellátást folytató **logisztikai dandárok** állományába tartoznak. A szállítás körzetesítetten, a területen lévő **hadosztály szállítószázalaj** vagy a logisztikai dandár szállító eszközeivel kerül végrehajtásra. A külföldön feladatot végrehajtó csapatok részére **gyűjtő-komplettírozó-tranzit** raktárakat működtetnek, ahonnan az igény szerint összekészített (és csomagolt) anyagokat a berakó repü-

lőtérrre vagy kikötőbe szállítják el. A katonai szállítási kapacitás (közúti és légi) mellett jelentős a vasúti, a polgári légi és tengeri szállítóeszközök igénybevétele (a Haditengerészet nem rendelkezik katonai szállítóhajókkal).

Tanulságos a közlekedési biztosítás fogalmának meghatározása is a Véderő koncepciójában. (Konzeption der Bundeswehr).

"A fegyveres erők számára a harckészültség és a műveleti szabadság fenntartása érdekében a helyzetnek megfelelő, teljesítőképes közlekedési rendszer lehető legjobb kihasználása elengedhetetlen előfeltétel. A katonai mozgásokat a hadműveleti és logisztikai vezetés céljainak és prioritásainak megfelelően kell tervezni, végrehajtani és támogatni. Ennek az a lényege, hogy saját erők és eszközök alkalmazása mellett a polgári közlekedési hálózat és berendezések, szállító eszközök és üzemi szervezetek felhasználását katonai közlekedési rendszabályok alkalmazásával biztosítani és koordinálni a katonai követelményeknek megfelelően." Tartalmát tekintve alapvetően megegyezik a mi fogalomrendszerünkkel, szellemében azonban egészen **másként értelmezhető**: a közlekedési biztosítás nem **szolgáltatás**, hanem a fegyveres erő harckészültsége és **műveleti szabadságának elengedhetetlen előfeltétele**.

A közlekedési biztosítás **felsőszintű szervezeti háttérét** a Szövetségi Védelmi Minisztériumba integrált Vezérkar (Fegyveres Erők Hivatala) Fü SVS, a Szárazföldi hadsereg Vezérkara Földi Közlekedési Fü III.3., a Légierő Vezérkara Légi szállítási és közlekedési ügyosztályai adják. Látható, hogy minisztériumi szinten - a tárcaközi együttműködési feladatok érdekében megvan a szakmai szervezet, másrészt a közlekedési alágazatokat *"leosztották"* a haderőnemekhez: a szárazföldi haderő közlekedési szervezete a szárazföldi haderő közlekedési szervezete alá tartozik a *"földi"* közlekedés, a légierőhöz a légiszállítás szervezete alá tartozik.

Áttekintve a vizsgált hadseregekkel kapcsolatos tapasztalatokat, megállapítható, hogy egyiknél sincs *"filmszakadás"* (azaz olyan tagozat, amelyben *nincs a közlekedési biztosításnak* a feladatkörhöz igazodó szervezete), a közlekedést és szállítást nem szétszabdaltan irányítják és főként helyének és szerepének megfelelően kezelik. Az új hadsereg-fejlesztési koncepciókban - a csökkentés mellett a mozgékony és az akcióképesség növelésének igénye miatt még inkább felértékelődik a közleke-

dési biztosítás. Ezt támasztják alá a vonatkozó NATO-ajánlások is. *A következőkben ezek ismertetésére és elemzésére térek ki.*

NATO-ajánlások

Ha pontos akarok lenni, nem is biztos, hogy az AJÁNLÁS a legjobb kifejezés, talán az IRÁNYELVEK helytállóbb lenne arra a módra, ahogyan a NATO magas szintű tanácskozó testületei a szuverén tagállamok (azok hadseregei) részére közreadják azokat az értelmezéseket, amelyek egy-egy szakterület jövőbeni fejlesztésének iránymutatói lesznek. Ilyen iránymutatás a NATO Logisztikai Kézikönyv, amelyet a Felsőbbszintű NATO Logisztikai Értekezlet titkársága 1994-ben adott ki. A Kézikönyv a logisztika értelmezését **tartalmazza** azon területeken, amelyek egyrészt a távlati fejlesztés terén az integráció (szabványosítás) irányába hatnak, másrészt az egymással együttműködni köteles szervek "egynyelvűségét" biztosító meghatározásokat és a közös műveleteknél elengedhetetlenül szükséges logisztikai kompatibilitás és interoperabilitás területeit. Nem diktátum tehát a teljes NEMZETI LOGISZTIKA felépítésére és működtetésére!

A Kézikönyv 11. fejezetének címe: KÖZLEKEDÉS ÉS SZÁLLÍTÁS.

A NATO mozgékonyágát biztosító közlekedési és szállítási tevékenységre vonatkozó **alapelvek a következők:**

- **Kollektív felelősség** a nemzeti és NATO-hatóságok együttes felelőssége a NATO tevékenységeket biztosító közlekedésért és szállításért, amely a pontosan körülírt **nemzeti** és a **NATO-parancsnoksági** felelősségekből tevődik össze. **Nemzeti** felelősségi körbe tartozik például a szükséges szállítási kapacitás biztosítása, a szállítások tervezése és irányítása a nemzetközi erőik kötelékébe tartozó erőik részére, az alkalmazási térségbe való beérkezésig.

- Az **alapelvek** közé tartozik még (címszavakkal) a koordináció, együttműködés, gazdaságosság, eredményesség, rugalmasság, átláthatóság, **hadművelati elsőbbség**, egyszerűség és szabványosítás.

- A NATO erők mozgatására és szállítására vonatkozó irányelvek, eljárási módszerek (STANAG-ok) és szervezetek **kialakításáért** a NATO, valamint a nemzeti katonai és polgári hatóságok a felelősek.

A katonai tevékenységek biztosítása érdekében a mozgatás és szállítás **tervezését** az összes szállítási módot felölelő, többnemzetiségű egyeztetett katonai-polgári alapon kell végrehajtani és koordinálni, illetve végrehajtását szabványosított és összhangba hozott eljárási módszerekkel kell támogatni.

- A nemzetek figyelmét felhívják arra, hogy a nemzeti törvényhozással vagy más intézkedésekkel gondoskodjanak a **béke, válság és háború** idejére megfelelő mennyiségű mozgatási és szállítási kapacitás fenntartásáról. A NATO figyelemmel kíséri az országoknak, a Szövetségi mozgatási és szállítási képességeit biztosító, megfelelő jogharmonizációs tevékenységeit és más nemzeti rendszabályokat, továbbá tanácsokat ad azok kialakítására.

- A tervezésnek biztosítani kell, az erők mozgatása és a szállítás **reagálási idejének** csökkentését, az előírt hadászati és hadműveleti mozgékonyság biztosítása érdekében a készletek, anyagok és eszközök állandó elhelyezésű vagy a mobil előre tolt tárolási lehetőségeinek kialakítását.

- Az illetékes NATO Parancsnokok értékelik a Szövetség mozgatási és szállítási követelményeinek támogatásában mind a NATO, mind a nemzeti katonai intézkedések **hatékonyságát** és azokról jelentéseket készítenek.

- A katonai mozgatási és szállítási **erőforrások vezetése és irányítása a tulajdonos nemzeteknél marad**, hacsak az országok más vezetési megállapodásokat nem kötöttek a NATO hatóságokkal.

- A **Főbb NATO Parancsnok (MNC)** fogja meghatározni a mozgatási és szállítási feladatok fontossági sorrendjét (ideértve az általános koordinálást és a többnemzetiségű vagy a különálló nemzeti hadrendi elemeket érintő mozgatások zavarainak kiszűrését is), továbbá törekszik a NATO Parancsnokok igényeinek teljesítéséhez szükséges mozgatási és szállítási erőforrások összhangolt felhasználására.

Az ajánlásokból **kiemeltek** is mutatják, hogy a NATO Új Stratégiai Koncepciójában a mozgékony és műveleti szabadság növelése az egyik meghatározó alapelv, amelynek alapvető feltétele a **szállítási képesség**, amelyet az MC 336. NATO-alapokmányban foglaltak szerint NATO koordináció melletti nemzeti felelősséggel kell biztosítani. Szükségesnek ítélem ezen okmány legmagasabb szintű feldolgozását, amelyet a Honvéd Vezérkarnak kellene irányítani.

A MH Közlekedési Szolgálat helyzete

A NATO-orientációból már ismertté vált **feladatokkal nem számolva**, a Honvédelmi Törvényből, a MH béke és hadi alkalmazási feladataiból **a szolgálatra** háruló kötelezettségek és a lehetőségek összevetése nagyon is vegyes, végeredményét tekinte lehangoló képet mutat.

Már a jelenlegi helyzetben is jelentős hiányok mutatkoznak a szállító kapacitás terén, a biztosítás (forgalomszabályozás, őrzés), szállítványkísérés és a tábori rakodó kapacitás sem kielégítő. A közúti biztosítás béke-feltételei hiányoznak, nincs béke-mag a tartalékos után (át)képzéshez és "*sakharcászati műhely*" a fejlesztéshez. A közúti biztosítás béke-magja lehetne a MH felvonulását biztosító ellenőrző-átersztő pontokat működtető alegység - magasfokú szakértelemmel és felkészültséggel, mert a közúti komendáns erő nem más, mint a (Movement) Mozgatás irányító szervezete!

Ágazatunk területén vannak olyan problémák, amelyek nem költségvetésfüggőek, *megoldásuk azonban nagyban hozzájárulna a teljesítő-képesség növeléséhez; ilyenek:*

- Nem mindenütt érvényesül a komplexitás elve, például a szállító és emelőgépek alkalmazói jogkörének hovatartozása tekintetében;

- A szállító eszközök típusválasztása a szükséglet-számvetés és elosztás nem a szolgálat hatáskörébe tartozik, éppen ezért nem megfelelő szállítási képességű járművek kerültek rendszerbe, és megoldhatatlan a szállító technika komplex, korszerű (csere-felépítmény, csereszabatos vontatmányok) többcélú felhasználás szerinti alkalmazása;

- A szállító gépjárművezetők és tisztas beosztásúak szakmai szám szerint nem a szolgálathoz tartoznak, szállító szakkiképzésük és tartalékos tiszthelyettesé képzésük így megoldhatatlan;

- A jóváhagyott szakképzettségi jegyzékkel ellentétes az ellátó alegségparancsnok szakmai száma;

- A katonai szállító gépjárművek fokozódó elhasználódása miatt, egyre növekvő mértékben kényszerülünk polgári szállító kapacitás igénybevételére, amely így - a nagy darabszámban meglévő, de alig használható honvédségi eszközök mellett - igen gazdaságtalan megoldás;

- A szolgálatot helyenként *beosztási és rendfokozati diszkrimináció* sújtja, ennek következményeként a jól képzett, perspektív szaktisztek elhagyják az ágazatot, *a vezető szervek alulszervezettségük* miatt alig képesek a napi feladatokon kívül koncepcionális, rendszerépítő, a tudományos eredményeket adaptáló, a gazdasági lehetőségek jobb kihasználását biztosító kidolgozó munkára. Ez fokozottan érvényes a felsőszintű vezető szervek, amely az önálló szakmai számmal reprezentált szakterületek sorát képtelen átfogni.

A közlekedési biztosítás korszerű szervezeti alapja

A közlekedési biztosítás feladatait a jövőben is a katonai és polgári lehetőségek integrált alkalmazásával kell megoldani (ahogyan ez eddig is alapelvünk volt). Sokkal nagyobb hangsúlyt kap azonban a **logisztikai szemlélet**, a racionalitás, a gazdaságosság, másik oldalról pedig a reagálóképesség, a mozgékonyosság és a megbízhatóság növelése. A két oldal egymással szöges ellentétben áll, amelyet csak úgy lehet feloldani, hogy béke-időszakban, de még háborús helyzetben is le kell mondani az "*En váram*" mentalitásról (a hadrendi hovatartozás hangsúlyozásáról), mert a haderőt egységes egésznek felfogva lehet csak gazdaságos megoldásokat kialakítani. A valóban szűkös létszám és anyagi-technikai lehetőségeket koncentrálni kell, néhány ütőképes szervezet létrehozására.

Szállítási rendszer-koncepció

Az elemzésnél abból indultunk ki, hogy a MH átalakításának leginkább **szállításiigényes első üteme befejeződött, a hadsereg beállt az új**

harcértékre és diszlokációba, ezután már csak **korrekciók** lesznek. Össz-volumenét tekintve a szállítási igény csökkenni fog, mert a hadsereg koncentráltabb lesz (kevesebb objektumban helyezkedik el).

A kötelékkiképzésben a vasúti szállítási ágazat elsőbbsége megmarad, azonban összvolumene csökkenni fog, mert a **helyőrségi kiképzési objektumok** nagyobb szerepet kapnak. A nagyvolumenű anyag és technikai szállítást továbbra is vasúton célszerű végrehajtani.

Alapelvként marad továbbra is a **katonai** és a **polgári kapacitások**, valamint a **szállítási alágazatok kombinált** alkalmazása (pl. a konténeres szállítások kiterjesztése).

A MH középtávú **technikai stabilizációs** tervében meghatározottak szerint nem kerülhet sor jelentős fejlesztésre, legfeljebb a minimálisan szükséges, a fenntartást biztosító eszközök pótlási jellegű beszerzésére. Ennek megfelelően csak a fenntartás és a válságkezelés első ütemű feladatainak szállítási szükségleteit vettük figyelembe. Nincs szó a "hadi" szállítási kapacitásról, annak egy része azonban a javasolt beszerzés eszközparkjából (kompromisszumokkal) biztosítható.

Az önálló ellátást folytató objektumok (katonai szervezetek) *élelmezési* anyagokkal történő ellátása alapvetően polgári beszállítással valósul meg. Hasonlóan történik az *üzemanyagellátás* is. A *ruházati* anyagellátásnál legfeljebb pótlásról lehet szó, mert a bevonuló állomány a kiképző központokban kapja meg az első ellátmányt. *Kiképzési lőszer* szállítással nagyobb volumenben a kiképző központok és a gyakorlóterek (lőterek) viszonylatában számolhatunk. A *javítóanyagok* (alkatrészek) szállítását járatrendszerben célszerű megoldani. A csapat - központi raktár relációban anyagfrissítési, illetve csere - jellegű szállítási igények jelentkezhetnek. Igény keletkezhet még kommunális jellegű, illetve térítéses szállításokra is.

Tekintettel arra, hogy a központi raktárak többsége centrálisan helyezkedik el, a távolsági szállítási viszonylatok legnagyobb része is centrális irányú. Ezen szállítási irányok kezdő (vég)pontjain nagyobb számú katonai szervezetek, illetve egy objektumban több katonai szervezet (vagy azok megalakításáért felelős szervezet) lehet, amelynek rendelkeznie kell saját szállító kapacitással. Ezen katonai szervezetekre, illetve

szállítási kapacitásukra épül a szállítási rendszer, amely kiegészül a két hadosztály **logisztikai ezred** és a **központi tagozat** szállító kapacitásával.

A katonai szervezetek a szűkös beszerzési lehetőségeik miatt a béke-szállító kapacitás tekintetében **három kategóriába sorolhatók**:

- I. Komplex szállító csoporttal rendelkező katonai szervezetek (a szállítási irányok végponti szervezetei);

- II. Önálló ellátást és objektum üzemeltetést végző, a távolsági (helyőrségen kívül) szállításba utalt katonai szervezet;

- III. Más (ellátó) szervezettel közös laktanyai elhelyezésben lévő katonai szervezet.

Egy változatként **szállító járatrendszer** kialakítására gondolunk. A katonai szervezetek járatokhoz való utalását elsősorban a földrajzi helyzet és a közlekedési viszonyok határozzák meg. Számvetéseink alapján megállapítható, hogy ez a rendszer **fajlagosan** harmadára csökkenti a gépjárműszükségletet. Ezzel együtt jár az anyagi biztosítás (ellátás) rendjének újraszabályozása is.

A **fajlagos járműszükséglet** csökkentése természetesen feltételezi a korszerű (többcélú, cserefelépímenyes, cserevontatmányos) technika alkalmazását. A jelenlegi primitív megoldások (1 jármű - egy feladat) nem alkalmazhatók.

A központi tagozatban **olyan közlekedési szervezetet** kell létrehozni, amely **komplex biztosításra** képes és magában foglalja a szállításszervező, a szállító, szállótmánykísérő és forgalomirányító szerveket. (Erre jó példa az USA Európában állomásozó Szárazföldi Haderő lényegében dandár-típusú szállító szervezete, amelyet volt alkalmunk tanulmányozni, hiszen együtt dolgoztunk vele.) Ezen komplex szervezet **koncentrálná a jelenleg szétszórt, különböző hovatartozású szerveket**, amelyek most nem képesek egymást támogatni, az erőforrásokkal belülről manőverezni. Ez a szervezet egyben bázisa lehetne a tartalékos képzésnek és a hadi rendeltetésű katonai közlekedési szervezetek megalakításának.

Ez a szervezet képes lenne a válságkezelés időszakában (még mozgósítás nélkül) a polgári eszközök bevonásával (saját eszközeivel kombináltan) a szállítási feladatokat biztosítani, illetve kikülöníteni (ugyancsak polgári eszközökkel kiegészítve) az "elvonuló" (PARP) kontingens biztosítására szükséges kapacitást.

Annak ellenére, hogy a címben a "NATO-orientált" kifejezést használtam, a *béke-orientált* jelző is helytálló lenne, mert ez az írás elsősorban a béke-időszak problémáiról és feladatairól szól. Ezek közül - elsősorban a felsővezetés szintjén - nem felejtethjük ki a polgári közlekedési rendszer befolyásolását honvédelmi képességünk növelése érdekében. *Erre sokféle lehetőség kínálkozik, elsősorban az integrált rendszerek fejlesztésére a szállítójármű fenntartás, közös irányító szervek létrehozása (kettős státuszú beosztások rendszeresítése) terén. Mindezek egy következő cikk témái lehetnek.*

GONDOLATOK AZ ÜZEMANYAG GAZDÁLKODÁS PRIVATIZÁCIÓJÁRÓL

Rugár Oszkár¹

A MH üzemanyag gazdálkodásának helyzetét 1996. májusában-júniusában mind a MH Vezetői Tanácsa, mind a HM Kollégiuma megtárgyalta. A szolgálat nehéz helyzetére való tekintettel olyan döntés született, hogy **fel kell mérni a MH üzemanyag bázisok hasznosításának lehetőségeit** és a keletkező bevételek egy részének a gazdálkodásba történő visszafordításával **javítani** az üzemanyag-ellátást, valamint a szolgálat műszaki-technikai állapotát. A HM Úr a Népszabadság 1996. október 14-i számában nyilatkozott a tárolókapacitások hasznosításának lehetőségeiről.

Az Új Honvédségi szemle 1996/8., és a Katonai Logisztika 1996. 2. számában már részletesen elemeztem a MH üzemanyag és üzemanyag-technikai eszköz ellátásának, a szolgálat műszaki-technikai állapotának helyzetét, így azt most nem célom megismételni.

Az üzemanyag gazdálkodás esetleges privatizációja többször felmerült az elmúlt években. A szolgálat előző vezetése 1993-ban egy HM Rt. létrehozásának lehetőségével számolt, de ez az elképzelés nem jutott el a megvalósíttásig. A Magyar Honvéd 1995-ben közölte Enyedi Lajos százados cikkét "Privatizálható-e az üzemanyag-ellátás?" címmel, majd Korom Károly alezredes "Ellenvéleményét" is.

Korom Károly alezredes ellenvéleményét a következőképpen fejezte be:

"A kérdésre, hogy privatizálható-e az üzemanyag-ellátás a válaszom IGEN, azonban nem mindenáron és nem a jelenlegi helyzetben és feltételek mellett. Éppen a csapatszintű üzemanyag-biztosítást végző szervek privatizációja megoldhatatlan."

1 Dr. Rugár Oszkár ny. ezredes, volt MH Üzemanyagszolgálat főnök

Úgy gondolom, hogy a csapatszintű üzemanyag-biztosítást végző szervezetek privatizációja **ma sem időszerű** és nem javítana a jelenlegi helyzeten. Ugyanakkor az elmúlt egy évben jelentős változások álltak be a szolgálat helyzetében és a működés feltételeiben. A szolgálat valamennyi tartalékát felélte, a műszaki-technikai állapot tovább romlott. **Cikkemben a hasznosítás lehetőségeinek feltárásában a Honvédelmi Minisztérium Társaságfelügyeleti Osztályának és az MH Üzemanyag Szolgálatfőnöksége közös előkészítő munkájából felmerülő gondolatokat szeretném közreadni.** A szolgálat gondjainak, feszültségeinek feloldására természetesen a legkézenfekvőbb megoldás a költségvetési forrás biztosítása lenne, de sajnos erre hosszabb távon nem látok lehetőséget. A költségvetés tartós elégtelensége és ebből adódóan a kapacitások kihasználatlansága **megköveteli a szolgálat központi tagozatának csökkentését és az ellátás, szolgáltatások egy részének polgári bázisra terelését.** A fel szabaduló bázisok ésszerű hasznosítása és a befolyt bevételek szolgálat érdekében felhasználása megítélésem szerint az egyetlen út a jelenlegi helyzetből való kilábalásra.

Ennek sikeres megvalósulása a MH részére **létszámcsökkentést**, az objektumok kapacitásainak teljes körű kihasználásából pedig felhasználható **gazdasági eredményt** lehetne elérni.

E célok eléréséhez olyan megoldást kell találni, mely egy sor szempont, biztosíték betartását teszi lehetővé, **amelyek az alábbiakban összegezhetők:**

- a MH üzemanyag és üzemanyag-technikai eszköz ellátása, a szolgáltatások továbbra is teljes körűen biztosítottak legyenek;

- illeszkedjen a MH anyagi-technikai, logisztikai rendszerébe és megbízhatóan működjön mind béke, mind minősített időszakban;

- az üzemanyag bázisok hasznosítása gazdasági haszonnal járjon és ne járjon utólagos terhekkel;

- a gazdasági haszon jelentős része visszafordítható legyen a MH rendszerébe és az üzemanyag-ellátás ráfordítási költségeinek csökkentésével járjon;

- a megoldás feleljen meg a haderőcsökkentés kritériumainak, de egyben munkahely megőrző legyen;

- és végül, de nem utolsósorban feleljen meg a törvényi előírásoknak (közbeszerzési, privatizációs, környezetvédelmi, mérésügyi, tartályok üzembentartása stb.).

E szempontok megvalósítására számos megoldás kerülhet szóba.

Egyik megoldás lehet, ha a HM **egyszemélyes részvénytársaságot hoz létre**, melyhez apportként felhasználja a bázisokat, biztosítja a jegyzett tőke készpénzhányadát, az induláshoz szükséges forgóeszközöket, a szükséges engedélyek beszerzését.

Ez a változat ideálisan biztosítaná a HM függetlenségét, a haderőcsökkentést és az üzemanyag-ellátási feladatok polgári jellegű szférába vitelét, **de nem oldaná meg a finanszírozás kérdését**, a törvényi előírások betartását, azaz belátható időn belül **nem biztosítaná az alapvető célt a gazdasági hasznot** és annak egy részének visszafordítását az ellátási színvonal javítása érdekében.

Másik megoldás lehet **közös társaság létrehozása** az országban jelentős piaci helyet betöltő vállalattal, vállalatokkal, mellyel a befektetés arányában megosztható a gazdasági eredmény, de egyben biztosítja a meghatározott szempontok alapján a HM igényeit, elvárásait.

Egyik ilyen lehetséges vállalat valóban az Enyedi százados által is említett **MOL Rt. lehetne**, de természetesen **nem a laktanyán belüli üzemanyag-ellátás tekintetében**. A MOL Rt. a kőolaj kitermelésétől a feldolgozáson és kereskedelmi tevékenységen keresztül felöleli valamennyi területét e szakmának. Biztosíthatóak lennének a MH minőségbiztosítási követelményei és szortiment igényei a hazai termékek vonatkozásában és a tulajdonában lévő vállalatokon keresztül az eseti és import igények kielégítése is. *Nyilvánvalóan közös felmérés szükséges az igények és lehetőségek, a bázisok szükségességének vizsgálatára, valamint a gazdaságosság tekintetében.*

Elképzelhető az is, hogy ketté válasszuk a célok megoldásának módját. **Egyrészt egy közös társaság létrehozásával az ellátást polgári útra tereljük a bázisok egy részének apportálásával, másrészt a bázisok**

fennmaradó részének hasznosítására pedig más vállalatokat vonunk be. Ilyen lehet például igény esetén a **Kőolaj- és Kőolajtermék Készletező Szövetség (KKKSZ)** vagy más tározó igénnyel rendelkező vállalat, társaság.

Nem kizárt az sem, hogy az apporton felüli **szabad üzemanyag bázisokat vagy azok kapacitását bérbe adjuk.** A bérbeadás ugyan nem oldja meg a tározók műszaki állapotának elvárt javulását, de még mindig kedvezőbb, mint a kényszerű használat, így bevétel nélküli őrzés–védelem. Természetes igényként merül fel ebben az esetben is – a jelenlegi gyakorlattól eltérően – a bérbeadásból származó bevétel visszaforgatása a szolgálat érdekében.

Harmadik megoldásként lehetséges egy olyan **két- vagy több személyes részvénytársaság** létrehozása, melynek jegyzett tőkéjéhez a HM az üzemanyag bázisok egy részének apportálásával mint többségi tulajdonos járulna hozzá, míg az alapításhoz és a további működéshez szükséges tőkét a társalapítók biztosítanák. Az apportálás és tőkebefektetés után a részvénytársaság feladata lenne az adott objektumok **korszerűsítése, felújítási és hatósági előírások betartása, a szükséges engedélyek beszerzése az eredményesség elérése.**

E változatnál **meg kell találni azt a partnert,** partnereket, akik rendelkeznek a szükséges gazdasági feltételekkel, tőkével, illetve az olajpiacra be tudnak törni. Természetesen ennél a változatnál sem zárható ki a második változatnál említett MOL Rt.-vel vagy más társaságokkal való partnerség.

A második és harmadik megoldásnál az apportok tekintetében természetesen kormányzati egyeztetések és döntés szükséges.

Az apportálást, figyelembe véve a piaci kockázati tényezőket, csak fokozatosan a bázisok lépcsőzetes bevonásával célszerű megvalósítani. A jelenlegi bázisok megszüntetésére csak akkor kerülhet sor, ha a privatizáció megfelelő garanciákkal kerül végrehajtásra.

E gondolatokból is levonható az a következtetés, hogy **az üzemanyag-ellátás MH hadrendjén kívüli megvalósítása számos problémát vet fel,** melyek megoldását kellő óvatossággal, jogi, szakmai és főleg politikai körültekintéssel kell végezni. *Ebből adódóan adtam cikkemnek a gondolatok címet, hiszen a privatizáció előkészítésében, a döntés esetleges végrehajtásában a szakmai szempontok ugyan fontos, de nem döntő szerepet játszanak.*

A ZÁSZLÓALJ HARCCSOPORT TEVÉKENYSÉGÉNEK ANYAGI-TECHNIKAI (LOGISZTIKAI) BIZTOSÍTÁSA

Gáspár Tibor¹

A téma aktualitását Végh altábornagy úr 1996. június 06-án kiadott körlevelében megfogalmazott elvek, valamint az Országgyűlés 1995. június 30-án elfogadott 88/1995. határozatában a hadsereg számára előírt feladatok elemzése bizonyítja:

"4. középtávon - 1998-ig - a Magyar Honvédség - az Alkotmány, a törvények és az Országgyűlés határozatai alapján - feleljen meg az alábbi követelményeknek:

...

b.) békében meglévő, rövid idő alatt alkalmazható erőkkkel legyen kész, a határvadász századokkal együttműködve, az ország területére betört fegyveres csoportok felszámolására; ehhez a feltöltött katonai szervezetek harci technikáját azonnal alkalmazható állapotban kell tartani;

...

d.) legyen képes a válságkezelés katonai feladatainak azonnali ellátására a kijelölt szervezetek békeállományával, továbbá más alakulatokkal, azok kiegészítése és rövid felkészítése után"; (1)

A határozatban foglalt feladatok végrehajtásának egyik lehetséges módja - a Magyar Honvédség szervezeti rendjébe illeszkedő - **zászlóalj (század) harccsoportok** létrehozása és fenntartása.

A zászlóalj harccsoportok vizsgálata nem új feladat hadseregünkben. Az elmúlt években - különböző megnevezések alatt - elméleti művekben, gyakorlatokon és a katonai folyóiratok hasábjain többször szerepelt ez a kérdés. (2)

1 Dr. Gáspár Tibor mk.ezredes, MH FVTSZF-ség fegyver, lőszer és műszaki technikai osztályvezető

A Magyar Honvédség átalakítási feladatai új megvilágításba helyezik a kérdés vizsgálatát. Az elmúlt években összegyűjtött tapasztalatok feldolgzása, továbbgondolása jól illeszthető az átalakítási feladatok végrehajtásához.

Tanulmányom célja, hogy a **zászlóalj harccsoport** tevékenységének témakörén belül az anyagi-technikai biztosítás kérdésének vizsgálatával járuljak hozzá a létrehozandó kötelékek célszerűbb alkalmazási elveinek kidolgozásához.

Fontosnak tartom előljáróban leszögezni az alábbiakat:

- Egy ilyen harci kötelék **anyagi-technikai biztosításának** végrehajtása alapvetően a kötelék összetételétől, felszereltségétől, feladatától, az alkalmazás körülményeitől, stb. függ. **Ezért tanulmányomban csak egy - általam felállított - általános változatra vonatkoztatva foglalkozom az anyagi-technikai biztosítás kérdéseivel.** Ezen kívül általános következtetéseket kívánok megfogalmazni a témával kapcsolatban;

- A feladatok végrehajtásához a **békében meglévő szervezeti elemeket és azok lehetőségeit** veszem elsődlegesen figyelembe.

A harccsoportok alkalmazásának és anyagi-technikai biztosításának elemzéséhez feltétlenül fel kell használni az elmúlt időszakok külföldi harci tapasztalatait. Ezen a téren számukra leginkább használhatók a volt Jugoszlávia területén folyó harci cselekmények tapasztalatai. Az utóbbi időben több elemzés jelent meg ebben a témában. (3)

A harccsoportok létét alátámasztják az elmúlt években bekövetkezett változások is. A kelet-nyugati szembeállítás vége, a tömeghadseregek megszűnésének kezdete. Amíg a korábbi feltételek katonai és politikai szempontból egyaránt a területvédelem érdekében nagy létszámú fegyveres erő fenntartását igazolták, addig az új sokpólusú általános konfliktushelyzet kisebb, gyorsabb, mozgékonyabb, szervezetében és működésében rugalmasabb fegyveres erőket igényel. (4)

1.) A zászlóalj (század) harccsoport feladata és összetétele

Az anyagi-technikai biztosítás kérdéseinek ismertetéséhez feltétlenül szükséges a biztosítandó kötelék (zászlóalj-század harccsoport) feladatának és lehetséges (feltételezett) összetételének rövid áttekintése.

A zászlóalj (század) harccsoport feladata lehet:

a) *Béke időszakban, feszültségi és válsághelyzetben:*

- A határórizet katonai megerősítése;
- Átsodródott fegyveres csoportok felszámolása;
- Fontos körzetek, terepszakaszok, csomópontok zárása.

b) *Korlátozott célú agresszió esetén (háborús helyzetben):*

- Veszélyeztetett szárnyak, hézagok lezárása;
- Az ellenség sikert elért alegységeinek lassítása, esetleg megállítása;
- A védelem mélységébe kirakott, kidobott légideszant, légmozgékonyaságú ellenséges erők felszámolása, vagy részvétel a felszámolásban;
- Előre kiépített támpontok, terepszakaszok megszállásával fontos irányok lezárása, körlet megtartása;
- A védelem mélységbe kijutott előrevetett osztagok térnyerésének lassítása, megsemmisítésükben való részvétel;
- Tűzszakasz elfoglalásával részvétel az ellencsapás végrehajtásához szükséges feltételek megteremtésében;
- Járható irányokban, önálló harctevékenység folytatása.

Természetesen a felsoroltakon kívül más feladatok is jelentkezhetnek egy adott, konkrét helyzetben. A felsorolt feladatok lehetőségget adnak *két fontos következtetés levonására:*

1.) A feladatok eredményes végrehajtásához nagyfokú mozgékonyaságra van szükség. Ez lényeges hatást gyakorol az anyagi-technikai biz-

tosítás szervezésére, mert a rendelkezésre álló szállító gépjárművek és a harceszközök mozgékonyasága - különösen terepen - nem összemérhető.

2.) A harccsoportnak - meghatározott készenlét elérése után - állandóan készenlétben kell állnia a feladat végrehajtására. Ez azt jelenti, hogy az anyagi-technikai biztosító erőknek és a készleteknek is készenlétben kell lenniük.

A harccsoportok összetételét alapvetően a konkrét feladat határozza meg. A szakirodalom többféle összetételt említ (lásd 2. jegyzet). Általában a *gépített lövészszázalaj megerősíthető*: 1 tü.o-al (1-2 tüzérveteggel), vpct.ü-el, 1 harcokosi századdal, légvédelmi-, vegyvédelmi-, műszaki- és anyagi-technikai biztosító alegységekkel. Század harccsoport esetén hasonló összetételben, csak kisebb kötelékekkel áll össze az állomány.

Egyes esetekben a harccsoportot támogathatják más szervezetek és alegységek is (tüzérség, harci helikopterek, stb.).

A fentiekén kívül más jellegű harccsoportok is létrehozhatók a feladatok függvényében. *Például*: könnyű mozgékonyaságú harccsoport. (5) A horvátországi harcok folyamán kialakult különleges rohamszázad (ami a mi értelmezésünk alapján harccsoport) szervezete *az alábbi*: 3 lövészszakasz, mesterlövész csoport, kommandó csoport, műszaki-utász csoport, *logisztikai csoport*, fegyvertár (század fegyver és lőszeraktár) és központi bázis őrszakasz. (6)

A harccsoportok (vagy egyes alegységeik) - speciális esetekben - eljuthatnak a rendeltetési helyükre légi szállítással is. Ebben az esetben a harcjárművek és a nehézfegyverzet egy része hátramarad.

Összességében megállapítható, hogy a harccsoport olyan megerősített alegység, amely gyorsan, bármely helyzetben, viszonylag önállóan oldja meg feladatát. A harccsoport állománya, megerősítése a feladattól függően változhat.

A harccsoportok háborús alkalmazásának kérdései többnyire kidolgozottak, így az anyagi-technikai biztosítás kérdéseinek vizsgálatánál a feszültségi és válsághelyzetben alkalmazott harccsoportokkal foglalkozom elsősorban.

2.) Az anyagi-technikai biztosítás általános kérdései

A harccsoportok anyagi-technikai biztosításánál érvényesülnek az anyagi-technikai biztosítás *általános elvei*, de ezek egy sor sajátossággal valószínűleg meg a gyakorlatban.

A válságkezelés időszakában alkalmazott harccsoportok anyagi-technikai biztosításánál döntő körülményként jelentkezik, hogy a hadsereg és az alakulatok anyagi-technikai szakcsapatai, illetve szakalegységei nem tartoznak a feltöltött csapatokhoz.

Például jelenleg a lőszerellátás rendszerébe tartozó személyek és alegységek, egységek *békében minimális létszámmal vagy egyáltalán nem funkcionálnak*. A zászlóalj lőszerellátó rajoknál általában a parancsnoki beosztás van békében feltöltve; a dandár, ezred lőszerraktárak (harcanyag ellátó alegységek) állományából a raktárvezető békére is rendszeresítve van. Valamivel jobb a helyzet a javító erőknél. A feltöltött zászlóaljak, osztályok javító erői 80-90 %-ban, a dandárok, ezredek javítószázadai 60-70 %-ban békében is rendszeresítve vannak.

Ezt a gondot némileg enyhíti az a tény, hogy ezen feladatokat egyidejűleg nem az egész hadsereg, hanem annak csak kis része (néhány század, zászlóalj) hajtja végre. Így lehetőség van arra, hogy *a feladatban részt nem vevő alakulatok terhére az anyagi-technikai biztosításhoz szükséges erőket átcsoportosítsuk*, ez azonban nem könnyű és nem egyszerű feladat, csak alapos helyzetismerettel, tervezőkészséggel, pontos feladatmeghatározással, segítő és követelménytámasztó ellenőrzéssel lehet megszervezni, irányítani és végrehajtani.

A harccsoport alapját - feladattól függően - gépesített lövés- vagy harckocsi század,- zászlóalj alkotja, általában a zászlóalj szervezetszerű biztosító és kiszolgáló (logisztikai) alegységeivel együtt. Ezt a kötetelket csak úgy szabad megerősíteni, ha mérlegeljük a vezetésre és a mobilitásra gyakorolt hatásokat. A megerősítő alegységeknek (raj, szakasz, üteg, stb.) feltétlenül rendelkezni kell olyan vezetési eszközzel, amivel csatlakozni tudnak a kötetelék hírrendszeréhez.

Véleményem szerint a zászlóalj szervezetszerű logisztikai alegységéből (békeállomány átcsoportosításával "M" szervezetre feltöltött logisztikai alegység) és a megerősítésképpen adott logisztikai erőkből és esz-

közökből célszerű egységes vezetés alá tartozó mobil anyagi-technikai csoportot létrehozni.

A felkészülés időszakában

A feladat meghatározásakor, a parancsnok elhatározása alapján, meg kell tervezni és szervezni az anyagi-technikai biztosítási feladatok végrehajtását. Végre kell hajtani a kijelölt alegységek felkészítését, a technikai eszközök technikai kiszolgálását, az anyagi készletek feltöltését, kiegészítését. Ezeket a feladatokat - különösen ha korlátozott idő áll rendelkezésre - csak az előjáró szervezet (dandár, hadosztály, hadtest) erőivel lehet végrehajtani. A felkészülés befejezésekor meg kell alakítani a harcoló, támogató és biztosító (kiszolgáló) csapatok csoportosítását. Az anyagi-technikai csoport parancsnoka, egy változatban lehet a zászlóalj logisztikai alegység parancsnoka, aki a feladatvégrehajtás időszakára, az anyagi-technikai biztosítást irányító előjáró anyagi-technikai (logisztikai) főnök közvetlen alárendeltségében oldja meg a biztosítási feladatokat. Másik változat szerint - különösen ha az anyagi-technikai megerősítők többségben vannak - a parancsnoki feladatokat elláthatja az anyagi-technikai (logisztikai) törzs egy rátermett tisztje is.

A feladatvégrehajtás időszakában

A harccsoport a parancsnok elhatározásának megfelelően megkezdi a harc feladat végrehajtását. Az anyagi-technikai csoport a távolság és harc feladat függvényében az elfoglalt körletben vagy új körletbe való településsel készenlétben áll a biztosítási feladatok végrehajtására. A harcjárművekbe, a felkészülés időszakában málházott anyagi készletek (lőszer, üzemanyag, élelmiszer, egészségügyi anyag) biztosítják, hogy a harccsoport a mobilitását csökkentő lőszer-, üzemanyag-, stb. szállítógépkocsik nélkül tevékenykedjen. A feladat végrehajtása közben a parancsnok köteles figyelemmel kísérni az anyagi készletek, különösen a lőszer alakulását, fogyását. Jelentve a lőszerfogyást, az előjáró anyagi-technikai (logisztikai) főnök időben tud intézkedni a készletek utántöltésére. Az anyagi-technikai erők és eszközök ilyen alkalmazása *a következő előnyökkel jár:*

- az összefgyvernemi parancsnok nincs lekötve az anyagi-technikai alegységek vezetésével;

- az anyagi-technikai erők és készletek a harcolóktól biztonságosabb távolságra, védettebben helyezhetők el, egyúttal biztosítva a gyors beavatkozás lehetőségét;

- a legszükségesebb erők (vontatók, sebesültszállító gépkocsik) viszonylag védettebbek, így alkalmasabbak a harcrendben történő feladavégrehajtásra;

- az anyagi-technikai biztosítás rugalmasabban szervezhető, mivel a központilag elhelyezett csoportosításból a szükséges erők, eszközök oda-irányíthatók, ahol szükség van rájuk.

Kiindulva a harccsoport elképzelt feladataiból megállapítható, hogy egy-egy harcfeladat közben, csak lőszerutánpótlási igény léphet fel.

Abban az esetben, ha a harccsoport nem fegyveres feladatot hajt végre, hanem olyan feladatot kap, ahol nem áll fenn fegyveres ellenséges behatás, akkor az anyagi-technikai biztosítás erőinek és eszközeinek csoportosítása más lehet. Például az élelemellátó raj, egészségügyi erők közvetlenül a harccsoportnál is települhetnek vagy az anyagi-technikai biztosítás stacioner helyről (bázis-laktanya) is végrehajtható.

A feladat végrehajtás után

A harccsoport, végrehajtva feladatát, meghatározott körletbe gyülekezik. Erre a helyre települ az anyagi-technikai csoport is. Végrehajtják a személyi állomány ellátását (egészségügyi, ételmezési, esetleg ruházati), a technikai eszközök kiszolgálását, javítását, az anyagi készletek feltöltését, pótlását. Az anyagi-technikai erők intenzív tevékenységgel, gyorsan alkalmassá tudják tenni a harccsoportot a következő feladat végrehajtására, amennyiben az az előző harcfeladat közben nem szenvedett súlyos veszteséget. A feltöltés befejezése után kell pótolni az anyagi-technikai csoport készleteit. A helyzettől függően ez történhet kiszállítással vagy vételezéssel.

3.) Az anyagi-technikai biztosítás feladatai és azok végrehajtásának rendje

A harccsoportok békeidőszakban (válságkezelés) és békeszervezettel történő alkalmazásának anyagi-technikai biztosítását tekintem elsődleges vizsgálati célnak, ezért a feladatok csoportosítását az anyagi-technikai csoportfőnökségek, szolgálatok békeszervezetének megfelelő rendben fogalmazom meg.

3.1. Haditechnikai biztosítás

A fegyverzettechnikai biztosítás

a.) *A lőszerellátás területén* meghatározó, hogy a harccsoport alegységei milyen fegyverzettechnikai eszközökkel hajtják végre feladataikat. Az esetek többségében a feladathoz szükséges lőszerkészlet a békeki-képzéstől eltérően, lényegesen nagyobb tömegű lőszer kezelését teszi szükségessé.

A feladat végrehajtásához szükséges lőszer mennyiségét általában a feladatot elrendelő parancsnok határozza meg. Az elmúlt években előfordult, hogy általánosságban 1 javadalmazás lőszer lett meghatározva. Ez nem mindig esik egybe az adott alegységnél meglévő (előírt) lőszer mennyiségével és a fegyverekhez rendszeresített táruk, rakaszok befogadóképességével, valamint a rendelkezésre álló szállító kapacitással.

A megszabott feladatnak megfelelően a fegyverzettechnikai szolgálatnak biztosítani kell a meghatározott lőszeret. Ez alapvetően a kiképzési készletből, annak elégtelensége esetén a csapatkészletből történik, melynek pótlására azonnal intézkedni kell. A lőszer kezelésére - az előzőekben már említett feltöltetlenség miatt - ideiglenes szervezetet, lőszerellátó rajt kell létrehozni, amelynek feladata a lőszer előkészítése, tározása, hevederezése, meghatározott formában (harcjárműbe, lőszerszállító gépkocsikra, zárható, pecsételhető ládákbá) történő málházhoz való csoportosítása, illetve málházása.

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a lőszer előkészítése nagy gondot okoz a fegyverzettechnikai szolgálatnak, mivel a lőszerrel kapcsolatos munkálatok általában a szolgálat állományával valósulnak meg. Az összefegyvernemi alegységek ezeket a feladatokat (hevederezés, tárazás) csak ritkán gyakorolják, a rendkívüli eseménytől való félelem pedig túlzott óvatosságot okoz.

Egy század erejű harccsoport lőszerkészlete, egy változat szerint a következő lehet: gépkarabély-1,0 ja., RPG-7 - 0,25 ja., géppuska - 1,0 ja., távcsöves puska 1,0 ja., Fagott 0,25 ja., SZPG-9 0,2 ja., SZT--2 (IGLA) -2 ja. Zászlóalj erejű harccsoportnál egy változat szerint lehet: pisztoly - 0,7 ja., gépkarabély, géppuska, távcsöves puska-1,0 ja., RPG-7 -0,25 ja.,

kézi-gránát - 1,0 ja., aknavető, tüzer, páncéltörő tüzer - 1,0 ja., SZPG-9 1,0 ja., SZT-2 (IGLA) - 2 ja., harckocsi - 1,0 ja.

Amennyiben az előírt lőszer mennyiség vagy lőszerfajta csak a csapatkészletből volt biztosítható, azonnal igényelni kell a készlet feltöltését. Az előjáró szervek ezeket az igényeket összesítik, megszervezik a kérdéses lőszerkekből az ellátást. Kiszállítást (vételezést) viszont csak indokolt esetben (ha fenáll a lőszerfelhasználás valószínűsége) kell végrehajtani.

Ha a harccsoport olyan feladatot hajt végre, amikor lőszerrel használ fel, akkor az előjáró fegyverzettechnikai szolgálatnak azonnal intézkedni kell a lőszerellátásra és meg kell kezdeni az utánpótlást.

A várható felhasználási adatokból kiindulva, az ellátási feladatokat célszerű előre megtervezni és a szükséges pillanatban azonnal beindítani a lőszerellátási mechanizmust. Ez történhet lőszerszállítással központi raktárakból, közbeeső ellátási tagozat raktárából, alakulatok közötti lőszer-átcsoportosítással, a bázis laktanya készletéből, vételezéssel különböző raktárakból. Fő követelménynek kell tekinteni, hogy a harccselekmény megkezdését követően négy órán belül biztosítani kell a lőszer-utánpótlást.

b.) *A technikai biztosítás a fegyverzettechnikai biztosítás fontos területe.* A harccsoportba kijelölt alegységek fegyvereit elő kell készíteni alkalmazáshoz, aminek legmegfelelőbb módja a technikai kiszolgálás végrehajtása.

Különös figyelmet kell fordítani az időjárási viszonyok hatásaira. A téli feladatvégrehajtásra kedvezőtlen hatást gyakorol a vastag hótakaró, az erős éjszakai lehülés. Az optikai műszerek bepárasodhatnak. Az akkumulátorról működő berendezések működési ideje és hatásfoka csökken. Az akkumulátorokat gyakrabban kell cserélni az eszközöknél.

Éjszakai feladat-végrehajtásra való felkészülésnél az éjszakai irányzókat és figyelőműszereket a sötétedés beálltáig a kezelőállománynak és a szakjavító állománynak ellenőriznie kell és be kell szabályozni. Végre kell hajtani a tartalék tápáramforrások ellenőrzését és szükség szerint cserekészletet kell biztosítani.

A feladatvégrehajtás közbeni gyors hibaelhárítás érdekében a különböző szinteken (dandár-, bázislaktanya-, magasabb szintű javító szervek) készenléti javítószolgálatot célszerű működtetni. Gondoskodni kell arról, hogy megfelelő számú és típusú vontatóeszköz legyen készenléten a meghibásodott, esetleg megsérült eszközök vontatásához.

A feladatok eredményes végrehajtása érdekében a javítószerveknél a meghatározó eszközökből (felderítő- és figyelőműszerek, felderítő lokátorok, páncéltörő és légvédelmi eszközök, stb.) célszerű cserekészletet kialakítani és cserés javítási módot alkalmazni.

A páncélos és gépjárműtechnikai biztosítás

A páncélos és gépjárműtechnikai biztosítás területén *az alábbi kérdésekre kell a fő figyelmet fordítani:*

- A feladatban résztvevő eszközök kiválasztására, az alkalmazáshoz történő előkészítésükre;

- A tárolásban lévő, de a feladatvégrehajtáshoz szükséges eszközök kikonzerválására és üzembehelyezésére;

- A fenntartási anyagok - különös tekintettel az akkumulátorokra - biztosítására;

- A javítószervek felkészítésére, a technikai kiszolgálatok, javítások, vontatások, mentések végrehajtására;

- A csapat mozgások technikai biztosításának megszervezésére.

A műszaki-technikai biztosítás

A műszaki-technikai biztosítás a harccsoport érdekében *két fő részből áll:* a harcanyagellátásból, valamint a műszaki gépek előkészítéséből és technikai biztosításából.

A feladat végrehajtásához szükséges műszaki harcanyagot a csapatkészletből kell biztosítani.

A műszaki munkák elvégzéséhez szükséges műszaki gépeket ki kell jelölni, fel kell készíteni az alkalmazásra, gondoskodni kell a fenntartási anyagokkal való ellátásokról, a javítás megszervezéséről, ki kell jelölni a

tartalékeszközöket. Külön figyelmet kell fordítani a műszaki felderítőeszközök működőképességére és fenntartási anyagokkal való feltöltöttségére (pl: film).

A vegyivédelmi-technikai biztosítás

A vegyivédelmi-technikai biztosításnál a fő figyelmet a vegyivédelmi felderítőeszközök működőképességének ellenőrzésére, valamint a vegyivédelmi védőeszközök meglétére és használhatóságára kell fordítani. Az egyéni védőeszközökből 2-10 %-os tartalékkészletet kell biztosítani. A vegyivédelmi szakcsapatoknak készenlétben kell állniuk esetleges mentesítési feladatok végrehajtására, ehhez biztosítani kell a szükséges anyagokat.

Az elektronikai biztosítás

Az elektronikai biztosítás megszervezésénél számításba kell venni, hogy a békeidőszakban végrehajtandó feladatoknál előtérbe kerül a vezetékes híradás igénye, a rádióhíradás csak tartalékként szerepel. Ezért a fő figyelmet - a rendszeresített és kijelölt híradótechnikai eszközök felkészítésén túl - a vezetékes híradás anyagi és technikai feltételeinek biztosítására kell fordítani. Szükséges a rejtjelző eszközök, a titkosítóberendezések előkészítése, alkalmazáshoz kész helyzetben tartása is.

3.2. Hadtápbiztosítás (hadtápellátás)

A harccsoport hadtápbiztosításával kapcsolatos rendszabályok komplexumában kiemelkedően fontos a feladatra történő felkészülés kérdése. Ennek terjedelme, határideje és rendje mindenkor az alegységek feladatának jellegétől, a készenlét idejétől, a feladat helyszínétől, az időjárástól, a hadtáperők- és eszközök meglététől, állapotától és egyéb tényezőktől függ.

A hadtáp felkészítése a harc feladat előzetes intézkedésének kézhezvételével kezdődik. Amíg a kijelölt kötelék (század, zászlóalj) felkészül a feladat végrehajtására, addig a hadtápnak *az alábbi feladatokat kell végrehajtani:*

- a hadtápegységek személyi álománnyal, szaktechnikai eszközökkel és különböző anyagokkal való kiegészítése;

- kiegészítő készletek létrehozása - a feladat jellegének megfelelően - élelemből, ruházati anyagokból, üzemanyagból;
- a hadtápbiztosítás megszervezése, az ellátási források kijelölése (bázislaktanyák, területi raktárak);
- a feladat végrehajtására kijelölt helyszín, objektumok szemrevételezése (amennyiben szükséges), az ellátás, biztosítás megszervezése;
- a menet (szállítás) hadtápbiztosításának megszervezése.

A harccsoport alegységeit készenléti (ügyeleti) helyzetben, illetve a laktanyaközei feladatvégrehajtás esetén lényegében *bázislaktanyából látják el*. Így a hadtápellátás alapvetően a békeellátási rendszerben valósul meg. A kijelölt alegységek élelmezési, ruházati és üzemanyag-ellátása jelentős többletfeladatot ró a bázislaktanya ellátó rendszerére. Ezért adott esetben szükséges lehet az ellátó állomány kiegészítése.

Az alegységek zavartalan ellátása érdekében a bázislaktanyákban kiegészítő, tartalék készleteket kell létrehozni.

Amennyiben a harccsoport harcfeladatot hajt végre, a hadtápszerveknek - létszám-átcsoportosítással feltöltve őket - a háborús működésnek megfelelően kell biztosítaniuk az alegységek harcát. Kiemelt figyelmet kell fordítani a felhasznált hadtápanyagok időbeni pótlására, a hadtápbiztosítás és - ellátás folyamatos fenntartására.

3.3. Egészségügyi biztosítás

A harccsoport kijelölésekor ki kell jelölni az egészségügyi állományt és eszközöket is. A feladat megkezdéséig a személyi állomány egészségügyi anyagi készleteit ki kell egészíteni kötszerekkel, sebkötöző csomagokkal, gyógyszerekkel, vízfertőtlenítő tablettákkal.

Az egészségügyi biztosítás rendszabályainak szervezésénél figyelembe kell venni, hogy vannak-e a feladatvégrehajtás körzetében kórházak, ahová a sérülteket és betegeket elszállíthatják. Az alkalmazásnál a bázisként szolgáló laktanya egészségügyi szolgálatát meg kell erősíteni.

Harci alkalmazás esetén a sérülteket és a betegeket - a harccsoportnál történő elsősegély és első orvosi segélynyújtás után - az ezredek, a dan-

dárok és az előljáró tagozatok sebesültszállító eszközeivel (gépkocsi és helikopter) - a kijelölt polgári vagy katonai kórházba kell szállítani. Egyes esetekben - közbenső állomásként - ideiglenes segélyhelyek is telepíthetők, amelyeket orvossal (orvosokkal) kell megerősíteni.

3.4. Közlekedési biztosítás

A harccsoportok alkalmazásánál szinte minden esetben felmerül a nagy tömegű anyagok, csapatok viszonylag gyors, személyi és technikai veszteséget megelőző helyváltoztatásának igénye. Ezt leginkább vasúti szállítással lehet végrehajtani. Az ország közlekedési rendszerén belül jelenleg is a vasút a meghatározó és a magyar közlekedés gerincét várhatóan a továbbiakban is ez fogja képezni. *A vasúti szállítás előnye:* nagy mennyiségű haditechnikai eszközt, anyagokat rövid idő alatt, nagy távolságra, időjárástól viszonylag függetlenül szállít, továbbá, hogy a vasúton szállított csapatok viszonylag pihenten, a technikai eszközök működőképes állapotban érkeznek meg a kijelölt körletbe.

A megfelelő vasúti gördülő anyag igénylésnél - az idő rövidsége miatt - el kell térni az előírt módszertől. Az igénylést (biztosítást) a feladatot elrendelőnek kell végezni és meg kell határozni a csapatoknak a berakás és a kirakás helyét és idejét.

A harc feladat végrehajtásánál jelentős szerepet kaphat a légi szállítás is. A katonai szállítórepülő feladata lehet a légimozgékonyságú alegységek, különféle anyagi készletek szállítása. Módszerek között találunk olyanokat is, amely akár harc közben is alkalmasak anyagátvitelre, lőszerellátásra.

A feladat nagyságától függően, célszerű meghatározott közúti szállító kapacitást kijelölni és készenlétben tartani arra az esetre, ha váratlan szállítási feladatok jelentkeznek. Ilyenek lehetnek a készletek (lőszer, robbanóanyag, egészségügyi, ruházati anyagok) meghatározott szintre emelése; a felhasznált, a megsemmisült készletek pótlása, a készletek átcsoportosítása, stb.

4.) Következtetések, javaslatok

1.) A válságkezelési feladatokban résztvevő harccsoport anyagi-technikai biztosításának meghatározó sajátossága, hogy csak a békére rendszerezített hivatásos, sorállomány és közalkalmazotti állomány áll rendelkezésre. A jelenlegi alakulatok szervezeti felépítésére jellemző, hogy az *anyagi-technikai alegységek többnyire nincsenek feltöltve*, így a harccsoporthoz szükséges erők csak átcsoportosítás után biztosíthatók. Mivel a létszám alapvetően kevés, ott is feszültségek keletkeznek ahonnan az átcsoportosítás történik.

A jövőt illetően egyértelműen következik, hogy olyan szervezetet kell létrehozni - ezen feladatok megoldására - ahol az anyagi-technikai biztosítás végrehajtásához szükséges állomány is biztosítva van.

2.) A jelenleg meglévő anyagi készletek (lőszer, robbanóanyag, stb.) jelentős része úgy van tárolva és lépcsőzve, hogy ezen újszerű feladatok végrehajtására csak átcsoportosítás után használható. Ezért célszerű lenne meghatározott helyeken a tervezett harccsoportok részére anyagi készleteket kialakítani és készenlétben tartani.

3.) A békekiképzés rendszerében nagyobb figyelmet kell fordítani ezen feladatok begyakoroltatására a jövőben, ezzel lényegesen lehet rövidíteni a harccsoport felkészüléséhez szükséges időt.

4.) A mozgósított alegységekből létrehozott harccsoportok anyagi-technikai biztosításánál már kedvezőbbek a létszámviszonyok, de ott *új feladatként jelentkeznek a következők:*

- a tartalékos állományt be kell illeszteni az alegységekbe, végre kell hajtani azok összekovácsolását;

- az így összeállított alegységeknél hosszabb és a békében meglévő szervezetektől eltérő felkészítést kell végrehajtani.

Jegyzetek

1.) Országgyűlési határozat. A Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól és létszámáról. *Magyar Honvéd 1995/28. szám - 14. oldal.*

2.) A teljesség igénye nélkül:

- 1. Katonai Kerületparancsnokság szerzői munkaközössége: A mobil harccsoport alkalmazásának elvei és lehetőségei. *Új Honvédségi Szemle* 1992/5. füzet.

- 1. Katonai kerületparancsnokság szerzői munkaközössége. A megerősített harcokszó zászlóalj - harccsoport harcászati gyakorlatának tapasztalatai. *Új Honvédségi Szemle* 1992/11. szám - 47-53. oldal.

- *Bukovics István*: A könnyű gyorsmozgékonságú harccsoportról. *Új Honvédségi Szemle* 1993/5. szám - 93-97. oldal.

- *Jakus Sándor*: A harccsoport alkalmazása a dandár harctevékenységi körzetében. *Hadtudomány* 1995/1. szám - 50-56. oldal.

- *Oprável László*: Zászlóalj erejű harccsoport alkalmazása a határőrizet megerősítésében. *Új Honvédségi Szemle* 1995/3. szám - 73-73. oldal.

3.) A teljesség igénye nélkül:

- *Simon Zoltán*: Kihívások és cslekvési lehetőségek. *Új Honvédségi Szemle* 1994/10. szám - 5-15. oldal.

- *Eduardo R.Flores*: Mocskos háború. *Bereményi Könyvkiadó Budapest, 1994.*

4.) *Dr. Karl W.Haltiner*: A változásban lévő európai fegyveres erők. *Új Honvédségi Szemle* 1994/10. szám - 36-42. oldal.

5.) Lásd részletesen: *Bukovics István* i.m.

6.) *Eduardo R.Flores*: Mocskos háború - 162. oldal

Irodalomjegyzék

1.) *Baranyi Ferenc*: A válságkezelésre kijelölt katonai szervezetek anyagi-technikai biztosítása. *Katonai Logisztika* 1995/1. szám - 137-147. oldal.

2.) *Dr. Gáspár Tibor*: A Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága Anyagi-technikai Főnökség feladatai a válságkezelésben. *Katonai Logisztika* 1995/1. szám 171-184. oldal.

3.) *Giczi György*: A válságkezelés, határmegerősítés anyagi-technikai biztosítása. *Katonai Logisztika* 1995/1. szám - 148-170. oldal.

4.) *Kiss Mihály-Illich Ferenc*: A válságkezelésre kijelölt erők és eszközök katonai kerületszintű anyagi-technikai biztosításának megtervezése, megszervezése. *Katonai Logisztika* 1995/1.szám - 185-199. oldal.

5.) *Rába Imre*: A táborigadsereg védelmi hadművelet anyagi-technikai biztosításának újszerű kérdései. *Szárazföldi Csapatok* 1993/2. szám - 53-63. oldal.

6.) *Rába Imre*: A védelmi hadművelet anyagi-technikai biztosítása. *Hadtudomány* 1993/2. szám - 70-80. oldal.

7.) *Telekdi Béla*: A légimozgékonyaságú zászlóalj (alegységek) alkalmazási elvei. *Hadtudományi Tájékoztató* 1994/6. szám - 21-63. oldal.

A NATO-HOZ TÖRTÉNŐ CSATLAKOZÁS ALAPVETŐ (POLITIKAI-, KATONAI- ÉS PÉNZÜGYI) KÉRDÉSEI

Csabai György¹

POLITIKAI ALAPOK: Magyarországnak a NATO-ba történő meghívása esetén (és erre jók az esélyeink) a meghatározó a NATO tag-államok döntése.

A politikai kérdések vonatkozásában az elsődleges alapokmány az Észak-atlanti Szerződés, melyet az alapító felek Washington DC-ben, 1949. április 4-én írtak alá. Az Észak-atlanti Szerződés 10-es cikke a következőket mondja ki a csatlakozással kapcsolatban: *"A Felek egyenrangú megegyezéssel a Szerződéshez való csatlakozásra hívhatnak meg minden más európai államot, amely képes arra, hogy elősegítse a Szerződés elveinek továbbfejlesztését és hozzájáruljon az észak-atlanti térség biztonságához. Minden ekként meghívott állam részesévé válhat a Szerződésnek, ha csatlakozási okiratát az Amerikai Egyesült Államok kormányánál leteszi. E kormány a Felek mindegyikét értesíti az egyes csatlakozási okiratok letételéről"*. (Eddig az idézet.) Megjegyzem, hogy a Szerződés olyan kulcsszavakat, mint a kompatibilitás és az interoperabilitás nem tartalmaz.

A másik alapvető okmány *"A tanulmány a NATO bővítéséről"*, amelyet 1995. szeptember 28-án adtak át. Csak a tárgyilagosság kedvéért ismertetem a felépítését. A tanulmány **hat fejezetből** áll. **Az első fejezet:** A bővítés céljait és alapelveit tartalmazza, **a második:** Hogyan biztosítható, hogy a bővítés – egy átfogó európai biztonsági rendszer részeként – hozzájáruljon az egész euro-atlanti térség stabilitásához és biztonságához és támogassa egy nem megosztott Európa létrehozásának szándékát, **a harmadik:** Hogyan tud a NACC és a Békepartnerségi Program konkrétan hozzájárulni a bővítési folyamathoz, **negyedik:** Hogyan lehet biztosítani, hogy a bővítés révén a szövetség hatékonysága növekedjen, megőrizze képességét a közös védelemből fakadó feladatainak végrehajtására, valamint békefenntartó és más feladatok vállalására és fenntartsa

1 Dr. Csabai György alezredes, a hadtudomány kandidátusa, HM Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet vezető kutatója

a Washingtoni Szerződés alapelveit és célkitűzéseit, **ötödik:** Melyek a tagság hatásai az új tagokra, beleértve a jogok és kötelezettségek szempontjait is és mit kell tenniük azért, hogy felkészüljenek a tagságra és a **hatodik (az utolsó):** A bővítési folyamat módozatai.

Ezek után fontosnak tartom, hogy a kedves olvasó elsőként az atlanti közösség értékeit ismerje meg.

AZ ATLANTI KÖZÖSSÉG ÉRTÉKEI, ALAPPILLÉREI ÉS A KIHÍVÁSOK, AVAGY A DESTABILIZÁLÓ TÉNYEZŐK

Az Atlanti Közösség tagjait a közös értékek és érdekek kötik össze. (Osztályérdekek, atlanti gondolatiság.) Az Atlanti Közösség a **következő négy pilléren nyugszik:**

Az első pillért: A JOG SZEREPE ÉS A PARLAMENTÁRIS DEMOKRÁCIA képezi.

A második pillért: A LIBERÁLIS KAPITALIZMUS ÉS SZABAD KERESKEDELEM alkotja.

A harmadik pillért: AZ EURÓPAI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG teszi ki. (Ezen a görög-, a római-, a reneszánsz-, a brit-, a francia- és az amerikai kultúra értendő.)

A negyedik pillér: A BIZTONSÁGOT ÉS A VÉDELMET KÉPVISELI, amelyet a NATO testesít meg.

Az Atlanti Közösséget politikai-, kulturális- és gazdasági természetű kihívások, avagy más kifejezést használva destabilizáló tényezők veszélyeztetik. **Ezeket öt csoportba oszthatjuk.**

Első: a katonai iszlám extrémizmusa.

Ez megmutatkozik az Észak–Afrikai államok instabilitásában és az Európába történő átszivárgásban.

Második: a távol-keleti érdekeltségek gazdasági expanziója Európában és az Amerikai Egyesült Államokban. A Távol–Kelet Kína gazdasági erői révén új szerepre készül.

Harmadik: a nacionalizmus újraéledése a volt Szovjetunió utódállamaiban és a Kelet–Közép–Európai országokban.

Negyedik: a terrorizmus, a korrupció és a nemzetközi bűnözés, amelyek veszélyeztetik a politikai stabilitást és a társadalmi haladást.

Ötödik: az "*atlanti közös értékek*" mellett mások lettek Európa érdekei.

KATONAI DIMENZIÓ: A tanulmány a NATO bővítéséről IV. fejezet 44. pontjában előírja, hogy "*minden egyes leendő tag tekintetében megköveteli a katonai tényezők elbírálását*, beleértve a NATO számára szükséges felkészülési időt, hogy új, az 5. cikkely szerinti kötelezettséget vállaljon fel. Az elemzés figyelembe veszi a stratégiai környezetet, a potenciális új tagok előtt álló lehetséges kockázatokat, a fegyveres erők képességeit és interoperabilitását, saját és a szövetségesek hozzáállását idegen csapatok saját területükön történő állomásoztatásához és a szövetséges erők megfelelő megerősítési képességét, beleértve a stratégiai mozgékonyt is. A Szövetségnek ugyancsak biztosítani kell, hogy az új tagok területe elérhető legyen erői számára megerősítés, gyakorlatok, válságkezelés és – amennyiben szükséges – állomásoztatás tekintetében." Ezt a kérdést figyelembe kell vennünk a bővítési folyamatban, hazánk felvétele előtt, alatt és után. A katonai dimenzióhoz sorolhatjuk hazánk részvételét a BÉKEPARTNERSÉGI PROGRAMBAN és az IFOR - most a SFOR - erők kötelékeiben.

Ugyancsak szeretném a figyelmet arra is ráirányítani, hogy a NATO számos olyan elemet fog figyelembe venni a bővítés során, amelyek révén arra törekszik, hogy megőrizze katonai hitelességét. **Ezekhez sorolhatjuk a következőket:**

- a katonai védelmet,
- a vezetési struktúrát,
- a kiképzést és a gyakorlatokat,
- a haderőstruktúrát,
- a felderítést és a
- pénzügyeket.

PÉNZÜGYI KOMPATIBILITÁS: A NATO-nak pénzügyi vonatkozásban az az elvárása az új tagokkal szemben, hogy hozzájáruljanak a NATO közösen finanszírozott programjaihoz.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a Szövetséghez való csatlakozásunkkal lényeges anyagi kötelezettséget vállalunk. A kompatibilitás mellett itt vetődik fel az interoperabilitás kérdésköre, főként a NATO normáknak való megfelelés érdekében. Különösen vonatkozik ez a vezetési, irányítási és hírközlő eszközökre. A kiválasztott területeken az új tagoknak (így majd nekünk is) át kell venniük a NATO szabvány szerinti hadműveleti eljárásokat, beleértve a nemzeti parancsnokságokat is.

Pénzügyi vonatkozásban elvárják az új tagoktól (65. pont), hogy kezdettől fogva járuljanak hozzá valamennyi új tevékenységhez a programon belül, a képesség szerinti fizetés elve alapján. Az első években az egyes beruházási program megvalósulásához szükséges idő, valamint az új tagok korlátozott abszorpciós képessége miatt a pénzügyi részvétel korlátozott lesz. Fontosnak mondható az, hogy a leendő új tagok amint lehet vegyenek részt a tervező és előkészítő folyamatban és legyenek teljes mértékig tudatában a jövőendő kötelezettségeknek.

A kibővítés a források növeléséhez vezet, ami pénzügyi kötelezettségekkel jár.

Megjegyzendő, hogy jelenleg 1200-nál több azon egyezményeknek és publikációknak a száma, amelyeknek az új tagoknak meg kell felelniük. Ezekben a négy NATO fogalom (közte a kompatibilitás, az interoperabilitás már igen gyakran szerepel).

EZEK A NATO FOGALMAK A KÖVETKEZŐK:

1.) **KOMPATIBILITÁS:** Egy felszerelésnek vagy egy anyagnak két vagy több darabjának, avagy összetevőjének azon képessége, amelyek együttülésre, működésre hivatottak egy ugyanazon rendszeren belül vagy egy adott környezetben úgy működjenek, hogy interferencia állna fenn.

2.) **INTEROPERABILITÁS:** Több rendszernek-, egységnek- vagy szervezetnek azon képessége, hogy megszervezésük, doktrínáik, eljárásaik, felszereléseik és kölcsönös kapcsolataik révén olyan kölcsönös se-

gítséget nyújtanak egymásnak, amelyek alkalmassá teszik azokat összhangban történő harmonikus működésre.

3). **KÖLCSÖNÖS KICSERÉLHETŐSÉG:** Ez egy olyan megvalósított minőség, amikor is a több elem olyan funkcionális- és anyagi jellemzőket képviselnek, amelyek egyenértékűvé teszik azokat teljesítményeik terén és élettanukat illetően és amelyek egymás helyett felhasználhatók anélkül, hogy magukat az elemeket vagy a társult elemeket módosítani kellene, kivéve a szabályozás esetét, illetve olyan válogatásra (válogatási eljárásra, folyamatra) lenne szükség ezen elemek között, amelyeknek a célja azok megfelelő helyre tétele vagy az, hogy azok meghatározott teljesítményt érjenek el.

4.) **AZONOSSÁG:** Egyének, szervezetek vagy nemzetek csoportjának olyan elért fejlődési stádiuma vagy olyan szintje, amelynek keretében azok közös doktrínákat, eljárásokat vagy felszereléseket alkalmaznak vagy felhasználnak.

A következőkben bemutatok néhány olyan általános pénzügyi meghatározást, kifejezést, amelyeket a NATO Védelmi Pénzügyi és Gazdasági Bizottságának állandó munkacsoportja fogalmazott meg 1950-ben, és ma is érvényesek.

Így a **védelmi kiadások** "az olyan kiadások, amelyeket a nemzeti kormányok kimondottan a fegyveres erők szükségleteinek kielégítése érdekében eszközölnek".

Kiadások alatt az adott időszakban teljesített kifizetéseket reprezentálják, vagyis amikor a pénzt fizikailag átutalták vagy a csekket kiadták. A NATO közös infrastruktúra program szerint a kifizetések és a bevételek minden esetben a valós kifizetéseket tükrözik.

A NATO közös infrastruktúrához sorolják a következőket:

- a repülőtereket,
- a távközlési létesítményeket,
- parancsnoki, irányítási és tájékoztatási rendszereket,
- harcálláspontokat,

- üzemanyag vezetékeket és raktárakat,
- radar-, értesítő-, figyelmeztető- és navigációs kisegítő létesítményeket,
- kikötői berendezéseket,
- előretolt raktári létesítményeket és ellátó berendezéseket a meg erősítő erők számára, stb.

Nemzeti kormány védelmi kiadásaiba a központi vagy szövetségi kormányok kiadásai tartoznak, nem tartoznak bele a tartományi, helyi és önkormányzati hatóságok kiadásai.

A biztonsági erőkkel összefüggő kiadások - határőrség, csendőrség, vámőrség, stb. - olyan mértékben számolhatók bele, amilyen mértékben ezek az erők a katonai harctevékenységre ki vannak képezve, amilyen mértékben katonai erőként vannak felszerelve, továbbá háború esetén katonai fennhatóság alatti egységekként számolnak velük.

A koloniális erőkkel kapcsolatos kiadások akkor számítanak, ha a kiadás az anyaország költségvetéséből történik és ezek az erők fegyveres erőknek minősülnek.

A háborús károkkal és a veteránokkal kapcsolatos kifizetéseket nem kell beszámítani.

A nyugállományúak nyugdíjánál a.) a tényleges állomány vonatkozásában a munkáltató nyugdíjjárulékot fizet, amely a bérköltség részét képezi, b.) nyugállományúak vonatkozásában a közvetlenül a kormány által teljesített készpénzkifizetések (ezek a kifizetések azért történnek, mert amikor a nyugdíjasok dolgoztak, munkáltatóik hozzájárulása a nyugdíjalaphoz túl kevés volt).

Készletképzésként szerepeltetik azokat a kiadásokat, amelyek hadiipari késztermékek, vagy közvetlenül a fegyveres erők által felhasználható készletek háborús tartalékok képzésével kapcsolatosak. Nem szerepeltetik viszont azokat a kiadásokat, amelyek az ipari nyersanyagok vagy félkész termékek készletképzésével függnek össze, még akkor sem, ha ezek az anyagok elsődlegesen vagy kizárólagosan haditechnikai eszközök gyártására szolgálnak.

A polgári védelemmel összefüggő kiadásokat nem kell szerepeltetni.

A kereskedelmi hajókra felszerelt hadfelszerelési kiadásokat akkor szerepeltetik, ha azok, azaz a kiadás teljesítése a kormányzati alapokból történik.

A kutatással és fejlesztéssel (R and D) összefüggő kiadásokban kell szerepeltetni azokat, amelyek kapcsolatosak a NATO meghatározásban szereplő tételekkel. (A többi ilyen jellegű kiadás máshol szerepel.)

A NATO országokban általánossá vált nemzeti védelmi költségek tervezési modelljeire való áttérés mellett vagy után tudjuk csak a védelmi tervezési kérdőíveket kitölteni. Márpedig ez az átláthatóság elemi követelménye.

Az előbb bemutatott fogalmak alapján kell és lehet a kérdőíveket az adott évi (pl. 1997.) védelmi tervezéshez szükségességeket kitölteni, és a szükséges táblázatokat összeállítani.

A STATISZTIKAI ADATOK a következők:

- 1. Táblázat** – Védelmi költségvetési keretek és kiadások.
- 2. Táblázat** – Jelenlegi és tervezett honvédelmi kiadások kategória szerint.
- 3. Táblázat** – Jelenlegi és tervezett honvédelmi kiadások kategória és haderőnem szerint:

A rész – Szárazföldi csapatok,

B rész – Haditengerészet,

C rész – Légierő,

D rész – Egyéb fegyvernemek,

E rész – Intézmények–1. tételkör,

F rész – Intézmények–2. tételkör.

- 4. Táblázat** – Honvédelmi kiadások és árindexek.

5. Táblázat – a (tényleges szolgálatot teljesítő) katonák és (a csapatoknál és honvédségi szervezetekben alkalmazott) polgári személyek pénzügyi évre vetített létszáma.

6. Táblázat – A bruttó belföldi termék és az implicit árindex.

Ma már ismert, hogy az Észak-atlanti Tanács 1997-ben kijelöli a NATO-ba meghívásra tervezett országokat, amelyekkel majd megkezd a kétoldalú tárgyalásokat.

Az előzőekben arra törekedtem, hogy a NATO csatlakozás néhány meghatározó politikai-, katonai- és pénzügyi kérdését mutassam be **az általános és az egyes** kapcsolatrendszerében. Meg vagyok győződve arról, hogy ezeket a nem könnyű kérdéseket a csatlakozásra történő felkészülés időszakában a Magyar Honvédség tiszti kara, köztisztviselői és közalkalmazottjai eredményesen fogják megoldani. Ehhez azonban továbbra is szükség lesz egyrészt a NATO központ, másrészt pedig a tagállamok szaktisztjei és polgári alkalmazottjai által nyújtandó széleskörű segítségre, közte számos konzultációra és több- és kétoldalú konferenciákra, hiszen a NATO bővítése közel van.

Azonban a csatlakozás nemcsak és főként nem katonai kérdés, ezért arra van szükség, hogy a széles közvélemény mélyrehatóan megismerje az Észak-atlanti Szövetségnek nemcsak katonai szerepét, hanem a nemzetközi béke- és biztonságban, a válság és konfliktuskezelésben, a humanitárius segítségnyújtásban történő védelmezését. Lásd Boszniát.

A NATO-val kapcsolatos kutató-feltáró, elemző-közreadó és ismertető munkálatok a Honvédelmi Minisztérium Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetében a NATO Központtal való szoros együttműködésben folyik, az eredmények az intézet kiadványaiban és más írásokban öltönek testet.

KIKÉPZÉS-FELKÉSZÍTÉS

GONDOLATOK A LOGISZTIKAI TISZTEK JÖVŐBENI KÉPZÉSÉRŐL

*Farkas Zoltán*¹

Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség átalakításán belül kiemelt helyet foglalt és foglal el ma is **a katonai felsőoktatás, a felsőfokú képzés átalakítása**. Az átalakítás részeként megvalósításra kerülő **katonai felsőoktatási reform** a törvényi megfelelésen túl, több olyan kérdés tisztázását is magában foglalja, amely a jövő tisztjeinek az elvárások szerinti követelmények teljesítését határozza meg. Ezeket az elvárásokat egy **cél- és követelményrendszer** foglalja magában.

A katonai pálya nem egyszerűen egy foglalkozás a sok közül, amelyet hivatásszerűen egy életre szólóan, elkötelezve végezhetnek az emberek.

Az egyén számára **a katonai pálya** választása egy sor - a polgári élettől lényegesen eltérő - kötelezettségeket és ezzel együtt megfelelő egzisztenciát is jelent. A katonai életforma, annak szabályozottsága, a szolgálati rend és fegyelem, az állandóan fejlődő vezetői és technikai követelmények és nem utolsósorban az élet kockáztatásának vállalása **alapotően megkülönbözteti a katonai pályát minden más pályától**. A katonai pályát sajátos tartalmában, annak minőségi megvalósulásában különbözteti meg a polgári foglalkozásoktól.

A jövő katonatársadalmát a professzionalitás dominálja, amely a katonát egyenruhás állampolgárnak ismeri el, megőrzi a szakmai és személyi autonómiákat, érzékeny a társadalmi legitimációra, foglalkozás - elvűség felé fejlődik és a társadalmi státussal konzisztens életmód - elemeket foglal magában. A professzionális értékek a hivatásos katona speciális illetékességéhez sajátos felkészültséget társítanak: - amely magasfokú humán és technikai felkészültséget; - szakmai értéket; - az emberek

1 Farkas Zoltán mk. alezredes, MH ATFCSE-ség, Hadműveleti és Kiképzési osztály kiemelt kiképző főtitisztje

felkészítéséhez, neveléséhez és vezetéséhez szükséges képsséget, a vezetésben a kreativitást, az adott szervezet hatékony működtetését várja el.

A korszerű felkészítés rendezésében a jövő hivatásos tisztjének meg kell felelnie az **általános követelményeknek, az általános szakmai követelményeknek és az egyes szakterületek speciális követelményeinek.**

Az általános és szakmai követelmények közül a teljesség igénye nélküli legfontosabb területek, amelyek egyben igények is, **a következőkben foglalhatók össze:**

- Az általános követelmények **három legmarkánsabb tartalmát adja**, hogy a Magyar Honvédség hivatásos tisztjét *a társadalom tagjaként, értelmiségiként, hivatásos katonai vezetőként* kell vizsgálni;

- **A tiszt**, mint a **társadalom tagja** szeresse hazáját, tisztelje és képviselje a nemzeti kultúrát és a hagyományokat, azokat beosztottai felé képes legyen közvetíteni;

- Legyen becsületos, őszinte és kiegyensúlyozott, közösségi gondolkodású. Fontos ismérv az is, hogy mások irányában legyen türelmes, együttműködésre kész és őrizze meg egyéniségét;

- Mint a közélet aktív szereplője legyen tárgyalóképes a katonapolitikai és társadalmi kérdések terén, ismerje és tartsa be a társadalmi érintkezés szabályait, a morális és az etikai normákat;

- Magánélete legyen a társadalmi elit tagjához méltó;

- **A tisztnek, mint értelmiséginek** rendelkeznie kell az általános katonai műveltséggel, a területének megfelelő specifikus szakmai tudással, áttekintőképességgel és a tudása átadásához, a vezetői tevékenység eredményes végzéséhez módszertani ismeretekkel;

- Magasfokú, folyamatos szinten tartott fizikai-pszichikai felkészültsége legyen.

Mint egyenruhás állampolgár aktívan éljen a törvény által biztosított jogaival, ugyanakkor vegye tudomásul jogainak szabályozottságát, fogadja el a speciális kööttségeket, a civil kontrollt, a nyilvánosságot.

Munkáját a hitelesség, a jellemszilárdság, a bátorság, az alkotmányhoz, az esküjéhez való hűség jellemezze.

A tisztet, mint katonai vezetőt az elvárásokon túl, azok a **területek** birtoklása kell, hogy jellemezze, amelyek őt, mint eltérő sajátos foglalkozású embert a többiőtől minőségileg megkülönbözteti.

Az egyik ilyen fontos terület, hogy legyen képes önmagával gazdálkodni, önmagát "*megszervezni*". Bátran kezdeményezzen, segítse beosztottai képességeinek kibontakoztatását és tevékenységüket folyamatosan, szakszerűen irányítsa, értékelje, segítse azokat az eredményes munkavégzésben.

Meg kell *követelnie* a fegyelmet, amely önmagával szemben is követelményeket feltételez, úgy, mint legyen önkorlátozó, önfeláldozó, követelménytámasztó és következetes.

Hozzáértően kell reagálnia a szociális és humán feszültségekre, ápolni kell a testületi szellemet.

Vezetői magatartásával, kultúrált megjelenésével, küzdőszellemével szolgáltasson jó példát társai, beosztottai felé.

A tevékenységét a felelősség, megnyilatkozásait, tetteit az egészséges önbizalom, a teljesítmény-központúság, az új iránti fogékonyság és a kreativitás jellemezze.

Tevékenységének meghatározója, egyik legfontosabb feladata az *alkalmazóképes nyelvtudás megszerzése*, amely nélkülözhetetlen a koalíciós, a békefenntartó feladatok végrehajtásában.

Az **általános szakmai követelményeket** meghatározzák a békevezetői, a harcvezetői, kiképzői, gazdálkodási követelmények. Ezen **követelményeket a következő főbb területek jellemzik:**

A **békevezetés** lényegét a békeállapot idején megvalósuló vezetési rendszer működtetése jelenti, *amikor nincs fegyveres küzdelem, nincs szükségállapot, rendkívüli állapot, vészhelyzet*. Tevékenységét a sokrétűség jellemzi, ahol fontos az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazására való képességének megvalósítása (pl.: világos, érthető, szakmailag helyes verbális és írásbeli nyelvezet), a következetesség, a példamutatás, az akarat erősség megléte, mely a parancsnoki (vezető) akarat alárendeltekre való rákényszerítésének feltétele, melyet egy rugalmas, feladat- és célorientált gondolkodásnak kell jellemeznie. Mindezek biztosítják a szolgálati rend és fegyelem megvalósíthatóságát, illetve annak igényét.

Szorosan egybekapcsolódik a békevezetéssel a **harcvezetés**, hiszen azt a békeállapotban kell elsajátítani. Ennek megvalósítása igen széleskörű és alapos ismeretek birtoklását jelenti az ismerettől a képességszintű tudásig. *A harcvezetői követelmények alapvető területeit jelenti, hogy alkalmazóképes ismeretei legyenek a harcászati-hadműveleti, fegyveres konfliktusok elveiről, törvényszerűségeiről, melyek a válságok kezelésére, békefenntartási humanitárius tevékenységekkel kapcsolatos feladatok végrehajtására vonatkozó elvek, módszerek, eljárások ismeretével a gyakorlati alkalmazási készség megvalósítását teszi lehetővé*. Mindezek megkövetelik a nemzetközi hadijog és az ENSZ békefenntartási ismeretek alkalmazói szintű birtoklását.

Rendelkeznie kell **katonaföldrajzi, kommunikációs, informatikai ismeretekkel**, továbbá a bonyolult és gyorsan változó helyzetekbeni eligazodási képességet elősegítő, **gyors döntési képességgel**, az együttműködési készség és mindezekre vonatkoztatva **a térbeli és időbeli koordinációs képességgel**.

Nem kis feladatot jelent - bár ez utóbbi időben nem kap megfelelő hangsúlyt - a **kiképzői követelményeknek való megfelelés**. Kissé méltatlanul elhanyagolt terület ez, különösen akkor, ha a honvédség *egyik legfontosabb feladatát békeállapotban a kiképzés-felkészítés jelenti*, hiszen enélkül nincs alkalmazóképes állandó és tartalékos állomány. Ehhez azonban el kell sajátítani a pszichológia, pedagógia, didaktika azon ismereteit, melyek ezen feltételeknek való megfelelést biztosítják.

Az utóbbi néhány év alatt az átalakult gazdasági szerkezet és gazdálkodás egyenes következménye lett, hogy a katonai szervezeteknek is – azok vezetőinek – **gazdálkodniuk kell javaikkal**, mely nem nélkü-

lőzheti a pénzügyi és gazdálkodási szabályok alkalmazóképes ismeretét. Az általános parancsnoki (vezetői) gondolkodásmód nem nélkülözheti *a széleskörű logisztikai és rendszerszemléletű gondolkodási képességet*. A logisztikai terület problémáival, azok megoldásával nap mint nap találkozunk.

Az általános követelmények azonban csak egy részét adják annak a követelmény halmaznak, amely a jövő szaktisztjével szemben megjelenik, melynek eleget kell tennie, hiszen a választott szakterületen való megfelelés az egyes szakterület speciális követelményeinek elsajátítását, annak napi gyakorlatbani alkalmazását jelenti.

A logisztikai szolgálatnál a katonai képzés speciális területeit illetően a haditechnikai, hadtáp, gazdálkodási, közlekedési, egészségügyi, elhelyezési szakterület képzési követelményeit a következőkben lehet meghatározni.

HADITECHNIKAI SZAKTERÜLETEN a szaktiszt ismerje a szerelési és a javítási technológiák megtervezéséhez szükséges természettudományok törvényszerűségeit, az alakító, a hőkezelési technológiákat, a mérés technikai, elektrotechnikai összefüggéseket és mindezek ellenőrzésének módszereit; az igénybevétel során bekövetkező meghibásodások jellegét, az alkatrészpótláshoz szükséges anyag jellemzőket. A korszerű haditechnikai eszközök működési elveit, az üzemeltetés szabályait, valamint a vonatkozó biztonságtechnikai és balesetelhárítási szabályokat; a csapatszintű gazdálkodás feladatait, szabályait, a szükséges számvetések kidolgozásának módszereit, az eszköz- és anyagellátás rendjét; a harc logisztikai (anyagi-technikai) biztosításának alapelveit, rendszerét, szervezetét; a szakkiképzés általános módszereit és követelményeit.

Legyen képes a szakalegységek tevékenységének tervezésére, szervezésére, irányítására; a dandár (ezred) szintű (logisztikai) anyagi-technikai biztosítás általános feladataihoz kapcsolódó gyakorlati tevékenység végzésére; a rendszerelmélet módszereinek (modellezési eljárásainak) alkalmazására és a kialakult rendszerszemlélete alapján, a technikai eszközök általános felépítéséből kiindulva konkrét típusok vagy annak változata önálló megismerésére. Továbbá a folyamatosan rendszeresítésre kerülő technikai eszközök típusismeretének, fenntartásának üzemeltetői szinten való önálló elsajátítására; szakbeosztásának megfelelően szere-

lési és javítási technológiák kidolgozására, szakszerű alkalmazására a megelőző, karbantartó, javító, javítást követő ellenőrző tevékenység feladatainak ellátására és a kapcsolódó folyamatok szervezésére, irányítására; a gyakorlati feladatok operatív irányítására, készség szintű önálló végrehajtására.

Rendelkezzen beosztásának megfelelő harcászati és szakharcászati ismeretekkel; szakmai ismereteinek szintje egyezzen meg az azonos (hasonló) szakon polgári főiskolai végzettségűek részére előírt követelményekkel.

Legyen jártas az általános katonai és szakmai feladatok tervezésében, végrehajtásuk irányításában, ellenőrzésében és értékelésében; szakterülete biztosítással kapcsolatos gyakorlati tevékenységében.

HADTÁP SZAKTERÜLETEN a tiszt **ismerje** a korszerű csapat-szintű gazdálkodás, ellátás feladatait, a gazdálkodás szabályait, a szükséges számvetések kidolgozásának módszereit és az anyagellátás rendjét; a harc anyagi biztosításának alapelveit, rendszerét, szervezetét, az anyagi biztosítással kapcsolatos gyakorlati tevékenységeket.

Legyen képes a szakalegységek tevékenységének tervezésére, szervezésére, irányítására, a dandár (ezred) szintű logisztikai (anyag-technikai) biztosítás általános feladataihoz kapcsolódó gyakorlati tevékenység elvégzésére; a rendszerelmélet módszereinek (modellezési eljárásainak) alkalmazására; szakmai ismereteivel a csapatok szakszolgálati tevékenységének irányítására; operatív irányításra és a gyakorlati feladatok készség szintű, önálló végrehajtására.

Rendelkezzen a szakiránynak megfelelő magasfokú szakmai, valamint a beosztása ellátáshoz szükséges szakharcászati ismeretekkel; a szolgálat szakanyagairól, szaktechnikai eszközeinek üzemeltetéséről; az informatikai ismeretek készségszintű felhasználásával. Szakmai ismereteinek szintje egyezzen meg az azonos (hasonló) szakon polgári főiskolai, egyetemi végzettségűek részére előírt követelményekkel.

Legyen jártas a szakmai és általános katonai feladatok tervezésében, szervezésében, végrehajtásuk irányításában, ellenőrzésében és értékelésében.

Gazdálkodási szakterületen a tiszt ismerje a korszerű matematikai, gazdasági statisztikai és számítástechnikai módszerek felhasználását, a gazdasági számítások, elemzések, értékelések végrehajtását.

Legyen képes az egység szintű katonai szervezetek logisztikai (anyag-technikai),- (szakági) biztosításának megszervezésére, a törzsekben végzendő munka irányítására, valamint az egység gazdálkodási feladatainak tervezésére, szervezésére, végrehajtására, a személyi állomány ellátásával összefüggő feladatok végrehajtására. A gazdasági folyamatok irányítására, az ezzel összefüggő gazdasági jellegű feladatok és műveletek elemzésére, megoldására; operatív irányítására és a gyakorlati feladatok készség szintű, önálló végrehajtására. A dandár (ezred) szintű anyagi-technikai biztosítás általános feladataihoz kapcsolódó gyakorlati tevékenység végzésére; a rendszerelmélet módszereinek (modellezési eljárásainak) alkalmazására.

Legyen jártas a szakmai és általános katonai feladatok tervezésében, végrehajtásuk irányításában, ellenőrzésében és értékelésében.

KÖZLEKEDÉSI SZAKTERÜLETEN a tiszt ismerje a közlekedési rendszereket, az ágazatok működési szabályait, a MH-ban alkalmazott elveket, eljárásokat, a szakirodalomban megjelent új kutatások eredményét, és illessze azt be a katonai közlekedés, a szakkiképzés általános módszereibe és követelményeibe.

Legyen képes a szakalegységek tevékenységének tervezésére, szervezésére, irányítására; a dandár (ezred) szintű logisztikai (anyag-technikai) biztosítás általános feladataihoz kapcsolódó gyakorlati tevékenység végzésére. A rendszerelmélet módszereinek (modellezési eljárásainak) alkalmazására, szakirányú továbbképzéssel a magasabb szintű beosztás követelményei elsajátítására; dandár szintig közlekedési beosztás önálló ellátására. Az alárendelt közlekedési szervezet szakmai irányítására; operatív irányítására és a gyakorlati feladatok készség szintű, önálló végrehajtására.

Rendelkezzen olyan szakmai ismeretekkel, amelyek a BME közlekedési kar, közlekedéstechnikai szak követelményeinek megfelelő; harcászati-hadművelti ismeretekkel (hadosztály, hadtest szinten). Tudományos tevékenységhez a közlekedés minden ágazatát átfogó általános ismeretekkel; alkalmazóképes számítógépes ismeretekkel. Hivatásos gépjár-

művezetői (A, B, C, E kat.) igazolvánnyal, a könnyű gépkezelői és emelőgép ügyintézői bizonyítvánnyal.

Legyen jártas a szakmai és általános katonai feladatok tervezésében, szervezésében, végrehajtásuk irányításában, ellenőrzésében és értékelésében.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÉS ELHELYEZÉSI SZAKTERÜLETEN szolgáló szaktisztek képzése alapvetően polgári felsőfokú intézményekben történik, **katonai ismereteiket tanfolyam jellegű továbbképzés** keretében sajátítják el.

A szakterületek mindegyikénél fontos alapkövetelmény, hogy lássa át az irányítása alá vont szakterület tevékenységét.

A cél tehát: korszerű, általános műveltséggel, szakmai kompetenciával, személyes kvalitásokkal rendelkező olyan katonai szakértelmiség képzése, amelyik felelősség és teljesítmény-orientált konvertálható diplomával rendelkezik. *A képzés szintje az akkreditált főiskolai és egyetemi képzés, melyet a kölcsönös átjárhatóság, a kreditrendszer és vizsgarendszer jellemez.*

A követelmények realizálásához azonban különböző feltételek, feladatok megvalósulása szükséges.

Ezek magukba foglalják *a szolgálati és munkafeltételeket, az egzisztenciális és individuális feltételeket.*

Az anyagi és pénzügyi feltételeknek - összhangban a gazdasági produktivitással - közelítenünk kell a fejlettebb európai színvonalhoz.

A hazai felsőfokú tisztképzés teljeskörű reformjának megvalósítása sok problémát hordoz magában. A korábbi rendtől való eltérésben és az új rendnek való megfelelésen túl újabb problémát is meg kell oldani, mivel **a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola és a Repülő Tiszti Főiskola karaival és a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola a HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály közvetlen hatáskörébe került.** A szervezeti váltás következtében *a Magyar Honvédség közvetlen ráhatása, a szaktanszékek közvetlen felügyelete az új felsőoktatási törvény szerint korábbi formájában megszűnt.* A MH

az elkövetkezendő időben mint megrendelő és felhasználó szerepel a felsőfokú intézményeknél. **A tisztképzés új formája, rendje az autonómia értelmezése, annak megvalósítása megítélésem szerint az intézmények részéről nem kellően kiforrott és nem eléggé konstruktív az együttműködésüket illetően.**

A tisztképzésben érvényesülni kell a demokrácia biztosította lehetőségeknek, de meg kell valósulnia annak az elvárásnak is, amely a civilből egy jól megtervezett tevékenységen keresztül a személyre ható szocializációs folyamat érvényesülésével, megvalósulásával professzionális katonát ad a csapatoknak.

A katonai életre nevelés a bevonulás pillanatával kezdődik és egyre nagyobb követelményeket támasztva - a feltételek biztosítása mellett eljut a humánus, követelménytámasztó bánásmód és rend érvényrejutásával a hivatásos katona megformálásához.

A tisztképzés jelenlegi helyzetét ismerve megfogalmazódtak az álláspontok, gondolatok a képzést végzők és az azt felügyelő irányító szervezetek részéről.

Mindenképpen azt kell alapgondolatként elfogadni, hogy egyetlen intézmény sem önmagáért van. **A cél mindenképpen az, hogy ezen intézmények a felkészítési tevékenységükkel megfeleljenek annak az elvárásnak, amelyet a MH, mint megrendelő és felhasználó, a kibocsátott hivatásos állományú fiatal szaktisztekkel szemben támaszt.**

A követelmények és a szabályzás területén eltérő nézetekkel találkozunk. A követelmények nem illeszkednek adekvált módon az új helyzethez, funkcionális zavarok vannak.

A katonai felsőoktatásban a konkrét képzés megvalósulásában a felsőfokú tanintézeteknek, a Magyar Honvédségnek és HM szervezeteknek együtt kell dolgozni. Tevékenységüket szinkronba kell végezni, mert csak így lehet eredményt elérni, egyébként a képzés és annak alanyai látják ennek kárát.

A nemzetvédelmi egyetem és a katonai főiskola a **katonai szakember képzésért van!** Ha nem az a cél, hogy ennek megfeleljen, akkor ez nem az amiért létrehozták!

A képzés törvényi megfeleltetése a felsőoktatási intézmény feladata. Ezen belül kell azt a helyet, szerepet megtalálnia, amely megadja, hogy hogyan tudja megfeleltetni az MH szakember igényének a képzés szakmai tartalmát, vagyis a tisztjelölteket.

A magyar tisztképzés helyzete azért nehéz, mert **együtt kell megvalósítania a csapattisztképzés és parancsnokságokban szolgálatot teljesítők képzését.** Azt hiszem a különbséget nem kell magyarázni.

A követelmények rövid áttekintéséből tehát kitűnik az, hogy a **Magyar Honvédségnek gyakorlatorientált felkészítésben részesült szaktisztekre van igénye és szüksége.**

A főiskolai és egyetemi képzésben megjelent egyfajta kínálat, amelyről a felhasználónak kell eldöntenie vagy a döntést előkészítenie, hogy milyen legyen, melyik a legcélszerűbb változat, hogyan épüljenek a képzések egymásra, **de a két felsőszintű intézmény képzési rendszerének, ebből adódóan szinkronban kell lennie az átjárhatóság érdekében.**

A képzési változatok lényegét annak kell adnia, hogy a főiskolán és az egyetemen végzetek megfeleljenek a MH elvárásának, tehát azon szakmai követelményeknek, amelyeket – hangsúlyozom a teljesség igénye nélkül – körvonalaztam.

Megítélésem szerint meg kell találni annak lehetőségét, hogy a főiskolát végzettek - akik arra érdemesek és képesek - a polgári életben elismert és a felsőoktatási törvénynek megfelelt diplomájukkal vagy a polgári egyetem vagy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem keretei között szerezzenek magasabb képesítést. A cél mindenképpen az, hogy minden szintű szakbeosztásban megfelelően képzett szakember, vezető, szervező legyen.

A jövő egyik fontos kérdése az, hogy melyik szakon, milyen nagyságrenddel kell számolni, tehát milyen beosztási helyekre, milyen létszámokban kell a felkészítést tervezni, elvégezni. Ez a kérdés ma talán a legnehezebben megválaszolható kérdés és megítélésem szerint kellő pontossággal nem is végezhető el.

Köztudott, hogy a MH létszámának csökkentése, tiszti-tiszthelyettesi állományarányok változása az alapfokú és az egyetemi tisztképzési létszámokat is csökkenti.

Túl a hivatásos tisztek alapfokú és egyetemi képzésének rendjén, mindkét intézményben biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a tiszti állomány szervezett, tervezett tanfolyam rendszerű képzésének a bázisa létrejöjjön, amely biztosítékul szolgálhat egyrészt a meghatározott beosztásokra való felkészítéshez, másrészt a folyamatos (rendszeres) felkészültség szintentartásához.

A nemzetközi, hazai tisztképzés összehasonlításával megfogalmazható néhány jellemző, amely a jövő szaktisztjeinek képzési tartalmát, feladatait kiegészítheti, meghatározhatja.

A külföldi és hazai tisztképzés a rendszerekre általánosan, a teljeség igénye nélkül, általam legfontosabbnak tartott és távlatilag a képzésben is hasznosítható jellemzők:

- A tisztképzés össznemzeti érdek és feladat;
- A tisztjelölteket magas követelményszint szerint kell kiválasztani;
- A képzési rendszer kialakításának kiindulópontja a honvédség rendeltetése, feladata, a végrehajtáshoz szükséges szakember-gárda és azok felkészítésének irányát meghatározó képzési cél;
- A képzési és továbbképzési rendszernek a tiszti előmeneteli rend alapvető elemévé kell válni, ezért a nemzeti keretek közötti alaptisztképzés, a katonai szakmai ismeretek oktatását illetően legyen összegegyeztethető, feleljen meg a nemzetközi normáknak;
- A hagyományőrzés mellett meghatározó a kor követelményeinek, színvonalának megfelelő tananyag és oktatási forma kialakítása, bevezetése;
- A parancsnoki elitképzés mellett a szakmai beosztásokra történő felkészítésre, a racionális, a polgári felősoktatás lehetőségeinek messzemenő kihasználtságát kell megteremteni;

- A szaktisztképzés fontos része a túlképzés elkerülése, továbbá lényeges kitétele a beosztásra való felkészítés rendszerének megvalósulása a fokozatosságot és a naprakész tudást jelentheti;

- A **felkészítés kiemelt célja**, hogy a katonatiszti foglalkozás művelésében érvényesülni kell a **professzionizmusnak**, melyet mind anyagi, mind erkölcsileg megfelelő módon elismernek, melynek következtében növekszik a pálya vonzása. **A követelményeknek arányban kell állniuk annak mindenoldalú elismertségével**, szoros szintre kell hozni azokkal a hadseregekkel, melyekkel együtt tevékenykedik.

A nálunk pejoratív értelmet nyert **politikai képzés** – amely nem azonos a marxizmus-leninizmus tanaival – **a demokrácia értékrendjével, az alkotmánnyal, a jogrendel, a társadalmi folyamatokkal és jelenségek magyarázatával foglalkozó ismeretanyag átadását célozza meg**. A tiszt hazája védelmén túlmenően, fenti értékrendet elfogadva vesz részt a koalíciós harci és békefenntartói feladataiban.

Ennek érdekében kell szerepet kapnia a katonai pályára történő felkészítésnek, illetve az utánpótlás biztosításában fontos szerepet jelentő katonai középiskolai nevelésnek és ehhez kell felemelni, helyére tenni a pályára irányítási rendszerünket.

A tisztképzés rendszerének olyannak kell lennie, hogy az folyamatos fejlődést, belátható, tervezhető életpályát, a karrier lehetőségét kínálja, adja és biztosítja mindazoknak, akik a képzettségükkel képesek az elvárásoknak, a követelményeknek eleget tenni.

Ma a legnagyobb feladatot mindenki számára az jelenti, hogy saját területén tegye meg, járuljon hozzá, segítse azt az átalakulási folyamatot, amely egy új szemléletű, tartalmú tisztképzés megvalósítását elősegítheti, megvalósíthatja.

Felhasznált irodalom:

1.) *Szabó János*: A mai nyugati hadseregek néhány erkölcsi-szociológiai problémája.

2.) *Bézi Richárd-Molnár Károly-Simon Béla*: Hivatásos és magánélet. Az egyén és a hadsereg 204.o.

3.) Javaslat a 2000 után kibocsátandó tisztekkel szemben támasztott katonai-szakmai követelményekre.

4.) Katonai felsőoktatás alapképzési szakjainak általános képesítési követelményei.

5.) Military leadership FM 22-100.

FŐISKOLAI SZINTŰ GAZDÁLKODÁSI TISZTKÉPZÉS LEHETSÉGES TOVÁBBFEJLESZTÉSE

*Hautzinger Gyula*¹

Hazánkban idén lesz 30 éve, hogy megindult a hadsereg számára a hadtáp-gazdálkodási tisztek főiskolai szintű képzése.²

Ez a jubileum visszatekintésre is ad okot. Ha számba vesszük az elmúlt harminc év és sokszor kitérőket is megért főiskolai gazdálkodói oktatását, **az eredmények között értékelhetjük:**

- A főiskolát az elmúlt harminc esztendőben elvégzettek adják ma az anyagi-technikai biztosítás területén dolgozó vezetők zömét, akik szerzett ismereteiket továbbfejlesztve értek el jelentős pozíciókat;

- Jelentős az az eredmény, amelyet a hadtáp-gazdálkodói főiskolai képzés a katonai-szakmai képzés területén elért. Itt kiemelkedő a hallgatók harcászati, illetve a szakmai-biztosítási feladatokra történő felkészülése;

- A képzés sikerét biztosította az a szemlélet és gyakorlat, amely a polgári gazdasági felsőoktatáshoz történő lehetséges közelítést célozta.

A felkészítésben a legnagyobb változást az 1989-ben megkezdődött és a hadseregben azóta is folyamatosan tartó rendszerváltás jelentett, amely **főbb összetevőit értékelve az alábbiakat jelenti a gazdálkodói tisztképzést illetően:**

- Átalakult (és napjainkban is további átalakulásban van) a teljes Magyar Honvédség - feladatait, szervezeteit és ellátási rendszerét illetően;

1 Dr. Hautzinger Gyula ezredes, BJKMF Hadtáp és Pénzügyi tanszékvezető

2 A szerző egyike az - akkor megreformált hadtáp tisztképzés - elsők között főiskolára felvételt nyerteknek.

- A nemzetgazdaságban bekövetkezett változások, a gazdaság szabályozórendszerének, működésének szinte teljes megváltozása döntő hatással bír a felkészítésre;

- Nem elhanyagolható az a változás, amely a felsőoktatásban ezen belül a katonai felsőoktatásban ment végbe és tart jelenleg is.

Mindezek figyelembe vételével szükséges a gazdálkodói tiszti felkészítést folytatni oly módon, hogy eredményesen továbbörökíthetők legyenek a három évtized alatt elért eredmények és ugyanakkor a képzés feleljen meg a megváltozott hadsereg és gazdálkodás körülményeinek. Ebben a képzetben eddig is, ezután is meghatározó a hallgató részvétele. A főiskolára jelentkezők mennyiségi és minőségi összetételében is - értékelve az elmúlt 5 év felvételi statisztikáit - pozitív elmozdulás érzékelhető. **Az országban "divatosnak" mondható közgazdasági képzés sikerszámaihoz hasonlóan 6-8-szoros a felvételre jelentkezők száma és a polgári felsőoktatásban is tekintélyes 100-110 közötti pontszámú a felvételt nyertek zöme.**

Ez jó lehetőséget ad a tanszék minőségében is továbblépő tanári állományának a korábbiaknál magasabb szintű képzés megvalósítására.

Igaz ez a kitétel akkor is, ha a hallgatók összetételét vizsgálva továbbra is fellelhetők azok a jelenségek, **amelyek az elmúlt harminc esztendőben is megtalálhatók voltak mint:**

- Továbbra sem változott jelentősen a pályára jelentkezők társadalmi összetétele, ugyanakkor érzékelhetőbbé vált a szerényebb anyagi körülmények között élő családok gyermekeinek jelentkezése;

- A jelentkezők nagy része továbbra is vidéki és ebből is jelentős a községekből a főiskolára kerülők száma;

- Jellemző motiváció, hogy a hallgatók mintegy 2/3-a eredetileg más pályára készült.

A képzés másik oldalát, a tanári kart tekintve szintén egyfajta ketősség figyelhető meg.

1992-97 közötti öt évet megfigyelve korábban *sohasem látott fluktuációt mutat a tanszék állandó állománya.*³ Eltávozott a tanszék korábbi vezetője, két helyettese, 13 fő tanár és részben adminisztratív dolgozó. Ugyanakkor a megmaradtak és újonnan jöttek között korábban nem tapasztalt továbbtanulási vágy figyelhető meg. *Két fő egyetemi doktorátust szerzett, öten fejezték be közgazdasági egyetemi tanulmányaikat, négyen vettek részt egyéves intenzív nyelvtanfolyamon és szereztek középfokú nyelvvizsgát és még további három fő szerzett munka mellett középfokú nyelvvizsgát.* Jelentős a száma a különböző (elsősorban gazdasági jellegű) posztgraduális képzésben folyamatosan résztvevőknek.

A változások a tanári kar összetételében is *több tényezőre vezethetők vissza:*

- A jobb kereset és szolgálati előmenetel lehetősége;
- A szervezeti változások kényszere;
- A hadseregben és a főiskolai képzésben folyamatosan meglévő bizonytalanságok megléte;
- Személyes okok.

Mindezek mellett a főiskolai képzésben a változások ellenére is észrevehető volt a folyamatosság. A képzés eredményességét *negatívan befolyásoló tényező a képzés anyagi feltételének folyamatos romlása,* amelyet csak részben enyhít a különböző szintekről kapott anyagi segítség, amely jórészt csak a képzésben az elmúlt esztendőben meghatározó helyet kapott számítástechnikai oktatás tárgyi oldalán volt érzékelhető. Ebben az ellentmondásos helyzetben is folyamatosan érvényesül az a felelősség amely elsősorban a hallgatók felé irányul, amelynek lényege, hogy a folyamatos változások és bizonytalanságok ellenére is meghatározó, hogy végzett hallgatóink használható képesítést kapjanak. Második alapvető

3 A cikk szerzője jelen cikk írásánál felhasználta a témában 1995-ben sikeresen megvédett egyetemi doktori értékezésre vonatkozó részeit.

felelősségünk, hogy a megrendelő, azaz a Magyar Honvédség igényeit mind meghatározó és alapvető szakmai igényeket teljesítsük.

Ezt a felelősséget hallgatóink irányában a mind magasabb szintű, a polgári képesítésnek is megfelelő **közgazdasági** felkészítésben látjuk teljesíthetőnek, míg a hadsereg igényének kielégítését, elsősorban az **anyag-ellátó** területekre való felkészítésben, amelyet jelenleg is a hadtápgazdálkodói területekre való elsődleges képzés megvalósításában látjuk.⁴

A közgazdasági felkészítést illetően könnyebbséget jelent számunkra, hogy főiskolánk 1992 december óta tagja a hazai közgazdasági felsőoktatást reprezentáló **Közgazdasági Vezetői Kollégiumnak**, így közvetlenül válnak ismertté a számunkra is alkalmazandó változások. Képzésünk filozófiájából adódik, hogy a polgári ismeretek oktatását ma a közgazdasági felsőoktatásra kötelező 4/1996. sz. kormányrendelet alapján valósítjuk meg. Így biztosítjuk a **kettős diploma** fenti rendelet szerinti megadását.

A kettős diploma felfogásunk szerint továbbra is alapvető jelentőséggel bír a katonai főiskola, így a mi képzésünkben is:

- Társadalmi realitás, hogy a korábbi évtizedekhez viszonyítva ma is meghatározó vonzerőt jelent hallgatóink számára, hogy képesítésük a társadalom számára is kellően artikulált, elfogadható;

- A képzést szervezők számára könnyítést jelent, hogy az oktatás megszervezésénél, a tanterv összeállításánál az idézett kormányrendelet figyelembe vételével igazoltan teljesíthetők az abban előírtak.

A *képzés* ugyanakkor a polgári felkészítés és a katonai szakmai ismeretek megadásával kellően *integrált*, amely elválaszthatatlanul **magába foglalja a polgári és katonai szakmai ismereteket**, amelynek eredménye maga a szakember, a szaktiszt megjelenése.

4 A főiskola gazdálkodói képzési profiljába tartozó pénzügyi tisztai felkészítés más elvek és gyakorlat alapján valósul meg.

Itt jelenik meg a képzést illető másik, hallgatóinkkal szemben érzett felelősségünk mellett a megrendelő, a hadsereg irányába teljesítendő feladatunk.

Ezt a feladatot ma talán nehezebb teljesíteni mint a hazai egységsülő közgazdasági oktatásból eredő kötelezettségeket. Ez elsősorban a már idézett, a hadsereg és annak gazdálkodási változásaira vezethető vissza.

A változásokat értékelve megállapítható, hogy *a jövő gazdálkodási tisztje* a korábbi oktatási koncepcióval ellentétben elsősorban nem pénzügyi folyamatokkal fog találkozni, sokkal inkább a **naturális gazdálkodáshoz** tartozó feladatokkal. Bár továbbra is lényegesnek ítélem meg bármely gazdálkodói felkészítésben a pénzügyi ismeretek oktatását, azonban ez nem jelentheti annak dominanciáját.

A gazdálkodói tisztképzés változását illetően tehát szükségszerűnek ítélem meg *a képzés hazai gazdasági felsőoktatásba történő további integrálását*,⁵ ugyanakkor a hadsereg igényeinek megfelelő **specifikumnak** meghatározását, sőt a **naturális** gazdálkodásra történő céltudatosabb felkészítéssel annak további hangsúlyozását. Ez a katonai-szakmai felkészítés is integrált, miszerint egymásra épülésével magába olvasztja az ún. "polgári", illetve katonai szakmai ismereteket, amelynek eredménye maga a szakember, a szaktiszt megjelenése. Ugyanakkor a szakmai képzés (alap, szak, specializáció) is integráltan és differenciált szakmai törzsanyag, illetve a katonai tananyag közvetítésével valósul meg. Végezetül **a jövő szakmai felkészítése szakít az ágazat-centrikus szemlélettel**, amelynek eredményeként olyan, az **anyagbiztosítás (ellátás)** kérdéseiben járatos szakembereket képzünk akik alkalmasak első tiszt beosztásuk sokrétű betöltésére. A katonai szakmai felkészítés hangsúlyozása csak látványosan mond ellent a polgári felsőoktatásban történő integrálódás igényével és szükségszerűségével. Mi sem bizonyítja jobban állításomat, mint az a tény, hogy a korábbi korlátok ledöntésével **a hadsereg béke gazdál-**

5 A BJKMF-n történő gazdálkodó felkészülés konkrét eredményei közé tartozik, hogy a BKE, a Miskolci Egyetem és jövőben a GATE növekvő számban vesz át végzett hallgatókat az egyetem 4. évfolyamára.

kodása is mindjobban része a nemzetgazdaságnak, így a felkészítésből adódó azonosságok is természetesekek.

Ugyanakkor a hadsereg ellátási, gazdálkodási változásából eredő követelményeknek is eleget kell tenni. Fokozottabban kell érvényesülni ennek, ha figyelembe vesszük azokat a változásokat is amelyeket a fejlett társadalmak hadseregeinek ún. **logisztikai biztosításához való közelítés** feladatai jelentenek számunkra napjainkban és a jövőben, különösen a rendkívüli állapot keretei között.

A fentiekből következően a hadseregfejlesztés elméletének várható fejlődési irányából **prognosztizálható**, hogy a *közeljövő hadseregének biztosítási tagozata* rendelkezni fog olyan alrendszerrel, amely a jelen **ellátási** tagozathoz hasonlóan **magába foglalhatja**:

- A jelenlegi hadtápellátási és esetlegesen más anyagi jellegű feladatokat (pl. egészségügyi anyag ellátás);
- Anyagi jellegű szolgáltatási szállításokat;
- Egyéb szolgáltatásokat (döntés esetén akár a létesítmények üzemeltetésével kapcsolatos feladatokat is).

Az ellátási alrendszer elemeit tekintve bővíthető vagy szűkíthető a honvédség-fejlesztési koncepció függvényében. Abban az esetben ha szűkebb (a jelenlegihez hasonló) alrendszer fog továbbra is működni, akkor a felsorolt elemeknek továbbra is működniük kell.

Nem tartom feladatombnak a hazai katonai logisztikai jelenkor sok helyütt vitákkal tarkított fejlődésében állást foglalni, ugyanakkor a képzés fejlesztése érdekében a képzésre vonatkoztatva **két lényeges területen tovább kell lépnünk.** Ez egyrészt az *anyagi jellegű szállítások* oktatásának kérdése, másrésztől további *más anyagok ellátására való felkészítés szerepe*, amelyet a megrendelő igénye esetén kiegészíthet más szolgáltatásokra történő felkészítés igénye is.

Összegezve a várható fejlődés irányait és a logisztikai kutatások eredményeinek felhasználásával megállapítható, hogy továbbra is szükséges a hadsereg végrehajtó (csapat) tagozatában **olyan felkészültséggel ren-**

delkező tiszt, aki alkalmas valamennyi ellátási anyag felhasználásával kapcsolatos tevékenység végzésére, valamint a szállítások tervezésére.

A továbbfejlesztés szükségessége érdekében a főiskola szintű képzés eredményes folytatásához **az alábbi végkövetkeztetést vonom le:**

- A hadtáp-gazdálkodói képzés további fejlesztése **szükségszerű** és a hazai egyetemi és katonai felsőoktatás jelenleg dinamikus fejlődési szakaszában **időszerű** feladat;

- A katonai főiskola szakmai képzésből **átörökíthető** mindaz, amely az elmúlt harminc éves képzés fejlődésében értékálló és maradandó;

- Felhasználandóak a **katonai gazdálkodás** fejlesztés jelenleg összefoglalható elméleti és gyakorlati **eredményei**, amely szerint várhatóan a jövőben is szükséges olyan alapvetően a gazdálkodás mikro (csapat) szintjén meglévő feladatok végzésére felkészített szakember, aki rövid beválási idő után *alkalmassá válik*:

- A csapatszintű gazdálkodás elsősorban anyagi (naturális) folyamatok tervezésére, szervezésére, irányítására;

- Ismeri az ellátás során az anyagok főbb jellemzőit, különböző technológiai folyamatok lefolyásának menetét, szabályait;

- Alapvető szervezési ismeretekkel rendelkezik az anyagi eszközök rendeltetési helyszínére való juttatásban (anyagmozgatás–szállítás).

- Biztosítania kell a gazdasági főiskolák korszerűsödő tananyag bázisával a felsőoktatási törvényből és a kormányrendeletből eredő követelményekkel való **megegyezőséget**, amely alkalmassá teszi az oktatott anyagot a törvény szerinti akkreditációra;

- A főiskolai képzés során nyújtott ismeretek továbbtanulás esetén (katonai, polgári, egyetemi, külföldi tanintézeti) **megfelelőséget** és **kellő alapot** kell, hogy biztosítson magasabb képzési struktúrába történő becsatlakozásra.

A felsőszintű oktatáson túl, amely meggyőződésem szerint a 2000. éven túl is meghatározó kell, hogy legyen a jövő hadseregének értelmi-

ségi szintű tisztképzésében, feltétlenül szólnom kell a **szakmai tiszthelyettesi** oktatás helyéről, szerepéről. Ebben a kérdésben nyilatkozni azért is merek mivel az elmúlt néhány esztendőben a *hadtáp tiszthelyettes képzés* tanszékemhez tartozott. Megítélhetően a fiatalok munkanélküliségtől való félelme és a főiskolára később történő felvétel reménye az oka, hogy évről-évre szinte 100 %-ban érettségizettekkel sikerült a meghatározott létszámkereteket feltölteni. **Érettségizett tiszthelyettes valahol a jövő álma, ugyanakkor a nyugati hadseregek példáját is tekintve a jövő szükségszerűsége is, hogy jól képzett, emberileg, szakmailag felkészült tiszthelyettesi kar végezze magas szinten szakmai-ellátó feladatát.** A nyugati példákon túl erre mutat irányt a hazai felsőfokú szakképzés változása, amely eleve mutatja a megoldást és adja a lehetőséget a felsőoktatás intézményrendszerének, hogy az ún. "posztszekunder" rendszerben befogadják a felsőfokú szakképzést. Ennek a lehetőségnek a megragadása a jövő érdekében a szükséges intézményi lehetőség bővítésével, megítélésem szerint napjaink sürgető feladata.

Nem lenne teljes a főiskolai képzésről szólnom, ha nem ejtenék szót a kapcsolódó **posztgraduális jellegű** képzésről is. Ez egyrészt a befejezett nappali oktatást követő tanfolyamrendszerű *továbbképzések*⁶ rendszere, illetve a hadsereg mint megrendelő által igényelt *átképzések* kérdése, amely konkrét igények alapján vár el valamely a gazdálkodói felkészítéshez igazodó eredményt. Ugyancsak a posztgraduális képzéshez tartozik a *tartalékos tiszti felkészítés*, amelyet egy hadsereg sem nélkülözhet. Ezen a területen is vannak tapasztalataink. Általános következtetés, hogy a közgazdasági vagy az ellátáshoz kapcsolódó főiskolákon, egyetemeken diplomát szerzett fiatalok *könnyen sajátítják el* a hadsereg ellátással kapcsolatos specifikumait.

Lényeges szempont, hogy a csökkenő képzési időben valóban csak **a legszükségesebb szakmai ismereteket nyújtsuk** továbbra is a jövő tartalékos tisztjeinek.

6 Konkrét példa erre a három éves képzésben 1993-ig résztvettek 1 éves (2 szemeszteres) továbbképzése a Pénzügyi Számviteli Főiskolával közösen, amelynek eredményeként a végzettek megkaphatták a közgazdasági végzettséget.

A jövőben ugyancsak megoldásra váró kérdés az önhibájukon kívül korábban a nappali felsőoktatásban részt nem vettek felkészítése. Ezt a kérdést **a következő években rendezni kell**, mivel különösen az érettségizett, fiatalabb korosztályhoz tartozó szakmai tiszthelyettesek részéről várható olyan jogos igény, **hogy kvalitásaik alapján tisztté válhassanak**.

Erre a pozitív, addigi szakmai életút mérlegelésére - mint **kiválasztási** lehetőségre - meggyőződésem szerint a hadseregnek is szüksége van.

A képzés megoldására adódik a hazai közgazdasági felsőoktatásban jelenleg formálódó *távoktatási programokhoz történő csatlakozás*, amelyben **az általános közgazdasági ismereteket** a képzésben résztvevő megszereshetné akár más gazdasági főiskolán is, míg **a katonai szakmai-elméleti felkészítést** a katonai főiskolán kaphatná meg.

Végezetül napjaink eseményeit is tekintve kikerülhetetlenül vetődik fel a kérdés, milyen intézményrendszerben képzelhető el az alapszintű gazdálkodói tisztképzés?

Úgy gondolom, hogy az eddig leírtakkal a képzés sokrétű cél és feladatrendszerének leírásával választ is adtam erre a kérdésre. Nem vitatva a katonai egyetemi képzés helyét és szerepét meggyőződéssel vallom, *hogy a gazdálkodói jellegű gyakorlatias feladatokra való felkészítést a felsorolt és röviden jellemzett képzési formákkal együtt összességében csak egy főiskolai típusú képzés tudja igazán eredményesen teljesíteni.*

A pozitív változás amely különösen 1989 óta a katonai főiskolai oktatást jellemzi, biztosíték arra, hogy az eddig folytatott evolúciós fejlődési úton haladva a képzés továbbra is biztosítja *a hadsereg első szakmai tiszt beosztásra történő felkészítését és a többi feladatot is képes megfelelő személyi és anyagi feltételek megléte esetén teljesíteni.* Ezeket az érveket a tiszt pályafutás további fejlődésében meghatározó katonai egyetemi képzést folytatóknak is figyelembe kell venni. Ez az állításom kiindulva a hazai realitásokból nem mond ellent **akár egy későbbi szervezeti integrálódási folyamatnak sem**, amelyben viszont nincs, nem lehet helye a mindenféle reális alapot nélkülöző kísérletezésnek, vagy akár a képzési rendszerek kellő hatásfokú egyeztetése elmaradásának.

A képzési rendszerek kapcsolódásánál szükséges szót ejteni a jövő **külföldi képzési rendszerekben történő részvételéről.** Ennek jelen pillá-

natban legnagyobb hátráltatója, hogy a **nyelvi képzés** átalakulásáig hallgatóink közül kevesen rendelkeznek olyan szintű nyugati nyelvismerettel, amely biztosítéka lehet az eredményes felkészítésnek. **A nyugati logisztikai képzési rendszereket tanulmányozva a fő feladat - azok eltérő jellegéből adódóan - az adott nyelvet beszélők részére a tapasztalatok hazai összehasonlítása céljából történő tanulmányozása, a hadseregfejlesztés további időszakában egyes átvett technológiák helyszínen történő megismerése lehet.** A szakmai alaptisztképzést (amely a korábbi azonos gyökerű szövetségi rendszerben sem folyt egyes speciális üzemanyagos szakember felkészítésén kívül) éppen azok eltérő rendszeréből adódóan külföldi bázison (egyes csapatgyakorlatok vagy 1-1 félév letöltésén túl) nem ajánlom. *Ugyanakkor tág lehetőséget vélek a különböző közös feladatokra történő későbbi - NATO tagság elnyerése utáni - logisztikai felkészítésre, valamint a logisztikai felsőszintű, elsősorban hadműveleti-hadászati felkészítés körébe tartozó külföldi továbbképzésekre.*

KATONAI MINŐSÉGÜGY

T-72M HARCKOCSIK BESZERZÉSÉNEK MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSA

*Szűcs Barna*¹

Bevezetés

A tisztelt olvasók előtt ismeretes, hogy a közelmúltban a szárazföldi haderőnem reagáló erői állományának technikai felszereltsége **100 db T-72M-1 típusú harckocsival** korszerűsödött.

A **katonai minőségbiztosítás** - ahogy korábbi cikkeimben is hangsúlyoztam - abban a fázisban kapcsolódik az akvizíciós folyamatba amikor a szükségletek felmérését követően az igények kielégítésére döntés született. A beszerzés elrendelésének kezdetétől viszont teljes erővel azon munkálkodik, hogy a termék mindazon tulajdonságokkal rendelkezzen, amelyek a felhasználónál az adott funkció teljesítéséhez szükségesek.

Mindezek mellett a teljes akvizíciós folyamatban résztvevőknek tudniuk kell, hogy a haderő fejlesztéséhez, fenntartásához szükséges eszközök és anyagi javak beszerzése piactudományi környezetben, a piaci kereslet és kínálat összhangjának törvénye szerint működik.

A komplex rendszer egy elemeként szereplő beszerző szervezet akkor végez eredményes munkát, ha megtalálja azt a régiót és időszakot, ahol és amikor számára legkedvezőbb körülmények adódnak a termékek vásárlására.

E tekintetben a T-72 M-1 harckocsik vétele az életciklus teljes költségeit figyelembe véve elfogadható tranzakciónak tekinthető.

1 Dr. Szűcs Barna mk.ezredes, HM BH Minőségbiztosítási igazgató

1.) A beszerzés sajátosságai

A T-72 M-1 harckocsik beszerzésénél nem beszélhetünk a szakirodalmakban, normatív dokumentumokban leírt és a gyakorlatban alkalmazott hagyományos, a termék funkciója miatt teljeskörű minőségbiztosítási feladatokról. Az ettől való eltérések, az úgynevezett szabadságfokok érvényesíthetősége, ugyanakkor általában megnövelik a minőségügyi terület munkáját és felelősségét, mivel hiányzik a szállító és megrendelő kötelezettségei meghatározásának, a teljesítés minősítésének eljárására irányuló, jól szabályozott működési rend. *Jelen esetben az alábbi sajátosságokra kellett különös figyelmet fordítanunk:*

a.) A szerződés tárgya

A hazai katonai beszerzés történetében először fordult elő olyan nagyszögű kifizetéssel járó vétel, amely nem új, nem frissen feljavított, hanem huzamos időn keresztül tárolt eszközre vonatkozott. Mivel a rendszerben üzemeltetett technika minőségi paraméterei az igénybevétel intenzitásától és a fenntartás színvonalától függően alakulnak, **tudomásul kellett vennünk, hogy a 100 db harckocsi különböző előlétele miatt, azok nem azonos műszaki állapotban kerültek eladásra történő felkészítésre.** Ebből adódóan nekünk meg kellett határozni azt a szolgálatfőnökség és az alkalmazó csapatok részéről **elvárt műszaki és minőségi szintet, amelynek teljesítéséhez szükséges volt megismerni a külföldi szállítóképeségeit, a pénzügyi, technológiai és hatásköri lehetőségeit, a határidő betartásának körülményeit.**

A szállítóval szemben támasztott követelmények megfogalmazását tovább bonyolította a több (páncélos és gépjármű, elektronikai, műszaki, vegyivédelmi) szolgálatfőnökség érdekeinek, jogos követeléseinek összehangolása, egyeztetése és végül az igények kielégítéséhez szükséges jogi, személyi és tárgyi feltételek megteremtése.

A szerződéskötés időszakában a szerződő felek nem rendelkeztek olyan részletes és teljes körű információval, amely a felvázolt körülmények tételes megfogalmazását tették volna lehetővé.

Az alapszerződés ezért mindössze egy, de rendkívül lényeges bekezdést tartalmazott a harckocsi minőségi követelményeire és azoknak való megfelelés ellenőrzésére vonatkozóan. A szerződés értelmében a meg-

rendelőnek joga volt a minőségi követelmények előírására, betartásának felügyeletére, fizetési feltételként pedig a megfelelőségi igazolás kiadására. *A szerződés kötelezte a szállítót:*

- A harckocsik felkészítésének helyzetét vizsgáló magyar minőségügyi csoport fogadására;

- A csoport által meghatározott követelmények kielégítésére;

- A harckocsik és javító készletek ellenőrzéséhez szükséges feltétel biztosítására;

- A magyar csoport részéről feltárt hiányosságok haladéktalan megszüntetésére.

Az alapszerződés elveit további munkaokmányokban (szerződés kiegészítés, munkajegyzőkönyv) bontották le a gyakorlati feladatok végrehajtásához szükséges mértékben.

b.) A szerződés teljesítésének felügyelete

A szerződés tárgyának minőségellenőrzése a korábbi gyakorlattól jelentősen eltérő módon történt. A sajátosságok bemutatásához tekintünk át röviden a külföldi forrásból származó termékek minőségbiztosításának eljárásait.

Haditechnikai eszközök import beszerzésénél **a szállító ország katonai (kormányzati) szervezete végzi** a termék minősítését a megfelelő tanúsításának kölcsönös elfogadására vonatkozó egyezmények szerint.

A NATO tagállamok szabályozott mechanizmuson keresztül veszik igénybe azokat a minőségbiztosítási szolgáltatásokat, amelyek egyik NATO ország katonai (kormányzati) szervei nyújtanak a másik ország számára.

Az állami minőségbiztosítás elfogadásának és a szövetségi minőségbiztosítási normatívák használatának témakörében folytatott minőségügyi együttműködést a NATO államok **Szabványosítási Egyezménye** szabályozza.

Az egyezményben rögzített jogokkal Magyarország még nem rendelkezik, ezért főleg a közeljövőben komoly hátrányát látom annak, hogy a minőségfelügyeleti feladatok delegálhatóságának hiánya miatt a beszerzésre kerülő termékek minőségeit nem tudjuk kormányzati ellenőrzéshez kötni.

A csatlakozásig terjedő időszakban megoldást jelenthetnek azok a kétoldalú megállapodások és egyezmények, amelyek tartalmazzák a katonai minőségbiztosítás területét is.

Ennek előnyeit közvetlenül azonban csak akkor élvezzük, ha a szállítások az egyezményt aláíró országból történnek.

Egyre kedvezőtlenebb körülmények alakulnak ki ugyanakkor a keleti relációból származó termékek katonai minőségellenőrzésének és a megfelelőség biztosításának feltételrendszerében.

Az e célra kijelölt szervezetek igénybevételére a kereskedelmi szervezetek nem tudnak vagy nem akarnak vállalkozni, ezáltal minőségi követelményeink érvényesítésére, érdekeink képviselésére, mind korlátozottab lehetőségek adódnak.

A felvázolt helyzetben a T-72M-1 típusú harckocsik beszerzésénél komoly eredménynek számított olyan irányú igényink kielégítése, amely szerint a harckocsik minőségét több fokozatban ellenőrizhettük a szállító telephelyén, a felkészítés kezdetétől a csapatok részére történő átadásáig.

A szerződés vonatkozó bekezdése alapján külön munkabizottság egyeztette a megrendelő minőségi követelményeinek tartalmát és teljesítésének ellenőrzési módjait.

Megállapodtak abban, hogy a **HM BH Minőségbiztosítási Igazgatóságának Termékellenőrző Osztálya** két szakaszban fogja elvégezni a *harckocsik minőségi vizsgálatát*:

- Ellenőrzi a harckocsik eladásához szükséges felkészítést végző katonai javító üzem technológiai színvonalát, alkalmasságát a részünkről igényelt és a kereskedelmi vállalat által felvállalt feladatok végrehajtására;

- Ellenőrzi a szállításhoz előkészített harcjárművek, műhelykocsik és javító készletek minőségét és mennyiségét.

A **javítóüzem** saját feladatának fogadta el a **Belorusz Állami Külkereskedelmi Vállalat** azon kötelezettségeit, amely szerint a minőségellenőrzési feladatokhoz a magyar szakemberek részére biztosítja a munka feltételeit és megszünteti a feltárt hibákat.

A harkocsik minősítésének alapidokumentumaként azokat a technológiai utasításokat használtuk, amelyek a T-72 típusok nagyjavításához, mind a magyar, mind a belorusz javítóüzemek honosítottak, **a páncélos és gépjármű szolgálatfőnökségek** pedig követelményként előírtak.

2.) A minőségellenőrzés folyamatai

A folyamatok a feladatok jellege és helyszíne alapján **három** jól elkülöníthető fázisra voltak bonthatók.

A vizsgálat témaköre szerint kiterjedt:

- Az eladáshoz történő felkészítés színvonalának megállapítására;
- A felajánlott harckocsik és készletek minőségi és mennyiségi ellenőrzésére;
- A Magyar Honvédség ellátó és alkalmazó alakulatai részéről előkészített bevételezésre.

Az első két vizsgálatot a Belorusz Védelmi Minisztérium nagyjavító üzemében (Magyarországon a fenntartási rendszer hasonló elemeként működik a CURRUS Rt.) folytattuk le, **a harmadikra pedig az alkalmazó összefegyvernemi dandároknál Debrecen és Hódmezővásárhely térséségben, illetve az ellátó központnál, Budapesten került sor.**

a.) A szállító felkészültségének vizsgálata

A vizsgálatot a **HM BH Minőségbiztosítási Igazgatóság négy tisztje végezte el 1996. 07.02. és 07.14. között.** Az ellenőrzés kiterjedt az első **31 db** harckocsi felkészítéséhez tartozó technológiai feltételek meglété-

re, a nagyjavítási dokumentációban előírtak betartására, a szerződéses követelmények teljesítéséhez szükséges utasítások kiadására és alkalmazására. Ennek keretében ismertettük az üzem vezetőivel azokat a speciális technológiai követelményeket, amelyek meglétéhez kötöttük a korábban elvégzett ipari javítás minősítésének elfogadását.

Speciális technológiai követelmények:

- A fegyverek előírás szerint tárolásának és védelmének biztosítása;
- Speciális eszközök javításához szakműhelyek, próbapadok, és vizsgáló berendezések megléte (rádió, optika, lézer távmérő, stabilizátor, stb.);
- A minősített dokumentáció kezelésére alkalmas szervezet működése;
- Magasnyomású mosóberendezés megléte;
- A javítási profilnak megfelelő vontatási és daruzási lehetőségek biztosítása;
- Járatópadok, fékpadok, készülékek, mérőberendezések biztosítása;
- Járató útvonalak és próbapályák biztosítása;
- Lőtér biztosítása a fegyverzet működésének ellenőrzéséhez;
- A technikát javító és a tevékenységet irányító személyzet rendelkezzen megfelelő típusismerettel, a járművek vezetéshez szükséges jogosítványokkal, a munkavégzéshez szükséges minősítéssel (pl.: minősített hegesztő, stb.);
- Híradóeszközök próbáihoz szükséges feltételek biztosítása (pl.: rádióforgalmi engedély kijelölt frekvenciára, stb.);
- A gépjárművek előírás szerinti festéséhez szükséges berendezések megléte;
- Megfelelő raktárak kialakítása az előírt kenőanyagok tárolásához és kiadásához.

Különleges vizsgálatok:

- Fegyverzeti beszabályzó berendezések (hidegbelövés);
- Tömítettségvizsgálat;
- Ellenőrző lövészet;
- Járatópadi, fékpadi vizsgálat;
- Futáspróba vizsgálat próbapályán;
- Harcjármű híradó összeköttetés vizsgálat.

A bizottság megállapította, hogy az üzem megfelelő színvonalon rendelkezik az ipari nagyjavításhoz szükséges anyagi-, műszaki-, technológiai és személyi feltételekkel.

Az üzem felkérésére új törzskönyvek kerültek kiállításra. A bizottság megadta azokat a szempontokat, amelyek egyrészt az *MH terminológiájának* megfeleltek, másrészt az üzembentartásához nélkülözhetetlen adatokat, anyagjellemzőket és egyéb műszaki információkat tartalmaznak.

A felkészítési munkák első fázisában négy harckocsinál ellenőriztük a nagyjavítási technológiai betartását. Az ellenőrzés során tapasztaltuk, hogy a forgó löszertároló alatti tér korródált, a lövegstabilizátor beszabályozatlan, a töltőautomata nem megbízhatóan működik. A bizottság módszertani minőségi átvételt hajtott végre egy db harckocsin, abból a célból, hogy *egyrészt képet adjon az eladónak azokról a követelményekről, amelyeket készrejelentés utáni minősítéskor támaszt, másrészt behatárolja az átvételek időszükségletét.*

Az ellenőrzés eredményét jegyzőkönyvben rögzítették. A jegyzőkönyv egyrészt tartalmazta a feltárt hibákat, másrészt az üzem feladatait a jellemző hibák megszüntetésére és megelőzésére, másrészt azokat a területeket, amelyek a szállítmányok átvételénél a továbbiakban tételesen vagy mintavétellel kerülnek ellenőrzésre.

A bizottság meggyőződött arról, hogy a harckocsik eladásra való előkészítése tervszerű, megfelelő technológiai háttérrel rendelkezik. Nagyjavítás után előírt műszaki paramétereket képesek lesznek reprodukálni.

A harcjárművek bontott állapotban történő vizsgálatának és a módszertani végátvételnek a tapasztalatai ugyanakkor azt igazolták, hogy a képesség megléte nem jelenti és eredményezi a felkészítési munkák körültekintő hibátlan elvégzését. A kikonzerválások, utánjavítások, beszabályozások felületes végrehajtása, a javító készletek hiányos összeállítása törvényszerűen adódott az üzem munkarendjének működési zavaraiából, a hatáskörök és felelősségi területek szabályozatlanságából. Megjegyzem, hogy a termék minőségét alapvetően befolyásoló rendezetlen állapot gyakorlatilag kivétel nélkül jellemző volt a VSZ tagországainak gyártó és kereskedelmi vállalataira.

A helyszíni konkrét tapasztalatok és egyéb irányú fenntartásaink miatt elengedhetetlenül szükségesnek tartottuk **minden egyes szállítmány mennyiségi és minőségi ellenőrzését.**

A módszertani végátvétel alkalmat adott annak megbecsülésére is, hogy a feltétlenül vizsgálandó műszaki paraméterek és kritikus anyagfélések ellenőrzése mennyi munkaidő ráfordítást igényel.

A vizsgálatok időtartamának megállapításához háttérinformációként kénytelen vagyok egy kis hazai kitérőt tenni.

Ismeretes, hogy nálunk a harckocsikat a gödöllői **CURRUS Rt.**-nél javítják ipari szinten. *A minősítési munkák elkezdődnek a javításba érkezett technikai eszköz állapotfelmérésével, folytatódnak a technológiai műveletek végrehajtásának és megfelelőségének ellenőrzésével, majd befejeződnek a végátvételekkel, az üzemeltetési és minősítési dokumentációk elkészítésével.*

A felsorolt tevékenységek az ipari javítás programjához kapcsolódnak és a technológiai utasításokban előírt műveletek terjedelmétől, gyakoriságától, a visszajavítások jellegétől függően harckocsinként 160-180 munkaóra latt végezhető el.

Összegezve ez azt jelenti, hogy a hadrafoghatósági paraméterek visszaállítását, a harckocsi újabb életciklusának indításához szükséges műszaki állapot elérését *egy fő, egy hónapi* felügyelő, ellenőrző és értékelő munkával tudja megbízhatóan megállapítani.

Nyilvánvaló volt, hogy a csoportunk feladata ez esetben csak a végellenőrzésekre, illetve a feltárt hibák megszüntetésére korlátozódhatott,

azonban egy harckocsi teljes körű átvizsgálásához, készletei tételes ellenőrzéséhez szükséges 25-30 munkaóra sem állt rendelkezésünkre. A fenti okok miatt minden harckocsinál elvégeztük az üzemképességi vizsgálatokat, 15 %-nál pedig a teljes körű ellenőrzést.

b.) A harckocsik, műhelykocsik és javító készletek átvétele

A szerződés alapján **három ütemben** történt a technikai eszközök felkészítése, átvétele és hazaszállítása. *Az első szállítmányhoz 31 db harckocsit, 12 db műhelykocsit és a hozzájuk tartozó csapat, illetve egyedi javító készletet ajánlottak fel minősítésre.*

Az átadáshoz előkészített eszközök minőségét és mennyiségét 1996. 08. 04-18 közötti időszakban *Mikula László mk. alezredes vezetésével öt magyar tiszt ellenőrizte.* Munkájuk jogi és szakmai hátterét az alábbi dokumentációk adták:

- Alapszerződés;
- HM BH és a Belorusz Honvédelmi Minisztérium Harckocsijavító Üzem között 1996. júniusában létrejött "*Munkaszerződés*";
- T-72M-1 típusú harckocsi nagyjavítás dokumentáció;
- Főmérnöki intézkedés a harckocsik eladásra való felkészítésére.

A 31 db harckocsi átvétele során felmerült hibák keletkezésének okait *két területre lehetett visszavezetni:*

- Felületkonzerválásai és korróziós problémák, amelyek a nem megfelelő tartós tárolás miatt keletkeztek;
- Működési hibák, amelyek a pontatlan beszállítás, a felkészítés munkái alatt megbontott egységek helytelen összeszereléséből és felületes ellenőrzéséből adódtak.

A felületkezelési és szerelési kultúra kimutatható különbözősége egyértelműen utalt arra, hogy a technikai eszközökön nem egy üzemben végezték el a nagyjavításokat.

A feltárt hibákat, ha időnként jelentős idővesztéssel, értelmezési zavarok mellett is, de sikerült kijavítani.

*A harckocsik egy részébe korszerűbb berendezések, egységek kerültek (pl.: R-174 belső beszélő berendezés, korszerűsített éjszakai irányzótvá-
cső, korszerűsített harckocsi ágyú, külső védő képességet javító reaktív
töltet kazettái, sugárzáscsökkentő betétek, stb.). A modifikációkhoz adot-
tak a csereszabotosság feltételei, az üzemben tartók megkapták az alaptípus-
tól való eltéréseket tartalmazó jegyzékeket és műszaki leírásokat.*

Minden harcjárműről azonosító **Adatlap** készült. Az adatlapon fel-
tüntettük az átvétel során feltárt hiányosságokat.

**A 31 db harckocsihoz tartozó 62 láda javító készlet tartalmát min-
tavételesen ellenőriztük.** A modifikációkból eredően a készletek össze-
tétele sem volt azonos, ezért az azonosíthatósághoz a harckocsi négy utolsó
számát festettük a hozzátartozó ládára.

A szerződés alapján **12 db ZIL-131 N típusú gépjárműre épített mű-
helykocsi és 5 db csapatjavító készlet** is a szállítmányhoz tartozott, a
készleteket tartalmazó 113 ládát hiánytalannak találtuk.

A gépjárműveket 5-10 éve gyártották és ez idő alatt 200-1500 km-t
futottak. A felajánlás előtt a járműveken az üzem végrehajtotta a 2. szem-
lét, azonban igen alacsony színvonalon.

Ellenőrzésünk az alábbi területekre terjedt ki:

- A járművek állóhely vizsgálata;
- 50 km-es futópróba;
- Futópróba utáni hiba-felvételezés;
- Felépítmény berendezéseinek működőképességi és paraméteres
vizsgálata;
- Készletek, tartozékok átvétele;
- A csomagolás és szállításhoz való felkészítés megfelelőségének el-
lenőrzése.

**Szakembereink kifogásolták mind a műszaki, mind a mennyiségi
előkészítést.** Műhelykocsinként a készletek 60-70 tételes hiányának pótlá-
sára kellett intézkedni, a járművek mintegy 50 %-nak üzemanyagrend-

szerkeinél és fékberendezéseinél vált szükségessé műhely szintű javítás elrendelése.

Mind a harcjárműveknél, mind a műhelykocsiknál előforduló ismétlődő meghibásodásokat több esetben **csak fődarabcserevel tudták kijavítani.**

Azokat a hiányokat, amelyeket az átvételek befejezéséig az üzem nem tudta pótolni, külön jegyzőkönyvben tüntettük fel. Teljesítéshez a második ütemben történő szállítást határoztuk meg.

A második szállítmány felkészítésére két és fél hónapot fordított az üzem. Az átvételi feladatokat az első ütem metodikája szerint *Koslik Károly alezredes* vezetésével négy tiszt hajtotta végre.

A munka a felajánlott **34 db harcjármű hibafelvételezésével kezdődött.** Az adatlapokon szereplő hibák kijavítása és hiányok pótlása után került sor az üzemképességi vizsgálatokra és *négy kiválasztott harckocsi teljeskörű ellenőrzésére.* Egy harckocsinál feltárt hibákat csak motorcserével lehetett megszüntetni, így annak felkészítését a harmadik ütemre halasztották.

Az első szállítmányhoz képest jelentős javulás volt tapasztalható a felületkonzerválás minőségében és a készletek összeállításában. Változatlanul szakembreinkre hagyatkoztak az összeszerelési, beszabályozási hiányosságok megállapításánál és azok megszüntetéséhez szükséges intézkedés megtételében.

Végeredményként 31 db harckocsi és ezek egyedi javító készlete, továbbá az első ütemből fennmaradt 5 db csoport javító készlet került szállításra.

A szerződés teljesítés **harmadik üteméhez** tartozó eszközöket és anyagokat az előző összetételű csoportunk 1996. 11. 25-től 12.12-ig ellenőrizte.

Várható volt, hogy feladatuk legnehezebb szakasza következik az utolsó szállítmány minőségének biztosításában.

Feltételeztük ugyanis, hogy:

- Az üzem az első két szállítmányhoz a 100 db harcjárműből a legjobb állapotúakat vette ki és ajánlotta fel;

- A kritikus hibák miatt visszautasított harckocsik javítása az utolsó hónapra maradt;

- A legtöbb, azaz 38 db harckocsi felkészítéséhez a legkevesebb idő (mindössze három hét) állt az üzem rendelkezésére.

A hibafelvételezések és a javítást követő visszaellenőrzések igazolták feltételezésünket. **Az előző két szállítmányhoz képest jelentősen több hibával talákoztunk, amelyek jellege egyrészt azonos volt a korábbiakéhoz** (szabályozatlanság, nem megfelelő felületkezelés), másrészt nagyobb számban fordultak elő üzemképességi problémák is (lövégstabilizátorok, parancsnoki célmegjelölő egység, védelmi berendezések meghibásodásai).

Az üzem általános munkaütemében zavarokat okozott a javítási igény szokatlanul nagy intenzitása. *Erre jellemző, hogy több harckocsit 2-3 esetben is vissza kellett utasítani pótvjavításra, amíg megfelelő minősítést kapott.*

A fentiekén túlmenően *az utolsó ütem feladatait növelte a hazaérkezett szállítmányok átadásánál felmerült hiányosságok rendezése és a szerződés teljesítésének lezárása.*

Átvétel után, illetve szállítás előtt a harcjárművek és műhelygépkocsik, továbbá *a mintegy 364 db nagyméretű láda tartalmának ellenőrizhetősége érdekében minden nyílászárót leplombáltunk.*

c.) A harcjárművek, műhelygépkocsik és javító készletek átadása az alkalmazó alakulatok részére

Az első ütemben külföldön átvett eszközök és anyagok két vasúti szerelvényel érkeztek az országba.

A harckocsikat szállító szerelvényt 1996. szeptember 23-án fogadták Debrecen térségében, a másik szerelvényt a műhelygépkocsikkal és csoport TASZT készletekkel Budapestre irányították.

A HM BH részéről ugyanazok a személyek lettek megbízva az átadással, akik a boroszovi **javítóüzemben** a minőségellenőrzést végezték. *A kíséző őrszemélyzettől való átvétel során ellenőriztük a 31 db harckocsi, 12 db műhelygépkocsi, illetve az összesen 175 db láda meglétét és sértetlenségét.*

Ezt követően a harckocsikra kijelölt személyzet ismerkedett a technikával, elvégezte az igénybevétel előtti műszaki ellenőrzést. **A kivagonírozás után a telephelyig a járművekkel mintegy 8 km távolsági menetet hajtottak végre.** A harckocsik kettős kivételével meghibásodás nélkül tették meg az utat (két harcjármű üzemanyagrendszere útközben belevegősödött a nem megfelelő mennyiségű üzemanyaggal való feltöltés miatt).

A Bocskai István Gépesített Lövészdandár a harckocsik fogadására felkészült, ugyanakkor a nagyméretű és súlyos TASZT ládák rakodását nehezítette és balesetveszélyessé tette a rakodógép hiánya.

Budapesten a műhelygépkocsik és a csoport javító készletet tartalmazó **113 láda** rakodása és tároló-helyre szállítása a megfelelő gépparknak és gyakorlott személyzetnek köszönhetően rövid idő alatt megtörtént.

A harckocsik és egyedi TASZT készletek tételes ellenőrzésével egyidőben került sor a kettős átadás-átvétellelre (HM BH-MH PCGTEK- alakulat).

Az átadásnál feltárt tényleges hiányok az utolsó szállítmánynál, decemberben pótlásra kerültek.

A műhelygépjárműveknél és csoport TASZT készletekben a bizottság tagjai nem találtak hiányt.

Az átadás-átvétel lefolytatásáról, észrevételekről és hiányosságokról jegyzőkönyv készült.

A második szerelvény (második ütem) 1996. 11. 15-én érkezett meg a Bocskai Gépesített Lövészdandár telephelyéhez közeli vasútállomásra. Lényegesen jobb felkészülés eredményeként a kivagonírozást és a

telephelyre való szállítást biztonságosan és zavartalanul hajtották végre. A harckocsik kivétel nélkül indíthatók és üzemképesek voltak.

A november 19-én befejeződött *tételes átadás-átvétel során mindössze 7 db lövegcső védőhuzat és 4 db géppuska rögzítő csap hiány mutatkozott*. A szakanyagokért felelős ellátó központok szakemberei azonosították a fegyverrel beépített műszereket és berendezéseket a szállító által kiállított törzskönyvek adataival.

Az eltéréseket a következő kinntartózkodásunk alatt a szállítóval egyeztetjük, jegyzőkönyveztük és megállapodtunk a korrekciók 1997. 03.01-ig történő végrehajtásában.

Ez a szállítmány hiánytalanul tartalmazta az előző szállításnál lemaradt tételeket is, amelyek sérülésmentes ládákból jutottak el Budapestre az MH PCGTEK telephelyére.

A harmadik ütemben felkészített 36 db harckocsit szállító szerelvény rendkívül kedvezőtlen körülmények között 1996. december 20-án érkezett Hódmezővásárhelyre. *A Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár kifogástalanul felkészült a szerelvény fogadására*. A kezelő állomány a járművek ellenőrzését, motorok előmelegítését a vagonokról való leállást, az anyagok rakodását szervezetten és tulajdonosi gondossággal hajtott végre. A járművek indításához két-két harckocsinál akkumulátort, illetve levegőpalackot kellett cserélni.

Az utolsó szállítmány ellenőrzésével egybekötött tételes átadás-átvétel 1997. január 13-án fejeződött be. A bizottság nem talált hiányt.

Befejezésként a HM BH és az MH PCGTEK a 100 db T-72 M-1 típusú harckocsiról, a 12 db műhelykocsiról és az 5 TASZT csoportkészletről készített átvételi jegyzőkönyvet.

Összességében a szerződés tárgyának minőségbiztosítására 280 munkanapot (3000 munkaórát) fordítottunk.

Ennek eredményeként a magyar érdekeket folyamatosan tudtuk érvényesíteni a szállítás felkészítés időszakában, elkerülve a későbbi javítás, pótlás igények teljesítésének jogi, pénzügyi stb. bonyodalmait.

Három esetben rendeltünk el fődarabcserét és intézkedtünk több, mint 250 kisebb javítás elvégzésére.

Tételes, illetve mintavételes ellenőrzéssel biztosítottuk, hogy a közel 40.000 alkatrész hiánytalanul kerüljön az üzembentartók rakráiba.

Elértük, hogy a dokumentációk pontosan, mindkét fél számára használhatóan, egyértelműen tartalmazzák az eszközök, illetve anyagok adatait és mennyiségét.

Létrehoztuk azokat a körülményeket, amelyek hosszú távon biztosítják a harckocsik üzemképességének fenntartásához szükséges együttműködési feltételeket.

BESZÁMOLÓ AZ V. MAGYAR MINŐSÉG HÉT ESEMÉNYEIRŐL

*Pálos Emil*¹

A Magyar Minőség Társaság, több szervezettel együttműködve, 1996. november 10-15. között tartotta az V. Magyar Minőség Hét elnevezésű rendezvénysorozatát. A rendezvénysorozatnak a Magyar Honvédség Művelődési Háza adott otthont Budapesten. A Konferenciát, mint minden évben több rendezvény kísérte, ilyenek az **Országos Minőségügyi Kiállítás**, a **Magyar Minőség Háza Kiállítás**, a **Minőségügyi Világnap**. Több egynapos szatellit előadás rendezvény kapcsolódott a Hét programjához, mint az akkreditálásról, a mérésügy időszerű kérdéseiről szóló előadások sora, valamint a **Budapesti Ipari Kereskedelmi Kamara szakmai napja**, melynek keretében az érdeklődők a katonai szállítói rendszer kialakításával kapcsolatos elgondolásokról is hallhattak.

A rendezvénysorozat létrejöttét és sikerét nagyban segítették a szponzorok és védnökök, többek között a tárca minisztere, *Keleti György honvédelmi miniszter úr is*.

A program összeállításában nagy segítséget jelentett a **PHARE TDQM (Technology Development Quality Management) Technológia Fejlesztés, Minőség Irányítás projekt** által nyújtott szakmai, erkölcsi és anyagi segítség, ami neves külföldi előadók meghívását is lehetővé tette.

A Konferencia az eddigieknél is szélesebben és mélyebben tárta fel a minőségügy fejlődésének hazai és nemzetközi tendenciáit. Az igényes előkészítés és program következtében a rendezvénysorozat kedvező fogadtatásra talált a szakmai közvélemény körében; a részvétel jelentősen meghaladta minden eddigi e tárgyú rendezvény látogatottságát. *A Konferencián közel négyszázan, a szakosított rendezvényeken kétszázötvenen, a Világnapon több, mint kétszázan vettek részt. A Kiállítás látogatóinak száma is meghaladta a múlt évit, a kiállítók saját külön előadásai is jelentős számú érdeklődőt vonzottak.*

1 Pálos Emil mk.alezredes, HM Beszerzési Hivatal, Rendszertanúsító Osztály osztályvezető

Mindezeket figyelembe véve, nem túlzás azt mondani, hogy az **V. Minőségi Hét** jelentős szakmai és társadalmi esemény volt, amely országos érdeklődést keltett, alkalmat biztosítva az új szakmai ismeretek terjesztésére. A szakmai ismeretek cseréje mellett a szakemberek személyes ismerkedését, kapcsolatépítését a jó hangulatú állófogadás, a Kiállítók találkozója, a Meeting of Experts is biztosította.

A Konferencia során 49 előadás hangzott el a 2 plenáris és 4 szekció ülésen.

A plenáris ülés

A plenáris ülést a Társaság elnöke, *dr. Pázmándi Gyula* nyitotta meg. A szervező bizottság elnöke, *Prof.dr. Veress Gábor* a minőségügy és ezzel együtt a Konferencia időszerű kérdéseit vázolta. *Mag. Otto Neumayer*, az Európai Minőségügyi Szervezet (European Organization for Quality) EOQ soros elnöke a szervezet előtt álló feladatokra mutatva utlat a szervezeti és ismereti megújulás, a szakmai erők egyesítésének szükségességére. **Mindkét tekintélyes vezető hangsúlyozta annak jelentőségét, hogy Magyarországon jó az együttműködés az EOQ Magyar Nemzeti Bizottsága (EOQ MNB) és a Magyar Minőség Társaság (MMT) között.**

A plenáris ülés további előadói arra törekedtek, hogy átfogó képet nyújtsanak a minőségügy alakulásáról, jövőbeni tendenciáiról, a mai magyar valóság figyelembe vételével.

Dr. Vértés András, a Gazdaságkutató Intézet elnök-vezérigazgatója a magyar gazdaság jelenlegi helyzetét elemezve mutatott rá a minőségversenyképesség kapcsolatra. A mai magyar gazdasági teljesítőképesség szemléltetésére *bemutatta*: a világ országait fejlettségük tekintetében rangsorolva, **az első ötven között Magyarország a 46. helyen van.** Az eddig megtett intézkedések, melyeket a kormányzat tett, *a gépipar és az élelmiszeripar vonatkozásában* árban és minőségben a versenyképességet biztosították. A gazdaságunk többi ágazata csak vagy egyik, vagy másik jellemző tekintetében versenyképes. A piacgazdaság körülményei között *rá kell ébredni minden gazdálkodónak*: aki a minőség és az ár, a versenyképesség kérdésével küzd, ne reménykedjen az állam segítségével: a legfontosabb lépéseket saját magának kell megtenni. A talpon maradásnak az üzleti, piaci alkalmasság az alapfeltétele. Ehhez az út az általános kul-

túrán túl, az üzleti kultúra megismerése, elsajátítása, alkalmazása lépésein át vezet el. Az üzleti kultúrába beletartozik az is: nem a másik eltaszása, hanem a nyereséges együttműködés a cél.

Dr. Hegyháti József az IKIM helyettes államtitkára ismertette a tárca minőségpolitikáját. *Elmondta*: a minőségügy, a környezetvédelem és az információtechnológia a három legfontosabb és egymással összefüggő terület. A rendszerváltást előzően, a tervutasításos rendszerben, a KGST piacon a minőségügy a retorika szintjén mozgott. Az eltelt hat év kevés volt az átütő szemléletváltásra. **Sok helyen és esetben ma is elsődleges a mennyiségi szemlélet, csak ezután jön a vevőközpontú, minőségszemléletű magatartás.**

Valamennyi piaci szereplő számára fontos információ a vizsgálati és tanúsítási rendszert illető változás. A jelenlegi hatósági szerepkörben eljáró intézmények, főfelületek fokozatosan megszűnnek eddigi alárendeltségükben tevékenykedni, *munkájukat gazdasági társaságokként fogják folytatni*. Ez a szándék szorosan összefügg az államigazgatási rendszer folyamatos átalakításával. A notifikált intézmények hálózataként létrehozni kívánt vizsgálati és tanúsítási rendszer konform lesz az Európai Unió azonos célú rendszereivel. A működési elvek azonossága esetén megteremthető a vizsgálati eredmények és tanúsítványok kölcsönös elfogadása, ami az áruforgalmat nagymértékben gyorsítja, biztonságát növeli. A működési elvek azonossága alkalmas a bizalom megteremtésére, ami a kölcsönösség alapja.

A jelenleg is sokrétű, kötelező hazai vizsgálati és tanúsítási tevékenységről, az azokat végző intézményekről az **INTERNETEN** is elérhető információ. Azok, akik nem rendelkeznek Internet hozzáférési lehetőséggel, az **IKIM** (Ipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Minisztérium) **Techonlogiapolitikai Főosztálya** ad a tárgyban felvilágosítást.

A közelmúltban elterjedt minőségbiztosítás, minőségirányítás szemlélet mellett egyre nagyobb teret hódít a **Környezetközpontú Irányítási Rendszerek (KIR) kérdése**. Hazánkban most történnek az első lépések a megismertetés, az elfogadtatás érdekében. *Ebben a kezdeti időszakban legalább akkora az értetlenség, mint a minőségközpontú irányítási rendszerek megjelenésekor volt*. Az első feladatok egyike a vonatkozó nemzetközi szabványok átvétele és megjelentetése magyar nemzeti szab-

ványként. Az ISO 14 000 jelű szabványsorozat MSZ jelzettel történő kiadására az IKIM megfelelő fedezetet biztosít az MSZT részére.

Az előadó szólt még a fogyasztóvédelmi törvény mielőbbi megalkotásának szükségességéről. Jelenleg a fogyasztókat védő előírások közel kétszáz, különböző szintű jogszabályban, áttekinthetetlenül fordulnak elő. Az új törvény az európai normákkal összhangban szabályozhatja a fogyasztói érdekvédelmet.

Nyíri Lajos úr az OMFB ügyvezető elnöke beszámolt arról, hogy programjaik hogyan illeszkednek a magyar gazdaság szükségleteihez. A Bizottság több, nagyjelentőségű PHARE program lebonyolításában vesz részt, melyek közül a Konferencia szakterületéhez is kapcsolódó a PHARE TDQM HU 9305 jelű program.

Ennek a keretében több K+F együttműködési projekt, három szolgáltatás képesség fejlesztési projekt, eszköz beszerzések, szakmai oktatások kerültek végrehajtásra. A HU 9305 projekt legnagyobb eredményének a magyar felsőoktatás számára készített minőségügyi oktatási tananyag megalkotása tekinthető.

A projektek lefutása után továbbiakra van lehetőség. A PRAQ 96 III jelű (Regional Program of Quality Assurance) Regionális Minőségbiztosítási Program, új projekt mintegy 30 millió ECU támogatást jelent, aminek a terhére a *műszaki szabályozás, a szabványosítás, a vizsgálatok és tanúsítások, a minőségbiztosítás és a metrológia* szakterületein más forrásból nem fedezett fejlesztések kerülnek végrehajtásra.

Mokry J. Ferencné, az OMFB főtanácsosa előadása során az EU műszaki jogharmonizáció időszerű műszaki, technológiai, felkészülési feladatit ismertette. Kiemelte, hogy a jogharmonizáció nem egyszeri feladat; a remélt uniós tagság elnyerése érdekében folyamatosan kell majd az időben állandóan változó uniós joganyaghoz alkalmazkodni, azt követni. Az állam szerepe a műszaki szabályozás terén a biztonság, az élet, testi épség, vagyonvédelem területein marad meg; az egyéb területeken a gazdasági társaságoknak kell az általános követelményeket részletekre lebontani, saját termékeik számára a megfelelőségi követelményeket meghatározni. A hazai vállalkozásoknak viszonylag rövid idő alatt kell fejlesztési feladatokat megoldani, fejlesztési, technológiai ismereteket adaptálni. A jogszabályok hazai megjelenése, bevezetése után az előírásoknak nem

megfelelő termékek nem vihetők piacra. A vállalkozások többsége nem ismeri az EU műszaki követelményeit, az azokhoz tartozó műszaki, technológiai színvonal megítélésére sem képes. Az EU követelményeket tartalmazó **Fehér Könyv** jogtárgyainak műszaki követelményei már ma is a versenyképesség alapvető tényezői.

Dr. Király Ödön úr a Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Rt. (ITD Hungary) vezérigazgató helyettese a kereskedelemfejlesztés területén alkalmazott különféle termékmarketing programok eredményéről szólt. A magyar állam felismerte, hogy a honi termék csak akkor válik versenyképpessé, ha a termék kultúra felzárkózik a legfejlettebb országokban kialakult minőségi követelményrendszerhez.

Az állami *minőség és eredetjelző védjegyprogram* olyan hosszú távú gazdaságfejlesztési eszköz a termékmarketing programok között, amely minden iparág minden termékét célozza és szigorú minőségi háttérrel, pozitív piaci megjelöléssel emeli ki az arra érdemes magyar termékeket a hasonló termékek kínálatából. **Az állam ennek érdekében alapította a Rendszeresen Ellenőrzött Kiváló Magyar Termék – REKMAT – minőség és eredetjelző védjegyet, melynek jogosultja az IKIM, a rendszer fejlesztésének és működtetésének joga az ITD Hungaryé.**

A REKMAT védjegyes termék a legszigorúbb minőségi követelmények kielégítése mellett legalább egy tulajdonságában - technikai vagy piaci - kiemelkedő. A védjegyre kezdetben az élelmiszeripari termékek pályázhattak, ma már más iparágak számára is készülnek a szakmaspecifikus követelményrendszerek. Így hamarosan rendelkezésre áll a villamosipar, háztartási vegyipar, kozmetikai ipar, a kenőanyagok ipara és a szoftver fejlesztés számára a követelményrendszer.

A védjegy maga nemzeti színű összhatást keltő, sokszögidomban elhelyezett magyar korona körvonalrajzot tartalmaz, a külső határoló vonal mentén körbefutó felirattal: Rendszeresen Ellenőrzött, Kiváló Magyar Termék.

A plenáris ülés külföldi előadói a tanúsított minőségrendszerrel bíró vállalatok piaci előnyhelyzetéről, a világméretű beszállítói rendszerek kialakulásáról beszéltek.

Az **ISO 9000 sorozat** választott modelljének való megfelelést tanúsító okiratok kétségtelenül egy szabványnak való megfelelési szintet tanúsítanak, de ennek ellenére, nincs feltétlen elfogadásuk a piacon. A tanúsítvány elfogadását nagymértékben befolyásolja, hogy melyik tanúsító szervezet adta ki. A legfejlettebb országokat tömörítő **OECD 24 országa** közül csupán **7-8 országban** kiadott rendszertanúsítványnak van igazi piaci értéke; a többi iránt nincs meg a szükséges bizalom. Nincs általánosan elfogadott akkreditáló szervezet, így nincsenek általánosan elfogadott akkreditált tanúsító szervezetek sem.

A létező nehézségek ellenére a tanúsított minőségrendszerek száma szerte a világon növekszik. Az USA vállalatai sokáig ellenálltak az új piaci elvárásnak, de végül be kellett látniuk az alkalmazkodás szükségességét. *Így 1992-ben csupán 880 cég rendelkezett tanúsított minőségrendszerrel, mára ez a szám több, mint tízszeresére nőtt: 9600.*

A jelentős változást a világpiacon kialakult helyzet kényszerítette ki. Hosszú évtizedeken keresztül az amerikai gazdaság vezető pozícióban volt, ami elkényelmesedéshez, a vevői igények hiányos kielégítéséhez vezetett.

Az agresszíven terjeszkedő ázsiai gazdasággal szemben csak a saját fegyverét lehetett szembefordítani: **a minőség fegyverét**. A piaci küzdelem, a minőségközpontúság egyik látványos jele a tanúsított minőségrendszerek számának növekedése.

Az USA-ban nemzeti érdeklődés kíséri a *nemzeti minőség díj*, a *Malcolm Baldrige Award minden éves pályázatát*, a három díjnyertes kilétét. A díj erkölcsi értékének komolyságát jelzi, hogy a mindenkori amerikai elnök adja át a nyerteseknek.

A világméretű gazdasági versenynek egyik eredménye a beszállítói rendszerek egyre kiterjedtebbé válása. A legnagyobb végtermék kibocsájtók abban érdekeltek, hogy a minőségszintet ők határozzák meg; ebben az igyekezetükben egyre többet követelnek a beszállítóiktól, azok ezt továbbhárítva, a saját beszállítóiktól. Általános követelmény, hogy csak a legjobbat fogadják el, szigorúan határidőre történő szállítást követelnek, nem vesznek át gyenge minőségű terméket és csak a megfelelő minőséget fizetik meg.

A beszállítói rendszereket fenntartók és a beszállítók között hagyományosan ellentmondásos volt a kapcsolat, alapvetően a bizalomhiányra épült. Ezt a hagyományos és korlátozott kapcsolatot egyre inkább helyettesíti a partneri ellátás, az erős, kölcsönösen előnyös, hosszú távú kapcsolat a végtermék előállító és a beszállító között.

Az új filozófia alaptételei: a beszállítói lánc teljes költségei a dominánsak; csak minőségbiztosítással rendelkező szállító jöhet szóba; a lánc tagjai között a csoportmunka, együttműködés érvényesüljön; a kölcsönös nyereségérdekeltség tiszteletben tartása; a vetélytársak vesztenek, a partnerek nyernek.

A vezető cégek felismerték, hogy a végtermék felhasználó részéről történő fogadtatása is összefügg beszállítóik teljesítményével; felismerték, hogy a beszállítói láncot, mint egészet kell irányítani. Természetesen a beszállítók részéről ugyanilyen fontossággal bír ennek a partnerkapcsolat jellegnek a felismerése, az ehhez való alkalmazkodás.

A beszállító biztonságához helyzetének állandó, pontos ismerete szükséges. A helyzet értékeléséhez elengedhetetlen, hogy az egyes vállalatok folyamatos szintfelméréssel - benchmarking - mérjék össze magukat a piac többi szereplőjével és tegyék meg a szükséges szervezetfejlesztő intézkedéseket. A szintfelmérő önértékelés eredményének *felhasználási célja*: biztosítani, hogy holnap jobbak legyünk, mint a versenytársak.

A plenáris ülést követően megkezdődtek a szekció ülések. A Konferencia öt szekcióban folytatta munkáját. **Az egyes szekciók a minőségügy aktuális területeit tűzték napirendjükre.**

1. Szekció ülés

A szekció a szolgáltatások minőségbiztosítása kérdéseit tárgyalta meg. Ismeretes, hogy a szolgáltatások részaránya egyre nagyobb a társadalmi összefogyasztásban, szolgáltatásnak minősül a bankok pénzügyi tevékenysége, az egészségügy gyógyító munkája, a gépkarbantartás-javítás, az oktatás és még sok egyéb.

A terület sokszínűségének megfelelően, az előadók az oktatás, az egészségügy, a hírközlés, a szállítmányozás területének elismert szakemberei voltak.

A minőség biztosítási rendszerekkel foglalkozó **ISO 9000** szabványsorozat kezdettől fogva azzal az igénnyel lépett fel, hogy az ipar minden területén alkalmazható. A gyakorlatban ez a szándék nem igazolódott maradéktalanul, egyes területeken nem voltak a szabványok megfelelően értelmezhetőek. Sajátos területet jelentenek a *szolgáltatások*, ahol ez az értelmezési, alkalmazási kérdés még hatványozottabban merült fel. A sorozat újabb tagjai ezeket a hiányosságokat szüntették meg, így került kiadásra a kimondottan szolgáltatások minőségügyi rendszere kérdésével foglalkozó **ISO 9004-2** A szolgáltatások irányelvei tárgyú minőségügyi szabvány.

Az előadók a sokféle szolgáltatás minőségbiztosításának közös kérdéseit és azok megoldását keresték vagy mutatták be előadásaikban. A fejlődő társadalmak egyre inkább a szolgáltatói társadalom felé tartanak, tehát nagyon fontos a szolgáltatások minősége. Szolgáltatást nyújtani nem jelenti azt, hogy *szolgálnak kell lenni*: sokkal inkább egy *elhivatottságot*, hogy segítőkészek legyünk, hogy hajlandók legyünk együttműködni, mások érdekét szolgálni. Ennek a gondolatnak a megvalósítása a legnagyobb vezetői feladat egy szolgáltató szervezetben; a szolgáltatás minőségét alapvetően az emberi tényező befolyásolja, vagyis a szolgáltató szervezetben a vezetői tevékenység kulcsterülete a humán tényező menedzselése.

Az állítás további bizonyításához érdemes a *termék típusú áru és a szolgáltatás típusú áru* közötti különbséget vizsgálni. **A szolgáltatások javára mutatózó lényeges különbségek:**

- A szolgáltatások nem kézzel foghatóak, hiszen cselekedetekből és tapasztalatokból állnak, nem pedig konkrét tárgyakból és precíz gyártási előírásokból;

- A szolgáltatások heterogének, teljesítményük szolgáltatóról szolgáltatóra, vásárlóról vásárlóra, sőt napról napra változik;

- A szolgáltatások előállítása és fogyasztása sokkal inkább elválaszthatatlanok. A szolgáltatás minősége igen gyakran a nyújtásakor valósul meg, ami általában a vásárló és a szolgáltató közötti kölcsönhatás, a szolgáltatás, mint áru ebben a folyamatban kel életre;

- A szolgáltatások minőségét a vásárló nehezebben tudja megítélni, mint egy termék típusú árminőséget;

- A vásárló nemcsak a szolgáltatás végeredményén, hanem magán a szolgáltatás nyújtás folyamatán is méri a minőséget;

- A szolgáltatás minőségének értékelésekor a vásárlók határozzák meg az igazán *lényeges kritériumokat*: nyújtotta-e a szolgáltató a vásárló által elvárt teljesítményt?

A különböző szakterületekről érkezett előadók számos gyakorlati példával szemléltették, hogy saját területükön a szolgáltatásokban értelmezett végső cél, az ügyfél elégedettsége elérése érdekében, hogyan és milyen minőségbiztosítást valósítottak meg.

2. Szekció ülés

A szekció tárgya a menedzsment stratégiai és eszközei téma volt. Hazai és külföldi elméleti és gyakorlati szakemberek fejtették ki véleményüket a tárgykörben. Különösen érdekesek voltak azok az előadások, melyek egy-egy cég, ha úgy tetszik sikertörténetéről szóltak; hogyan ismerték fel a szükséges haladási irányt, hogyan indultak el és jutottak el a kitűzött célhoz.

A korábbi években az előadások zöme még arról szólt, hogy a minőségirányítási rendszerek fontossága mekkora és hogyan lehet egy tanúsított rendszert létrehozni, működtetni. Mára ennek az újdonság jellege megszűnt; lassan természetessé válik, hogy egy cég szabványos minőségügyi rendszert működtet és azt tanúsíttatja. **Hazánkban a tanúsított szervezetek száma 400 felett van, a folyamatban lévő felkészítéseket figyelembe véve, 1997 végére valószínűleg eléri számuk az 1000-t. A sok kérdés egyike: hogyan tovább?**

Az általánosan elfogadott, a továbblépésre alkalmas irány a teljeskörű minőségirányítás, a **Total Quality Management (TQM)** megvalósítása. A TQM teljeskörű vezetési felfogás, melynek **három lényeges, egymással kölcsönhatásban lévő összetevője van.**

1.) A stratégia; melynek elsődleges célja a versenyszférában a piaci vezető szerep megszerzése, megtartása, az üzletvitel kiválósága.

2.) A szervezés a stratégiai megvalósításához. Ez az egész szervezet minden szinten való összekapcsolását jelenti.

3.) Strukturált felfogás kialakítása mind a rendszer, mind a folyamat javításra, valamint minőségesszközök és technikák alkalmazása.

A TQM megvalósításának útjára lépett cégek előtt üzleti kiválóságuk elismerésének egyik lehetséges módjaként a különböző minőségdíjak megpályázása, elnyerése áll. Ilyenek az **amerikai Malcolm Baldrige Award**, az **Európai Alapítvány a Minőségirányításért Díja (European Foundation for Quality Management Award, AFQM díj)**, valamint hazánkban első ízben ez évben átadott **Magyar Minőség Díj**.

A környezet megóvását követelő társadalmi igény egyre több országban kényszeríti ki a környezetkímélő gyártási technológiák alkalmazását, a használat és a használatból való kivonás, a megsemmisítés során is környezetkímélő, környezetbarát termékek előállítását.

A cél a környezetközpontú irányítási rendszerek kialakításával, fenntartásával érhető el. Ennek érdekében dolgozta ki az ISO illetékes szakbizottsága az **ISO 14 000** környezetirányítási szabványsorozatot, melynek tagjai folyamatosan jelennek meg. A szabványsorozat jelölése analógnak tekinthető az **ISO 9000** jelölési rendszerével. Az **ISO 14 000** és **ISO 14 004** az általános elvek, a kiválasztás és az alkalmazott elemek leírását, az **ISO 14 001** a szabványos környezetközpontú irányítási rendszermodellt, az **ISO 14 010-11-12** a környezetirányítási rendszer felülvizsgálatát írja le.

A környezetirányítási rendszerek jelölésére a **KIR** rövidítés, illetve az **Environment Management System** rövidítéseként az **EMS** szolgál. A környezetirányítási rendszer a minőségirányítási rendszerrel integrálva vagy attól függetlenül valósítható meg. A megvalósított szabványos környezetirányítási rendszer ugyanúgy tanúsítható, mint a minőségirányítási rendszer.

Az irányzat komolyságát többek közt mutatja az a tény, hogy október elején életbe lépett Németországban a *Kreislaufwirtschaft*-ról, a zárt körfolyamatú gazdaságról szóló törvény, melynek végrehajtása hulladékmentes

termelés, mint végső cél követését és ezáltal a természeti környezet megővését szolgálja.

Ma még csak egyes ágazatokban, ott is csak részben ismert a kockázat elemzés, az egészség és biztonság követelményeinek rendszerbe foglalása. A gyógyszeriparban, az élelmiszeriparban egyre inkább a piacképesség, versenyképesség feltétele a **HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) kockázat elemzés és kritikus szabályozási pontok rendszerének** bevezetése és igazolt működtetése.

Az **Egészség és Biztonság Irányítási Rendszer(ek) - EIR-, -BIR -** a munkavégzés és a termék vonatkozó feltételeinek biztosítása érdekében kerül kialakításra. Ezen rendszerekre vonatkozik a **BS 8800 Health and Safety Management System (HSMS)** szabvány. A tárgykörben a nemzetközi szabványosítás is megkezdte tevékenységét, a tervek szerint az **ISO 17 000** jelű szabványsorozat fogja ezt a szakterületet szabályozni.

A felsorolásból láthatóan, az integrált vezetési rendszerekben a **minőség-, a környezet-, a kockázat-, az egészség és biztonság irányítás** követelményeit megvalósító rendszerelemeknek kell működni. Annak kidolgozása és életképességük bizonyítása, hogy ezek egymás melletti párhuzamos rendszerekként vagy totális integrációban működtetve a legeredményesebbek, még a jövőre vár. A nem túl távoli jövőre nézve azonban megbarátkozhatunk azzal, hogy egy sikeres piaci szereplő esetében információt kérhetünk és kaphatunk az adott cég **MIR, KIR, EIR, BIR** rendszereiről.

Ugyanígy valószínű, hogy a minőségrendszerek általános tanúsítása, a környezetközpontú irányítási rendszerek most kezdődő tanúsítása mellé hamarosan az egészség, biztonság irányítási rendszerek tanúsítási lehetősége és igénye is megjelenik.

A legtöbb előadó visszatérő mondanivalója volt *a piacképesség, versenyképesség fokozása, az ehhez alkalmazható módszerek, benchmarking, az üzleti folyamatok fejlesztése, a vevőközpontú irányítás.*

A **benchmarking** szó eredeti jelentésében a földmérők által valamely sziklán, szilárd helyen tett vonatkozási jelölést jelentett. Mai értelmében egy összehasonlító folyamatot jelent, amelynek keretében egy cég egy másik, sikeres szervezethez hasonlítja, méri magát, hogy piaci helyzetét

javítani tudja, az üzleti tökéletesség, vevői igényeinek maradéktalan ki-elégítése érdekében eredményes intézkedéseket tehessen.

A benchmarking küldetése: előnyt szerezni általa a versenytársakkal szemben.

A benchmarking előnyei:

- Kiemelkedő teljesítmény elérését teszi lehetővé;
- Meghatározhatók az adott szervezet erősségei, gyenge pontjai;
- Elősegíti a versenytársak sikerének megértését.

Az üzleti folyamatok fejlesztése hatékonyan olyan folyamat keretében történik, amely biztosítja azok radikális fejlesztését. A TQM következetes alkalmazása a folyamatok állandó, folytonos, de lassú fejlesztését eredményezi, a gyors és radikális változást a **Business Process Reengineering - BPR** - üzleti folyamatok újratervezése biztosít. A BPR alkalmazása különösen akkor aktuális, ha az adott cég a fennmaradás vagy az életretörés kérdésével küzd.

A BPR középpontjában is a benchmarking áll, az általa szolgáltatott információ az egyik, de nem kizárólagos alapadat halmaz. E mellett a tevékenység során törekednek a helyzet teljes feltárására, a gyengeségek okainak megismerésére, megértésére. A teljes folyamat alatt nincsenek tabuk; az üzleti siker érdekében bármely szervezeti, technológiai tényező megváltoztatható. A feltárás eredménye alapján készül a cselekvési terv, történik meg a folyamat újraszervezése.

A vevőközpontú irányítás, a **Customer Management Program - CMP** - keretében a cég vevőkörének megtartása a cél. A piaci magatartás vizsgálatai során megállapították, hogy pusztán a vevő egyszerű megelégedettsége, (**Customer Satisfaction, SC**) ennek kinyilatkoztatása nem elegendő a vevő megtartásához. Az élesedő versenyben a termék mellé kínált, nyújtott támogató szolgáltatások (**Support Services, SS**) jelentősen rendkívüli módon megnőtt. A vevő megelégedettsége mellett kiemelten kell foglalkozni a vevő hűségével, márkahűségével, elkötelezettségével (**Customer Commitment, CC**).

A CMP keretében értékelésre kerül a vevői megelégedettség és hűség. Segítségével olyan stratégiát tud a cég kifejleszteni és alkalmazni, melynek alkalmazásával javítja a vevői kapcsolatait, ezen belül névre szólóan tájékoztatja vevőit, ismeri a vevői követelmények teljesítettségének mértékét, a fontosság és a javulás értékelését, valamint a versenytársakkal szemben elfoglalt helyét. *Az eredmény:* a CMP összességében és egyedekre bontva képes kimutatni a vevői elégedettségi indexet, ami a vevői elkötelezettség növelését célzó beavatkozások alapja.

3. Szekció ülés

A szekció témája a gyármánytervezés és minőségbiztosítás információs rendszerei voltak. A témakörön belül kerültek ismertetésre a minőségirányítási rendszerek dokumentációjának elkészítésével, karbantartásával és mindennapi alkalmazásával kapcsolatos megvalósítási példák, a fejlesztés és termelésirányítás eszköztára.

Az ipari, kereskedelmi, minőségbiztosítási folyamatokban az információ és annak minden megjelenési formája növekvő jelentőségű erőforrás. Az alkalmazott informatikai eszközrendszerek, módszerek, elvek rendkívül gyors fejlődést mutatnak. Az információs folyamatokban a számítástechnika, az információs hálózatok, a távközlési technika új eredményei valóban minden eddiginél gyorsabb, minőségében új típusú javulást tesznek lehetővé.

A vállalkozások folyamatos megújításában központi szerepet kap az információkezelés, az integrált információs rendszer. **Az információs rendszerek tervezése, specifikálása, telepítése, karbantartása önálló szakmává vált.** Kialakultak azok a módszerek, melyek alkalmasak az információs rendszerek hatékony analízisére és szintézisére. Az új rendszerek létrehozása némi nehézséggel is jár, az okok közé tartozik az eszközök egy részének kiforratlansága, a fejlesztés és az alkalmazás párhuzamossága, szervezeti és érdek konfliktusok, szakemberhiány.

Egy vállalat menedzsmentjét támogató információs rendszer számos, modulárisan fejleszthető összetevőből áll. **Ezek: serverek, munkaállomások, lokális hálózat, hálózati operációs rendszer, hálózatmenedzsment, adatbáziskezelő rendszer.** Az információs rendszer felépítése az eszközökön túl korszerűsítő tevékenységeket is igényel. *Ezek közül né-*

hány: az üzleti folyamatok modellezése, szervezet felülvizsgálatok és fejlesztés, adatmodellezés, humán erőforrás fejlesztés.

A termelésirányítás, a logisztika, a minőségbiztosítás szoros kapcsolata egységes adatbázis és adatkezelést igényel. Ezt az elvárást csak a korszerű cliens-server struktúrával lehet megvalósítani.

Az információs rendszernek szakmai szempontunkból kiemelt figyelemmel kísért része a **minőségrendszer információkészlete**. Ebbe a fogalomba a minőségrendszert leíró, azt működtető információt, valamint a minőségfelügyelet, ellenőrzés, vizsgálat során keletkezett információhalmaz értendő. A minőségrendszer saját dokumentumai, mint a **Minőség Kézikönyv**, az eljárás utasítások, a munka és ellenőrzési utasítások, valamint a követelmény és igazolás dokumentumok a hagyományos, papíralapú információ hordozók alkalmazásával hatalmas, rengeteg adminisztratív munkával karbantartható papírhalmozatot jelentettek.

Az **ISO 9000 szabvány sorozat** 1994. évben végrehajtott felülvizsgálata és tartalmi módosítása lehetővé tette, hogy a minőségrendszer dokumentumai, információi számítástechnikai eszközökben is tárolhatók, kezelhetők legyenek, így hatalmas papírmennyiséget feleslegessé téve, a naprakészséget igen jó hatékonysággal biztosítva, megteremtette a minden érdekelt általi egyszerű hozzáférés lehetőségét is.

A lehetőség és a tapasztalatok alapján több minőségügyi tanácsadó szervezet készített olyan **szoftver csomagot**, ami a kiválasztott minőségbiztosítási rendszermodellnek megfelelően, az adott cég szervezetére, tevékenységére aktualizálva, a minőségügyi dokumentáció elkészítését, elektronikus tárolását és kezelését biztosítja.

A termelés folyamán keletkezett minőséginformációk gyűjtését az adott technológiához illeszkedő adatgyűjtő rendszerek képesek megvalósítani. A gyűjtött adatokat különböző módon és eszközök útján lehet az információs rendszerbe juttatni. Az adatok kezelése, feldolgozása eredményeképpen a legrövidebb időn belül befolyásolhatóak a technológiai paraméterek, végrehajtható a gyártó eszközök optimalizálása, a megkívánt határok közötti ingadozással tartható a minőségszint.

Az integrált rendszer a belső információk kezelése mellett a külső információs forrásokkal való kapcsolattartást, információ szerzést és el-

osztást is biztosítja. A különböző zárt hálózatok mellett nagy jelentőséggel bírnak a nyilvános hálózatok, az ezeken elérhető fizető vagy díjmentes adatbázisok. A **vállalkozások piaci, gazdasági, jogi, műszaki és más információval való ellátottsága, kapcsolatrendszerük fejlesztése érdekében az IKIM kezdeményezésével és támogatásával kezdődött meg a NETCALL 36 jelű, Gazdaság és Kapcsolatfejlesztő Üzletközpont elnevezésű információs rendszer kialakítása, felépítése, amely ma már INTERNET elérési lehetőséggel, kísérleti jelleggel működik.**

A NETCALL 36 egy kilenc virtuális épületből álló rendszer, ahol az épületek emeletekre, az emeletek termekre vannak osztva. A konkrét információk a termekben vannak elhelyezve. A rendszer a könyvtári katalógus rendszer vizuális változata. Az egyes épületekben a fő gazdasági tevékenységek vannak összegyűjtve; így van ipar, kereskedelem, szolgáltatás, mezőgazdaság, élelmiszeripar, pénzügy, egészség, üdülés, turizmus, ingatlan bemutató épület. A szaképületeken kívül van egy általános információkat nyújtó, úgynevezett központi épület.

A NETCALL 36 az információkat magyar, angol, német nyelven nyújtja a vállalkozások részére a magyarországi és a külföldi (pl: CEF-TA országokon belüli) minőségi, vám és egyéb gazdasági előírásokról, forgalombahozatal előtti vizsgálatra kötelezett termékekről, a vizsgálatokat végző szervezetekről, stb. Ez a rendszer nagymértékben segíti az EU-val kötött társulási szerződés egyes pontjainak teljesítését is.

Az említett hazai kezdeményezés mellett, bérelt vagy kapcsolt távközlési összeköttetéseken át Magyarországról is elérhetőek az **Európai Unió hivatalos kiadója, az European Official Publisher (EUR-OP)** által fenntartott információs és statisztikai adatbázisok. Az egyes adatbázisok meghatározott hostokhoz tartoznak.

A nagyszámú adatbázis közül a **CELEX JUSTICE**-t említem meg, amely az Unió teljes hatályos joganyagának elérését biztosítja, valamint a **TED-et (Tender Electric Daily)**, amely az Unió hivatalos lapja, a minden nap megjelenő **Official Journal (OJ) harmadik a S (Supplement)** jelű füzetben megjelentetett, a tárgynapon az Unióban, valamint a **GATT** egyezményhez tartozó államokban közzétett közbeszerzési ajánlati felhívások vagy döntések adatait tartalmazza.

4. Szekció ülés

A szekció ülés a tanúsítás és a versenyképesség összefüggésének kérdéseivel foglalkozott.

Az elmúlt évtized során a gazdaságilag fejlett világban egyre jobban terjedt a szabványos minőségbiztosítási rendszerek megvalósításának és tanúsíttatásának szándéka. *Az ok egyértelmű:* a piacra való betörés, a piacon való bentmaradás szükségessége egyaránt kényszeríti a vállalatokat arra, hogy a vevők bizalmát megnyerjék, ezután pedig megtartsák.

A minőségirányítási rendszerek **kialakítása, tanúsítása** volt az első lépés abban a sorban, amit jelen cikk is fentebbi részleteiben vázol és tart tovább a környezetirányítási, egészség-biztonság irányítási rendszerek létrehozása, tanúsíttatása irányába.

A különböző célú rendszerek kiépítésére nem véletlenül áldoznak a cégek. A piaci, üzleti kiválóság egyik jól érvényesíthető, bizonyító erejű dokumentuma a független tanúsító szervezet által kiadott minőségrendszer, környezetirányítási rendszer megvalósítását igazoló tanúsítvány.

Kétségtelen, hogy bármelyik irányítási rendszer megvalósításáról is legyen szó, sok pénzbe kerül. **Itt a pénz 1-10-100 milliós nagyságrendet jelent, a konkrét érték a cég profilja, nagysága függvénye.** Igaz, hogy a befektetés a bemutatott példák szerint, fél-két éven belül a magasabb és egyenletesebb minőség szint eredményezte piaci siker, üzleti kiválóság növekedésből kifolyólag, megtérül. Figyelemre méltó, hogy az általános hiedellemmel ellentétben, a tanúsításig való eljutás költségeiben nem a külső tanácsadókra fordított összeg a meghatározó. Az összegben belül átlag 70 százalék a cég által végzett saját munka, a rendszerszervezés, fejlesztés, épület, gyártóeszköz beruházás. A maradék 30 százalék fedezi a tanácsadói, a felkészítő oktatások, a tanúsítási díjakat, az ehhez kapcsolódó dologi kiadásokat.

A tanúsított rendszerek működtetése látványos eredményeket hozhat a cég belső életében is: a kialakított szervezeti rend, a megvalósított fizikai rend a teljes munkahelyi közérzetet, ennek révén a teljesítményt javítja. A céghez érkező üzletfelek számára a minőségdokumentumok a hatékony minőségirányítást, a gyári rend a megvalósítás biztonságát iga-

zolja. A pozitív benyomások az üzleti tárgyalás során javítják a cég pozícióit, lehetővé teszik előnyös szerződési feltételek érvényesítését.

Az **ISO 9000 sorozat**, éppen általános alkalmazhatósága miatt, nem tartalmaz szakmaspecifikus követelményeket. Jelenleg **két, különböző irányba mutató** törekvés létezik: **az egyik szerint** a jelentősebb iparágak létrehozták, illetve hozzák az **ISO 9000 alapú**, de a saját iparáguk követelmény specialitásaival kiegészített minőségbiztosítási követelményrendszerét tartalmazó normatív dokumentumot. Ezt a folyamatot nevezik az **ISO 9000 sorozat diverzifikációjának**.

A folyamat eddigi eredményei:

- A QS 9000 autóipari beszállítók minőségbiztosítási követelményrendszere, amit elsősorban a nagy amerikai autógyárak alakítottak ki.

- TE 9000 (Tool and Equipment) szerszám és berendezés szolgáltató beszállítókra vonatkozó követelmények.

- Az EN 46 000 jelű szabványsorozat a gyógyászati eszközök, előállítói részére létrehozott követelményrendszer, ami szintén ISO 9000 alapú. Elengedhetetlen feltétel az adott gyógyászati eszköz termék-megfelelőségének igazolását jelentő CE jel megszerzéséhez, a piacképességéhez.

- A tervezetként létező ISO 15161 az élelmiszeripar számára készülő, ISO 9001 alapú szabvány, ami az élelmiszerbiztonsági követelmények megvalósítására, a HACCP és a GHP (Good Hygienic Practice), a jó higiéniai gyakorlat, valamint a visszahívhatóság (Recall) alkalmazására épít.

A másik irányzat az ISO TC 176 szabványalkotó műszaki bizottság álláspontja:

A VISION 2000 nevű program, ami szerint az ezredfordulóra egy olyan szabványsorozat kialakítását tűzik célul, ami az iparági vezérfonalak helyett egy egységes értelmezésű, iparág semleges szabványsorozat kialakítását jelenti.

Addig is, amíg ezek a viták folynak, a piacon a helyzet *változatlan marad*: a vevő bizalmának megnyeréséért, megtartásáért folyó küzdelemben versenyelőnyben van az a szervezet, amelyik minőségképességét független szervezet által kiadott tanúsítvánnyal tudja bizonyítani.

A független tanúsító szervezet kiválasztásánál célszerű figyelembe venni, hogy az adott tanúsító szervezet a piacot jelentő célországban vagy saját tevékenysége, vagy az őt akkreditáló szervezet révén elismert elfogadott legyen, így az általa kiadott tanúsító irat valóban piaci elismertséggel bírjon.

A Minőségügyi Világnap

A Konferencia hetében, de attól függetlenül, nemzetközi rendezvényekhez igazodóan megtartott esemény volt a **Minőségügyi Világnap** rendezvény.

A Minőségügyi Világnap (Quality World Day, QWD) 1984 óta kerül megrendezésre, 1995 óta az Európai Minőség Hét keretében, minden év november második hetének csütörtökén.

Ebben az évben a világnapi rendezvény témája a minőség tárgyú oktatás helyzetének, tananyagának, intézményi lehetőségeinek áttekintése volt.

A cikkben már említett **PHARE TDQM programon belül a HU 9305-1 alprojekt** keretében és finanszírozásával történt meg a magyar felsőoktatási intézményekben alkalmazható minőségügyi tananyag kidolgozása.

Az anyag szerkezetének felépítése:

- Alapfogalmak;
- Általános ismeretek;
- Szakmodulok, melyek az egyes szakterületek szakmaspecifikus minőségügyi ismereteit tartalmazzák.

Az alapfogalmak és alapismeretek, minőségtechnikák, eszközök, szolgáltatások és ipari alkalmazások általános anyaga **10 kötetre** tervezett. A

szakmaspecifikus ismereteket **18 szakmodul** tartalmazza. A terjedelmes anyagmennyiség szakmai közvéleménynek történő bemutatása ez év végéig folyamatosan megtörténik.

A kidolgozott tananyag **állami tulajdon**. Megjelentetése azon múlik, milyen feltételekkel találunk rá kiadót. A megjelenés után gyakorlatilag bárki, magánszemély és oktatási intézmény megvásárolhatja és alkalmazhatja.

A Budapest Ipari és Kereskedelmi Kamara szakmai napja

A kimondottan minőségügyi szakembereknek szóló rendezvények mellett zajlott egy párhuzamos rendezvény is, a **Budapesti Ipari és Kereskedelmi Kamara (BIKK) szakmai napja**. Ez a rendezvényszámunkra azért említésre méltó, mert ennek keretében hangzott el *Kopasz Jenő mérnök ezredes* úr, a HM Beszerzési Hivatal vezérigazgatójának előadása a *Katonai Szállítói Rendszerrel* kapcsolatos elgondolásokról. *Az előadás anyagát olvasóink azonos cím alatt az előző számban találják meg.*

A szakmai nap során néhány érdekes adat mutatta be a **Kamara helyét, tevékenységét**. A szervezet 1850-ben, császári és királyi rendelettel jött létre; ma Európa egyik legynagyobb kamarája. Hosszú látszattervékenység után, 1989-ben pezsdült meg a kamarai élet igazán, majd az 1994. évi XVI. sz. törvény mondta ki a vállalkozások működésének egyik kötelező feltételeként a valamelyik szakmai kamarához való tartozást.

A kamara tagsága által végzett ipari, kereskedelmi munka értéke a nemzeti össztermékben mintegy 50 %-t tesz ki, és az export 58 %-át adja. Csak Budapesten 10 000 vegyes vállalat működik és tagja a Kamarának; ide tartoznak olyan neves cégek is, mint a Tungsram GE.

A vegyes vállalatok foglalkoztatásban betöltött fontosságát mutatja, hogy minden 3.-4. alkalmazottat ezek a vállalkozások foglalkoztatnak. Természetesen, a kamarai tagok sorában az előbb említett óriások kategóriája mellett számban sokkal többen vannak az egyszemélyes, a mikro-mini vállalkozások, melyek speciális szakmai tevékenységükkel létező társadalmi igényt elégítenek ki.

*A szakmai nap előadásai sorában kétség kívül a legnagyobb visszhangot, a szünetbe is benyúló kérdés feltevéseket a **katonai szállítói követelményeket** ismertető előadás váltotta ki. Az érdeklődők számára megnyugtatónak bizonyult, hogy olyan áttekinthető követelményrendszerrel ismerkedhettek meg, amelynek való megfelelés a törvényesen magas szakmai színvonalon, a korszerű minőségbiztosítás elveit megvalósítóan működő, szabályosan, kiegyensúlyozottan gazdálkodó vállalkozások számára nem okoz túlzott nehézséget, a megfelelőek által elnyerhető cím viszont pozitív piaci megkülönböztető értékkel bírva, az üzleti helyzet, a cég image javítására alkalmas.*

SZAKÁGI-BIZTOSÍTÁS

A VESZÉLYES ÁRUK SZÁLLÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS HELYZETELEMZÉS A MAGYAR HONVÉDSÉGNÉL ÉS A NATO TAGORSZÁGOKBAN

Németh István, Németh Ernő¹

A magyar közlekedéspolitikai téziseiben legfontosabb alapelveként került megfogalmazásra az egyensúly biztosítása az egyéni mozgásszabadság, a közlekedési eszközök elérhetősége és a környezet védelme között. A közlekedés és a társadalom működéességéhez, fejlődéséhez a politikai céloknak és eszközöknek úgy kell hozzájárulni, hogy a mai generáció tettei ne veszélyeztessék a jövő generációjának életlehetőségét, életminőségét.

Az Európai Unióbeli és NATO tagság megszerzésére irányuló politikai és társadalmi szándék felgyorsította a csatlakozás érdekében elvégzendő feladatok számbavételét, valamint a "felvétel" követelményszintje eléréséhez szükséges tennivalók megkezdését.

A közlekedéspolitikai alapelv életlehetőségre és életminőségre vonatkozó kitétele valamennyi fejlett európai ország közlekedési célkitűzése között szerepel, és az erre irányuló törekvés megjelenik a veszélyes áruk mozgása, szállítása nemzetközi, valamint az egyes államok nemzeti szabályozásaiban.

Ezek a szabályozások a közlekedés ágazataira - a közúti-, a vasúti-, a belvizi(folyami)-, a tengeri- és légi szállításra - kerültek kidolgozásra. Sajátosságuk, hogy a fegyveres erők tulajdonában vagy rendelkezése alatt álló eszközökre nem vonatkoznak.

1 Németh István alezredes, MH Közlekedési Szolgálat főnökség kiemelt tervező főtitisz (KSZF h.), Dr. Németh Ernő alezredes, a hadtudomány kandidátusa, MH KSZF-ség kiemelt szállító főtitisz

Ez az utalás a laikus számára önmagában - szó szerinti értelmezésben - a nemzeti fegyveres erőket a nemzetközi és az állami törvényeken kívülállónak tünteti fel, azonban nem így van.

A több éven keresztül végzett nemzetközi szállítási tapasztalataink és az egyes államok nemzeti törvényei egymásra épülése megismerésével (jogharmonizáció) állíthatjuk, hogy **rendkívül szigorú törvényi és jogszabályi keretek között folyik** a NATO tagországokban és a nemzeti haderőkben a veszélyes áruk szállítása.

A fegyveres erők specifikumából adódó kivételes eljárások köre egyre szűkül, illetve megszűnik, hiszen a nemzeti közlekedési tér, amiben a mozgás történik jelentős változásokon ment keresztül. Érződik a járműállomány ugrásszerű növekedése, a Seengen-i egyezmény hatására a határok átjárhatósága, a nemzetközi turizmus növekedése, a nemzeti vagy nemzetközi terrorizmus térnyerése.

Tanulmányunkban elemezni kívánjuk a veszélyes áruk szállítása szabályozásának helyzetét hazánkban polgári és katonai vonatkozásban. Be kívánjuk mutatni - a jelenlegi ismereteink alapján - a NATO tagállamok ezirányú szabályozási, vezetési és végrehajtási rendszerét.

A hazai és nemzetközi helyzetelemzés alapján ajánlásokat kívánunk megfogalmazni a további kutatómunkához, valamint a honvédségi veszélyes áruszállítás újra szabályozásához.

A veszélyes áruk szállításának szabályozottsága, a szállítással kapcsolatos főbb tapasztalatok a Magyar Köztársaság és a Magyar Honvédség vonatkozásában

A veszélyes áruk szállítására vonatkozó első szabályozás 1888-ból, Németországból származik, mely szerint a Rajnán behajózott veszélyes szállítmányokra fekete olajfestékkel rá kellett írni a "*Méreg!*" feliratot. A veszélyes áruk nemzetközi szállítására vonatkozó első nemzetközi egyezmény 1890-től van érvényben. Ennek értelmében Németország és Svájc szabályozta a veszélyes áruk kölcsönös vasúti szállítását. 1928-ban jelentek meg először a veszélyességi bárcák. Az ENSZ 1945 óta világviszonylatban foglalkozik a veszélyes áruk biztonságos szállításának kérdésével. Az illetékes szerv az ECOSOC, melynek feladata minden szállítási mód

tudományos, műszaki és adminisztratív alapjainak kidolgozása. Az 1985-ben Ausztriában megtartott a veszélyes áruk szállításával foglalkozó **Lofer-i konferencián a következő alapelveket fogadták el, melyekhez a különböző egyezményekhez csatlakozott országok tartják magukat:**

1.) A veszélyes áruk szállításával ugyan társadalmi igényeket elégítenek ki, de ezzel csak kellő felkészültség mellett szabad foglalkozni.

2.) Csak olyan mértékben szabad üzletet kötni, hogy az emberek, a vagyontárgyak és a környezet védelme biztosítva legyen, sőt ezt a védelmet fokozatosan növeljék.

3.) Minden üzleti akciónál szem előtt kell tartani a veszélyes áruk szállításával összefüggő kockázatokat.

4.) A termelő üzemeknek elsősorban felelősséget kell vállalniuk az előírt szabályok (csomagolás) megtartásáért és ennek a felelősségnek tudatában kell megbízásaikat a fuvarozó vállalatok felé megadni.

5.) A munkavállalók biztonsága érdekében a nagy vállalatok központjaiban kialakított biztonsági előírásokat a leányvállalatoknál kihelyezett üzemszervezetekben is szigorúan meg kell tartani.

6.) A vállalatvezetőknek aktívan közre kell működniük a biztonsági szabványok, jogszabályok kidolgozásában és végrehajtásában.

7.) A termelő vállalatok és fuvarozó vállalatok vezetői egyaránt kötelesek az alkalmazottaikat, ügyfeleiket és a nagyközönséget tájékoztatni termékeikről és azok szállításának veszélyes jellegéről.

8.) A vállalatvezetőknek gondoskodiuk kell arról, hogy alkalmazottaik kellőképpen ki legyenek képezve a veszélyes áruk kezelésére. Minden vezető közvetlenül és személyesen felel beosztottai testi épségéért.

9.) Üzleti kapcsolatokat csak olyan vállalatokkal szabad kialakítani és fenntartani, amelyek képesek veszélyes áruk kezelésével biztonságosan foglalkozni és különösen alkalmasak arra, hogy ilyen áruk szállítási-előkészítését vagy szállítását végezzék.

10.) A vállalatvezetőknek intézkedéseket kell tenniük, hogy a közönségben kellő bizalom alakuljon ki arra vonatkozóan, hogy vállalatuk a veszélyes árukkal a biztonsági követelmények legteljesebb tiszteletben tartása mellett foglalkozik.

A szabályozottság jelenlegi helyzete a Magyar Köztársaság területén

A Magyar Köztársaság (korábban Magyar Népköztársaság) valamennyi, a veszélyes áruk szállításával kapcsolatos elsősorban természetesen az európai vonatkozású nemzetközi egyezményhez csatlakozott. Az egyezményekben foglalt kötelezettségeknek megfelelően, mindegyik szállítási ágazatra vonatkozóan a hazai törvényi szabályozás megtörtént, azok évenkénti "*karbantartása*" a változásoknak megfelelően folyamatos.

A veszélyes áruk szállítását szabályozó jelenleg érvényben lévő alágazati jogszabályok:

a.) Közúti szállítás

Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló *Európai Megállapodás (ADR)*:

- az egyezményt kihirdette az 1979. évi 19.sz. tvr.,
- a konkrét jogi, forgalmi, műszaki előírásokat tartalmazó "A" és "B" melléklet előírásait kihirdette és belföldi közúti forgalomban való alkalmazását elrendelte az azóta többször módosított 20/1979. (IX.18.) KPM sz. rendelet legutolsó módosítása a 13/1995. (IX.1.) KHVM sz. rendelettel történt,
- tervezve van az ADR 1997-ben történő, valamennyi módosítást tartalmazó újbóli kiadása.

A 20/1979. (IX.18.) KPM sz. rendelet melléklete tartalmaz hatósági feladat megosztást.

b.) Vasúti szállítás

Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) B Függeléke (CIM Egységes Szabályok) I.sz. Melléklete: *a Veszélyes Áruk Nemzetközi Vasúti Fuvarozásáról szóló Szabályzat (RID)*:

- az egyezményt kihirdette az 1986. évi 2.sz. tvr.,
- a RID szabályzatot kihirdette a 4/1987. (V.13.) KM. sz. rendelet,
- a RID szabályzat belföldi vasúti forgalomban való alkalmazását elrendelte az azóta módosított 12/1990. (IV.30.) KÖHÉM sz. rendelet, legutóbbi módosítása 14/1995. (IX.1.) KHVM rendelettel történt.

c.) Belvizi szállítás

Veszélyes Áruk Nemzetközi Belvizi Szállításáról szóló *Szabályzat (ADN)*:

- kihirdette és belföldi vízi szállításra való alkalmazását elrendelte a 2/1982. (II.22.) KPM sz. rendelet. (Az eredeti formájában nemzetközi egyezménnyé nem vált a szabályzat, mivel csak Magyarország írta alá. Korszerűsítése most folyik, a korszerűsített változat várhatóan európai nemzetközi egyezménnyé válik).

A 2/1982. (II.22.) KPM sz. rendelet melléklete tartalmaz hatósági feladat megosztást.

d.) Légi szállítás

Nemzetközi Polgári Repülésről szóló (Chicago-i) Egyezmény *18. Függeléke*:

a Veszélyes Áruk Biztonságos Légi Szállítása (ICAO TI)

- a Chicago-i Egyezményt kihirdette az 1971. évi 25.sz.tvr.,

- a 18. Függelék még nincs kihirdetve (ennek kihirdetése és az ICAO Műszaki Utasítások közzététele az új légügyi törvény végrehajtására kiadandó rendelettel várható. (A veszélyes áruk biztonságos légi szállítása ezen kívül a vonatkozó ICAO kézikönyvek közzétételét is igényli.)

e.) Tengeri Szállítás

"Életbiztonság a tengeren" tárgyú nemzetközi (SOLAS) egyezmény VII. fejezetének *A része: Nemzetközi Tengeri Veszélyes Áru Kódex (IMDG Kódex)*:

- a SOLAS egyezményt kihirdette a 16/1980. (V.23.) MT sz. rendelet,
- az IMDG Kódex nincs jogszabállyal kihirdetve.

f.) A veszélyes áruk szállításával kapcsolatos egyéb **jogszabályok**:

- 8/1988. (X.31.) KM rendelet a radioaktív anyagok szállításáról és fuvarozásáról;

- 122/1989. (XII.5.) MT rendelet az egyes veszélyes árukat szállító közúti járművek útvonalának kijelöléséről;

- 12/1989. (XII.5.) KÖHÉM rendelet az egyes veszélyes áruk szállításához szükséges útvonal kijelölési kérelem és határozat mintájáról, valamint az útvonal-kijelölés díjáról;

- 6/1989. (IV.24.) KÖHÉM-IPM rendelet az atomerőművekből származó kiégett nukleáris üzemanyagok biztonságos vasúti fuvarozásáról szóló szabályzat közzétételéről.

A felsorolt és jelenleg érvényben lévő jogszabályokkal kapcsolatban nagyon fontos megjegyezni, hogy elsősorban a közúti szállításra vonatkozók tartalmazzák azt a jogszabályi kitétel, amely szerint a rendelkezések hatálya a fegyveres erőkre, ha járműveikkel honvédelmi célú szállítását végeznék, nem terjed ki. Az ADR 2. § . 1. cikk a. pontja erre vonatkozóan így fogalmaz: "**jármű**" a gépkocsi, a nyerges vontató, a pótkocsi és a félpótkocsi, amint azt az 1949. szeptember 19-én kelt Közúti Egyezmény 4. cikke meghatározza, **kivéve a valamely Szerződő Fél, fegyveres erőinek tulajdonában vagy rendelkezése alatt álló járműveket.**

Valamivel másabb a helyzet a "*Veszélyes áruk nemzetközi vasúti fuvarozásáról szóló szabályzat*" (RID) rendelkezéseinek betartása esetében, mivel azok a vasútra feladott honvédségi veszélyes áruk szállítására egyértelműen vonatkoznak.

A veszélyes áruk szállításának helyzete a Magyar Honvédségnél

Nemzetközi konzultációink tapasztalataink alapján a **katonai** veszélyes áruk két alapvető csoportba sorolhatók:

- egyik azon árucsoport, amely klasszikus értelmezés szerint fizikai-kémiai tulajdonságai miatt veszélyes a környezetre (szennyező, mérgező vagy tűzveszélyes volta illetve káros sugárzást kibocsájtó képessége miatt;)

- másik csoport a veszélyeztetett áruk csoportja, amelyek elsősorban a harceszközök és a harcanyagok (ez utóbbiak egyben veszélyes anyagok is), mert ezek illetéktelen birtoklása nemzetbiztonsági veszélyt hordoz.

Annak megállapítására, hogy a Magyar Honvédségnél mekkora mennyiségű veszélyes anyag kerül évente elszállításra 1995-ben bekértük az egyes szolgálatoktól az információkat, amelyek egy átlag év adatai, nem tartalmazzák az átszervezésekből adódó többlétszállításokat. *Ennek összegzett adatai az alábbiak:*

- egészségügyi szakanyag	20-22 t/év
- műszaki szakanyag	35-40 t/év
- vegyivédelmi szakanyag	90-100 t/év
- fegyverzettechnikai szakanyag, robbanó és lőszeranyag,	300-400 t/év
- magnetron (elektroncső)	0,5-0,6 t/év
- páncélos és gépjárműtechnikai szakanyag, akkumulátor	10.000 db/év
- üzemanyag	összesen 10.000-15.000 t/év
Az átlagos szállítási távolság	150-200 km

A felsorolás korántsem teljes, de annak érzékeltetésére mindenképpen alkalmas, hogy képet alkossunk a Magyar Honvédség által évente szállításra kerülő veszélyes áruk volumenéről.

A fenti adatok is érzékeltetik annak fontosságát, hogy a veszélyes áruk honvédségen belüli mozgatásának szabályozásával érdemben foglalkozni kell. A tavalyi évben végzett felmérés során a kiküldött köröz-

vényben kértük az egyes szolgáltatókat annak megítélésére, hogy milyen a szakterületükön a veszélyes áruk (anyagok) szállításával kapcsolatos szabályozottság helyzete. *A beérkezett jelentésekből megállapítható, hogy a veszélyes áruk szállításának szabályozottsága a honvédségen belül eltérő képet mutat. Van olyan szolgáltató (pl. műszaki, fegyverzeti), ahol a mostani helyzetet szabályozottság szempontjából kielégítőnek ítélik meg és egy újabb intézkedéssel a túlszabályozástól tartanak. Más szolgáltatóknál (mint pl. páncélos és gépjárműtechnikai, vegyvédelmi, egészségügyi és repülő) arra a következtetésre jutottak, hogy a szállítást központilag szabályozni kell. Valamennyi szolgáltató egyöntetűen igényli viszont a veszélyes áruk körének, kategorizálásának felmérését és pontos meghatározását.*

Megállapítható még azoknál a szolgáltatóknál is, ahol a túlszabályozástól tartanak, hogy a jelenleg érvényben lévő szabályzatok 15-20, vagy ennél több évvel korábbiak, tehát mindenképp átdolgozásra, felújításra szorulnak vagy új szabályozás (szakutasítás) kiadása szükséges. Meg kell említeni "*A műszaki felszerelések tárolási szakutasítása*" I. részt, amely 1977-ben lett kiadva. Ebben szabályozva vannak *a robbanószerek szállításánál betartandó általános biztonsági rendszabályok, a robbanószerek szállítása gépkocsin, vasúton, hajón és légúton*. Erre a szakutasításra hivatkozva ítéli meg úgy a műszaki szolgáltató, hogy az ő területükön a szabályozottság rendben van! Ha csak mást nem veszünk figyelembe, de azt mindenképp látnunk kell, hogy közben eltelt közel húsz év!

Ugyan így a *fegyverzeti szolgáltató* is olyan korábbi szakutasításokra hivatkozott mint pl. TÜFE/150. (Szakutasítás a lőszerraktárak és bázisok részére), TÜFE/138. (Szakutasítás a fegyverzeti anyagok vasúton és gépkocsin történő szállítására), TÜFE/309. (Utasítás a fegyverzeti anyagok tárolására és megóvására), melyek felett bizonyos mértékben eljárt az idő.

Félreértés ne essék, a példaként kiragadott szakutasítások előírásai alapvetően jók, de aktualizálásuk, korszerűsítésük mindenhogy szükségesé vált.

A beérkezett anyagok alapján megállapítható, hogy a honvédség olyan szakemberei, akik a veszélyes áruk szállításával valamilyen formában foglalkoznak, azok a közúti szállításra vonatkozó ADR előírásait általában ismerik és az ott leírt követelményekkel azonosulni is tudnak. Ez bebizonyosodott azon a tanácskozáson is, amit 1995 márciusában az

ATFCSF-ség közvetlen és a seregtestek szakemberei részére a veszélyes áruk szállítása témájában levezettünk. Ennek a tanácskozásnak a tapasztalatai között szerepelt annak megállapítása is, hogy a veszélyes anyagok közúti szállítása során az ADR előírásainak betartása a honvédség részére is előbb vagy utóbb elkerülhetetlen lesz, ezzel a jelenlévők egyetértettek. Az a kedvező helyzet, amely alapján jelenleg még a különböző rendelkezések nem vonatkoznak a Magyar Honvédségre valószínűleg sokáig nem lesz megtartható. A fogadtatás a hozzáállás és a megértés szintjén a szakemberek részéről kedvező, mivel mindenki érzi ennek jelentőségét, az anyagokat pedig szeretné biztonságosan, a törvények betartásával szállítani.

A rendelkezések adta kibúvási lehetőség negatív előjellel véve azért "kedvező" a honvédség számára, mert a szigorú előírásoknak a technikai követelmény oldaláról a jelenlegi szállítójármű állománnyal nem képes megfelelni. De ez a helyzet álkompromisszumot jelent és minden bizonnyal sokáig nem lehet vele "visszaélni".

A téma fontosságát felismerve annyi eredményt sikerült elérni, hogy a gépkocsivezetők szakmai kiképzési programjában 1994-től 6 óra keretében szerepel a veszélyes áruk szállításával, rakodásával kapcsolatos ismeretek oktatása. Ez az óraszám azonban minden bizonnyal kevés és csak a figyelemfelhívás szintjén képes a gépkocsivezetők felkészítésére.

A honvédségben lévő jelenlegi helyzet elemzése után az alábbi javaslatok, ajánlások fogalmazhatók meg:

a.) Fel kell mérni és pontosan meg kell határozni a különböző szakterületeken lévő veszélyes áruk (anyagok) körét, végre kell hajtani azok kategóriába sorolását.

b.) HM szintű szabályozás szükséges a szállítással kapcsolatos feladatok meghatározására.

c.) Rendezni kell a veszélyes áruk (anyagok) szállításának honvédségen belüli bejelentési kötelezettséget.

d.) Felső szintű döntés szükséges ahhoz, hogy a polgári életben meglévő szabályozás a honvédség szállításaira érvényesnek fogadjuk el. Megítélésünk szerint a jövőt illetően ez mindenhogy szükségessé válik, de

ennek bevezetése számtalan olyan probléma felvetését jelenti, aminek komoly anyagi vonzata van.

e.) Döntéstől függően tervezni kell a követelményeknek megfelelő szállítótechnika beszerzését, rendszerbeállítását.

f.) A veszélyes áruk szállítását végző gépkocsivezetőktől meg kell követelni az ADR vizsgát és az ilyen beosztásokat hivatásos vagy szerződéses státusszá kell nyilvánítani.

g.) Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy a honvédség veszélyes áruinca (anyagainak) szállítását erre megfelelő járműparkkal rendelkező polgári szállítókkal milyen feltételek mellett lehet végrehajtani.

Az Európai Unióbeli és NATO tagállamokban polgári és katonai jellegű veszélyes áruk szállításának elvei és szabályai

A Magyar Honvédség közlekedési szolgálata tapasztalatait a délszláv válság kapcsán végzett ENSZ (UNPROFORM), IFOR csapat és anyagszállítások, a volt szovjet államadósság kompenzálása érdekében végzett haditechnika és hadianyag szállítások, egyéb segélyszállítások - amelyek közül legkiemeltebb volt mind mennyiségben, mind összetételben a német segélyszállítás -, a honvédség kereskedelmi jellegű szállításai, valamint a Magyar Köztársaságon keresztül haladó és a katonai közlekedés által felügyelt nemzetközi csapatkontingens, hadianyag tranzitszállítmányok szervezése és irányítása terén szerezte.

Az elmúlt öt év szállítási feladatai kapcsán mintegy húsz állam katonai szállítmányaival kerültünk közvetlen kapcsolatba.

A szállítmányokkal kapcsolatos eljárások és a vezetésükkel szembeni egyes nemzeti igények rendkívül széles skálán mozogtak. Ezek a kezelési igények három markánsan megjelölhető - egyezményekkel, törvényekkel behatárolható - körbe csoportosíthatók.

Első csoportba sorolhatók azok az országok, amelyek a közlekedés valamennyi ágazatában (közút, vasút, belvízi-folyami, tengeri és légi) aláírták és ratifikálták a Nemzetközi Veszélyes áruk szállítási egyezményeket és a nemzeti jogharmonizációt elvégezték, a végrehajtásban érintet-

tek több évtizedes gyakorlattal rendelkeznek. A katonai (szövetségi, nemzeti) közlekedési eljárások kimunkáltak, azok stabil és mobil (a változásokat követő) elemi összhangja biztosított.

Ebbe a csoportba sorolható valamennyi európai és NATO tagállam.

Második csoportba sorolhatók azok az országok, amelyek nemzeti függetlensége (nem NATO tagok) és az Európa Unióbeli tagságuk viszonylag újkeletű. Ezen nemzeteknél a témához kapcsolódó szabályozás még kettős jellegű, megvannak a nemzeti szuverenitást védő szigorítások, ugyanakkor folyik a jogharmonizáció is (pl. Ausztria).

Harmadik csoportba sorolhatók a közép európai országok, a volt VSZ államok és otódállamok, ilyen hazánk is. Közös jellemzőik, hogy a polgári szabályozás átalakítása megkezdődött, a katonai szabályozók viszont nem vagy csak minimális szinten kerültek módosításra. A katonai jellegből adódó "kivételezések" széles körben jelen vannak, ellentmondások a végrehajtás feltételei, szinte minden egyes szállítási feladat egyedi egyeztetést igényel.

Az általunk végzett csoportosítás egyben szemléletet, a veszélyforráshoz való hozzáállást is tükrözi. Az első két csoportba soroltaknál minden tevékenység motivációja, hogy "a veszélyes anyag soha ne váljon veszéllyé" ebben a társadalom (nyilvánosság) együttműködik a katonákkal.

A harmadik országcsoportnál ez a szemlélet még nem jellemző, sok a titokzatosság, a nyilvánosság még háttérbe szorul.

A NATO országok hadseregeiben a Veszélyes Áruk szállításának főbb elvei közlekedési alágazatonként

Az általunk megismert valamennyi NATO országban *külön törvény szabályozza:*

- a veszélyes áruk szállítását,
- a katonai veszélyes anyagok őrzés-kísérését a lopás, a rablás, a diverzió és a kémkedés elhárítására,

- a nemzeti és szövetséges haderő mozgásközbeni feladatait, (újabban kétoldalú nemzetközi egyezményekkel a PFP országok felé) viselkedését és fegyverhasználatának rendjét,
- a törvényeket, határozatokat betartó szervek feladatait,
- a háborús fegyverzetek ellenőrzését.

Ezek a törvények és a végrehajtásukra kiadott különböző szintű határozatok, utasítások alapja minden esetben a **polgári Nemzetközi Egyezményen** alapuló nemzeti alaptörvény. A katonai rendszereket szabályozó törvények csak azokat a kitételeket szabályozzák, amelyeket a Nemzetközi Egyezmény és a nemzeti törvény a hatáskörbe utal, illetve katonailag értelmezi a polgári törvényekben megfogalmazott szabályok katonai végrehajtását.

Lényeges elem például a Német Szövetségi Köztársaságban, hogy valamennyi szövetséges csapat az ország területén a német törvények szerint tevékenykedhet. Különleges jogok ugyan vannak, de törvényben behatároltak. Ilyen lehet a harci repülőgépek, hadihajók, vagy a gyakorlótereken való mozgás, a bemálházott harcjárművek egyedi elbírálása, a hadihelyzet és a nem háborús műveletek speciális szabályai. Mindezeket konkrétan a törvények felsorolják.

A katonai Veszélyes Árutat kettő kategóriában **kettős cél érdekében csoportosítják.**

Első csoportosítás: célja, valamennyi haditechnika és anyag besorolása veszélyességi fok szerint. Alapja az (UNO,UN) ENSZ besorolás. Ennek elvégzése és naprakészen tartása (a NATO-ban alkalmazott I-től V. kategóriára) az egyes kategóriák legfelsőbb vezető szervei kötelessége és feladata. *Az összefogásáért a legfelső nemzeti logisztikai vezető szerv a felelős. Nálunk ez az anyagnemfelelősi körbe illeszthető.*

A veszélyességi fok szerinti besorolás alapján az anyagfelelős vezető szervek elkészítik az egyes specifikációkhoz tartozó kezelési előírásokat, követelményeket (ilyenek pl: együtt tárolás, szállítási, rakodási, rögzítési követelmények, hőmérséklet, rendkívüli esetekben a károkozás felszámolásának módja, egészségügyi eljárások, stb.). Előkészítik a Nettó robbanóanyag súly számvetési adattárat, amely alapján a szállítóeszközök

technikai paramétereit függvényében meghatározható az egy eszközön szállítható maximált mennyiség.

Külön kerül kimunkálásra a radioaktív (sugárzó) anyagok és speciális szállítótartályai besorolása és kezelési követelményei.

Második csoportosítás: célja a veszélyeztetettségi fokok meghatározása, amely alapján a lopás, a rablás, a diverzió és kémkedés megelőzésére irányuló rendszabályok kerülnek kidolgozásra és az őrzés-védelem megszervezésre.

Ebben a csoportosításban az anyagok lehetnek:

a.) *Veszélyeztetettek:* az ide sorolt hadianyagoknál alapvetően a károkozás értékétől és a felhasználhatóság hiányából felmerülő szempontok érvényesülnek (általában fenntartási anyagok).

b.) *Különösen veszélyeztetettek:* ezek alapvetően a terrorizmus és a kémkedés célanyagai az alábbi bontásban:

- minden robbanóanyag,
- kézi fegyverek (pisztoly, géppisztoly, géppuska),
- kézigránát, gránátvető fegyverek,
- aknák,
- páncéltörő és légvédelmi fegyverek,
- kilövő szerkezetek, gyújtóegyek, gránátok,
- lőszerkezetek kézfegyverekhez, rakétákhoz,
- különleges vegyi anyagok,
- sugárzó (hasadó) anyagok,
- infravörös, speciális látó (felderítő) és irányzó készülékek.

A veszélyeztetett és különösen veszélyeztetett besorolásokat katalógusba foglalják, **alapelveként érvényesítik a háborús fegyverzetek ellenőrzésére vonatkozó törvény cikkeit.**

Az a., és b. alpont szerinti besorolás felelőse szintén a logisztikai legfelsőbb vezetőségre, végrehajtója a I-től VI. kategória vezető (kijelölt) állománya.

Meg kell jegyeznünk, hogy az egyes NATO országok nemzeti sajátosságából adódóan - nemzeti besorolásként - találkozhatunk VIII-IX. besorolással is, ezt a NATO eljárási STANAG-ok lábjegyzetei rögzítik, azonban ezen országok kettős besorolást készítenek. Egyik a NATO I-V besorolás, másik a nemzeti sajátosság szerinti. Tájékoztatásunk szerint 1997-től a nemzeti besorolások felszámolását megkezdik.

Közlekedési alágazatonként a polgári és katonai szabályozás főbb területei

1.) Közúti szállítás:

Véleményünk szerint a tanulmányunk ezen részét a Német Szövetségi Köztársaság területén érvényes szabályozásokon keresztül célszerű elemezni és bemutatni *az alábbiak indoklásával:*

- A várható NATO tagságunk esetén a hazánkra háruló feladatok köre megközelítőleg azonos jellegűnek prognosztizálható. Ilyenek a több nemzetiségű csapatkontingens állomásoztatása a szárazföldi és légi haderőnemektől, hadászati csapásmérő erőkből, logisztikai bázisok, szervek és valamilyen szintű vezetési elem működési feltételei biztosítása;

- A közlekedési tér - hasonlóan - jelentős tranzit útvonalakat foglal magába, hazánknak a NATO déli szárnyára történő kijutás szempontjából a hadászati jelentősége felértékelődhet;

- Szabályozottság szempontjából a "*német alaposság*" példaértékű lehet számunkra, ugyanakkor a NATO tagországokra általánosítható;

- A többéves szakmai kapcsolatok alapján a segítségnyújtási készségre vonatkozó ajánlattal rendelkezünk.

A katonai szabályozás alapja a veszélyes áruk közúti szállítását szabályozó **Nemzetközi Egyezmény (rövidítve nemzetközi jelölése ADR)**, valamint az ezt kiegészítő, illetve hatályba léptető **nemzeti törvény**.

Német Szövetségi Köztársaság területén az 1996. április 01-el életbe léptetett törvényi módosítás alapján mind a Nemzeti haderő, mind a te-

rületén állomásozó szövetséges csapatok az ADR egyezmény és a polgári előírások alapján végezhetik a veszélyes áruk közúti szállítását.

A törvény 14 § -ból, valamint A és B mellékletből áll. A **kivételes rendelkezéseket** és a műszaki-technikai előírásokat a törvény egybefoglalva tartalmazza. Ezt a törvényt kell alkalmazni a konténeres szállításnál is.

A kivételes rendelkezés megfogalmazza:

- A járműbe málházott anyagok (pl. hk., tü.löveg+vontató, stb.) mozgása **nem szállítás, hanem magukkal vitel**;

- Kizárólag katonai tulajdonú és használatú utakon gyakorlótereken való mozgásokra a törvény előírásai nem vonatkoznak, de előírnak rendszabályokat;

- A törvény meghatározza azon anyagok körét, amelyek kizárólag katonai eszközzel szállíthatók közúton (pl. speciális robbanófejek, stb.);

- Külön előírás vonatkozik a katonai tulajdonú veszélyes anyag polgári eszközzel történő szállítására;

- Tartalmazza a katonai és polgári gépkocsivezetővel szembeni előírásokat.

A közúti veszélyes áruk szállítását szabályozó **törvény** egyes cikkelyei elemzését nem tartjuk célszerűnek, helyette néhány a végrehajtás érdekében foganatosított eljárás ismertetésére térünk ki.

Az egyik cikkely a gépjármű személyzetével szembeni követelményeket rögzíti. **Előírás** a gépkocsivezető és a kísérő jelenléte a gépjárművön, a kísérő - egyben lehet a másod gépkocsivezető is. Lényeges, mert veszélyes árut szállító eszköz nem tarthat pihenőt, tehát a szállítási távolság függvényében a gépkocsivezetőt váltani kell. **Másik kitétel**, hogy veszélyes árut szállító gépkocsit csak a szállításra kiképzett és jogosítvánnyal igazolt gépkocsivezető vezethet (ez vonatkozik a BUNDESWEHR állományában lévő katonára és polgári személyre).

A törvény szellemének érvényesítése végett a katonai szolgálatba lépő (katona, polgári) jogosítvánnyal rendelkező gépkocsivezetőket külön tanfolyamra vezénylik. A gépjárművezetők létszáma a BUNDESWEHR-ben jelenleg 30.000 fő, az éves fluktuációt alapul véve évente 9000-10.000 fő kiképzését végzik. A tematikát és a vizsgakövetelményeket a polgári ipari és kereskedelmi kamara dolgozta ki.

I. osztályú veszélyes áru szállítási jogosítványhoz (üzemanyag és sugárzó-hasadó anyag kivételével) 30 óra tanfolyamidő és vizsgatétel. Üzemanyag és speciális anyagszállítási jogosítvány tanfolyam ideje 45 óra és vizsgatétel.

A kiképzés a szárazföldi haderőnemnél 49, a légiernél 30, a haditengerészetnél egy, a speciális haditechnika részére egy kiképző bázison folyik.

1997. január 01-től a gépkocsivezetői kiképzés rendszere áttér a nemzetközi szabvány (STANAG) szerinti képzésre, mivel **más ország területén** csak az ilyen jogosítvánnyal rendelkező BUNDESWEHR állományú személy vezethet gépkocsit. Ez azt jelenti, hogy például csak lőszerszállítás vonatkozásában az összes gépkocsivezető 50-60 %-ának átképzését el kell végezni.

Reméljük, ezeknek a gondolatoknak az elolvasása során mindenkiben felvetődik a kérdés, hogy is van ez nálunk most az átszervezés, az új típusú kiképzés és a kiképző-bázisok létrehozása időszakában? Ki a felelős ezért a témáért? a közlekedési szolgálatfőnök?, az nem, mert csak "**alkalmazó**", a páncélos gépjármű szolgálatfőnök?, az nem lehet, mert csak a gépjárműtechnikai állapotáért (üzemeltetésért) a felelős, a szárazföldi főcsoportfőnök? vagy az összevont utódszervezete a haderőnemű vezérkar?, az nem lehet, mert csak a kiképzésért felel. Hát akkor ki?

Ha tényleg a NATO orientáció és nem az afgán törzsi haderő struktúra elérése a cél, akkor a válasz egyszerű a Közlekedési Szolgálat. Csak-hogy ezt parancsra, a feltételrendszer három ágazattól egy ágazathoz történő csoportosítása nélkül nem megy. **Az idő sürget.**

A törvény **egy következő kitétele** a megjelölés és az alapvető felszerelés meghatározása.

A veszélyes árut szállító jármű megjelölésére a Nemzetközi előírások a mérvadóak. Tehát a közlekedés valamennyi résztvevőjének fel kell ismerni a fokozott veszélyforrást. Tehát nem a halálfejes fekete zászló a jel, hanem az ADR nemzetközi jelölése. Jogszabályban nálunk ez sem szabályzott, és miután nincs jogalap ezért pénz sincs ezek beszerzésére.

Az alapvető felszerelés meghatározása a szállító járműre és a gépkocsi személyzetre vonatkozik. A veszélyességi foktól függően minden veszélyes anyag feladó (raktár) rendelkezik az ellenőrzés szempontjait tartalmazó vizsgalappal, - a feladó felelősségét meghatározó törvényi cikely alapján - ezt az ellenőrzést köteles végrehajtani, a lapot kitölteni. Csak példaként említem, hogy a Hungarocamion kiválóan felkészített eszközeinél is volt hiányosság és 3-5000 DM beszerzési költség mellett tudott 2-3 kocsját megfelelni az előírásoknak (ez a költség nem a mi szállítási költségvetésünket terhelte).

Az általános és rendkívüli biztonsági rendszabályok köre meghatározza többek között a veszélyeztetett és különösen veszélyeztetett csoportosítású anyagok őrzés-védelmével kapcsolatos előírásokat. Ilyenek pl. a különösen veszélyeztetett csoport csak fegyveres őrrel kísérve haladhat, míg pl. a veszélyeztetett kategóriáknál a kísérő is elláthat őrési feladatot stb.

A különösen veszélyeztetett csoportba sorolt anyagok szállításával a terrorizmus és kémkedés elhárításában együttműködnek a belügyi és a nemzetbiztonsági szervek is. Több országot érintő szállítások előkészítésekor ezt valamennyi érintett fél részvételével rendezett találkozón kell egyeztetni. Valamennyi fontosabb és ebbe a kategóriába sorolt anyag németországi szállításánál **egyszemélyi felelősséggel** rendelkezni kell.

2.) Veszélyes áruk szállítása vasúton:

A nemzetközi vasúti szállítási egyezmény (rövidítése RID) nem ad kivételes jogot a katonai veszélyes áruk szállításánál, tehát a vasút szava a döntő.

A speciális katonai vasúti szállítási igények biztosítása érdekében - Német Szövetségi Köztársaságban is - az állami elsőbbséggel történő szállítás fogalma, illetve a különleges eljárást igénylő szállítmányok kezelése fogalomkört alkalmaznak. Ezek a fogalmak - természetesen a pi-

acgazdasági körülmények közötti finanszírozási feltételekkel katonai előbbséget - de nem szabálytalanság engedélyezését jelenti.

A több nemzetiségű NATO haderő, illetve a nemzeti haderő vasúti szállításai összehangolására, a katonai közlekedési felsőszintű vezető szervezetekkel történő kapcsolattartásra - például a Német Vasutak Részvénytársaság vezérigazgatóságán is vezérigazgató helyettesi jogkörrel katonai ügyekben járta polgári vasúti katonai szállítási főosztály működik. (Ezt nálunk a MÁV-nál 1991-ben felszámolták.)

Meg kívánjuk jelezni, hogy ez a főosztály képviseli a NATO Európai Főparancsnokságán a Védelem Polgári Tervező Főbizottsága Európai Belföldi Felszíni Szállítás Tervező Testületben (PBEIST) a német államot vasúti ágazatban. A főosztály beosztottjai résztvesznek a NATO Európai Szövetséges főparancsnokság (ACE) Mozgékonyági Koordinációs Központja (AMCC) két osztálya munkájában.

3.) Belvizi (ADN), Duna-Rajna-Majna folyami - (ADNR) és tengeri (NIDG) eszközökkel történő áru szállítás

Mindhárom vizi ágazatra vonatkozóan bérelt polgári (szállító) eszközzel történő szállításhoz a nemzetközi egyezmények (nem ratifikált) - belvizi szállításhoz a nemzeti törvények - a mérvadóak.

A katonai vízi eszközök (hadihajók, szállító hajók) vízi közlekedésében az általános érvényű nemzetközi környezetvédelmi és a nemzetközi vízi közlekedési rendszabályok a mérvadóak.

A katonai specifikumok az adott eszközre vonatkozó utasításokban jelennek meg, illetve az általános katonai közlekedési és a haderőnemi szakutasítások szabályoznak.

4.) Veszélyes anyagok légi úton történő szállításánál a nemzetközi egyezmény (JATADGR és IKAU műszaki utasítás) előírásai a mérvadóak.

Ezek a nemzetközi egyezmények tartalmaznak katonai kivételezéseket, amelyeket katonai törvények (miniszteri vagy kormány rendeletek) szabályoznak.

A kivételezések a harci repülőgépek, illetve más katonai légieszközök feladatvégrehajtás körülményei közötti tevékenységekre vonatkoznak.

Külön kitételek vonatkoznak a repülés biztonsági és különleges biztonsági rendszabályokra.

Polgári légi eszközzel történő szállításnál a polgári előírások a mérvadóak. Polgári jogkörbe tartozik pl. a csomagolás elbírálása is, utasítási jogkörrel rendelkezik a polgári fél az átcsomagoltatásra.

5.) **Valamennyi szállítási ágazatnál** érvényes a jogszabályok azon kitétele, hogy veszélyes árut rakodni csak minősített, a veszélyforrást kizáró anyagmozgató és rakodógéppel lehet. Ilyen például üzemanyagnál vagy lőpornál a szikravédelem, a gázüzemű targonca elrendelése, az emelési súly és magasság korlátozások bevezetése.

Hasonló előírások vonatkoznak a kötözésre, rögzítésre is. Ilyenek a súrlódásgátló felszerelése, súrlódási hő keletkezés kizárása, illetve a kötözést végrehajtó személyek alkalmasságának vizsgához kötése. Példaként említhető, hogy polgári szállító hajón a nemzetközi biztosító társaságok csak akkor kötnek biztosítást, ha az általuk elismert vizsgázott kötözők végezték a rakományok rögzítését.

6.) A veszélyes áruk kezelésére, szállítására vonatkozó törvények, utasítások betartását felügyelő szervek fő feladatai

Utalva jelen fejezet elején megfogalmazottakra, a törvények betartására ellenőrző szervek létrehozását és feladatait külön szabályozzák. A veszélyes áruk szállításával a nemzeti és a NATO Katonai Hatóságok foglalkoznak. Munkájukat támogatja a Védelmi polgári Tervezés Európai Belföldi Szállítás Tervező testülete (PBEIST) az Észak, Közép és Dél-európai regionális bizottságaikkal békében is. (Idézve az 1994. évi legfelsőbb NATO Logisztikai Értekezlet Állásfoglalása 1124/5 pontjából: A fenti polgári szervek a "*nemzeti és NATO Katonai Hatóságok*" megsegítésével a katonai lőszer, robbanó- és veszélyes anyagok békében, váltság vagy háború esetén történő szállítások megtervezésében együttműködnek, koordinálnak, együtt terveznek és felügyelnek, ellenőriznek.)

A német Szövetségi Védelmi Minisztérium állományába a veszélyes árukkal miniszteri főtanácsos és tanácsos (2 fő) foglalkozik.

A BUNDESWEHR Fegyveres Erők Hivatalában veszélyes áru szállításért felelős részleg működik, parancsnoka ezredes, beosztottja 4-5 fő főtiszt és polgári. Ennek a részlegnek a munkáját támogatja a miniszteri főtanácsos. Feladatuk a jogszabályok megalkotásához a szakmai háttér biztosítása, a nemzeti és szövetségi egyeztetések végrehajtása, a kijelölt állandó és ideiglenes NATO bizottságokban a képviselő biztosítása, a haderőnemek felett a felügyeleti (ellenőrzési) és hatósági jogkör gyakorlása.

Német sajátosság, hogy 1997. január 01-ig a BUNDESWEHR Közlekedési Szolgálat a Szövetségi Védelmi Minisztérium állományába tartozik, a szolgálatfőnök felügyeli a miniszteri főtanácsos munkáját.

Várhatóan 1997. január elsejétől a Közlekedési Szolgálatfőnökség átkerül a Fegyveres Erők Hivatalába és a veszélyes áru szállításért felelős részleg beépül a Főnökség szervezetébe.

A szolgálatfőnökség tervezett felépítése:

- elvi és szakmai szervezési osztály,
- operatív feladatokért felelős osztály,
- veszélyes áru szállítási osztály.

A haderőnemi parancsnokságokon és a jelenleg meglévő védelmi körzetparancsnokságokon (I-VIII-ig), a négy logisztikai dandárparancsnokságon veszélyes áru szállításért felelős részleg tevékenykedik a közlekedési szolgálatok alárendeltségében 2-3 fővel.

A haderőnemi parancsnokságok utasítás kiadási jogkörrel rendelkeznek és szabályozzák a végrehajtás rendjét, ellenőrzik a szabályozók betartását.

Valamennyi dandár és önálló egység szintű szervezetnél függetlenített veszélyes áru szállításért felelős tiszt van rendszeresítve.

A szükséges állomány kiképzése, felkészítése Hamburgban a Logisztikai Kiképző Bázison, a veszélyes áruk Katonai szállítási tanfolyamán történik beosztásuk ellátásához vizsga szükséges.

A NATO logisztikai anyagcsoportosítás I-VI kategória állománya (ti., tt., polgári) beosztáshoz kötött speciális ismereteit a konkrét beosztáshoz kötött tanfolyam keretében szerzik meg és vizsgaeredményüket rögzítik.

A veszélyes áruk katonai szabályozása lehet miniszteri vagy kormány szintű feladat. (Az NSZK-ban ez a védelmi miniszter hatásköre.) Kidolgozza a minisztérium jogi- és igazgatási főosztálya, szakmailag támogatja a katonai közlekedés és a logisztikai anyagi csoportok (I-VI) kijelölt ágazati felelősei.

A szabályozás ezen módját a következők indokolják:

- polgári esetben a **szállító**, katonai vonatkozásban a katonai közlekedés jogköre és kötelessége a megfelelő műszaki paraméterű szállító és rakodó eszköz, a szállítási útvonal (az elrendelt esetekben az útvonal engedély is) kijelölése, a szállítási végpontokon (be és kirakóhely) a meghatározott feltételeknek megítélése és végül, de nem utolsósorban a felkészített és vizsgával rendelkező személyzet meghatározása;

- bármely feltétel hiánya esetén a szállítónak, illetve a katonai közlekedésnek TILOS a szállítást végrehajtani, **vagyis a veszélyes áru veszélyé válásának lehetőségét kell kizárni;**

- bizonyos részterületek más szabályozókban történő megjelenítése szakmai véleményezése. Ilyen lehet pl. a gépjármű gyártás vagy szállító-repülőgép felé megfogalmazandó hadműveleti és technikai követelmények, az anyagok csomagolásával szembeni követelmények a komplex szállítási és rakodási elvek figyelembevételével, stb.

Néhány gondolatban célszerű foglalkozni a széleskörű *polgári nyilvánosság*, a katonai titoktartás, a diverzió és kémkedés elleni védelem viszonylagos ellentmondásával.

A széleskörű nyilvánosságot és megnyugtatót egyrészt a szabályozók állampolgárok részére hozzáférhető közzététele, az egyes szabályo-

zók bevezetésével foglalkozó tömegtájékoztatások (TV, sajtó) jelentik. Másrészt a katonai eszközök jól látható megkülönböztetése a polgári eszközöktől (szín, rendszám, csapatjelzés) illetve a polgári jelzésekkel azonos veszélyes áru megjelölés alkalmazása biztosítja.

Személyes közúti közlekedési tapasztalatom volt a német közúti közlekedési morál megnyilvánulása a katonai járművekkel szemben (ilyenek az elsőbbségről való lemondás, katonai jármű mellett sebességcsökkentés, műszaki meghibásodásnál az értesítés átvállalása stb.).

A katonai titoktartást, a biztonságra való törekvést a speciális *rendszabályok bevezetésével* biztosítják. *Ilyenek lehetnek:*

- a közlekedési útvonalon a belügyi és titkosszolgálati közlekedési hálózati felügyelet (pl. a vasúton a vasúti rendőrség);
- megállási tilalom, illetve a megállásra kijelölt körlet területzárása, biztosítása (ezek csak előre tervezettek lehetnek);
- szállítási útvonalak változtatása;
- őrséggel való biztosítás;
- felvezető és záró jármű (szállítmánykísérő) alkalmazása;
- vasúti szállításnál a vonalszakaszonkénti menetirányítás (100-150 km-ként kapja meg a következő állomást, szállítmány számváltoztatása stb).

Összességében megállapítható, hogy az Európai Unió és a NATO tagállamok haderőiben a polgári és katonai veszélyes áruk szállítása összehangolása jogilag rendezett, a súlyának megfelelően kezelt és egy ágazathoz kötött. Ahol a Közlekedési Szolgálat jog és hatásköre, feladat és feltételrendszere biztosított, megnyugtató mind a katonák mind a civilek számára a biztonság.

A NATO országok hadseregeinél és a Magyar Honvédségnél a veszélyes áruk szállítására vonatkozó szabályok összehasonlításából levonható következtetések, ajánlások

A Magyar Honvédségnél a helyzetet a következők jellemzik:

- Vannak részterületeket szabályozó előírások (elsősorban ágazati jelleggel) átfogó és korszerű szabályozás azonban hiányzik;

- Van szállítmánykísérő alegység, de csak a vasúti szállítmányok fegyveres kísérés-őrzésére, súlyos problémát jelent a közúti szállítmánykísérő erő hiánya. Elmondhatjuk, hogy eddig jelentős esemény nélkül megúsztuk a feladatokat, ez azonban nem a tudatosan szervezett biztosításnak, hanem a szerencsének tudható be;

- A szállító gépjárművek egyrészt végletesen elöregedtek (a KRESZ-nek sem felelnek meg), illetve eleve is nagyrészt alkalmatlanok a veszélyes áruk szállítására. A szállító gépjárművezetők kiképzése primitív, nem az alkalmazó Közlekedési Szolgálat kompetenciája;

- Nincs szervezetszerű "témagazda" a Közlekedési Szolgálat vezető szerveinek alulszervezettsége miatt sem. Ezzel szemben az elmúlt 4-5 évben végrehajtott nagyszámú (folyamatos) átszervezés során valósággal elburjázottak a különböző hivatalok, ezt a témát azonban senki nem vette fel;

Nem áll rendelkezésre a szállító járművek problémái mellett az egyéb eszközpark (pl. speciális konténere, rakodó és kötöző eszközök) sem.

Ajánlás a veszélyes áruk szállítására szabályozására.

1.) Honvédelmi miniszteri utasításban célszerű átfogóan szabályozni a veszélyes áruk szállítását. *A HM utasítás egységes rendben (egy utasításban) összefogva szabályozza:*

- valamennyi közlekedési alágazat specifikumát,
- a polgári szabályok érvényesítésének rendjét a hadseregben,
- a veszélyes anyagok kategóriába sorolását,

- a veszélyeztetettség besorolást,
- a felelőségeket, jog és hatásköröket,
- az őrzés és védelem rendjét,
- a veszélyes áru kezeléséhez szükséges szolgálati beosztásokat,
- a járművezetői képzés rendszerét a belföldi és nemzetközi szállításra vonatkozó jogosítványok megszerzésének rendjét,
- az utasítás betartására hivatott szervek jog és hatáskörét,
- a katonai-polgári és nemzetközi mozgás és szállítási kapcsolat-tartási rendszert (előremutatóan a NATO tagság irányába),
- az utasítás katonai és polgári nyilvánosság előtti megismertetését,
- biztonsági, titokvédelmi és rendkívüli rendszabályokat.

2.) A NATO és nemzetközi tapasztalatok érvényesítésére célszerű **a Német Szövetségi Védelmi Minisztérium Közlekedés Szolgálat, valamint a jogi és igazgatási főosztálya** támogató felajánlását igénybe venni, köztük a Bundeswehr Logisztikai Iskolája (Hamburg) képzési lehetőségeit.

3.) Az utasítás előkészítését célszerű **a HM jogi és igazgatási főosztály** hatáskörébe utalni. Az előkészítő és egyeztető munkálatokat célszerű 1997-ben úgy elvégezni, hogy az utasítás 1998-tól bevezethető legyen.

4.) A MH gépjárműparkja felújítási koncepciójába bedolgozni szükséges a veszélyes áruk szállításához kapcsolódó **gépjárműbeszerzési** követelményeket.

5.) Célszerű lenne - nemzeti érdekből - az engedélyhez kötött **polgári** veszélyes áruszállítványok követésének és a katonai szállítványirányítás integrált szervezetének kialakítása a Központi Diszpécser Szolgálat bázisán, kormányzati támogatással, hasonlóan a Nukleáris Balesetelhárítási rendszerhez.

Meggyőződésünk, hogy az általunk javasolt gondolatok kellő tartalommal történő megtöltésével, az új szabályozó elkészítésével megteremthetők a katonai feltételek a jövő generációja érdekében szükséges felelősségérzetnek és annak a követelménynek, hogy a katonai veszélyes áru ne váljon közvetlen veszéllyé hazánk vagy más nemzet területén sem.

A felhasznált irodalom jegyzéke:

- Felsőbb szintű NATO Logisztikai Értekezlet (1994 BRUSSELES) Állásfoglalás.
- A veszély áruk nemzetközi szállításáról szóló európai megállapodás (ADR) I., II. kötet Budapest, 1995. Korytrade Kft. kiadvány.
- Veszélyes áruk közúti szállítása a Bundeswehr járműveivel (NSZK VM közlöny 425., és módosításai 1996-ig).
- *Sárosi György*: Veszélyes Áruk küldeménydarabos Szállítása, Hungarocamion Rt., 1995. január.
- Gefarliche Ladung 761995 Uwe Heins: Roll over, fall down.
- A magyar közlekedési és a BW közlekedési szakmai delegáció tárgyalásainak anyaga, Bonn 1996. május 6-10.
- A veszélyes áruk szállítása a Magyar Honvédségnél, szakmai fórum anyaga. Budapest, 1995. március 16.

A VALÓS ANYAGI-TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS VÉGREHAJTÁSÁNAK TAPASZTALATAI A COOPERATIVE CHANCE-96 NATO/PfP LÉGIERŐ GYAKORLATON

II. RÉSZ

Vasvári Tibor¹

Az előző cikkben került ismertetésre a COOPERATIVE CHANCE-96 NATO PfP gyakorlat megszervezése, méretei, célja, körülményei és főbb jellemzői, valamint az ehhez kapcsolódó anyagi-technikai (logisztikai) biztosítás jellemzői, sajátosságai, a felkészítés, az együttműködés és vezetés megszervezésének és megvalósításának rendje. **Jelen cikk ezen gondolatok folytatásaként a szakági biztosítását taglalja.**

Technikai biztosítás

A.) Repülő mérnök-műszaki biztosítás

1.) A feladat végrehajtására való felkészülés időszakában a résztvevő repülő egységek kijelölték a "COOPERATIVE CHANCE-96" NATO PfP gyakorlat végrehajtásában résztvevő repülőműszaki állományt és repülőtechnikai, valamint repülés-előkészítő kiszolgáló eszközöket *oldal-szám alapján:*

AN-26T	1 db	MI-8T	7 db
MI-8P	2 db	MI24	2 db
MI-9	1 db	MIG-29	8db

2.) A kijelölt állomány részére felkészítő foglalkozások kerültek levezetésre az *alábbi témakörökből:*

- a repülőtechnika üzemeltetésének sajátosságai tábori repülőtéren;

1 Dr. Vasvári Tibor alezredes, 2. Repülő és Légvédelmi hadtest, ATF-ség Tervezési osztályvezető

- terhek rögzítésének előírásai tehertérben történő szállítás esetén;
- külső függesztménnyel történő repülések során betartandó biztonsági előírások;
- betartandó biztonsági, munka és balesetvédelmi rendszabályok üzembentartás és alkalmazás folyamán.

A felkészítéseket az illetékes MMSZ törzs vezette le, beosztásoktól függő csoportösszeállítással.

3.) A feladat végrehajtására kijelölt repülőtechnikai eszközök meg kellett, hogy *feleljenek az alábbi követelményeknek:*

- a repülőtechnika és berendezései, valamint a hajtóművek és főreduktor hátralévő üzemideje a soron következő időszakos munkáig, vagy üzemidő lejártja miatti cseréig legalább 15 üzemóra, 10 nap legyen;

- a helikopterek és szállító repülőgép repülési feladatokra történő előkészítését és üzembentartását Szolnok és Szentkirályszabadja repülőtéren az I. fokú műszaki kiszolgálási változat, tábori leszállóhelyeken a III. fokú műszaki kiszolgálási változat követelményei szerint végezzék a Re/664 számú szabályzat III. fejezet 8. pontja figyelembevételével;

- az előkészítések, kiszolgálások végrehajtásának okmányolását az érvényben lévő dokumentálási rendszer alapján végezzék, azzal a megkülönböztetéssel, hogy a munkanaplók, repülési lapok fejlécén a "COOPERATIVE CHANCE-96" gyakorlat jelölést minden alkalommal eszközölni kell;

4.) A repülési feladatok végrehajtásának idején az MH 89. Szolnok ve.szre.dd. javító osztály állományából létrehozott javító csoport készenlétben volt a kisebb meghibásodások azonnali elhárítására, valamint a repülő-műszaki anyagraktár pedig a hibaelhárításhoz szükséges berendezések azonnali kiadására.

5.) A repülőtechnika kiszolgálásának segítésére APA-5D repülőindító és ZIL-131 repülővontató gépjárművek vezénylésére került sor a gyakorlat idejére.

A külföldi fél részéről a mérnök-műszaki biztosítás területét érintő, az alakulat által nem biztosítható igények kielégítésére a "*Valós Biztosítási Központ*" parancsnoka intézkedett.

Az egyes települési helyeken a célszerű csoportosítás figyelembe vételével kerültek kijelölésre az egyes gépállóhelyek. (Kecskeméten 16 db, Szolnokon 19 db, Újdörögden 6 db helikopter leszállóhely.)

A valós repülések mérnök-műszaki biztosítását a repülőeszközöket biztosító egységek érvényben lévő állománytábla szerinti repülő-műszaki állománnyal szervezték és hajtották végre.

Főbb meghibásodások voltak: USA C-130 bal főfutó durrdefekt, román AN-30 és magyar MIG-29 madárral való ütközés, F-16 hajtómű elektromos zárlat.

A NATO tervezési és munkamódszerei, tapasztalatai

A repülések tervezési alapadataként a rendelkezésre álló személyi állomány és eszközmennyiség a meghatározó. A feladatok végrehajtását ennek alapján tervezik. A kész tervtáblát a logisztikai felelős hagyja jóvá.

A magyar valós biztosítás műszaki állománya a nyelvi nehézségek ellenére zökkenőmentesen hajtotta végre a külföldi csoportok által igényelt személyi és technikai biztosítást. A külföldi résztvevők által megadott igénylisták hiányosságai ellenére a kiszolgálási folyamatokban fennakadás nem volt.

A külföldi kiszolgálók nem mindig rendelkeztek végrehajtási tervtáblával, ezért az ügyeletes mérnököknél időnként tarthatatlan állapot alakult ki. Az ügyeletes mérnök tevékenységét zavarta az egy időben több nemzet információval való ellátása. A probléma enyhítésére az ügyeletes mérnöki toronyba állandó tolmácsot biztosítottunk.

B.) Gépjármű-technikai biztosítás

A vezénylésre kijelölt *gépjármű-technikai és különleges anyagi-technikai* eszközök a 4. Számú TK. végrehajtása után - feltöltve, egyedi készlettel és szerszámmal, érvényes menetlevéllel, menetlevéltömbbel, üzemóra lappal, üzemanyag feltöltési csekkkel kerültek útbaindításra.

1.) A szállítási feladatok maradéktalan végrehajtása érdekében **4 ellátási körzetet (EK)** hoztak létre:

- 1. sz. *Ellátási körzet (Szolnok repülőtér);*
- 2. sz. *Ellátási körzet (Kecskemét repülőtér);*
- 3. sz. *Ellátási körzet (Szentkirályszabadja);*
- 4. sz. *Ellátási körzet (Újdörögd).*

2.) Az ellátási körzetekben a váratlan meghibásodások gyors elhárítása érdekében az érintett alakulatok saját javítószervezetükből raj erejű készenléti csoportot jelöltek ki 1 db műhelygépkocsival.

3.) Az ellátási körzetekbe a más alakulattól vezényelt és a külföldről érkező gépjármű-technikai eszközök részére elkülönített tárolóhelyek kerültek kijelölésre az őrzés védelem és a tárolóhely-szolgálat megszervezésével.

A gyakorlat ideje alatt alapvetően hibaelhárítás végrehajtására került sor. Az eszközökön mintegy 50 esetben kellett futó és kisjavítást végrehajtani mintegy 400 mó és 100.000 Ft ráfordítással. Egy esetben kellett központi javítást kérni, kettő esetben került intézkedés közúti forgalomban sérült személygépkocsi kárrendezésre a PROVIDENCIA biztosítón keresztül.

C.) Vegyvédelmi-technikai biztosítás

1.) A gyakorlat idején végrehajtásra kerülő repülési feladatok tűzvédelmi technikai biztosítását a MH 59. SzD.hc.re.e., MH 87. Bakoňy hc.hel.e., MH 89.ve.szre.dd. tűzoltó szakaszai saját rendszeresített tűzoltó gépjárműveikkel, szakfelszerelésükkel hajtották végre.

A tűzvédelemhez szükséges eszközök és felszerelések mennyiségi és minőségi biztosításánál, a NATO és a magyar előírásokat összevetve, mindig a magasabb követelményű előírásoknak tettünk eleget.

2.) A szolnoki, kecskeméti és szentkirályszabadjai reptérre települő, nem a fogadó alakulatok állományába tartozó repülőeszközök gépálló helyeire tűzoltó normatívák kerültek meghatározásra és biztosításra.

3.) A kiegészítőleg elrendelt feladatokhoz a szükséges eszközöket a központi szervek (CURRUS, UAEK) biztosították. Az érintett alakulatok a gyakorlat időszakára külön tűzvédelmi tervet készítettek. Szolnok és Kecskemét repülőtereken az ideiglenesen kialakított gépállóhelyek ellenőrzése 4 óránkénti tűzoltójárórral történt.

4.) A valós vegyvédelmi, de főként a tűzvédelmi biztosítás "béke gyakorlatok" időszakában történő megvalósítása *gazdaságosabb a folyamatos fenntartás biztosításával*, figyelembe kell venni, hogy a NATO (és más) országokban rendszeresített eszközök megjelenése miatt az ICAO-előírásai tűzvédelmi vonatkozásinak is szükséges megfelelni.

D.)Elektronikai biztosítás

FRISZ biztosítás

Az MH 89. Szolnok ve.szre.dd., az MH 59. SzD. hc.re.e., az MH 87 Bakony hc.hel.e., az MH 93. VHL ve.re.o. a gyakorlaton résztvevő magyar és külföldi repülőeszközök le-, és felszállását a jelenleg meglévő és telepített FRISZ-FÉT eszközökkel végezte.

URH rádióhíradás

Az MH 89. Szolnok ve.szre.dd. és az MH 59. SZD hc.re.e. repülésirányító URH rádióhíradása kiegészítésre kerül 2-2 csatornával. A hc.re.e. a szükséges VHF-UHF rádiókat saját készletéből biztosította, 1 tartalék képzésével.

A harcirányító pontokon (Kupon, Városföldön, Jután) a kiépített repülésirányító URH-kal biztosították a gyakorlat légi híradását.

A gyakorlat tervében szereplő műszeres kutatások ("ISAR"), a vizuális kutatások ("VSAR"), a vízből mentések és az ejtőernyős ugrások föld-levegő-föld rádió híradás biztosításához VHF sávú kézi rádiók az alakulatoktól átalárendeléssel kerültek biztosításra (összesen 12+4 db).

Objektív kontroll

Az objektív kontroll biztosításához szükséges SHR típusú magnókat a repülő alakulatok és a harciárnyító pontok saját készleteikből biztosítottak. Magnószalagok a MH EATEK-tól kerültek igénylésre. A MH 59. SZD hc.re.e. részére kiegészítésként a MH ESZF 1 készlet digitális adattörzst biztosított.

FM rádióhíradás

A gyakorlat helyszínein a gyakorlat vezetési törzse, a nemzetközi vezetési törzs, a valós biztosítást ellátó és a repülőtechnikai eszközöket kiszolgáló parancsnoki állomány föld-föld közötti kommunikációja FM kézírádiókkal került megvalósításra (Deszantcsoport 10 db, eje. csoport 12 db, őrzés-védelem 20+10 db, munkacsoportok 8db, ZONA híradás 8+6 db), az eszközöket a szükséges kiegészítőkkal együtt aMH EATEK biztosította.

SZÜNY biztosítás

A gyakorlaton résztvevő vezető és kiszolgáló állomány részére a MH ESZF a szükséges eszközöket biztosította.

Technikai kiszolgálás

A MH 59. Sz.D. hc.re.e. (saját, Szolnok, Városföld alakulatoknál), a MH 31. Kapos Hc.re.e. (Jután), MH 47.Pápa hc.re.e. (Kupon), és a MH 121. Vez.bizt.z. (Szentkirályszabadján) a gyakorlat érdekében minden igénybevételre tervezett eszközön soron kívül a 3.TK-t hajtották végre. A saját és az átvett eszközök bevizsgálását, felkészítését a gyakorlatba bevont alakulatok javítóműhelyei végezték el.

Az érintett repülőterek irányadó, iránymérő eszközeinek és repülés-irányító URH rádióinak felkészítését, paramétereinek ellenőrzését a MH ESZF végrehajtotta.

A VBK állománya saját munkájának segítéséhez kellő darabszámú számítógépes munkahelyet épített ki és üzemeltetett. A repülést tervező csoport részére az 1. és 2. körzetekben a gyakorlat idején lett elrendelve és kiépítve az 5. rt.z-tól 1-1 GLÓRIA munkaállomás.

Az STK részére bérleményként biztosított számítógép eredményesen kapcsolódott az INTERNET hálózatra.

Az 1. és 2. körzetekben az SHR magnókkal párhuzamosan 3 KRT digitális magnó került tesztelésre, melyet polgári cégek biztosítottak.

E.) Műszaki-technikai biztosítás

Az MH 1. Jav.z. ép.gép javítóraja kirendelésre került a MH 89. Szolnok ve.szre.dd-hoz a mezőgazdasági gépsorok hiba-felvételezése és helyszíni javítása elvégezése érdekében.

Az 1. sz. EK-ban Szolnok repülőtéren a bemutató közvetlen előkészítése kapcsán (dobó hely) a VBK a belga deszant állománnyal az együttműködést DISTAFF CLC-n keresztül feladatmegoldó hatásfokkal végezte.

A "sárga és vörös zóna" előkészítése saját erővel és eszközökkel az előírt időre és minőségben megtörtént. Az F-16-os elfogóberendezés telepítése NATO-magyar közös tevékenységben fennakadás nélkül valósult meg és került működtetésre.

HADTÁPELLÁTÁS

Üzemanyag ellátás:

A gyakorlat során a hazai technikai eszközök által felhasznált üzemanyagok az érintett katonai szervezetek 1996. évi fogyasztási keretét és kiutalási normáját terhelték.

A gyakorlat előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos összes mozgásbizonylatot piros színű "CC" jelöléssel látták el.

A más nemzetek érdekében végzett szállítási és repülés-kiszolgálási feladatokra felhasznált gépjármű hajtóanyagokat külön erre a célra, nemzetenként felfektetett kétnyelvű menetleveleken és üzemanyag feltöltési-kiadási kimutatásokon (továbbiakban ÜFKK) vezették. A gyakorlat lezárását követően az ÜFKK fénymásolatát elszámolás céljából a MH Üzemanyag Ellátó Központnak (továbbiakban MH ÜEK) került

megküldésre. Külön nemzetenkénti ÜFKK-t fektettek fel a külföldi gépjárművek részére kiadott hajtóanyagokról.

Engedélyezésre került a külföldi gépjárművekhez kenő-karbantartóanyag kiadása.

A gyakorlat előkészítése és végrehajtása során a kiadásra kerülő repülőpetróleumba az érvényben lévő normák szerint keverték be a "HITEC-580" és a "Kerofluid" adalékot.

Külföldi repülőeszköz részére - a keverhetőség elkerülése érdekében - kenőanyag kiadása megtiltásra került.

A repülő -üzemanyagtöltő gépjárművek felkészítésre kerültek zárt-sugaras feltöltésre, működtetésük ez alapján történt.

A külföldi repülőeszközök feltöltése nemzetenként felfektetett "Kiadási kimutatás" alapján történt. Az okmányra került oldalszám, a géptípus és az ország pontos rögzítése, valamint az átvevő olvasható aláírása.

Az érintett repülőterek ÜSZF-ei az üza.töltő gk.vezetők részére külön foglalkozást vezetnek le a betartandó rendszabályokról.

Kijelölt töltőgépkocsikat 300-300 liter repülésre alkalmas repülőke-rozinnal mosták át, a végrehajtás ténye jegyzőkönyvben került rögzítés-re. Az eszközöket a rendszeresített kiegészítő felszerelésekkel (dómfedélzsák, pisztolyzsák) látták el, a tartályokra a "JET-A-1" feliratot festették fel.

Az átmosott, illetve a továbbiakban feltöltésre kerülő töltőgépjárműveket a KBH biztonsági főtisztje *falakattal és személyi pecsétnyomójával pecsételte le.*

A pecsételés tényét és időpontját, valamint az alkalmazott pecsétnyomó számát, tulajdonosának nevét és rendfokozatát a töltő-gépjármű-vezetőnek kiadásra kerülő "Útlevel" hátoldalára írták fel.

A hadtáp technikai eszközök állapota és a gyakorlat követelményei nem voltak teljesen szinkronban, az elrendelt követelmények szerinti előkészítéséhez jelentős pénzüsszeg szükséges (pl. Az üza.töltő gépjár-

művek átfolyásmérői még soha nem voltak az OMH által hitelesítve, a hűtőgépjárművek teljes felújításra szorultak). A gyakorlat során a töltőgépjármű átfolyásmérője és a fedélzeti mérőeszköz (francia) mutatói között eltérés mutatkozott.

Élelmezési ellátás:

A gyakorlaton napi háromszori főétkezést, a repülő-hajózó állomány részére startbüfé, a repülő-műszaki állomány részére védőitalt, éjszakai munkavégzés esetén éjszakai pótlékot biztosítottak. Szolnokon és Kecskeméten a gyakorlatvezető munkahelyén munkahelyi büfé üzemelt, ahol térítés mentesen kávé, üdítőt, ásványvizet, különböző aprósüteményt szolgáltak ki.

A gyakorlatra felszámítható élelmezési norma nettó értéke 714.- Ft volt, ennek étkezésenkénti megoszlása: reggeli 207.-, ebéd 300.-, vacsora 207.- Ft. A jelenleg is természetbeni ellátásra jogosult személyi állomány részére a II. és III. számú élelmezési norma pénzértéke került felszámításra. A gyakorlaton résztvevő egyéb állománykategóriába tartozók részére a *VI. számú élelmezési normák pénzértéke volt biztosítva*. A gyakorlat idejére egységes étlap került kiadásra.

A gyakorlaton résztvevő külföldi állomány részére a teljes napi élelmezési ellátást 2000.- Ft/fő/nap költségtérítéssel biztosították, amely tartalmazott 150 %-os rezsiköltséget és ÁFÁ-t.

A kialakult általános tapasztalat azt mutatja, hogy a gyakorlat végrehajtásához szükséges előfinanszírozott pénzösszeget körzetenként a kért időre szükséges lebiztosítani, mert a szakmai tervezés és végrehajtás e nélkül nem lehetséges.

A gyakorlat előkészítése során az élelmezési ellátási rendszer menetlélre történő végrehajtása nehéz, ezeken a napokon, szemléken a gyakorlatra engedélyezett norma felszámítás engedélyezése célszerű.

Az állomány ellátása, a lehetőségeket figyelembe véve jó szinten, kultúráltnan, a hazai körülményeknek megfelelően valósult meg.

Tapasztalat, hogy fel kell készülni az esetleges kettős ellátásra is, mert a külföldi résztvevők más rendszerben dolgoznak. A feladatok ese-

tenként előző délután vagy az nap kerülnek meghatározásra, így a hideg élelem előző nap történő igénylése lehetetlen vagy csak nagyobb készletek összpontosításával valósulhat meg.

A gyakorlat helyszínein a rendelkezésre álló stationer konyhák, étkezdék, raktárak üzemeltek.

A kiemelt szintű étkezdében a reggeli ellátás először svédasztalos formában, majd felszolgálással volt biztosítva, amiből a meleg reggeli aránya 30 %-ban állt be, az ebédhez minden esetben kiegészítők voltak biztosítva (üdítő, gyümölcs, sütemény, jeges víz).

Az ellátás során kiemelt figyelmet fordítottunk a közegészségügyi-járványügyi és ételmszer higiéniai szabályok betartására, az ételminták elő-írászerű eltételére. Szolnokon és Kecskeméten a gyakorlaton résztvevő gyakorlók és gyakorlatvezetőség részére a munkahelyeken vagy azok közelében, valamint az étkezdében az ellátás rendszerébe illesztett automaták üzemeltek.

Újdörögd-Romváros ivóvízzel való ellátása vízszállító gépjárművel (ivóvízzel feltöltve) volt biztosítva.

Szentkirályszabadja repülőtéren 23-24-én 50 fő részére, Szolnokon 40 fő részére, Kecskeméten 30 fő részére 1-1,5 literes kiszerezésben NATO előírás alapján ásványvizet biztosítottak.

Ruházati ellátás:

A gyakorlaton az öltözet *az alábbiak szerint került szabályozásra:*

1.) *Végrehajtó állomány:* - MH Operatív Csoport, gyakorlat vezetőség, összekötő tisztek, VBK és a bemutató helyeken jelentő állomány a **87. M ejtőernyős öltözetet** viselte az Át/205. MN Öltözködési Szabályzat 31. átmeneti és nyári időszakra vonatkozó előírásaival.

2.) *Repülő hajózó állomány:*

Az állomány a **repülőhajózó hadi- (gyakorló-) öltözetet** viselte az Át/205. MN Öltözködési Szabályzata 29. átmeneti és nyári időszakra vonatkozó előírásaival.

3.) Repülőszerező állomány:

Az állomány a **repülőszerező hadi- (gyakorló-) öltözetet** viselte az Ált/205. MN Öltözködési Szabályzata 30. átmenti és nyári időszakra vonatkozó előírásaival.

4.) *Biztosító és kiszolgáló állomány:* a részükre **rendszeresített** nyári öltözetet viselte.

A gyakorlaton résztvevő külföldi állomány **mosatási igényeit** a Centrál Mosodák Rt. végezte. A folyamatosan üzemelő átvevőhelyek működési feltételeit Kecskeméten és Szolnokon a szálláshelyek biztosították.

A szolgáltatás elvégzésére az érintett katonai szervezetek külön kötöttek megállapodást a Centrál Mosodák Rt-vel.

A szolgáltatási helyszíneken az állomány részére olyan készletű **ágy-nemű, törölköző, stb. ruházati anyag** került felhalmozásra, amely lehetővé tette azok szükség szerinti cseréjét. Központi készletben került felhalmozásra az eső elleni védelemhez a szükséges létszámra a PVC esőgallér.

Egészségügyi biztosítás

A hazai állomány **járó és fekvőbeteg ellátása** a MH 7. Lérak.e. (Keszthely), az MH 121. Vezetésbirt.z. (Veszprém), a MH 89. Szolnok ve,szre.dd. (Szolnok), valamint az MH 59. SZ.D. hc.re.e. (Kecskemét) segélyhelyen került végrehajtásra.

A segélyhelyeken 24 órás orvosi és fogorvosi ügyelet került szervezésre napi 2-2 óra ambuláns rendelési idővel. Valamennyi helyszínen az eü. szolgálat részére angolul beszélő tolmács került kijelölésre.

A külföldi állomány fekvőbeteg ellátására a MH Központi Honvéddórház és az MH Kecskeméti Repülőkórház került kijelölésre, a szakorvosi járó beteg ellátásra a Kecskeméten települt állomány részére a MH Kecskeméti Repülőkórház készült fel.

A sürgősségi baleseti ellátásra a szolnoki, a tapolcai, a veszprémi városi kórház, valamint a Kecskeméti Repülőkórház - a területi elvek figyelembe vételével - került kijelölésre.

Újdörögdon és Szolnokon a VIP személyek sürgősségi ellátása és szállítása a MH KHK Budai részlegének sürgősségi mentő részlegével együttműködésben került megszervezésre.

Erő és eszközbiztosítás az egészségügyi ellátáshoz:

Újdörögd-Romvárosban:

A MH 7. lérak.e. biztosított 300 fős sorállományú katonát markírozáshoz, 10 fő sebesültvivő katonát a markírozott sérültek romok alá történő elhelyezéséhez, sebesültgyűjtő fészekbe szállításukhoz, valamint kutató-mentő helikopterekbe való berakásához.

A sérültek markírozását 2 fő orvos és 3 fő eü.tts. végezte. *A sérültek megoszlása:* Igen súlyos 4 fő 13 %, súlyos 20 fő 67 %, könnyű 6 fő 20 %. A MH 7. lérak.e. a Romvárosban 2 db eü. sátor, valamint eü. szakanyagok telepítésével egészségügyi pontot rendezett be és működtetett a repülések, eje. ugrások egészségügyi biztosítása érdekében, 1 db sebesültszállító gk. egyidejű biztosítása mellett.

Újdörögdi bázison:

A valós egészségügyi biztosítás érdekében a bázison lévő segélyhelyet a MH 121. vez.bizt.z. működtette. 1 fő fogorvos és 1 fő asszisztens MH 5. Csobánc sv.e. alakulatánál - Tapolcán - volt fogadóképes. Egyidejűleg a városi kórház előzetes szerződéskötés alapján háttérbiztosítást valósított meg.

Szenkirályszabadja:

A MH 87. Bakony hc.hel.e. egészségügyi szolgálata biztosította 2x30 fő sérült kutatómentő helikopterből, merevszárnyú szállító repülőgépre való átrakását és továbbszállítását. A sérültek fogadása, ÉEO segélynyújtásban való részesítése érdekében 1 db kötöző gépkocsit telepítettek.

Kecskemét:

Itt került végrehajtásra a Szentkirályszabadja repülőtérrel, Kecskemét repülőtérre szállított 10 fő sérült szállító gépekből történő kirakása és a MH Kecskeméti Repülőkórházba való beszállítása seb.száll.gk-val.

A valós ellátás keretében mintegy 100-150 fő külföldi résztvevő alapellátását - a kecskeméti alakulat eu. szolgálata stacioner segélyhelyén hajtott végre, a repülések egyidejű biztosítása mellett.

Szolnok:

Végrehajtották 07.23-24-én a Szolnok repülőtérre érkező 20 fő sérült repülőgépekből történő kirakását, a repülőtérre telepített MOBIL egységgel megerősített táborigazgatóság részlegbe szállítását a végleges ellátás érdekében. 07.26-án 8 főt markíroztak a helyszínen a bemutatóhoz, szállításukhoz 10 fő sebesültvivő katonát biztosítottak. A sérültek markírozását 2 fő eu.tts., 1 fő eu. katona, 1 fő seb.száll.gk. vezető segítségével végezte, 1 db seb.száll.gk. igénybevételével.

A gyakorlat ideje alatt fennakadás nélkül biztosították a valós repüléseket, a deszant és eje. ugrásokat.

A valós ellátást 3 fő orvos, 1 fő fogorvos, 1 fő eu.tts., 1 fő asszisztens, 2 fő eu. katona, 2 fő gk.vez. végezte.

A MOBIL szervezet alkalmazása a MH KRK főigazgatója által elszabott eu.biztosítási terv szerint került végrehajtásra.

Sürgősségi betegellátásra a Szolnoki Megyei Kórház, többnemzetiségű hajózási és egyéb külföldi állomány részére a Kecskeméti Repülő-kórház került kijelölésre. A gyakorlat folyamán a külföldiek vonatkozásában alapvetően általános ellátásra került sor viszonylag minimális mértékben. Néhány kiemelt ellátásra került sor, amely gyors és szakszerű volt (szlovén honv.min., NATO PECS.vez., cseh műszaki rlg.vez.). A tényleges esetek szakorvosi ellátását a repülő kórház személyzete magas szintű hozzáértéssel végezte.

Közlekedés biztosítás

Kecskemét és Szolnok repülőterekre érkező **légiszállító eszközök rakodásbiztosítási feladatait** a helyszínen lévő anyagmozgató gépekkel, valamint a MH Katonai Szállítási Főigazgatóság által biztosított egy-egy darab nagy teherbírású, hosszúvillás diesel rakodógéppel hajtották végre. Szentkirályszabadja repülőtérre érkező légiszállító eszközök ki-, illetve

berakását a feladat időtartamára bérelt hosszúvillás, nagyteherbírású diesel targoncával, valamint a helyszínen lévő rakodógépekkel végezték. (Mindhárom helyen C-130, AN-26, F-60.).

A gyakorlat fő helyszínein - Szolnokon és Kecskeméten - 1996. 07.15-28-ig terjedő időszakban a beérkező külföldi résztvevők eligazításának segítésére, a gyakorlat folyamán jelentkező váratlan eseményekkel kapcsolatos operatív intézkedések megtételére, a szállításokkal és anyagmozgatásokkal összefüggő feladatok koordinálására **diszpécser csoportot (SUPPORT CELL)** szerveztek és biztosítottak folyamatos (24 órás) diszpécser szolgálattal. A **valós logisztikai diszpécser csoport (továbbiakban VLDCSP)** személyi állományában (szervezetébe) szállító, ellátó, re.műszaki, hadtár szakemberek és tolmácsok voltak beosztva.

A diszpécser szolgálat fő feladatai voltak a teljesség (igénye nélkül):

- a gyakorlatra bejelentkező csoportok, személyek fogadása, a "Welcome Package" (Információs csomag) átadása, az elhelyezés intézése;

- az azonosító kártyák (belépési engedélyek) átadása;

- folyamatos kapcsolattartás a szállóhelyeken szervezett és működtetett ügyeleti, valamint a repülőeszközök kiszolgálásában résztvevő magyar szolgálatokkal (telefonon és rádiótelefonon);

- az előzetes igények szerint kijelölt és biztosított tárolóhelyek (raktár helyiségek) átadásának és visszavételének koordinálása;

- a repülőtereken belüli személyszállítás, a Kecskeméti Repülőkórház és a rep.tér közötti, valamint a szálláshely (kollégium) és a munkahely közötti személyszállítás rendjének figyelemmel kísérése, szervezése;

- a helyszíneken jelentkező azonnali szállítási feladatok operatív intézése, az ilyen jellegű igénybevételekre biztosított szállító eszközök mozgatása, a rendelkezésükre bocsátott szállító eszközök igénybevételének folyamatos követése és a megfelelő mennyiségű tartalék szállító eszköz állandó biztosítása;

- STK/LMI (PIC/VOB) csoportokkal folyamatos összeköttetés tartása;

- a gyakorlat helyszínein, illetve a közúti közlekedésben előforduló gépjármű közlekedéssel kapcsolatos mindennemű kérdés, probléma intézése ;

- a gyakorlaton résztvevő külföldi állomány részére érkező postai küldemények átvétele sürgős továbbítása a címzettekhez;

- a gyakorlaton résztvevő különböző szervezetektől a napi étkezési létszámok és étkezési igények összegyűjtése;

- az elhelyezéssel kapcsolatos biztosítási, hiba-elhárítási feladatok intézése (ehhez folyamatos kapcsolattartás a különböző karbantartó csoportokkal, az elhelyezési szolgálat kijelölt ügyeletesével).

A személyszállítási feladatok szervezettsége és a megfelelő operativitás biztosítása érdekében menetrend készült a gyakorlat helyszínein belüli, illetve a munkaidő befejezését követő időszakra (18.00-22.00-ig) a repülőtér és a városközpont között óránként járatszerűen közlekedő autóbuszok mozgására.

Szolnok és Kecskemét repülőtereken felmerült belső személy- és egyéb szállítási igények kielégítésére kijelölt szállítóeszközök, rakodógépek *mozgását a valós logisztikai diszpécsercsoport állományába tartozó szállítótiszt, illetve diszpécser* a szállításokra kidolgozott menetrend és a valós feladatok szerint felmerülő igények alapján tervezte és operatívén szervezte.

Az STK által tervezett személyszállítási feladatokat az MH Katonai Szállítási Főigazgatóság állományából helyszínen tartózkodó szállítótiszt irányításával, bérelt eszközök igénybevételével biztosították.

A kijelölt repülőterek szállító szolgálatfőnökei részletesen megtervezték a kijelölt parkolóhelyek figyelembe vételével felállítandó *ellenőrző-áteresztő pontok és forgalomszabályók felállítási* helyeit, azok működésének rendjét. Részletesen kidolgozásra került a szállítási feladatokra kijelölt eszközök gépjármű-vezető állományának elérhetőségi, illetve értesítési rendje, a velük való kapcsolattartás formái.

A gyakorlat időszakában a helyszíneken belüli (szálláshely és munkahely közötti, repülőtéren belüli) forgalomszabályozást minden eset-

ben az alkulatok saját erővel és eszközzel hajtották végre. A helyszínek közötti mozgások forgalomszabályozásához szükséges erőket és eszközöket a gyakorlatvezetőség, valamint az LMI és STK által meghatározott igények alapján az MH 40. Galga vez.bizt.e. biztosította.

Újdörögd bemutató helyen a zárási és belső forgalomszabályozási feladatokhoz, valamint a bázis és a "romváros" közötti útszakasz helyreállításához szükséges erőket és eszközöket egyeztetés alapján a MH 4. g.hdt. biztosította.

A gyakorlaton az alábbi légi úton történő szállítások, ki-, be- és átrakások valósultak meg:

1. sz. EK-ban:

2 db C-160 német és francia, 1 db AN-30 román, 1 db AN-26 cseh, 3 db C-130 USA, kanadai és belga, 1 db MI-17 cseh repülőszerkezet *az alábbi terhekkel:*

- 16 raklap vegyes anyag (alapvetően remü anyag),
- 1 db guruló konténer (NATO szabvány),
- 183 fő teljes felszereléssel.

2. sz. EK-ban:

6 db C-141 USA, 1 db C-212 spanyol, 2 db C-130 spanyol és belga, 1 db C-235 spanyol, 1 db F-27 holland, 1 db C-160 német, 1 db AN-26 lengyel repülőgép összességében *az alábbi terhekkel:*

- 33 db raklap vegyes anyag (70 % remü.anyag),
- 10 db guruló konténer (NATO szabvány),
- 2 tonna műszaki vegyes anyag,
- F-16 elfogókészlet,
- hír- és tűzoltó eszközkészletek,
- 81 fő teljes felszereléssel.

A fentiekén kívül az átrepülő, résztvevő helikopterek és szállító repülőgépek könnyű poggyászt és személyszállítást végeztek (mintegy 113 fő).

A gyakorlat során ezen szállítási feladatokat rugalmasan oldották meg. Az átrakásokhoz a hazai és a nemzetek által magukkal hozott eszközökből létrehozott csoportosítás a VLDCS-k irányításával a feladatát - igaz, hogy feszített munkatempóval - nagyon jól oldotta meg. Elsőként került kipróbálásra a GVH-103 görgős villahosszabbító vegyes tapasztalatokkal (hossza 2,5 m, teherbírás 7 t). Bevetését a repülőgép-rakodó nyílása és a NATO szabvány konténer kivétel indokolta.

Elhelyezési biztosítás

A légi erő gyakorlaton résztvevő személyi állomány teljes körű elhelyezési ellátása és az anyagi-technikai eszközök elhelyezési biztosítása a kijelölt ellátási körzetekben és szintereken elsősorban a meglévő katonai objektumok ingatlanállományában történt.

A.) A személyi állomány munkahelyi feltételeinek biztosítása

1. sz. ellátási körzet:

- a.) Többnemzetiségű Repülőparancsnokság elhelyezése;
- b.) Döntnöki állomány, a valós biztosítás, kutató-mentő szolgálat elhelyezése;
- c.) A gyakorlatvezetés eligazító, felkészítő helyiség biztosítása;
- d.) Repülőszemélyzetek felkészülésének munkahelyi biztosítása;
- e.) Merevszárnyú repülőgépek személyzetének munkahely biztosítása;
- f.) A helikopter és PC-6 repülőgép kiszolgáló személyzet munkahely biztosítás, filmelőhívó és értékelő;
- g.) Látogatók- és Megfigyelők Iroda személyi állományának munkahely biztosítása;

Külön épület került biztosításra a protokállis rendezvények lebonyolítására.

h.) A Sajtó- és Tájékoztató Központ személyi állományának munkahely biztosítása.

2. sz. ellátási körzet:

a.) A valós biztosítás, 24 órás szolgálat, a híradó- és informatikai csoport, a logisztikai csoport és a repülőgép kiszolgálók csoportjának elhelyezése;

b.) A repüléstervező csoport, a katonai információs csoport, valamint a repülőgépezetők felkészülési helyiségeinek biztosítása;

c.) A repülő mérnök-műszaki kiszolgáló állományának munka- és pihenőhelyeinek technikai épületben való biztosítása.

3.sz. ellátási körzet:

A MH 87. Bakony harci helikopter repülőezred Szentkirályszabadja repülőterén biztosította a tábori utántöltő kiszolgáló személyzetének iroda- és pihenőhelyeit.

4.sz. ellátási körzet:

Az Újdörögdön tevékenykedő végrehajtó és megfigyelőállomány részére a 4. sz. kiképzőközpont irodaépületében a szükséges munkahelyek biztosítottak voltak.

B.) Személyi állomány szálláshelyeinek biztosítása

1.) A gyakorlaton résztvevő külföldi és magyar személyi állomány szálláshelyei a Szolnoki Repülőtisztai Főiskola hallgatói elhelyezési körletekben és a Honvéd Szakközépiskola hálókörleteiben kerültek lebiztosításra.

A Honvéd Szakközépiskola kollégiumi épületében 250 fő, a gyakorlaton résztvevő magyar személyi állomány került elhelyezésre.

2.) A 2. ellátási körzetben a gyakorlaton résztvevő személyi állomány elhelyezésére a megkötött szerződés alapján az ÁFEOSZ Kereskedelmi, Közgazdasági Szakközépiskola kollégiuma állt rendelkezésre 40 db 2 ágyas szobával.

Ezen kívül főleg magyar személyi állomány részére a MH 59. Sz.D. hc.re.e. a nőtlen tiszti szállón, illetve az üresen álló lakásokban biztosított szálláshelyeket. Tartalékként a Tőserdei csapatpihenő rendelkezésre állt.

C.) A szociális és higiéniai feltételek biztosítása

A személyi állomány szociális igényeinek biztosítására alapvetően a kijelölt irodaépületek és elhelyezési körletépületek szociális blokkjai álltak rendelkezésre. A folyamatos ivóvíz és melegvíz ellátást a hőközpontokon és vízműveken keresztül többlet üzemeltetési működtetéssel ellátási körzetenként az ellátó alakulatok biztosították.

A szolnoki repülőtéren a rendezvények nagy létszámának szociális és higiénés feltételeinek biztosítása elsősorban bio WC-k telepítésével került megvalósításra, külső vállalkozók által történő üzemeltetéssel, külön szerződés alapján.

D.) Üzemeltetés és energiaellátás

A gyakorlat ideje alatt az elhelyezési biztosítást a gyakorlat állománytáblájában kijelölt elhelyezési szervezet irányította.

A gyakorlat idejére a közüzemi és energiaellátó rendszerek kapacitásának és teljesítményének növelése érdekében a szolgáltatókkal szerződéseket módosítottak. Az elhelyezési szolgálatok a felmerült többlet igényeket elkülönítetten kezelve tartották nyilván.

E.) Bútor- és berendezési anyag biztosítás

A gyakorlaton résztvevő külföldi állomány által megadott munkahelyi berendezési tervek alapján felmérésre került a meglévő bútor- és berendezési tárgyak mennyisége és minősége. A kiutaló határozatok alapján a berendezési anyagok helyszínre szállítását az érintett alakulatok biztosították.

A meglévő, de kisebb javítást igénylő bútorok javítását a szakszolgálatok saját hatáskörben és vállalati javíttatást figyelembe véve hajtották végre.

F.) A környezetvédelem biztosítása

A gyakorlat valamennyi színterén kiemelt hangsúllyal biztosították a környezetvédelmi előírások maradéktalan betartását. Ennek érdekében a szakszolgálatok a saját tevékenységi területükön felmérték azon tevékenységeket, technológiai folyamatokat, melyek mint szennyező források előfordulhatnak. Ennek alapján a gyakorlatot előkészítő és végrehajtó állomány megszervezte a környezet szennyezés megelőzését. Különös figyelem fordítódott a hadi és fegyverzettechnikai eszközök javítása, szervizelése, üzempróbája, üzem- és kenőanyaggal való feltöltés mozanataira, a szennyező anyagok földterületre, levegőbe való juttatásának megakadályozására. A szükséges felfogó, tároló eszközökről és veszélyes hulladék szelektív gyűjtéséről, tárolásáról, elhelyezéséről gondoskodtak. A szolnoki repülőtér füves, és a kényszerleszálló mezők területének terprendezését, fűnyírását, valamint szakszerű rágcsálómentesítését az elvárásoknak megfelelően hajtották végre.

IV.

Összegzett tapasztalatok

1.) A lefolytatott gyakorlat messzemenően bebizonyította a megfelelő és részletekre kiterjedő előkészítés szükségességét és fontosságát. A hazai légierő történetében első ízben került sor ilyen jellegű - soknemzetiségű, sok és különböző típusú, gyártmányú repülő eszköz alkalmazásra - feladat-végrehajtásra, illetve annak mindenoldalú biztosítására. Az előkészítés során - a legfelső szinten tisztázott és egyértelműsített kérdéskörökön belül - már érzékelhető volt a követelmények támasztása, az elvárások és teljesíthetőségi kielégítés közötti különbség.

Az egyes résztvevők közötti normatív lehetőségek közötti eltérések novellálására a hdt. ATF-ség, illetve az Ellátási Körzetek állománya igyekezett előre felkészülni. Mindez felvetheti a hazai normatívák NATO elvárásokhoz és ellátási alapkérdésekhez való közelítését (élelmezés, elhelyezés, gépkocsi használat stb.).

2.) Bebizonyosodott az a tény is, hogy a hazai légierő ATB szakállománya - a speciális biztosítási feladatokat kivéve - képes az elvárások szintjén, felkészültség és hozzáállás tekintetében a magasabb elvárásoknak is megfelelni, a szakértelmét kamatoztatni, természetesen a saját eszközeire vonatkozóan.

A kereszt kiszolgálásokban a közvetlen típusmegfelelősségű repülő mérnök-műszaki kiszolgálást kivéve úgy tűnik, a kompatibilitás elérhető közelségben lehet. A kiszolgálandó harci-technikai eszközök (repülő és földi) típus és szabványrendszerének, ezáltal fegyver és egyéb rendszereinek eltérősége, "*kiszolgálás igényessége*" erő-eszköz oldalról is különbözőséget mutat, itt csak közvetett integrálódás látszik követhetőnek. Az ATB általános ellátási hatáskörébe tartozóan a megvalósítás folyamán a zökkenőmentes végrehajtás volt a jellemző.

3.) A gyakorlat egyik - biztosítási területtől eleddig periférikusan kezelt területe - a pénzügyi tervezés és biztosítás, az eddigi gyakorlattól eltérően mélyrehatóbban és széleskörűbben került megvalósításra. E tekintetben a létrehozott vezető és végrehajtó szervezetek - a nem részletes előkészítés következtében - nem egészen az elvárások szintjén dolgoztak. Az elszámolások és okmányok feldolgozásánál elsősorban az üzemanyag szolgáltatással működtek jól és operatíván együtt. Bebizonyosodott az átgondolt, több szűrőn átvezetett teljes részletességű költségvetés szükségessége és a bonyolítás végrehajtás szintjére való jogkörleadása, valamint az illetékes vezetők részére a teljes körű ismeret biztosítása (az illetékes vezető tudta, hogy miben meddig mehet el) egy vállalkozói egyeztetés során, tisztában kell lennie a szabályozás adta lehetőségekkel. A támogatások biztosításánál a jövőben nem lehet a végrehajtót bizonytalanságban tartani, már jó előre, a megszervezés kezdetekor a feladatfinanszírozás elvének teljes körű alkalmazásával kell eljárni. Mindenképpen számolni kell a törvényi szabályozások betartásának és a végrehajtási tevékenységnek időigényességével. Ehhez természetesen a szükséges döntéseket a megfelelő szinteken egyrészt szükséges leosztani, másrészt időben meghozni és a végrehajtók tudomására hozni.

4.) A gyakorlaton az integrált egészségügyi szakállomány feladatát kimagaslóan látta el. A szakmai munkát tekintve a sérült ellátásban nemzetközi egyetértés volt. A kiürítés és átrakás folyamán a nemzetközi repülőerőkkel az együttműködés mintaszerű volt. A kutató-mentő részle-

gek a feladat-végrehajtás során jól hasznosították az elmúlt évben amerikai-magyar közös KM gyakorlat tapasztalatait.

5.) A gyakorlat megszervezésénél egy sor operatív bizottság került létrehozásra hazai viszonylatban, amelyek a saját területükön igyekeztek az elvárások szintjén dolgozni, azonban az információáramlás (egyrészt döntés hiány miatt, másrészt talán határozatlanság miatt is) és ezzel együtt a koordináció kisebb hatásokkal valósult meg, egy sor dologban "váltogatgyártáshoz" vezetett.

6.) A megszervezés és végrehajtás időszaka alatt tapasztaltak szükségessé teszik bizonyos szemléletbeli kérdéskörök átértékelését. Re. és lé. hadtest szinten gyakorlatilag a parancsnok, valamint csak az anyagi-technikai és repülő törzs vett részt néhány terület képviselőjével (hir-1, őrzés-véd-1, humán-1, pénzügy-1) bedolgozást is csak részterületileg kevés szervezet végzett (VV, szerv.kieg.). A hadműveleti törzs a munkában nem vett részt, így ezen törzskari munkálatokat is az AT törzs végezte, magasszintű "kompatibilis" hatékonysággal. A résztvevő csapatok vonatkozásában ezen kérdéskörök teljesen egyértelműek voltak.

7.) A gyakorlat tervezése során a NATO részéről - magyar gyakorlatól eltérően és a NATO tervezési rendjének megfelelően - kezdettől fogva elkülönítve, más-más személyek foglalkoztak a gyakorlat valós biztosítási feladataival, illetve a gyakorlat forgatókönyvébe betervezett feladatok logisztikai biztosításával.

A felhasználható pénzek valószínű adminisztrációs okok miatt többszöri sűrgetésre, hosszú átfutási idővel jelentek meg a gyakorlat helyszínein, így az idő rövidege miatt nagyon nehéz helyzetbe kerültek azok az ágazatok akiknek az előkészítés időszakában a tervezéssel párhuzamosan kellett a felkészítési feladatokat - polgári cégekkel történő javításokat és anyagbeszerzéseket - végrehajtani.

8.) A valós biztosítással megbízott ellátási körzetek, de elsősorban a centrális repülőterek (89. Szolnok ve.szre.dd., 59. Sz.D.hc.re.e.) állományából hiányzott a közlekedési szolgálatnál a szakember (loadmaster), aki a repülőtéren légi szállítási, ki és berakási, tranzitolási feladatait egyszemélyben vezeti. A tapasztalatok alapján vizsgálat tárgya lehet egy ilyen beosztás kísérletképpen történő rendszeresítése egy, véleményem szerint szállítórepülőket állomásoztató repülőtéren.

A gyakorlat teljes szakmai értékelése nem a jelen cikk feladata, mindazonáltal a részterületi feldolgozás mindenképpen szükségszerű. Annyi azonban mindenképpen megállapítható, hogy az ATB szakilletékeseinek feszített, lelkiismeretes, hozzáértő munkája nagymértékben hozzájárult a gyakorlat sikeres végrehajtásához, valamint a Magyar Honvédség ezen belül a légierő tevékenysége nemzetközi szintű elismerése emeléséhez.

Felhasznált irodalom

- 1.) *Szilágyi Krisztina*: Közép-európai alternatíva. Hadtudomány 1996/1.szám 23-26.
- 2.) Magyar Honvédség Parancsnokának 12/1996. sz. parancsa Budapest 1996.
- 3.) COOCH-96 gyakorlat anyagi-technikai biztosítása 2.re.lé.hdt. ATF intézkedése.
- 4.) A COOPERATIVE CHANCE-96 NATO/PfP légierő gyakorlat végrehajtási terve 2.re.lé.hdt. REF 1996.
- 5.) Felkészítési terv a COOCH-96 légierő gyakorlat valós ATB végrehajtására 2.re.lé.hdt. 1996.
- 6.) A gyakorlat induló adatai 1.2. tervezet 2.sz., MH Repülőfőnökség.
- 7.) Pénzügyi és költségvetési Memorandum Budapest 1996.
- 8.) MH REF 17/1996. sz. Szakintézkedése Budapest, 1996. május 06.
- 9.) Felkészítési terv 2.re.lé.hdt. 1996. Nyt.szám: 529/1996.

A MAGYAR HONVÉDSÉG MÉRŐESZKÖZ HITELESÍTŐ- KALIBRALÁLÓ RENDSZERÉNEK HELYZETE, KORSZERŰSÍTÉSÉNEK FELADATAI

Hajsrekker Sándorné¹

Bevezetés

A Magyar Honvédség 1996. évi Feladattervének értelmében az MH Mérésügyi Szolgálatfőnökség elvégezte a Magyar Honvédség mérőeszköz-hitelesítő és kalibráló rendszerének átfogó felülvizsgálatát.

A felülvizsgálat időszerűségét a jogszabályi környezet 1992-ben történt változása, a NATO-hoz való kapcsolódás igénye, valamint a MH átszervezése indokolta.

A vizsgálat célja volt:

- megállapítani, hogy a MH mérőeszköz-hitelesítő és kalibráló rendszere az utóbbi években végrehajtott korszerűsítés után mennyiben felel meg az új jogszabályi előírásoknak, illetve a NATO-tagállamok haderőiben elfogadott követelményeknek,

- megfogalmazni a rendszer továbbfejlesztésének feladatait.

A nemzetközi összehasonlítás alapját **a Brit Királyi Haderő szárazföldi haderőnemének mérőeszköz-kalibráló rendszer képezte**, tekintettel arra, hogy a magyar állami mérésügyi gyakorlat is a nemzetközileg széleskörűen elismert brit előírásokon alapul, továbbá Nagy-Britannia a kalibrálási tanúsítványok elfogadására más NATO-tagországokkal (USA, NSZK) kölcsönös szerződéssel rendelkezik. A brit szárazföldi haderő rendszere kellően reprezentálja a teljes Brit Királyi Haderő mérésügyi rendszerét, mivel a három haderőnemnél egymással analóg, egyeztetett rendszerek működnek. Tapasztalataink szerint a NATO Eu-

¹ Hajsrekker Sándorné mk. alezredes, MH ATFCS-ség Mérésügyi Szolgálatfőnökség, kiemelt mérésügyi főtiszt (szf.h.)

rópai Unióban hatályos direktívákra és a nemzeti jogszabályokra alapozzák. (Hasonló módon a MH mérésügyi tevékenységét szabályozó belső rendelkezések is az európai jogharmonizáció folyamatában kidolgozott és hatályba léptetett magyar mérésügyi jogszabályokon alapulnak.)

A felülvizsgálathoz a szolgálat felhasználta a **MH Parancsnoksága anyagnemfelelős szerveinek 1994. és 1995. évi REJET IV-1-20 mérésügyi helyzetjelentéseit, a katonai szervezeteknél végrehajtott mérésügyi ellenőrzések megállapításait, a 4. Gépesített Hadtestparancsnokság, a 2. Repülő és Légvédelmi Hadtestparancsnokság, valamint a Központi Rendeltetésű Szervezetek Parancsnoksága alárendeltjeitől a vizsgálat céljára 1996. márciusában bekért adatokat, a Brit Királyi Haderő szárazföldi haderőneménél 1995-ben lefolytatott mérésügyi konzultáció tapasztalatait, az angol katonai mérésügyi szabályzatokat, dokumentációit.**

A brit szárazföldi haderő mérőeszköz-kalibráló rendszerét *Gellér Bálint a Katonai Logisztika 1995. évi 4. számában* megjelent cikke ismerteti.

Jelen cikk a kutatás során feltárt ismereteket foglalja össze. Áttekintést ad a MH jelenlegi mérőeszköz-kalibráló rendszeréről és körvonalazza a MH rendszerének továbbfejlesztése, korszerűsítése érdekében szükségesnek ítélt feladatokat.

1.) A MH mérőeszközeinek időszakos ellenőrzésére vonatkozó előírások

1.1. A mérőeszköz hitelesítés-kalibrálás jogi előírásai

A MH mérőeszközeinek hitelesítését és kalibrálását általános érvényű jogszabályok, valamint a katonai szervezetekre kiterjedő hatályú belső rendelkezések alapján kell végezni.

A Magyar Köztársaságban a mérésügyi tevékenységet az **1991. évi XLV. törvény** és a végrehajtásról szóló **127 /1991. (X.9.) Korm.rendelet** szabályozza.

A törvény, illetve kormányrendelet előírja, hogy joghatással járó mérést a mérési feladat elvégzésére alkalmas hiteles mérőeszközzel vagy használati etalonnal ellenőrzött mérőeszközzel kell végezni.

A törvény értelmében a mérésügy országos hatáskörű, központi irányító, felügyeleti és ellenőrző szerve az **Országos Mérésügyi Hivatal (OMH)**.

A **22 /1992. (X.20.) rendelet** értelmében a MH-nél a mérésügyhöz kapcsolódó feladatok ellátásának központi irányító, felügyeleti és ellenőrző szerve a MH ATFCSF-ség.

A **295 /1992. (HK 24.) MH ATFCSF intézkedéssel** módosított **243 /1992. (HK 20.) MH ATFCSF intézkedés** előírja, hogy – a törvényben meghatározott méréseken kívül – a haditechnikai eszközök gyártása, üzemeltetése, technikai kiszolgálása és javítása során szükséges méréseket is meghatározott időszakonként ellenőrzött pontosságú és megbízhatóságú mérőeszközökkel kell végezni.

A mérőeszközök időszakos ellenőrzésének formái: a *hitelesítés*, a *hitelesítést helyettesítő minősítés* és a *kalibrálás*.

Hitelesítést az OMH és a mértékHITELESÍTŐ hivatalok, **hitelesítést helyettesítő minősítést** az OMH által feljogosított szervek, **kalibrálást** katonai mérésügyi szervek, polgári akkreditált kalibráló laboratóriumok, az OMH és a mértékHITELESÍTŐ hivatalok végezhetnek.

A honvédség mérőeszközei - rendeltetésük, alkalmazási területük és a velük szemben támasztott vizsgálati követelmények alapján - *az alábbi csoportokba tartoznak:*

- a.) kötelező hitesítésű mérőeszközök (a Korm.rendelet melléklete sorolja fel);
- b.) használati etalonok;
- c.) ellenőrző mérőeszközök: a honvédségnél a nem kötelező hitesítésű használati mérőeszközök pontosságának kalibrálására szolgáló, náluk pontosabb használati etalonnal rendszeresen kalibrált mérőeszközök;
- d.) használati mérőeszközök.

1.2. A mérőeszköz hitelesítés-kalibrálás műszaki előírásai

A mérőeszköz hitelesítés (hitelesítést helyettesítő minősítés) célja annak elbírálása, hogy a mérőeszköz megfelel-e a vele szemben támasztott mérésügyi előírásoknak. A kötelező hitelesítésű mérőeszközök hitelesítése a hitelesítési előírásban (hitelesítési engedélyben) meghatározott metrológiai vizsgálatból áll. A mérésügyi követelményeket, a hitelesítési eljárás rendjét az OMH hitelesítési előírásban határozza meg.

A használati etalonok hitelesítésekor ellenőrzik, hogy az etalon megfelel-e a metrológiai és a metrológiai szempontból fontos műszaki követelményeknek. Ezek a követelmények a hitelesítési eljárás, adott mérőeszköz típusra vonatkozó hitelesítési előírás (hitelesítési engedély), a gyári specifikációk, műszaki leírások, szabványok alapján készülnek.

A kalibrálás azon műveletek összessége, amelyeket előírt feltételek között elvégezve megállapítható az összefüggés egy mérőeszköz értékmutatása, illetve a mérték (hiteles anyagminta) által produkált érték és a mérendő mennyiség helyes értéke között.

A kalibrálási eljárások, technológiai utasítások szintén a mérőeszköz műszaki leírása, gyári specifikációja, különféle szabványok előírásai alapján készülnek.

A hitelesítést, hitelesítést helyettesítő minősítést, kalibrálást megfelelően mért, ellenőrzött környezeti (referencia) feltételek mellett kell végezni. A mérési eredményeket a mérési hibákat figyelembevevő, pontosan definiált mérési bizonytalansággal együtt kell megadni.

1.3. A mérőeszköz hitelesítés-kalibrálás minőségbiztosítási előírásai

A mérőeszköz hitelesítés-kalibrálás *szolgáltató tevékenység*. Ahhoz, hogy ez a szolgáltatás a megadott, szükséges követelményeket kielégítse, *minőségbiztosítási rendszert kell működtetni*, ami a *minőségtervezés*, *minőség szabályozás* és *minőség ellenőrzés* tevékenységeit foglalja magába. Ezen tevékenységek irányelveit nemzetközi, európai és ezek alapján készült magyar szabványok határozzák meg.

A minőségirányítási rendszer követelményeit az **ISO 9000**, illetve az **MSZ EN 29000** szabványsorozat, ezekre építve a vizsgáló és kalibráló

laboratóriumok felkészültségének általános követelményeit az **ISO/IEC Guide 25:1990** nemzetközi irányelvek alapján készült **MSZ 18935:1991** szabvány tartalmazza.

Ez utóbbi szabvány a vizsgáló és kalibráló laboratóriumok részére azokat a *követelményeket* fogalmazza meg, amelyek segítségével a laboratórium meghatározott vizsgálatok és kalibrálások elvégzésére fel tud készülni és segítséget nyújt minőségügy rendszerének kialakításában vagy továbbfejlesztésében. *Meghatározza* a minőségügyi rendszer felülvizsgálatának, átvizsgálásának módját, a laboratórium személyzetével, elhelyezésével, környezetével, berendezésével szemben támasztott követelményeket. *Megadja* a mérések visszavezetettségének, a kalibrálási és vizsgálati módszereknek, a kalibrálás és a vizsgálat tárgyának kezelése, nyilvántartása, dokumentálása előírásait.

1.4. Az akkreditált mérőeszköz-kalibráló laboratóriumok rendszere

Már az **1991. évi mérésügyi törvény** kimondta, hogy külső fél számára kalibrálást csak az OMH által feljogosított, akkreditált laboratóriumok végezhetnek.

Az **1995. évi XXIX. törvény** pedig - kiterjesztve ezt szélesebb körre - meghatározza a nemzeti akkreditálás rendszerét, a vizsgáló- és kalibráló laboratóriumok, tanúsító és ellenőrző szervezetek akkreditálásának feltételeit, az **MSZ EN 45000** sorozatú szabványok alapján. Az akkreditálás annak hivatalos elismerése, hogy valamely szervezet vagy intézmény felkészült bizonyos tevékenységek meghatározott feltételek szerinti végzésére.

Ez a törvény az európai és nemzetközi gyakorlatnak megfelelő akkreditálási rendszer kialakítását, a nemzetközi megállapodások megfeleltetésére vonatkozó cikkelyeinek végrehajtását segíti elő.

A **XXIX. törvény** értelmében a **Magyar Köztársaság** nemzeti akkreditáló szervezete a **Nemzeti Akkreditáló Testület (NAT)**, amely vizsgáló laboratóriumot, kalibráló laboratóriumot, terméktanúsító, minőségügyi rendszert tanúsító, személyzettanúsító és ellenőrző szervezetet akkreditálhat.

Európában mintegy **1500** (1995. júniusi adat), Magyarországon jelenleg **54** akkreditált kalibráló laboratórium - köztük a **HM Arzenál Rt.** szervezetében lévő **Központi Mérésügyi Laboratórium (KML)**, a **MH felsőszintű kalibráló laboratóriuma** és a **MH Központi Repülőgépjavító Üzem (MH KÖRŰ)** középszintű kalibráló laboratóriuma - működik.

A mérésügyi törvény értelmében 1992. óta a kalibráló laboratóriumok akkreditálását az **OMH** elnöki utasítás szerint működő **Mérésügyi Akkreditáló Bizottság (MAB)** végzi. Kezdetben a MAB elnöke és tagjai az OMH köztisztviselői voltak. A MAB érdekképviseleti és elvi irányító funkciójának bővítése céljából 1994-ben tagjai sorába választotta a MH képviselőjét, majd 1995-ben még két külső intézmény képviselőjét. A **NAT** megalakulásával a MAB, mint a testület szakmai akkreditáló bizottsága működik tovább. 1995. végétől az **Európai Laboratórium Akkreditálási Együttműködés (EAL)** társult tagjai sorába felvette az OMH-t. Ezzel az OMH számára hozzáférhetővé válnak az EAL dokumentumok, illetve rendszeres módon követhetővé válik fejlődésük, ami szükséges a többoldalú megállapodás aláírásához szükséges feltételek teljesítésében. A többoldalú megállapodás aláírói az EAL tagszervezetek által akkreditált laboratóriumokból származó bizonyítványokat kölcsönösen elfogadják.

A MAB kidolgozta a kalibráló laboratóriumok akkreditálásának folyamatát, követelményeit, dokumentáció rendszerét, melyeknek alapjául az előírt szabványokon kívül a **brit nemzeti mérésügyi akkreditálási rendszer**, a **NAMAS** szolgált.

Mind Európában, mind Magyarországon egyre több laboratórium, tanúsító szervezet ismeri fel az akkreditálás fontosságát és hasznosságát, készül fel és kéri akkreditálását szakterületén. A fejlődés, a NATO kompatibilitásra való törekvés szükségessé teszi, hogy a **MH kalibráló szervezetei is kielégítsék az ISO 9000, MSZ EN 29000 és MSZ EN 45000 sorozatú szabványok követelményeit** és így tagjai lehessenek az akkreditált laboratóriumok hálózatának.

1.5. Együttműködési megállapodás

A MH-ben, a mérőeszközök sajátos használati körülményei miatt, egy sor mérésügyi feladat *az általánostól eltérő formában* jelentkezik. A MH ATFCSF-ság és az OMH a mérésügyi törvény által meghatározott

feladataik maradéktalan végrehajtása, a MH sajátosságaiból adódó, a törvényben szabályozott kereteket meghaladó mérésügyi feladatok kölcsönösen egyeztetett megoldása érdekében - a HM és az OMH közötti 1985. évi megállapodást megújítva - 1993-ban együttműködési megállapodást kötött. A megállapodás jó alapot és kereteket szolgáltat a honvédségnél felmerülő - többek között a MH használati etalonjainak, ellenőrző mérőeszközeinek, szükség esetén használati mérőeszközeinek hitelesítésével, akkreditált kalibráló laboratóriumainak létrehozásával, működtetésével, felülvizsgálatával kapcsolatos - mérésügyi problémák megoldásához.

2.) A MH mérőeszköz hitelesítő-kalibráló rendszere

2.1. Az általános mérőeszközök időszakos ellenőrzésének rendje

2.1.1. Kalibrálás

Kalibrálást végző katonai mérésügyi szervek:

a.) *Alsósintű kalibráló szervek:* a dandár (ezred), hadosztály közvetlen alárendeltségében lévő javító szervek, a központi tároló-ellátó szervezetek állományában működő mérőeszköz-kalibráló alegységek, részlegek.

Feladatuk a saját szervezetüknél, illetve az utalt katonai szervezeteknél lévő kispontosságú, méréstechnikai szempontból egyszerű mérőeszközök saját erőikkel és eszközeikkel megoldható kalibrálásának végrehajtása.

Alsósintű kalibráló szervek jelenleg az alábbi katonai szervezeteknél működnek:

MH 64. Boconádi Szabó József log.e.

MH 63. Báthori I. jav.z.

MH 11. Duna lérak.dd.

Nem szervezetszerű kalibráló szerv működik az alábbi katonai szervezeteknél:

MH 7. lérak.e.

MH 14. Rába lérak.e.

MH 15. Kalocsa lérak.e.

MH Tápió FVTEK

MH PCGTEK

MH EATEK 1. HAJER

MH EATEK 2. HAJER

Ezek a laboratóriumok a saját, illetve a tárolt kis bonyolultságú általános mérőeszközök kalibrálását végzik. A kalibráló állomány állománytáblában nem szerepel, a kalibrálást szervezetszerű szakmai feladataik ellátása mellett végzik.

b.) *Középszintű kalibráló szervek:* a hadtestek közvetlen alárendeltségében lévő javító szervezetek, a központi javító szervek és a MH Szabolcs Fegyverzettechnikai Ellátó Központ (SZFVTEK) állományában működő mérőeszköz kalibráló alegységek.

Feladatuk a saját és az utalt katonai szervezeteknél lévő mérőeszközök saját erővel és eszközeikkel megoldható kalibrálása.

Középszintű kalibráló laboratórium működik a következő katonai szervezeteknél:

MH 47. Fejér javító z.

MH 1. jav. z.

MH SZFVTEK

MH KÖRÜ

c.) *Felsőszintű kalibráló szerv:* a HM Arzenál Elektromechanikai Rt. szervezetében működő Központi Mérésügyi Laboratórium (KML). Szerződés alapján végzi az alacsonyabb szinteken végre nem hajtható feladatokat.

A mérőeszközök kalibrálását a kalibráló szervek a mindenkor érvényes *utaltsági rend* szerint végzik. Azon mérőeszközök kalibrálását, melyeket felkészültség vagy kapacitáshiány miatt nem tudják elvégezni, felsőbb szinten kell végrehajtani. Amelyeket a felsőszintű laboratórium nem képes kalibrálni, polgári szervvel, esetleg külföldön kell kalibráltatni.

Az alsóbb szintű kalibráló szervek általános mérőeszközt csak a **MH mérésügyi szolgálatfőnök** külön engedélyével javíthatnak. Közép- és felsőszintű laboratóriumok, illetve a mellettük működő javító szervek végezhetnek mérőeszköz javítást. A javítást minden esetben kalibrálásnak kell követni.

2.1.2. Hitelesítés

A MH általános mérőeszközeinek hitelesítését az OMH és a területi mértékhitelítő hivatalok végzik.

A MH Arzenál Rt-nél működő KML, valamint a MH KÖRÜ nyomásmérők hitelesítését helyettesítő minősítésére felhatalmazást kapott az OMH-tól.

2.1.3. Az időszakos ellenőrzések igénylése

A mérőeszközök időszakos ellenőrzése érvényességi idejének folyamatos figyelemmel kíséréséért, nyilvántartásáért, az esedékessé, illetve szükségessé váló kalibrálási, hitelesítési igények időbeni elkészítéséért a mérőeszköz üzemeltető katonai szervezet **mérésügyi főtisztje, tisztje, megbízottja** felelős.

A **24/1992. (HK 2.) MH ATFCFSF** intézkedés (REJET IV-1-22 a) szabályozza az általános mérőeszköz kalibrálás (hitelesítés) igénylésének rendjét.

2.1.4. Az időszakos ellenőrzések végrehajtási rendje

Az általános mérőeszközökkel kapcsolatos tevékenységekről szóló **1/1994. (HK 8.) MH MSZF** intézkedés a mérőeszközök kalibrálásra, hitelesítésre történő be- és visszaszállításoknak, a mozgásbizonylatok elkészítésének, a kalibrálás, hitelesítés költségei kifizetésének módját sza-

bályozza. **Melléklete** tartalmazza az általános mérőeszközök időszakos ellenőrzésének gyakoriságát, alkalmazás, különböző idejű tárolás, illetve a garanciális idő alatt.

A kalibráló szervek szakállománya általános mérőeszköz kalibrálást (hitelesítést helyettesítő minősítést) csak e munkák elvégzésére jogosító **bizonyítvány** birtokában végezhet. A bizonyítvány az OMH mérésügyi tanfolyamának elvégzése után az OMH-nál letett eredményes vizsgával, a középszintű szervek szakállománya részére egyéni felkészülés és a KML-nél végrehajtott gyakorlati képzés után, az alsószintű szervek szakállománva részére a középszintű kalibráló szervnél történő gyakorlati és elméleti felkészülés után, a KML-nél letett eredményes vizsgával szerezhető meg.

A kalibrálást a mérőeszköz dokumentációja és a vonatkozó szabványok alapján készített mérési (technológiai) utasítások előírásainak megfelelően kell végrehajtani.

A MH fontosabb kötelező hitelesítésű mérőeszközeinek felsorolását és tájékoztató mennyiségeit anyagnemfelelősönkénti bontásban az *1.sz. melléklet szemlélteti.*

A nem kötelező hitelesítésű speciális mérőeszközök időszakos kalibrálásának rendjét az **anyagnemfelelős szervek vezetői** szabályozzák, meghatározva a kalibrálás végrehajtásának helyét, módját, gyakoriságát. Kalibrálásokat *utaltsági rend szerint* az általános mérőeszköz kalibráló szerveknél végeznek, amennyiben a kalibráló szerv erre felkészült. *A repülő-műszaki szolgálat* saját speciális mérőeszköz kalibráló szervekkel rendelkezik. *A vegyvédelmi technikai mérőeszközök* kalibrálása a MH vegyvédelmi technikai szolgálat javító-kiszolgáló szerveinek feladata, a szakági középszintű kalibráló laboratóriumot a **MH Vegyvédelmi Anyagellátó Központ (MH VAEK)** működteti. Zömében azonban az ágazatok a speciális mérőeszközök kalibrálását polgári szerveknél, a gyártóknál, szervizekben végeztetik.

3.) A hitelesítő-kalibráló rendszer működésének, az előírások érvényesülésének helyzete a MH-ben

3.1. Az irányítás és végrehajtás szervezeti feltételeinek helyzete

A mérésügyi tevékenység központi irányító, felügyeleti és ellenőrző szervének a MH hierarchiájában való elhelyezkedése megfelel egyrészt a ténylegesen jelentkező feladatoknak, másrészt mind a kelet-európai, mind a nyugat-európai haderők gyakorlatának (a különböző haderőkben a mérésügy központi felügyelete jellemzően *parancsnokhelyettes* vagy *vezérkari főnök helyettes* kezében van). A központi irányító felügyeleti és ellenőrző szervi hatáskörből eredő funkcionális feladatokat, továbbá az általános mérőeszközökkel kapcsolatos ágazati tevékenységet a **MH MSZF-ség végzi**, amelynek szervezete 1995. 04. 01. óta illeszkedik e feladatokhoz. A speciális mérőeszközökkel kapcsolatos ágazati feladatokért az **anyagnemfelelős szervek** felelősek. Kis létszámukból eredő szűk kapacitásaik miatt nem tudnak e területre megfelelő figyelmet fordítani, s az ágazati mérésügyi tevékenység a szakfeladatok mellett rendszerint háttérbe szorul ill. kampány jellegű.

A katonai szervezeteknél a mérésügyi jogszabályok és rendelkezések betartásáért - ugyanúgy, mint más haderőknél - a MH-ben is a *parancsnokok* felelősek. A mérésügyi feladatokat az *anyag-technikai főnök irányítja a mérésügyi főtiszten (tiszten, megbízotton)* keresztül. Tapasztalható azonban, hogy a MH katonai szervezeteinek jelentős hányadánál a parancsnoki állomány a mérésügyet még nem kezeli kellő súllyal, a mérésügyi jogszabályok, rendelkezések következetes betartása, ill. azok betartásának ellenőrzése sok helyen még nem vált szerves részévé a parancsnoki munkának.

Mérésügyi főtiszt (tiszt) a katonai szervezetek közül csak a hadtest, a hadosztály, a rádiótechnikai, valamint a légvédelmi rakéta dandár törzsében és néhány szervezetnél (lérak.e., ö.g.dd., jav.z.) van rendszeresítve. Felelősségük, hatáskörük mind az általános, mind a speciális mérőeszközökre kiterjed. Beosztásuk nincs összhangban feladataikkal. Tényleges feladataikhoz, hatáskörükhöz **mérésügyi szolgálatfőnöki** beosztás illeszkedne. Helyzetük rendezésre szorul, annál inkább, mert a legutóbbi átszervezés elszett döntései miatt egyéb szempontokból

(rendszeresített rendfokozat, a beosztás "M"-ben való rendszeresítése, stb.) is kaotikus állapot keletkezett.

A katonai szervezetek túlnyomó többségénél szervezetszerű mérésügyi beosztás nincs, a feladatokat megbízottak látják el. Az utóbbi években felerősödött fluktuáció miatt az általuk végzett tevékenység színvonala visszaesett.

A végrehajtó szerveket a mérőeszköz-kalibráló laboratóriumok képezik. Kapacitásuk nem elégíti ki a tényleges igényeket. További gondot jelent, hogy a legutóbbi átszervezések során a laboratóriumok állományaránya igen kedvezőtlenül változott. A korábbi hivatásosok ill. közalkalmazottak helyett több szervezetnél sorállomány került rendszeresítésre. A sorkatonai szolgálat időtartama a laboratóriumban megkövetelt speciális felkészültség és bizonyítvány megszerzéséhez és ezen felül érdemi munka végzéséhez nem elegendő, az állományarányok felülvizsgálatra szorulnak.

3.2. A mérésügyi jelentési, nyilvántartási rendszer számítástechnikai támogatásának helyzete

A hitelesítések, kalibrálások nyilvántartásához, az esedékes időszakos ellenőrzések igényléséhez, tervezéséhez, szervezéséhez a különböző katonai szervezetek mérésügyi főtisztjeinél, tisztjeinél, megbízottainál, a mérőeszköz kalibráló laboratóriumokban, a profilfelelős ellátó szervezeteknél **nagy mennyiségű adat** feldolgozására van szükség. *A manuális munka kiváltására egy egységes, számítástechnikai eszközökkel támogatott mérésügyi információs rendszer bevezetése vált szükségessé.* Ennek azonban anyagi-pénzügyi akadályai vannak. Csak a katonai szervezetek kis hányadánál biztosítható a mérésügyi nyilvántartáshoz számítástechnikai eszköz és nincs költségfedezet a hiányzó eszközök beszerzésére. Ahol a hardver kiépítés rendelkezésre áll, a programrendszer nagyban megkönnyíti a mérésügyi szakemberek munkáját.

Számítástechnikai támogatás kiépítése mellett, a rugalmasság növelése érdekében, szükségesnek mutatkozik a jelenlegi **centralizált** igénylési-visszaigazolási rendszert **decentralizált** rendszerrel felváltani úgy, hogy a közbenső szinteken kielégíthető igények közvetlenül kerüljenek visszaigazolásra, s csak a helyben nem kezelhető igények legyenek felterjesztve magasabb szintre. A decentralizálás előfeltétele, hogy meg-

felelő számítástechnikai háttér épüljön ki az előjáró törzsek mérésügyi főtisztjeinél vagy a végrehajtás szempontjából illetékes laboratóriumoknál.

3.3. A kötelező hitelesítések helyzete

A MH főbb kötelező hitelesítésű mérőeszközei, mint a felsorolásból kitűnik, zömmel **a speciális mérőeszközök között** fordulnak elő.

A törvény lehetőséget ad azoknak a kötelező hitelesítésű kategóriába tartozó mérőeszközöknek a **felmentésére** hitelesítési kötelezettség alól, amelyeket nem joghatással járó mérésre használnak.

A hitelesítéssel járó terhek csökkentése érdekében a MH ATFCSF-ség kezdeményezte az OMH-nál a *MH joghatással járó mérésekre nem alkalmazott* mérőeszközeinek hitelesítési kötelezettség alóli felmentését.

Hitelesítési kötelezettség alól *felmentést kapott a különböző haditechnikai eszközök készletében lévő 2,5 pontossági osztályú és pontosabb nyomásmérők mintegy 90-95 %-a*, az elhelyezési szolgálat hatáskörébe tartozó, melegvíz üzemű hőellátó rendszerekben, az ivóvízellátó rendszerekben az üzemi viszonyok ellenőrzésére és szabályozására használt nyomásmérők, valamint a használaton kívül helyezett fűtőolaj-tartályok.

A MH ATFCSF kezdeményezésére az OMH 1996. január 10-i határozatában **békeidőszakban felmentette hitelesítési kötelezettség alól** azokat a zárt készletű mérőeszközöket, amelyeknél a hiteles állapot az alkalmazásra előkészítés időszakában megteremthető. **A zárt készletekbe tartozó mérőeszközök hitelesítése** - a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 35. és 36. § -ában meghatározott magasabb harckészültségbe helyezés vagy annak ellenőrzése, ill. mozgósítás vagy mozgósítási gyakorlat elrendelésének időpontjáig - **elhalasztható**. Ugyanakkor "M"-re komoly feladatot jelent a szükséges újrahitelesítések végrehajtásának megszervezése. Az érintett mérőeszközök típusainak, mennyiségének és a hitelesítés végrehajthatóságának felmérése megkezdődött, a szükséges intézkedések előkészítése - a "Béta" feladathoz kapcsolódóan - folyamatban van.

A kötelező hitelesítésű mérőeszközök hitelesítését, illetve hitelesítést helyettesítő minősítését a **MH anyagnemfelelős szervei a saját szakterületükön kialakított rend szerint végeztetik**. Két szolgálati ág nál (*a vegyivédelmi technikai, valamint az üzemanyag szolgálat területén*) súlyos gondot jelent, hogy a hitelesítés feltételei nincsenek biztosítva. A többi anyagnemfelelős területén a hitelesítés ill. minősítés, ágazonként differenciált mértékű, **10-től 40%-ig terjedő elmaradásokkal**, rendszeresen végrehajtásra kerül. Az elmaradások a katonai szervezeteknél részben a költségvetési keretek alulbiztosítottságára, de gyakran a mérésügyi jogszabályok és rendelkezések hiányos ismeretére, a parancsnoki követelménytámasztás, az ellenőrzések hiányára vezethetők vissza.

A hitelesítést helyettesítő minősítések közül *honvédségi laboratóriumok végzik* - OMH feljogosítás alapján - a hitelesítési kötelezettség alól *fel nem mentett* nyomásmérők, valamint a gépjárművek környezetvédelmi vizsgálatára alkalmazott gázelemzők jelentős részének minősítését. Ez a megoldás hitelesítési díj megtakarítás mellett, harckészültségi szempontból is előnyös.

A vegyivédelmi műszerek hiteles állapotát a vegyivédelmi technikai szolgálat nem tudja biztosítani. A hitelesítés, konstrukciós okok miatt, az OMH-nál nem oldható meg, de ha az műszakilag megoldható is lenne, a hitelesítési díjakat a jelenlegi költségvetési keretek nem fedeznék. A hitelesítést helyettesítő minősítéseket korábban a MH VAEK végezte, azonban a minősítésre való feljogosítást anyagi feltételek mellett hosszabb ideig megújítani nem tudta. Bár jelenleg folyamatban van egyes szükséges mérőeszközök, etalonok beszerzése, a probléma végleges megoldását a jelenlegi vegyivédelmi műszerpark korszerű eszközökkel való kicserélése jelentheti.

Az üzemanyag-szolgálatnál a hitelesítések az 1995. évet megelőző időszakban huzamos időn át nem voltak megoldva. Előrelépést jelent, hogy 1995-től kezdve a laktanyai üzemanyagtöltő állomások átfolyásmérőinek hitelesítést helyettesítő minősítését polgári vállalatokkal rendszeresen elvégeztetik. 1996-ban kezdődött meg az üzemanyagtöltő állomásokhoz tartozó tartályok űrtartalmának hitelesítést helyettesítő minősítése. Folyamatban van a JET-A-1 repülőkerozin kiszolgáló rendszer hitelesíttetése, amely nem csak a mérésügyi, hanem a jövedéki törvény értelmében is kötelező. Továbbra sincs megoldva a MH-ben a nagy mennyiségben rendszeresített *üzemanyag-szállító tartálygépkocsik, után-*

futók, pótkocsik tartály űrtartalmának, valamint kimérő berendezéseinek hitelesítése. Az elmaradt hitelesítések csak több év alatt pótolhatók, mintegy félmillió Ft költséggel.

3.4. A kalibrálások helyzete

Béke időszakban – a hatályos kalibrálási periódusidő – normák szerint - a MH-ben évente átlagosan 8 400 db általános és 22 350 db speciális mérőeszköz alsó és középszintű kalibrálását kell elvégezni, melynek kapacitásigénye 92 150 munkaóra/év. (A felsőszintű kalibrálást hadrenden kívüli szervezetek végzik, zömében a HM Arzenál Rt.) A kalibrálások mellett további **6350 munkaóra/év** szükséges a javításhoz, beszállításhoz. Összességében alsó- és középszintű mérőeszköz kalibrálásra és javításra éves szinten mintegy **98 500 munkaóra** kapacitásigény jelentkezik.

A MH jelenlegi szervezetszerű mérőeszköz-kalibráló laboratóriumainak munkaóra kapacitása **44080 munkaóra/év**. Ebből eredően a szervezetszerű laboratóriumok a jelentkező alsó- és középszintű igényeket **45 %-ban** képesek kielégíteni.

A kapacitáshiány enyhítésére létrehozott nem szervezetszerű mérőeszköz-kalibráló laboratóriumok teljesítménye MH szinten kis hányadot képvisel (1995-ben a MH összes kalibrálási igényének mintegy **3-4 %-át** elégítette ki), de az adott katonai szervezeteknél óriási előnyt jelent, hogy az előre nem tervezhető kalibrálási igények is rövid átfutási idővel, helyben végrehajthatók. A haderő-átalakítás során a nem szervezetszerű laboratóriumok léte veszélybe került.

A MH kapacitásával le nem fedhető alsó- és középszintű kalibrálások egy részét térítés ellenében, külső laboratóriumok végzik. 1995-ben külső szerveknél ilyen kalibrálási-javítási feladatokat általános mérőeszközökön a mérésügyi szolgálat mintegy **25 millió Ft értékben** (ennek **65 %-át** HM részvénytársaságoknál, **35 %-át** polgári szerveknél), speciális mérőeszközökön az összes többi anyagnemfelelős szerv együttvéve mintegy **15 millió Ft értékben** végeztetett (mintegy fele-fele arányban HM részvénytársaságoknál és polgári szerveknél). További kalibrálások külső szervekhez való átirányítására nem volt költségkeret. A nemzetgazdasági bázisra történő átirányításnak technológiai akadályai is vannak, tekintettel arra, hogy a katonai mérőeszközök között rendkívül sok

olyan típus van, amelynek ellenőrzése speciális mérőpadokat, csatlakozókat, szerelvényeket, a törvényestől eltérő mértékegységben skálázott etalonokat, sajátos mérési eljárásokat, módszereket igényel, valamint egy sor mérőeszköz önállóan nem működtethető, mert haditechnikai berendezés szervesen beépített részét képezi.

A MH-nél és a külső laboratóriumokban végrehajtott kalibrálások együttesen azt biztosítják, hogy jelenleg összességében a MH kalibrálásra kötelezett mérőeszközeinek 65-70 %-a van előírászerű (működőképes, kalibrált) állapotban. Ágazatonként az átlaghoz képest nagy szórádás tapasztalható.

A kalibrálások végrehajtásának helyzete viszonylag legkedvezőbb az általános mérőeszközöknél, ahol a kalibrált eszközök aránya **80-85 %-os**. A szűkös költségvetési keretek miatt azonban a kalibrálatlan, sőt üzemképtelen mérőeszközök száma ezen a területen is évről-évre nő. A kalibrálások terv szerinti végrehajtását szállítási kapacitás hiány is akadályozza. A kalibrálások megszervezését nehezíti, hogy a jelenlegi igénylési és visszaigazolási rendszerben a haderő-átalakítás folyamatos szervezeti változásai, eszkozmogásai nehezen követhetők.

A speciális mérőeszközök kalibrálásában alapvető problémák a vegyvédelmi technikai, valamint a repülőműszaki szolgálatnál jelentkeznek.

A vegyvédelmi technikai szolgálatnál a javító-kiszolgáló szervezetek a jelenlegi csökkentett békelétszámmal nem tudják megoldani a hadi létszámra méretezett kalibrálásokat, javításokat. A probléma megoldása csak a szolgálat helyzetének komplex rendezésével lehetséges.

A repülőműszaki szolgálat a MIG-29 repülőgépek mérőeszközeinek kalibrálását kapacitáshiány miatt csak részlegesen képes elvégezni. A berendezések, ellenőrző komplexumok **30 %-át** kalibrálatlan állapotban kénytelenek használni, s ez a repülőgépfedélzeti műszerek által mért adatokban is bizonytalanságokat okozhat. A kapacitáshiány részbeni ellensúlyozására a *MH repülőműszaki szolgálatfőnök* a korábbi kalibrálási előírásokhoz képest engedményeket vezetett be. Ennek ellenére a rendszerben lévő régi repülőgép-típusokhoz tartozó mérőeszközök kalibrálásában is kb. **1/3-os** lemaradás keletkezett.

A többi szolgálati ágnál is nagy számban fordulnak elő bizonytalan állapotú bevizsgálatlan speciális mérőeszközök.

Háborús időszakban a meglévő gondokat súlyosbítja a csapatoknál a szükséges "M" kalibráló szervezetek hiánya. Ennek következtében a MH-ben nem elégíthető ki az a nyugati haderőknél következetesen alkalmazott előírás, hogy háborús sérülések helyreállításakor el kell végezni a haditechnikai eszközök sérült elemeihez tartozó tesztelő-, mérő-, ellenőrző berendezések újrakalibrálását is, enélkül az eszközök nem bocsáthatók ki javításból. (Legnagyobb számban beépített táblaműszerek kalibrálási igénye jelentkezik.) A MH "M"-ben rendelkezésre álló mérőeszköz-kalibráló kapacitása gyakorlatilag megegyezik a "béke" kapacitással, amely e feladatok végrehajtásához nem elegendő. Megoldást jelentene a dandárok javító alegységeihez "M"-re **néhány fős** alsószintű mérőeszköz-kalibráló **részlegek** rendszeresítése.

4.) Összesített megállapítások. Következtetések, javaslatok

4.1. A megállapítások összegzése

A honvédség mérőeszközeinek hitelesítési és kalibrálási (mérésügyi ellenőrzési) rendszere, néhány terület kivételével, kellően szabályozott.

A honvédség mérésügyi tevékenységét szabályozó rendelkezések összhangban vannak a Magyar Köztársaság új mérésügyi jogszabályaival, s megfelelnek az európai jogharmonizáció követelményeinek.

A mérésügyi jogszabályok és rendelkezések előírásainak maradéktalan érvényesülését elapvetően költségvetési előirányzat- és kalibrálási kapacitás hiányok gátolják. Nehezítik az előírások érvényesítését egyes területeken belső szervezeti és működési anomáliák, valamint több katonai szervezetnél még tapasztalható követelménytámasztási hiányosságok.

A MH és a NATO-tagállamok haderőinek mérőeszköz-kalibráló (hitelesítő) rendszerei között az eljárási harmonizáció feltételei adottak.

A mérőeszközök pontosságának és megbízhatóságának ellenőrzése hasonló rendben folyik, mint a NATO tagállamokban. A viszonyítási

alpnak tekintett brit szárazföldi rendszerrel összevetve megállapítható, hogy a kalibrálás (hitelesítés) irányelvei, általános követelményei, az ezzel kapcsolatos felelősségi körök, kategóriák, eljárásmodok, az irányító szervek és szervezetek struktúrái megközelítően azonosak. A kalibrálások (hitelesítések) tervezésének és szervezésének rendje, információs rendszere, a végrehajtó szervezetek struktúrája hasonló. A magyar mérésügyi hatóság (OMH) és az Európai Laboratórium Akkreditálási Együttműködés (EAL) tagszervezetei közötti többoldalú megállapodás aláírását követően a tanúsítások kölcsönös elfogadásának feltételei is - meghatározott területeken - várhatóan megvalósulnak.

A nyugati katonai rendszerek alapvetően az előírások kiterjedtebb és következetesebb alkalmazásában, a kalibráló szervezetek mélyebb lépésözésében és technikai színvonalban térnek el a MH rendszerétől.

A MH néhány mérőeszköz-kalibráló laboratóriuma, a magyar Mérésügyi Akkreditáló Bizottság tanúsítása szerint, már megfelel a brit nemzeti akkreditálási normákon alapuló hazai előírásoknak.

Nyugati gyártmányú haditechnikai eszközök rendszeresítése esetén azok tesztelő-, mérő- és ellenőrző eszközeinek kalibrálási feltételei béke időszakban a MH jelenlegi kalibrálási rendszerében, a laboratóriumok technikai korszerűsítése után, biztosíthatók.

A MH-ben a háborús kalibrálási lehetőségek elmaradnak a követelményektől, mert a csapattagozat legalsó szintjén nincsenek meg a feltételek a sérült, helyreállított haditechnika beépített mérőeszközein a javításból történő kiadás előtti pontossági ellenőrzések, beszabályozások közvetlen végrehajtására.

4.2. Következtetések, javaslatok

A MH mérőeszköz hitelesítő és kalibráló rendszere az utóbbi években végrehajtott módosítások során az európai jogharmonizáció és a NATO-kompatibilitás irányában változott. **A rendszer további működtetésének és korszerűsítésének irányai és feladatai a következőkben foglalhatók össze:**

a.) A MH-ben folyó mérésügyi tevékenység központi felügyeletét – más országok haderőihez hasonlóan – a jövőben is a MH parancsnok helyettesi (HVKF helyettesi) szinten célszerű tartani.

b.) A mérésügy központi felügyeletéből eredő funkcionális feladatok (beleértve a mérőeszköz hitelesítő-kalibráló rendszer irányításával, fenntartásával összefüggő feladatokat is) szervezetileg elválaszthatók a mérőeszközök anyagnemfelelősi feladatitól.

c.) A katonai mérőeszköz-kalibrálási feladatokat továbbra is *háromlépcsős rendszerben* szükséges ellátni (felső-, közép- és alsószintű mérésügyi laboratóriumokban).

d.) A felsőszintű katonai mérőeszköz-kalibráló laboratóriumot a jelenlegi gyakorlatnak megfelelően, hadrenden kívül (HM részvénytársaságnál) célszerű működtetni.

e.) A középszintű mérőeszköz-kalibrálás feladatait meg kell osztani katonai szervezetek, HM részvénytársaságok, valamint akkreditált polgári laboratóriumok között. A harcckészültségi és /vagy technológiai okokból ki nem helyezhető kalibrálások és javítások végrehajtása középszintű laboratóriumokat *hadrendi elemek részeként* a katonai szervezetek hierarchiájának jelenleginek megfelelő szintjein célszerű működtetni. Törekedni kell arra, hogy a középszintű kalibrálások zömét *hadrenden kívüli szervek* (alapvetően HM részvénytársaságok) végezzék. Ehhez azonban a jelenlegi költségvetési fedezet mintegy tízszeresére (évente néhány százmillió Ft-ra) van (lenne) szükség.

f.) Az alsószintű mérőeszköz-kalibrálás *nem választható el a haditechnikai eszközöktől*, ezért azt alapvetően a katonai szervezeteknél kell végrehajtani. A csapatoknál az alsószintű laboratóriumok körét békében kis mértékben, "M"-ben nagyobb mértékben bővíteni szükséges. "*Béke*" időszakban *1-2 fős kalibráló személyzetre* van szükség a jelenlegieken felül néhány további katonai szervezetenél, amelyek utaltsági rendszerben megoldják a "*béke*" kalibráló részleggel nem rendelkező katonai szervezetek alsószintű kalibrálási feladatait is. A sérült, helyreállított haditechnika beépített műszerei javítás utáni közvetlen kalibrálási lehetőségének megteremtésére a dandároknál, ezredeknél "*M*"-re *2-3 fős alsószintű kalibráló részleg* szükséges.

g.) A jelenleg rendszeresített alsó- és középszintű mérőeszköz-kalibráló szervezetekben az állománykategóriákat - létszám növelés nélkül - a tényleges feladatokhoz kell illeszteni.

h.) A hadtest, hadosztály, rádiótechnikai dandár, légvédelmi rakéta-dandár törzsekben - *a tényleges feladatokhoz illeszkedő jogkör és hatáskör megeremtmése érdekében - a mérésügyi főtiszti beosztást mérésügyi szolgálatfőnöki beosztásra* szükséges változtatni.

i.) A katonai szervezetek középszintű mérőeszköz-kalibráló laboratóriumainak az anyagi lehetőségek függvényében történő, fokozatos fejlesztésével el kell érni, hogy azok a várható (tervezett) NATO-csatlakozás időpontjára megfeleljenek a kalibráló laboratóriumok személyzetére, elhelyezésére, környezeti feltételre, berendezésére, a mérések visszavezethetőségére, a kalibrálási és vizsgálati módszerekre, dokumentálásra, nyilvántartásra, minőségbiztosításra vonatkozó, nemzetközileg elfogadott akkreditálási követelményeknek. Az alsószintű laboratóriumoknál e követelmények teljesítése nem szükséges.

j.) A katonai mérőeszköz-kalibráló laboratóriumok szakállományának képzését *továbbra is tanfolyami rendszerben* célszerű végezni, az OMH előadójának bevonásával. Perspektivikusan számításba jöhet *katonai tanintézet felkészítése és feljogosítása* a metrológiai tanfolyamok levezetésére és a munkavégzésre jogosító bizonyítvány kiadására.

k.) A hitelesítések területén fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy *a kötelező hitelesítésű, de joghatással járó mérésekre nem alkalmazott honvédségi mérőeszközök hitelesítési kötelezettség alól felmentésre, a fel nem menthető eszközök pedig a mérésügyi törvény előírásainak megfelelően maradéktalanul hitelesítésre kerüljenek.* A lehetőségek függvényében fokozatosan meg kell teremteni az ehhez szükséges költségvetési fedezetet.

l.) A "Béta" feladat befejezésére meghatározott hatáidőig MH szinten, *belső rendelkezésben le kell szabályozni* a Magyar Honvédség "MZ" készletű tároló- és mérőeszközeinek békeidőszaki kötelező hitelesítés alóli felmentéséről és minősített időszakban végrehajtandó újrहितeléséről szóló OMH határozatból fakadó feladatokat.

m.) A nyomásmérők, vegyivédelmi műszerek és a gépjármű gázelemzők honvédségi laboratóriumokban történő hitelesítést helyettesítő minősítése, harckészültségi és gazdasági szempontokból, továbbra is indokolt. *Előnyösnek látszik a honvédségi laboratóriumok minősítési jogköré-*

nek kiterjesztése további szolgálati ágak eszközeire is, ehhez a gazdaságosági és létszám khatások részletesebb elemzése szükséges.

n.) Fokozottabb követelménytámasztásra van szükség a mérésügyi jogszabályok és rendelkezések érvényesítésében. Kellő figyelmet kell fordítani a különböző szintű továbbképzéseken a mérésügyi előírások elsajátítására, illetve a parancsnoki és szakellenőrzések keretében a végrehajtás rendszeres ellenőrzésére.

o.) A mérőeszköz hitelesítések és kalibrálások jelenlegi centralizált, alapvetően manuális igénylési-visszaigazolási rendszerét decentralizált, számítástechnikai eszközökkel támogatott MH szintű információs rendszerrel kell felváltani. Ennek előfeltétele a szükséges számítástechnikai háttér kiépítése.

p.) További részletek feltárása és a teljes kompatibilitás megteremtése érdekében folytatni szükséges a NATO és tagországi katonai mérésügyi rendszereinek tanulmányozását, a mérőeszközök hitelesítésének és kalibrálásának elveire, módszereire vonatkozó információk gyűjtését és feldolgozását.

**A MH fontosabb kötelező hitelesítésű
mérőeszközei és mennyisége**

Az anyagnemfelelős szolgálat és a mérőeszköz megnevezése	Van összesen (db)
FEGYVERZETTECHNIKAI SZOLGÁLAT 2,5 pontossági osztályú és pontosabb nyomásmérők	2 000
PÁNCÉLOS-ÉS GÉPJÁRMŰTECHNIKAI SZOLGÁLAT Gépjárművek emissiójának mérésére szolgáló gázelemzők Gépjármű menetírók Üzemanyag-fogyasztásmérők	500 25 40
REPÜLŐMŰSZAKI SZOLGÁLAT Nyomásmérő ellenőrző berendezések	45
VEGYIVÉDELMI TECHNIKAI SZOLGÁLAT Sugárfizikai mérőeszközök 2,5 pontossági osztályú és pontosabb nyomásmérők	25 000 1 600
RUHÁZATI SZOLGÁLAT Anyagvizsgáló gépek	10
ÜZEMANYAG - SZOLGÁLAT Tartálykocsik 4 - 7 m ³ Tartálykocsik 12 - 24 m ³ Üzemanyag-szállító pótkocsik 3 - 5 m ³ Üzemanyag-szállító utánfutók Fekvő, hengeres tartályok 4 - 100 m ³ Álló, hengeres tartályok 200 - 1000m ³ 2,5 pontossági osztályú és pontosabb nyomásmérők Mobil átfolyásmérők Stacioner átfolyásmérők	1 500 75 350 500 2 500 60 2 000 4 000 600
ÉLELMEZÉSI SZOLGÁLAT Mérlegek, súlykészletek	2 700
EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLAT Vérnyomásmérők Dioptriámérők Patikai mérlegek és súlykészletek	10 500 30 300
ELHELYEZÉSI SZOLGÁLAT Fűtőolaj tároló tartályok Mérlegek, súlykészletek Nyomásmérők Víz mérők Fűtőolaj átfolyásmérők Gázfogyasztásmérők Hőfogyasztás-mérők Áram- és feszültség mérőváltók	80 50 400 250 40 50 5 120
MÉRÉSÜGYI SZOLGÁLAT Nyomásmérő ellenőrző berendezések, -etalonok, -kalibrátorok	200

1. számú melléklet

AZ ESZKÖZ – RENDSZER

Takács Károly¹

Ennek a cikknek, vagy reményeim szerint cikksorozatnak az a célja, hogy az ESZKÖZ analitikus forgó és befektetett eszközök nyilvántartási rendszere továbbiakban ESZKÖZ–rendszer alkalmazásba vételével kapcsolatos néhány fontos körülményre felhívjam a figyelmet.

Ebben a cikkben a csapatszintű analitikus nyilvántartási rendszer történetéről, az új rendszer jellemzéséről, bevezetésének szükségességéről, valamint adatkezelési megoldásáról kívánok beszélni. A továbbiakban tervezem ismertetni a rendszer hardver megoldásának részletezését a szolgálati ágak szempontjából, a rendszert alkalmazók feladatait, majd egy további részben az áttéréből adódó problémák megoldási lehetőségeit.

A cikkben használt fogalmak:

HTP RENDSZER – az 1991. évtől érvénybelévő számítógépes rendszer a készlet kategóriájú anyagok nyilvántartására.

ATB RENDSZER – az 1991. évtől érvénybelévő számítógépes rendszer a készlet kategóriájú anyagok nyilvántartására.

TE (TÁRGYI–ESZKÖZ–RENDSZER) – az 1991. évtől érvénybelévő számítógépes rendszer a tárgyi eszközök nyilvántartására.

ESZKÖZ – rendszer az 1997. január 1–én rendszerbeállított rendszer.

RÉGI RENDSZER– HTP., ATB., TE rendszer .

KONVERTÁLÁS – adatállományok átmentése az új rendszerbe.

ÚJ RENDSZER – ESZKÖZ – rendszer az 1997. január 1–én rendszerbeállított rendszer.

¹ Takács Károly alezredes, MH Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Igazgatóság, Rendszerszervezési és Programozási osztályvezető

Néhány mondat a csapatszintű analitikus nyilvántartási rendszer történetéről.

1979. Rendszerbe áll 50 csapatszámveteli szervezetnél PC-4000-es számítógépre szervezett első számítógépes rendszer. *A számítógépről néhány szó:* 64 Kbyte központi egység 800 Kbyte MOM disc, lyukszalagos adatbevitel floppy-discs mentés (170 Kbyte kapacitás). *Kiszolgált szolgálati ágak:* ruházat, élelmezés, üzemanyag, eü, közlekedés, elhelyezés.

1982. Sikertelen próbálkozás a VT-20 típusú számítógép alkalmazására. Teljesítményben valamivel nagyobb mint a PC-4000.

1985–86. IBM kompatibilis számítógépre átdolgozva a rendszer. Felhasználók köre kibővül az ún. hadtáp-rendszer szerint dolgozó szolgálati ágakkal, kiképzés, reva, kulturális-nevelőanyag.

A többi szolgálati ágak rendszerbeillesztését az akkor megalakuló FTRAK (Fegyverzettechnikai Rendszerszervezési és Adatfeldolgozó Központ) megkezdi. Ez lesz a későbbiekben az ún. ATB rendszer.

Az 1991. A új számviteli törvény szükségessé tette a rendszer átdolgozását, és új anyagkategória bevezetését is, **ÁLLÓ-ESZKÖZ** későbbiekben **TÁRGYI ESZKÖZ**.

Ekkor kialakul az **ESZKÖZ** rendszer megjelenéséig élő feldolgozási adatstruktúra úgymint HTP, ATB, TE.

Ezzel az új adatfeldolgozási rendszer bevezetésével egyidejűleg a csapatszámveteli szervezet a pénzügyi szolgálat szolgálati, és szakmai alárendeltségébe került.

1993. Megkezdődik az MH Pénzügyi Szolgálatfőnökségen és a PÜSZNYK-ban az **ESZKÖZ**-rendszer szervezése.

1995. Az **ESZKÖZ**-rendszer első verzióját csapatkísérletre kiadják.

A kidolgozott ESZKÖZ programrendszer, mint alrendszer jellemzői:

a./ A régi rendszer adatállományait átveszi az új rendszer;

- b./ A nyilvántartott eszközök nyilvántartott adatkörei bővültek;
- c./ A rendszer a számviteli törvényben előírtak figyelembevételével az eszközöket átlagolt beszerzési áron tartja nyilván;
- d./ Az eszközök azonosítására kötelez a HETK-en kívül, alkalmas szakági, és szállítói (ITJ) kód használatára is;
- e./ A kialakított kódszámrendszerek (később részletezve) biztosítják a nyilvántartott eszközök széleskörű csoportosítási, elszámolási lehetőségeit.
- (A kódszámrendszerek egyértelművé teszik a feldolgozást, központilag módosíthatóak);
- f./ A rendszer eszköz-mozgás bizonylatai a számviteli törvényben előírtaknak megfelelő, azaz csak olyan bizonylatok használhatók, amelyek tartalmazzák az eszközök árát;
- g./ A bizonylatok kezelési és áramlási rendje zárttá vált, megvalósításra került a gépi okmánynapló kezelés;
- h./ A rendszer által szolgáltatott adatok mind tartalmában, mind további felhasználhatóságát illetően lényegesen bővültek, a katonai szervezet különböző gazdálkodási szintek igényeit képes kielégíteni;
- i./ A rendszer a katonai szervezetek számítástechnikai lehetőségeit figyelembe véve rugalmasabbá, "testreszabhatóvá" vált, lehetővé teszi, hogy mind a szolgálatiág -vezetők, mind a raktárkezelők a rendszerbe kapcsolódhatóan számítógépen végezhetik munkájukat;
- j./ A rendszer dokumentáltsága lehetővé teszi a különböző feldolgozási feladatok egyszerű megtanulhatóságát;
- k./ A rendszer lehetőséget teremt a rendszerben tárolt adatbázis álmányok különálló használatára

Az ESZKÖZ rendszer bevezetésének szükségessége

1.) Az ún. régi rendszert (HTP, ATB. TE) csak hosszadalmas szervezési és programozási munkával lehetett volna alkalmassá tenni a megváltozott új számviteli követelményeknek (mérlegelt átlagár használata, számlaszámok gyakori változása, stb.) megfelelően.

2.) A régi rendszer bonyolult programkezelési megoldása.

3.) Ki kellett, hogy lépjen a rendszer a "*számviteli részleg feldolgozási koncepcióból*", a számítógépet a szakszolgálati ágak kezébe kellett adni.

4.) Korszerűsíteni kellett az adatszolgáltatási rendszert is, mely szerint lehetőséget kellett adni a különböző vezetési szint anyagi–technikai főnökeinek arra, hogy amennyiben rendelkeznek számítógéppel, akkor a rendszer által tárolt adatokat közvetlenül lekérdezhessék.

5.) A számítógépen eddig tárolt adatállományok körét bővíteni kellett.

6.) Átszervezésre került a kódszámrendszer, amelyet így viszonylag gyorsan meg lehet változtatni anélkül, hogy szükség lenne programmódosításra.

7.) A számviteli szervezetek állományának nagyarányú fluktuációja miatt meg kellett teremteni a rendszer könnyű tanulhatóságát.

8.) A fentivel összhangban ki kellett alakítani egy olyan többszintű HELP rendszert amely a rendszer bármelyik moduljában gyorsan elérhető és szinte hibamentessé teszi az adatbevitelt.

Az ESZKÖZ–RENDSZER számítástechnikai megoldása

Az ESZKÖZ-rendszer ún. menürendszerben dolgozik. Ennek az a lényege, hogy az egyes adatfeldolgozási (gazdálkodási) folyamatok munkahelyenként, beosztásonként, hozzáférési területenként szétoszthatók. Ennek megfelelően több munkahelyes rendszert figyelembe véve valamennyi a rendszert használó személy csak a részére engedélyezett – a rendszer-adminisztrátor által megadott jogok szerint – menürészekhez férhet hozzá. Ez nagylépték szerint azt jelenti, hogy figyelembe véve a rendszer folyamatait, **az alábbi munkaterületre osztható a rendszer, (egy változat szerint):**

– *számviteli modul,*

– okmánynaplózás,

– feldolgozási modul.

- *szakági modul,*
 - szakági utalványozás,
 - raktári utalványozás,
- *adatszolgáltatási (lekérdezési) modul,*
- *alapadattárak karbantartása,*
- *szerviz modul.*

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a rendszer nem képes egy monogépen vagy a számviteli csoportnál telepített hálózaton dolgozni, csak ekkor a rendszer elveszti modularitását, azaz egy felhasználó kezeli az összes folyamatot.

Valóságban ez a rendszer csak akkor működik a fentiek szerint, ha az egyes modulok szét vannak osztva a rendszert használók között.

Az ESZKÖZ–rendszer adatkezelési megoldása

(Eszközök azonosítása a rendszerben)

Az ESZKÖZ rendszer kidolgozásánál alapvető követelményként vetjük figyelembe a 254/1992. (HK 22.) MH ATFCSF intézkedést, amely meghatározza azt, hogy az MH gazdálkodási körébe vont eszközök és anyagok egységes azonosítására a "*HONVÉDSÉGI EGYSÉGES TERMÉKKÓD*"-ot (HETK) kell alkalmazni.

Központilag kialakított HETK-et kell biztosítani a központi ellátású (biztosítású), a normák karbantartásához szükséges, az anyagnemfelelős szolgálati ágak információrendszerében szereplő, jelentésköteles eszközökre és anyagokra. Ezen eszközökre és anyagokra vonatkozóan a kódokat az anyagnemfelelős szolgálati ágak határozzák meg.

A katonai szervezetek által beszerzett és az előző bekezdés körébe nem tartozó eszközökre és anyagokra saját hatáskörbe kell a HETK-et biztosítani.

Ezt az egységesítést biztosítja –az eddig alkalmazott rendszerektől eltérően–az ESZKÖZ rendszer is. Így valósítható meg az eszközök azonos besorolása, egységes értékelése.

Ennek megfelelően a rendszerben egy HETK–hez csak egy anyag-nemfelelős tartozhat!!!!

Ez azt jelenti, hogy a rendszer által kezelt készlet állományban is –függetlenül a gazdasági eseményt elrendel szolgálati ágtól– annak az anyagnemfelelősnek a kódja szerepel amely az eszköztörzsben a HETK–hez van rendelve. *A rendszer által biztosított készlet és leltár listák is ennek megfelelően készülnek.* Nem szerepelnek azok az eszközök és anyagok a szolgálati ágra készített mennyiségi és leltár listákon, amelyek nem az adott szolgálati ág anyagnemfelelősi körébe tartoznak (annak ellenére hogy ő vásárolta).Az analitikus és szintetikus nyilvántartás közötti kapcsolat is ennek megfelelően valósul meg.

Ez a működési elv lényegesen eltér az eddig alkalmazott nyilvántartó programok működésétől, mivel ott nem volt lehetőség az egységes törzsállomány használatára. A módszer biztosítja a számviteli alapelvek maradéktalan betartását is.

A rendszerben az eszközök és anyagok azonosítására további két lehetőséget biztosítottunk. **Az egyik** a szakági kód, **a másik** az ITJ(másodlagos kód).A rendszer az utalványok kezelését szakági kód használatával is lehetővé teszi.

Az egységes törzs alkalmazása biztosítja az ellátó központok és a katonai szervezetek közötti azonos törzs kialakítását, karbantartását magneses adathordozón történő adatállományok cseréjét. Így megteremthető a szakági szakmai információrendszer(igénylési, jelentési)alapja.

A nyilvántartási ár a rendszerben

Az ESZKÖZ rendszer kidolgozásánál figyelembe vettük az eddig alkalmazott KÉSZLETNYILVÁNTARTÓ programrendszer egyik hátrányát, az elszámolóáras nyilvántartást. **Állandó problémaként jelentkezett az elszámoló árak karbantartottsága,** aminek következtében nem valósulhatott meg az a jogszabályban meghatározott követelmény, hogy a készleteket a mérlegben tényleges beszerzési áron kell kimutatni. Ezért

választottuk az átlagolt beszerzési árat az analitikus nyilvántartás vezetéséhez. Ez azt jelenti, hogy minden beszerzés következtében újra kiszámítjuk **az átlagolt beszerzési árat** (az utolsó beszerzés utáni készlet értékének és mennyiségének hányadosa) és a felhasználások értékét ennek alapján állapítjuk meg. *Ez a módszer vonatkozik a térítés nélküli átvételekre is.*

A rendszer elvárja, hogy az ellátó központok (katonai szervezetek) térítés nélküli átadások esetében is kötelesek a mozgásbizonylaton a saját nyilvántartásuk szerinti árat szerepeltetni. Ugyanezt kell betartani a szállítólevelekkel kapcsolatban is a szervezeteknek a szállítókkal kapcsolatban. **A számviteli törvény szerint a bizonylaton az árnak szerepelnie kell!**

A nyilvántartási ár változás a felsőszintű gazdálkodó szervezetektől megköveteli a gazdálkodási rendszerük ez irányú felülvizsgálatát és a szükséges módosítások végrehajtását. A változtatást a rendszer bevezetésével egyidőben kell életbe léptetni. Ez nagyon fontos feltétele a rendszer bevezetésének. Ezzel egyidőben meg kell határozni, hogy a jövőben az elszámolóárat milyen esetekben kell használni.

A régi rendszerről az új rendszerre történő áttérés időpontjában a régi rendszerben meglévő elszámoló ár konvertálásra kerül az ESZKÖZ rendszer törzsébe. A rendszer ezeket az árakat a nyilvántartás vezetéséhez nem használja.

Az eszköztörzs felépítése

Az új rendszer induló eszköztörzs állománya a jelenleg működő nyilvántartó rendszerek adatállományainak felhasználásával, annak **konvertálása útján** keletkezik. A konvertáló program szűri ki azokat a HETK-eket amelyek több szolgálati ágánál is előfordulnak. Ezek hibalistára kerülnek. Amíg az ismétlődések javítva nincsenek a konvertálást nem lehet folytatni. **Javasoljuk, hogy a katonai szervezet anyagi-technikai főnöke döntsön az anyagnemfelelősök kérdésében.**

Lényeges változás van a kisértékű tárgyi eszközök nyilvántartásával kapcsolatban is. Az érvényben lévő jogszabály szerint minden tárgyi eszköz (ideértve a kisértékű tárgyi eszközöket is) egyedileg a beszerzési áron kell nyilvántartani. Ennek a követelménynek ez ideig nem tudunk meg-

felelni. A **konvertáló program** az új kisértékű tárgyi eszközöket az ESZ-KÖZ rendszerbe a program által generált egyedi azonosítókkal viszi át, melynek további mozgatása amíg új csak egyedileg történhet. A használt kisértékű tárgyi eszközök egyedi azonosító szerinti nyilvántartásáról az **anyagnemfelelős szolgálatiág-főnök dönthet.**

A rendszer által használt eszköztörzs állomány **a következő adatokat tartalmazza:**

- HETK *
- eszközcsoporth kód *
- anyagnemfelelős kód *
- anyagcsoporth kód *
- mértékegység *
- ITJ kód ***
- megnevezés *
- minimum készlet ***
- maximum készlet ***
- elszámoló ár *
- átlagolt beszerzési ár *
- részletező nyilvántartás *
- nyilvántartás típusa *
- beszerzés típusa ***
- új mennyiség *
- használt mennyiség *
- csereköteles kód ***
- szakági kód *
- utolsó kiadás dátuma **

*A *-gal jelöltek adatok a konvertálás során keletkeznek.*

*A **-gal jelölt adatot az aktualizálás során a rendszer tölti fel.*

*A ***-gal jelölt adatokat az anyagnem felelős szolgálati ágaknak kell meghatározni.*

Egyéb törzsállományok az analitikus nyilvántartáshoz a rendszerben

Az ESZKÖZ rendszer által használt egyéb törzsállományok *egyrészt* a régi rendszerek adatállományainak konvertálásával kerülnek létrehozásra, *másrészt* központilag kerülnek biztosításra, *harmadrészt* helyileg kell kialakítani.

Kötelező érvényű kódszámok:

(1) ESZKÖZCSOPORT KÓD

Az eszközcsoporthoz tartozó kódok az immateriális javak és tárgyi eszközök, valamint a készletek csoportosítását végzi az érvényes MH Számlarend-jének megfelelő bontásban. Az eszközcsoporthoz tartozó kódok alapján valósul meg az analitika kapcsolata a főkönyvvel.

(2) ANYAGCSOPORT KÓD

Anyag jellégét meghatározó általános jelzőszám, a szolgálati ágak igényei szerint kerül kialakításra. Lehetőséget biztosít egy eszközcsoporthoz tartozó további csoportosításra.

(3) CÍM KÓD

A katonai szervezetek alaprendeltetésének megfelelő besorolását jelenti. Értékét az érvényes MH Számlarend határozza meg.

(4) EGYSÉG KÓD : az egység pénzügyi azonosítója.

(5) ANYAGNEMFELELŐS KÓD

A kód a szolgálati ágak azonosítója, amely biztosítja a rendszerben nyilvántartott eszközök anyagnemfelelősönkénti csoportosítását. Értékét az érvényes MH Számlarend határozza meg.

(6) ANYAGKÓD SZÁM (HETK).

Az anyag Honvédségi Egységes Termék Kód száma.

(7) KÉSZLETCSOPORT KÓD

A készletcsoport kódok biztosítják az eszközök különféle rendelkezése szerinti bontását (béke és M, új és használt), tárgyi eszközöknél elkülöníti a beruházásként nyilvántartott és aktivált eszközöket. Lehetőséget biztosít az aktivált tárgyi eszközöknél és használt készleteknél a szakmai szempontok szerinti további csoportosításra.

(8) MOZGÁSNEM KÓD

A gazdasági események jelölését, egységes kezelését biztosítja az eszközökre és készletekre vonatkozóan az analitikus nyilvántartás és elszámolás végrehajtása során.

(9) Az **ESZKÖZ** törzsben az eszköz **milyenségére utaló kódok a következők:**

RÉSZLETEZŐ NYILVÁNTARTÁS KÓD: A kód a különféle eszközök nyilvántartásának lehetséges fajtáit tartalmazza. Egy eszközhöz csak egy részletező nyilvántartás kód tartozhat.

NYILVÁNTARTÁS TÍPUSA KÓD: A kód a készletek nyilvántartásának mélységére utal. Ez azt jelenti, hogy a készleteket raktárból történő kiadás után továbbra is nyilván kell e tartani vagy sem. Az immateriális javak az ingatlanok és a tárgyi eszközök értéke mindig tovább nyilvántartásra kötelezett.

CSEREKÖTELES JELZŐ KÓD: Az eszközre vonatkozóan jelzi, hogy elhasználódása esetén, csak abban az esetben kerül más eszköz biztosításra az ellátó központ vagy raktár részéről, ha az eredeti eszköz leadásra kerül.

BESZERZÉS TÍPUSA KÓD: Az eszköz beszerzésére, biztosítására utaló kód.

(10) A szolgálati ágak egyedi jelleg adatfeldolgozási feladatainak kódszámait a feladat végrehajtására kiadott **ADATFELDOLGOZÁSI UTASÍTÁSOK** leírásai tartalmazzák.

Egységenként kialakítandó kódszámok:

1.) TÁROLOHELY KÓD

A kód ötjegyű és a katonai szervezet alakítja ki. Megkötés, hogy a folyószámla könyvvel és az S-90 programrendszerben használt partner állományban is ugyanezen kódokat kell alkalmazni, ennek biztosítása érdekében csak egy állomány kerül kialakításra, mely tartalmazza a raktár kódokat, az alegység kódokat, személyi kódokat, a szállító – vevő kódokat, ellátó–központok kódjait, egyéb katonai szervezet kódokat is.

2.) TÁROLOHELY TÍPUSA KÓD

A tárolóhely típus kód jelzi, hogy a tárlóhely milyen csoportba tartozik.

3.) FELADAT

Az immateriális javak tárgyi eszköz és készletek mozgásának feladathoz kötését biztosítja. Feladata a gazdasági események előre meghatározott szempontok szerinti csoportosítása, megfigyelése. (A "0001–0100" kód tartomány központilag meghatározott feladatokra zárolt.)

A bizonylatáramlás rendje a rendszerben

Az eszközök számviteli nyilvántartásának pontossága, naprakészsége az alábbi bizonylatkezelési és bizonylatáramlási rend betartása mellett biztosítható:

Minden külső bizonylatot (számla, szállítólevél), amely a katonai szervezethez érkezett a pénzügyi és számviteli szervezetnek kell okmány–naplózni az ESZKÖZ rendszerrel. A nyilvántartásba vett bizonylatot a pénzügyi és számviteli szervezet kézbesítő könyv alapján adja át a beszerzést végrehajtó szolgálati ág részére. A szolgálati ág az okmánynaplózott számla, szállítólevél alapján kitölti az "ESZKÖZUTALVÁNY" bizonylatot, záradékolja a számlát és átadja kézbesítő könyv alapján a pénzügyi és számviteli szervezet számára(a külső bizonylatokról "ESZKÖZ UTALVÁNY" készülhet az okmánynaplózással egyidőben a pénzügyi és számviteli szervezetnél is).

A munkaidő után vagy ünnepnap érkezett bizonylatokat munkaidő kezdetén okmánynaplózás céljából el kell juttatni a pénzügyi és számviteli szervezethez.

A több példányban érkezett bizonylatokat összefűzve egy okmányként kell kezelni, elkülönített feldolgozásokat róluk végezni nem lehet, mert a szintetikus és analitikus nyilvántartások egyezősége nem lesz biztosított.

A pénzügyi és számviteli szervezet a visszakapott bizonylatok (adattállomány) alaki tartalmi ellenőrzése után végrehajtja az adatok feldolgozását a bizonylatok irattározását.

A rendszer mozgásbizonylata

A gazdasági események okmányolására *jelenleg eltérő típusú bizonylatok* vannak használatban. Ezek a bizonylatok nem elégítik ki a számviteli törvény által előírt követelményeket, nehezítik a bizonylatot kiállító szolgálati ágak munkáját, mivel kitöltésük során alkalmazkodni kell a működő rendszerek feldolgozási kötöttségéhez. A rendszer bármilyen mozgásbizonylatot tud kezelni.

A szolgálati ágak által kötelezően kitöltendő és hitelesítendő bizonylat minden olyan gazdasági eseményről, amely az eszközök állományának változását érinti, valamint alkalmazható az eszközök belső átcsoportosítására is.

Az utalványozásnál eleget tettünk annak a jogos szakági igénynek, hogy szakági azonosító használatával is lehessen utalványt készíteni. Ebben az esetben viszont a tudatos eltérést rögzíteni kell, valamint a rendszernek tudomására kell hozni, hogy melyik azonosító szerint ellenőrizzen.

A rendszer egy bizonylatszámossal ellátott utalványon **99 tételt** tud kezelni. A mozgásbizonylatok sorszámozását abban az esetben ha számítógéppel készítik a rendszer végzi.

Az utalványról az adatokat a pénzügyi és számviteli szervezet az utalvány "*rögzít folyamat*" programjával viszi fel az utalvány állományba. A szolgálai ágak által számítógéppel végzett utalványok készítése esetén az

"ESZKÖZ UTALVÁNY"-nyal egyenértékű mozgás állomány hozható létre. Nagy segítséget jelent a számítógéppel történő utalvány készítésénél, hogy a rendszer figyeli az aktuális készletet és a bizonylatokon lekötött mennyiségeket. Az utalványok továbbítása, feldolgozása a rendszer által biztosított, ezzel is csökkentve a manuális munkát, valamint a tévedés lehetőségét. Az előállított gépi utalványok a feldolgozás színhelyére –pénzügyi és számviteli szervezet– továbbíthatók nyomtatott és hitelesített forma mellett flopin, TAF vonalon, illetve hálózaton keresztül.

9.1.) *Az utalványok aktualizálása a rendszerben*

Az utalványállományban lévő feldolgozható bizonylatok átvezetése a készletállományon szolgálati ágtól függetlenül történik. Ez azt jelenti, hogy a régi rendszerektől eltérően az aktualizálás nem szolgálati ágaként és feldolgozási feladatonként kerül végrehajtásra. A feldolgozás eredményéről készített VÁLTOZÁS LISTA a negatív tételek kivételével az összes bizonylat adatait tartalmazza. A lista készíthető okmánynaplós szám vagy anyagnemfelelős növekvő sorrendben.

A feldolgozott utalványok **egy bizonylat és napló** állományba kerülnek. A két adatállomány és az **éves zárás** tartalmazza a szolgálati ágak forgalmi adatait.

(10.) **A rendszer által szolgáltatott táblázatok**

Az ESZKÖZ-rendszer kidolgozásánál alapvető követelményként alkalmaztuk azt, hogy a rendszerben tárolt adatokról a listák összeállítása szöveg állományba történjen. Ez az állomány megnézhető képernyőn, nyomtatható és lemezre menthető. Alkalmazásával a felhasználókon múlik, hogy milyen mértékben csökken a papíralapon szolgáltatott információk köre. A szövegállomány szövegszerkesztővel az eljárók által meghatározott formába szerkeszthetők és így jelentésekhez felhasználhatók. Természetesen ehhez szükség van arra, hogy a szolgálati és szakmai eljárók ismerjék a rendszer által biztosított lehetőségeket. A rendszer csak az analitikus nyilvántartás aktualizálásánál fordít kiemelt figyelmet arra, hogy a feldolgozás tényét bizonyító VÁLTOZÁS LISTA nyomtatása mindenképpen megtörténjen. E nélkül további aktualizálásokat végrehajtani nem lehet. A többi lista a felhasználók igénye szerint készíthető.

A részletes ismertetést a szakutasítás tartalmazza.

(11.) A régi és az új rendszer kapcsolata

Az új rendszer induló eszköztörzs állománya a jelenleg működő nyilvántartó rendszerek adatállományainak felhasználásával, annak konvertálása útján keletkezik.

A konvertáló program szűri ki azokat a HETK-eket amelyek több szolgálatigánál is előfordulnak. Ezek hibalistára kerülnek. Amíg az ismétlődések javítva nincsenek a konvertálást nem lehet folytatni. Javasoljuk, hogy a katonai szervezet anyagi–technikai főnöke döntsön az anyag-nem felelősök kérdésében.

A konvertálási folyamat részletes leírását az 1996. áprilisában kiadott "*FELHASZNÁLÓI LEÍRÁS A KONVERTÁLÓ PROGRAMHOZ*" c. kiadvány tartalmazza. Valamennyi pénzügyi–számviteli szervezetnél rendelkezésre áll.

A régi és új rendszer között adatkapcsolat csak egyirányú, azaz a régi rendszer adataival tölti fel az új rendszert.

BIZTONSÁGTECHNIKA

MIÉRT HALT MEG A GÉPKOCSIVEZETŐ? (Egy baleset anatómiája)

Regényi Eörs¹

1996. december 11-én balesetben meghalt egy 19 éves honvéd, Sz.L. gépkocsivezető. Édesapja is lakatos, ő is e szakmát *"tanulta ki"*. A katona szerette a szakmáját, szívesen foglalkozott vele és szívesen javított autót. Lelkiismeretes szakmunkás, kötelességtudó katona volt. A honvédségnél ZIL 131-es gépkocsivezető lett. Kiképezték, a munkavédelmi oktatásokon részt vett, ezt aláírásával igazolta.

A baleset napján a műhely előtti térbetoneon a **ZIL 131-es bal első kerékfék szétszerelését** végezte öntevékenyen, szorgalmasan, de szabálytalanul. Nem *"ékelte ki"* a gépkocsi kerekeit, nem *"húzta be"* a kéziféket, és nem hagyta (tette) kapcsolt helyzetbe a sebességváltót. A hidraulikus emelőt a bal első rugólapköteg kengyele alá tette, így is emelte meg és szerelte le a kereket, a fékdobot és a fékpofákat. A szokásos biztonságos *"aláépítéshez"* új kisméretű téglákat használt, *nem az e célra rendszeresített és biztonságos vasbakot használta.*

Amikor a szereléssel végzett és az emelőt leengedte, (ki akarta venni) akkor történt a baj. A gépkocsi amely a téglá *"bakon"* állt hátrafelé megindult, az emelő kibillent, a gépkocsi bal első része mintegy 30 cm-t lebillent. **Az elővigyázatlan honvéd az emelő kezelését guggolva végezte, feje a laprugó köteg első végénél levő, azt az alvázhoz kapcsoló rugóbak alá került, a lezuhanó gépkocsi a koponyáját, és guggoló testhelyzet miatt a mellkasát is széttroncsolta.**

Bár az elsősegélynyújtás gyors és szakszerű volt, az életmentéshez kevésnek bizonyult.

1 Regényi Eörs mk. alezredes, MHBTH ellenőrzési osztályvezető

A felelősséget lezárhatnánk: a baleset oka a szakszerűtlen munkavégzés, a kellő óvatosság hiánya.

Ez a válasz csak a környezet megnyugtatóására, a munkatársak meentegetésére elegendő.

A baleset nem következett volna be:

- Ha Sz. L. honvéd jobban ismeri az alkalmazott technológiai biztonságtechnikai rendszabályait és a rendelkezésre álló eszközöket (vasbak).

- Ha a munkát akarva-akaratlan szemlélő egykorú vagy idősebb katonák (honvédek, tiszthelyettesek) felléptek volna a messziről látható hibák-hiányosságok ellen (az ék hiánya, a téglával történő alátámasztás, vasbak hiánya).

E sorok írója "*könnyű*" helyzetben van. A lakatos-szerelő szakmát 40 éve általános és középiskolás korában egy öreg mester műhelyében tanulta. Ott elképzelhetetlen lett volna ez a történet. Az idősebb és fiatalabb munkások egyaránt vigyáztak egymásra. A szakmai tudásnak fontos része volt a biztonságos, balesetmentes munkához tartozó tudás. Erre a tudásra mint a szakmai tudás részére talán büszkék is voltak és talán féltették is egymást.

E baleset vizsgálatakor a "*miért nem alkalmas a téglá aláépítése?*" helyszínen feltett kérdésre nem egy könnyen és nem mindenkitől, **de megkaptuk a választ:** túl rideg, törik, morzsolódik. Támasztóbakot, de legalább biztonságosabb anyagot, fát (deszka pallódarabokat, ...) kellett volna alkalmazni. Hogy "*miért nem avatkozott közbe senki?*" kérdésre nem volt válasz.

Mit tehetünk az ilyen balesetek megismétlődése ellen?

Az általános munkavédelmi oktatáson túl, egy veszélyes technológia alkalmazásakor, ezt megelőzően oktatni kell a betartandó rendszabályokat, biztosítani kell a szükséges és a balesetmentes tevékenységet biztosító (védő) eszközöket, és ellenőrizni kell, hogy ezen rendszabályokat betartják, az eszközöket szakszerűen alkalmazzák.

Ehhez persze elengedhetetlen a *munkavédelmi oktatások színvonalának emelése* a katonai képzés minden szintjén (alapkiképzés, szakki-képzés, tiszthelyettes képzés, tisztképzés, védelmi egyetem, stb.).

Nem nézheti tétlenül és nem fordíthatja el a fejét egyetlen katona sem (rendfokozattól, beosztástól függetlenül) ha valaki szakszerűtlenül, szabálytalanul saját vagy más életét vagy egészségét veszélyezteti.

Mind a szabályzat, mind az emberiség, mind a humanizmus kötelez.

A parancsnokok, munkahelyi vezetők kötelessége a "*beosztottak*" egészségét nem veszélyeztető balesetmentes tevékenység feltételeinek biztosítása, a biztonsági rendszabályok oktatása, betartásának ellenőrzése, ezen feltételek hiányában a *tevékenység letiltása*.

Sz. L. honvéd balesete is elkerülhető lett volna. A tragédia megdöbbenést (és remélhetően akikben kellett, büntudatot) ébresztett a környezetben és a katonai szervezet állományában.

A halálesettel kapcsolatban a katonai szervezet parancsnoksága mindent megtett, hogy a hozzátartozók fájdalmát enyhítse és anyagi kiadásait csökkentse, de Sz. L. honvéd "**Honvédelmi kötelezettséggel összefüggő**" balesetben meghalt.

Nem kellett volna.

HADTÖRTÉNET

A TÉRKÉPÉSZETI INTÉZET FÖLDRAJZI (ORSZÁGLEÍRÓ) OSZTÁLYÁNAK MŰKÖDÉSE

Suba János¹

Az ellátószolgálatok történetében fontos helyet foglal el a törzsek és csapatok térképekkel való ellátása, mint a térképészeti biztosítás egyik része, hiszen a hadszíntérismeret - a katonaföldrajz alkalmazott tudományának - művelése elképzelhetetlen a jó és pontos térkép nélkül. Ez azonban megköveteli a térképek állandó helyesbítését és a földrajzi környezet változó adatainak nyilvántartását. Ez utóbbi feladatot az I. Világháború előtt a vezérkarok országgleirő irodái végezték. Az önállóvá vált ország M.Kir. Honvédségénél a Térképészeti Intézet keretében "művelték" a hadszíntérismeret "leírását" párhuzamban a térképek helyesbítésével, hiszen a térképhelyesbítés során jóval több adatot gyűjtöttek be, mint amennyit a térképen ábrázolni tudtak.

A szerző

I. Az osztály szervezése

A Monarchia felbomlásával az osztrák-magyar vezérkar országgleirő irodája - amely sok évtizedes tervszerű munkával dolgozta fel a vezérkar által kijelölt hadszíntér területét katonaföldrajzi vonatkozásban - megszűnt.²

1 Dr. Suba János őrnagy, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Térképtárának főlevéltárosa

2 Erről bővebben: Suba János: A Császári és Királyi Hadügyminisztérium Országgleirő Irodájának működése az első világháború előtt. Hadtörténelmi Közlemények 1995.3.szám.

A megszűnt szervezet intézethez került a német nyelvű anyagai nem ölelték fel a mai Magyarország területét, ami érthető, hiszen a leírásokban - mint a monarchia "*legbelsőbb*" hadszíntér számba nem igen jöhető szakasza - kevésbé szerepelt. Az erdélyi rész volt - elavult módon - feldolgozva. Új formában csak az Északkeleti-Kárpátok (hegyvidéki) tája jelent meg a katonaföldrajzi leírásokban és azok mellékleteiben.

Magyarország új területének katonapolitikai és katonaföldrajzi helyzete a régiéhez képest gyökeresen megváltozott.³ Így az új viszonyok okozta nagy eltolódások miatt a régi anyag alig volt felhasználható.

1920. október 15-én a magyar királyi honvéd vezérkarfőnöke "*Ideiglenes utasítás a földrajzi iroda számára*" című rendelkezése alapján indult meg az **osztály** szervezése.

II. Az osztály feladata

Feladatkörét a volt monarchia vezérkarának országleíró irodájához azonosan jelölték meg. Az osztályt mint központi szervet a **Térképészeti Intézet** keretében alakították meg. Elhelyezésül a Gróf Szapáry laktanya B. épületének II. emeletén egy szobát utaltak ki. Tényleges működését 1922. márc. 1-vel mint "*Országleíró osztály*" (Olo.) kezdte meg. Vezetője *Kurtz Sándor vezérkari ezredes* volt, hozzá osztották be *Somogyi Endre vezérkari századost*.

Az Országleíró Osztálynak a következő segédleteket kellett a követelményeknek megfelelően megszerkeszteni:

- 1.) Folyamleíró segédlet.
- 2.) Útleíró segédlet.
- 3.) Vasúti segédlet.
- 4.) Repülő segédlet.

3 Az ország új katonaföldrajzi helyzetének értékelésére lásd: Horváth Attila-Suba János: A trianoni békeszerződés hatása a magyar haderő fejlődésére és az ország katonaföldrajzi, közlekedési helyzetére. *Katonai Logisztika* 1995. 4. szám.

- 5.) Távíró és távbeszélő segédlet.
- 6.) Külföldi erődítmények.
- 7.) Hadtáp segédlet.
- 8.) Nemzetiségi térkép.

Ehhez alapul szolgáltak:

- a.) A topográfiai térképek (topográfiai újfelmérés, helyszíni helyesbítés, térképek részbeni (szobai) helyesbítése;
- b.) A vezérkari tisztek és-
- c.) A topográfiai osztályvezetők országleíró szemrevételezése és adatgyűjtése;
- d.) A központi katonai és polgári hatóságok és szervek és-
- e.) A közigazgatási szervek adatszolgáltatása;
- f.) A bel- és külföldi szakirodalom és térképek.

Az utasítás külön kiemelte, hogy *a segédleteket*: a megbízhatóság, az egyszerűség és a kis terjedelem jellemezze.

A leírandó területeket következőképpen határolták el és osztották be:

Magyarország területén kívül: a Morva völgyig bezárólag a régi Károly Lajos vasútvonal (Wien(Bécs)-Mhr.Ostrau (Oderberg, Ostrava)-Krakó-Lemberg(Lvov) mentén -, a Dnyeszter felső folyása, - Prut, - a Duna, - a Száva, - a Mura középfolyása, - a déli vasút (Trieszt - Laibach(Ljubljana) - Marburg(Maribor) - Graz - Wien) osztrák fővonala (Marburg - Graz) Bécsig.

A történelmi Magyarország területén kívül fekvő területek csak akkor kerülhettek feldolgozásra, ha a "*Nagy Magyarország*" **területének leírása már befejeződött:**

1.) *Az északi rész déli határa:* Dévény - a Duna folyása Budapestig - Budapest - Debrecen - Máramarossziget vonala.

2.) *A keleti rész:* A fenti vonaltól délre és a Tiszától keletre.

3.) *A déli rész:* Az 1. és a 2. alatti vonaltól délre és nyugatra.

Az adatok gyűjtése és feldolgozása főleg vezérkari tisztek által történt. A vezérkari tiszteket májustól-novemberig terjedő időszakokban turnusonként - maximum három hetes időtartamra - vezényelték. A téli időszak alatt az osztály munkatársai *a következő szervekkel, intézményekkel, amelyekre az adatgyűjtés stb. szempontjából szükség volt együttműködtek (tárgyalások, konferenciák stb.):*

a.) *Honvédelmi Minisztérium és a vezérkar osztályai:*

VI. (Vezérkar) - 1. (elvi és hadműveleti)

2. (hírszerzés és kémelhárítás)

3. (elvi anyagi)

5. (kiképzés)

7.ö. (híradás)

7.k. (közlekedés és felvonulás)

b.) *Kereskedelmi Minisztérium:*

- légiforgalmi osztály

- útépitési osztály

- hajózási osztály

- államvasutak igazgatóság

- posta és távírda igazgatóság

c.) *Földművelési Minisztérium:*

- vízrajzi osztály

- mezőgazdasági statisztikai VII.1. osztály

- erdészeti osztály 1/a.

- d.) Határmegállapító Központ 1927-ig.
- e.) Állami Felmérési Hivatal (kataszteri felmérés, belvíz lecsapolás)
- f.) Földtani Intézet
- g.) Ármentesítő társulatok
- h.) Néprajzi múzeum
- i.) Állami Statisztikai Hivatal
- j.) Folyamórség
- k.) Állami autóüzem

Az osztálynak a legfontosabb feladata a **katonaföldrajzi leíráshoz és feldolgozáshoz szükséges földrajzi adatok rendszeres gyűjtésének megindítása volt**. Az erre vonatkozó utasításokat és tervezeteket *Somogyi Endre vezérkari százados* dolgozta ki. A munka 1922. májusában indult meg a szakirodalom felkutatásával és rendezésével, anyaggyűjtéssel és szemrevételezésekkel.

Az utasításban kiadott követelmények - a minden részletre kiterjedő feldolgozás - *megaladta az országleíró iroda teljesítőképességét*. Ezért arra az elhatározásra jutottak, hogy a hadvezetés számára csak a tényleg fontos adatokat dolgozzák fel. A szükséges részletek feldolgozása mellett könnyen áttekinthető és érthető munkát adjanak ki. **Ezeket a kritériumokat a hadműveleti térkép és e térkép mellékletei valósították meg:**

1.) *A hadműveleti térkép*: amely a hadvezetőség követelményeit összefoglalóan tartalmazza olyan részletességgel - amelyek még feltűnethetők anélkül -, hogy a térkép áttekinthetősége csorbát ne szenvedjen. Az osztály az 1:200 000 méretarányt vette alapul, mint a monarchia örökségét, mert előállítását a meglévő készletek alapján a legkönnyebben és legolcsóbban tudták megoldani, valamint a tudományos életben is ezt a méretarányt használták.

2.) *A hadműveleti térkép mellékletei*: amelyekbe a térképen fel nem tűnethető adatok kerültek be. Miután ezek az adatok nagy tömegüknél fogva a térképen legendszerűen (jelmagyarázatban) nem voltak kifejezhetők, ezért könnyen kezelhető füzetekben foglalták össze és a hadműveleti térképek egységcsomagjaihoz mellékeltek.

III. Az osztály munkássága

A meginduló alapvető munkák azonban **nagy nehézségekbe ütköztek**: a beosztott munkaerők létszámbeli elégtelenségén túl a munkák előrehaladását hátráltatta *a személyzet ismételt és gyors kicserélődése*: csapat-szolgálatra való beosztás, áthelyezések, elvezénylések. 1922-ben Kurtz Sándor ezredest, Kruttschnitt (Medvey) Aurél vezérkari alezredes váltotta fel, de őt is ismételten elvezényelték. Somogyi Endre századost 1922. őszén áthelyezték az osztály kötelékéből. Helyére Farkas Ferenc vezérkari százados került. Az adatgyűjtési munkák feldolgozása a létszám szaporítását tették szükségessé.

Az adatgyűjtési munkákat - a költségvetési viszonyok és a rendelkezésre bocsátott munkaerők számához képest évente változó mértékben - 1929-ig folytatták megszakítás nélkül. 1922-ben 17 tiszt, 1923-ban 14 tiszt, 1924-ben 6 tiszt, 1925-ben 12 tiszt, 1926-ban 15 tiszt, 1927-ben 16 tiszt, 1928-ban 17 tiszt, 1929-ben 7 tiszt szemrevételezte Magyarország területét katonai vonatkozásban.

Az osztály munkatársai 1923. december 12-ig elkészítették az ország északi területének feldolgozását. Ezután tértek rá a déli és délnyugati területek földrajzi anyagának gyűjtésére és szükségszerű feldolgozására, amelyet 1927. december 12-ig végeztek el.

1924-ben a Honvédelmi minisztérium I. osztálya által betervezett - műszaki tisztek által történő - folyam-szemrevételezés pénzügyi okok miatt elmaradt.

Az országleíró osztály 1924-ben kidolgozta mindhárom terület "*katonai méltatásához*" szükséges "*Katonaföldrajzi áttekintő térképet*", 1:600 000 méretarányban, amelynek kiadására 1925-ben került sor.

Ugyancsak 1925-ben készült el - már az "*északi résznél*" tervbe vett - az 1:750 000 méretarányú talajtérkép, mert ennek kidolgozásához szükséges adatokat az Állami Földtani Intézet csak 1924 végén tudta az osztály rendelkezésére átadni.

Emellett az osztály elkészítette a hadiakadémia részére rendelt földrajzi segédlet 1:900 000 méretarányú térképvázatát.

1926-ban *Kruttschnitt (Medvey) Aurél ezredes*, az eddigi osztályvezető átvette a térképészeti intézet parancsnokságát és helyébe *Dobos László vezérkari százados* került. 1936-ban *Czékus György őrnagy*, 1939-ben *Tolnay Dezső ezredes*, 1942-ben *Cech Vilmos vezérkari ezredes* vette át az osztály irányítását.

Közben az osztály létszáma állandósult: 2-3 vezérkari tiszttel, 2-3 topográfiai kiképzésben részesült csapattiszttel, ugyanannyi tisztviselő mint térképrajzoló és egy gépiró. A külső munkák elvégzésére 10-20 vezérkari tiszttel.

1927 és 1930 között a "keleti rész" került feldolgozásra.

Az ország anyagi helyzete és a létszámviszonyok ezután nem tették lehetővé az anyaggyűjtési munkálatok nagyobb mérvű folytatását, ez is a mindjobban megnyírbált költségvetésre vezethető vissza. *Ezért az osztály csaknem tíz évig szüneteltette a rendszeres adatgyűjtést. Elsősorban az eddig feldolgozott területek kiegészítésén, hiányainak pótlásán és az adatainak megújításán dolgoztak.*

1936-ban kapott vezérkari irányelv szerint, **az országleíró munkálatok sorrendje a következő volt:**

- 1.) "Déli hadszíntér" ("D") Jugoszlávia ("J")
- 2.) "Északi hadszíntér" ("É") Csehszlovákia ("C")
- 3.) "Keleti hadszíntér" ("K") Románia ("R"). (A levéltári dokumentumokban a hadszínterek betűjelzései és az országok betűjelzései felváltva fordulnak elő).

Az osztály mindenkori munkáját szoros kapcsolatban végezte a *Térképészeti Intézet topográfusaival*, mivel az országleírás alapját a topográfiai munkálatok képezték. Mivel évek során egyre kevesebb vezérkari tiszttel vezényeltek szemrevételezésekre, egyre nagyobb súlyt kapott a topográfusok által begyűjtött adat. Mivel a topográfusnak a topográfiai felmérésekből, a már kész térképek helyszíni belyesbítéséből (reambulálásából), valamint a térképek revideálásából és a részbeni (szobai úton történő) helyesbítésből kifolyólag sokkal több adat állt rendelkezésére mint amit a térképen tudtak ábrázolni. Ezeket az adatokat hasznosította

az országleíró osztály. Az országleíró adatok gyűjtését az osztály szempontjai szerint külön utasítás szabályozta a topográfusok részére.

Az országleíró osztály munkáját - a sűrűn változó osztályvezetők és beosztottak, valamint az erősen ingadozó osztálylétszám mellett is - ellátta. A tárgyalt időszakban az ország egész területét hadszínterekre lebontva katonaföldrajzi vonatkozásban "méltatta", értékelte. Az ehhez szükséges hadműveleti térképeket és segédleteket elkészítette.

Az osztályhoz beosztott vezérkari tisztek jelentős tudományos, szakírói és propaganda tevékenységet fejtettek ki.⁴

IV. Az országleírási (katonaföldrajzi) adatgyűjtés végrehajtása

A főcél az volt, hogy a több térképszelvényre kiterjedő területről a felsőfokú katonai képesítéssel rendelkező személyek egységes katonai szempontok alapján összefoglaló véleményt nyújtsanak.

Az adatok gyűjtése - főleg - a személyes észlelések (mérések) vagy az illetékes hatóságok útján történt. Az országleíráshoz szükséges helyszínek szemrevételezését és elbírálását, illetve ezek adatainak gyűjtését a vezérkari tisztek és a topográfiai osztályvezetők személyesen végezték. A topográfusok csak segédkezhetek az adatgyűjtésben az osztályvezetőjüknek.

A kijelölt területeken végrehajtandó szemrevételezés és adatgyűjtés végrehajtásához kijelölt vezérkari tiszteket és topográfiai osztályvezetőket megfelelő utasításokkal és segédletekkel az országleíró osztály látta el. **Ezek a segédletek a következők voltak:**

a.) 1 darab "Utasítás az országleírási adatok gyűjtésére". Az utasítás részletes magyarázattal tartalmazta a jelkulcsot. Szigorúan az utasítás szerint kellett végezni a leírást és a rajzolást.

4 Bár e dolgozatnak ez nem témája, nem hagyhatjuk említés nélkül Somogyi Endre - az országleíró osztály egykori munkatársának, később a Térképészeti Intézet parancsnokának - a: "Magyarország és a környék államainak katonai földrajza" című nagyszerű könyvét, amelyet tankönyvként rendszeresítettek. A magyar tisztek generációi tanultak ebből "földrajzi szemléletet".

b.) 1 darab 1:200 000 méretarányú térkép, ez a térkép kizárólag az áttekintést és a tájékozódást szolgálta.

c.) 1 darab 1:75 000 méretarányú térkép, ez a térképszelvény a részletesebb tájékozódásra szolgált, illetve azokat az országleírási előírásokat (hadműveleti szempontból fontos adatokat) tartalmazta, amelyek megítélése és elbírálása különösen fontos volt: *közlekedési vonalak, műtárgyak, kilátópontok stb.*

d.) 2 darab 1:75 000 méretarányú kényomatú térkép. Az egyik kényomat a "mezei gyűjtő térkép" volt, amelyben a szemrevételező az adatokat - a "jelkulcs" szerint - beírta, illetve a helyszínen berajzolta. Minden adatot a helyszínen kellett berajzolni, illetve beírni.

A másik kényomat a tisztázati "jelentőtérkép" volt. Ezen az összegyűjtött adatokat végleges formában "tisztázatban" a "mezei gyűjtőtérkép" alapján szobai munkában jelkulcs szerinti kivitelben vitték fel (rajzolták be).

e.) "Földrajzi adatok" című üres nyomtatványfüzet. Ebből a nyomtatványfüzetből minden szemrevételező annyi példányt kapott, ahány hetvenötzres térképszelvényre terjedt ki a munkaterülete. A leírás módjára a füzet rovatai nyújtottak részletes magyarázatot.

f.) 1 darab munkanapló űrlapminta, amit a munka időtartama alatt kötelező volt vezetni. *A munkanapló célja:* a munkaeljárás, a munkaidő, a megtett utak, távolságok rögzítése és a tanulságok összegyűjtése volt.

g.) Esetleg "Kérdőív" űrlapok, ezek a statisztikai adatgyűjtést és az ellenőrzést szolgálták. A kérdőívet akkor osztották ki, ha ennek szükségét a földrajzi osztály megállapította.

h.) 1 darab "Kivonat" a beszállásolási rendeletekből, ez az összesítés azokat a tudnivalókat tartalmazta, amelyek a mindennapi munkához fontosak voltak (átvonulási szállás, előfogat igénylése stb.).

i.) 1 darab "Nyílt parancs", amellyel a különböző katonai és polgári hatóságok közreműködését és támogatását biztosította.

Az utasítás szerint megadott irányelvek és keretek között, **csak katonai szempontból** - menet, harc, ellátás, nyugvás - kellett adatokat gyűjteni és elbírálni. Ha az utasításon kívül esetleg egyéb - katonai szempontból - fontos jelenteni való akadt, azokat a "földrajzi adatok" füzet megfelelő rovatába kellett beírni. Az adatgyűjtést kiegészítették a legszükségesebb mértékben - fényképfelvételek (hidak oldalnézetben, kilátók, stb.) készítésével.

A gyűjtött adatokat egy kéknyomatú 1:75 000 méretarányú a már említett "jelentőtérképen" tisztazatban dolgozták fel. Az elv az volt, amit rajzban lehet kifejezni, azt rajzban kell kifejezni a jelkulcs adta jelzésekkel. A vonatkozó szövegi magyarázatokat a térképszegélyre és a térkép-hátlapjára írták.

Általában egy kéknyomatú "jelentőtérképen" kellett feldolgozni a gyűjtött adatokat. Ettől csak akkor tértek el, ha az adatok a térképszelvényt túlszűfolták volna. Ekkor kettő jelentő térképet készítettek. Az *I. számú jelentő térképen*: vasutak, utak, egyéb piros jeleket, a *II. számún*: vizeket, erdőket, határokat dolgozták fel.

Az elkészített munkát és az összes kiadott segédleteket a vezérkari tiszteknek személyesen, a vezénylésük lejártával, a *topográfiai osztályvezetőknek egy-egy topográfiai munkaterület befejezését követően nyolc napon belül, postai úton kellett leadni a földrajzi osztálynak.*

V. Az országleírási adatok ábrázolásának és leírásának módja

A szöveges leírást a "Földrajzi adatok", később a "Térképleírási adatok" füzet határozványai szerint kellett végezni. A határozvány kilenc szempontot különít el. **Ezek a következők voltak:**

1.) *Talajviszonyok*: itt a talajtípusok felsorolása történt meg, főleg szövegben, részben vázlatrajzban.

2.) *A terep jellege*: nyílt, tagolt, stb. szövegesen jellemezve.

3.) *Terepfedezet*, amely az *áttekintést korlátozza*:

a.) Természetes terepfedezet (növényzet), *például*: erdő, kukorica, napraforgó, nádas, szőlő, rizsföldek (a töltések miatt), díszkert, sok fa-

csoport, fasorok, stb. Főleg szövegben, részben vázlattal. A hetvenötzres térképen jelzett erdőekben beállott változást, *mint*: megszűnt vagy új erdőt szintén csak 2-3 km² kiterjedésnél kellett jelezni. Kisebb terjedelműek a hadműveletet nem befolyásolták.

b.) Mesterséges terepfedezet (építmények), *például*: házak, sűrű tanyarendszer, ipartelepek, falvak, városok, magas töltések, magasan feltöltött utak stb. Ezeket csak írásban kellett felsorolni.

4.) *Kilátópontok*: figyelőhelyül alkalmas, 5-10 kilométernyire kilátást nyújtó pontok. Később az 1:50 000 méretarányú térképeken *szelvényenként*: dombvidéken legalább négy, síkvidéken legalább egy kilátópontot kellett bejelölni. Ugyancsak be kellett jelölni a kilátópontokról látható jellegzetes tereppontokat (vonatkozási pontokat). Az ábrázolás módja főleg rajz, ezenkívül látraajz, tájrajz, esetleg fénykép volt.

5.) *Vizek*:

a.) Mint át nem gázolható *akadályok*: ezek folyóvizek, csatornák, tavak, árterületek, mindig járatlan mocsarak, vizenyős talaj, kedvező átkelési helyek, gázlók, kompok és a folyóvíz adatai, egy pontra vonatkozólag főleg rajzban, részben szövegben.

b.) Mint *utánszállítási vonalat*: szövegesen a hajózhatóság, tutajozhatóság, csónakázhatóság fel- és lefelé, illetve csak lefelé.

6.) *Közlekedési vonalak*:

a.) *Vasutak*: A szabványos és a keskenynyomtávú vasutak leírását, a vasúti hidak és áteresztők rajzát és adatait nem kellett ábrázolni, mert ezek leírását más forrásból szerezték be. Viszont a keskenyvágányú vasutat, ipari vagy gazdasági kisvasutat és a sodronykötélpályát az utasítás szerint kellett leírni. Ugyanez vonatkozott az állomások jellegére is. A nagyobb pályaudvarokat fényképezni kellett. A vasúti kitérőket, rakodókat, hadkitérőket a vasút megfelelő oldalán rajzban ábrázolták.

b.) *Utak*: A műutak leírása a katonai használhatóság szempontjából történt, (az útszakaszok sorszámával megjelölve, az útszélesség az útvonalra írva, a kövezet és a koronaszélesség stb.) rajzban és szövegben. Az utak jellegváltozását metszetben kellett ábrázolni terepszakaszonként

legalább egyet. Ugyanezen szempontok alapján kellett leírni a főközlekedési talajutakat is. Erőteljes zöld pontokkal ábrázolták az úttest megfelelő oldalán a műutak és a fontosabb főközlekedési talajutak menti fasorokat a légmentesség szempontjából.

c.) *Utak karbantartása*: a kérdés az volt, hogy az út karbantartásához a követ, kavicsot honnan kapják? Ezért a kőbányákat, kőfejtőket, kavicsbányákat is be kellett jelölni.

d.) *Épített utak és fontosabb fő közlekedési talajutak hídjai*: Itt a hidak négy méter hosszúságig nem jöttek tekintetbe. (Át nem gázolható vizeknél ennél kisebb hidak is), 4-10 méterig a híd hosszát a híd jeléhez írták, itt csak a hídmező hosszát mérték meg.

A 10-20 méter közötti hosszúságú hidakat következőképpen jelölték:

anyaga $\frac{\text{hossza}}{\text{szélessége}}$ magassága például: F. $\frac{10}{2,5}$ 3.

(*A híd anyagának rövidítése: V = vas, B = beton, T = tégl, F = fa.*):

- 10-20 métertől a hidakat sorszámokkal jelölték.
- 20 métertől a hidakat rajzban, esetleg fényképpel ábrázolták. Az átvezetőket vázlat és adat nélkül jelölték.

e.) *Az út minőségének meg nem felelő teherbírású műtárgy*: rajzi ábrázolásban.

f.) *Utakon kívüli járhatóság*: A fő szempont az volt, hogy a különböző fegyvernemi alakulatok mikor, miért nem tudnak mozogni.

7.) *Repülőterek és repülőterek leszállására alkalmas helyek*: Ezeket főleg rajzban ábrázolták. Az állandó jellegű polgári (sport, vízi vitorlázó, stb.) repülőtereket, amelyek működő és berendezett (állomás, hangárok, tartyók, stb.) repülőterek voltak, külön jelezték.

A repülők leszállására alkalmas hely kritériumai a következők voltak:

- Az év nagy részében alkalmas terület;
- Sík egyenletes, száraz talaj, *például*: legelő, vásártér, szérűskert:
- *Mérete*: főszélirányban 500 méter, szélessége 250 méter, műút közelében legyen;
- Közelében (kb. 1 kilométerre) legyen távíró - vagy távbeszélő-vezeték (állomás), vízellátási lehetőség (folyóvíz, kút).

8.) *Elhelyezési lehetőség:*

a.) *Ember, ló részére*: általános jellemzés: az épületek anyaga, tetőzete csak szövegben. Elhelyezendő létszámot, vagy alakulatot nem írtak.

b.) Magasabb parancsnokságok részére alkalmas épületek, *például*: kastély, kúria, úrilak, ha legalább nyolc szobája volt. Rajzban és szövegben kellett ábrázolni.

c.) Kórház céljára *alkalmas épület*: akkor, ha legalább 50 ágyra volt hely, rajzban ábrázolták.

9.) *Egyéb, katonailag fontos szempontok:*

a.) *Például*: A rendestől eltérő éghajlati-, egészségügyi, és ivóvízviszonyok, járványos betegségek (tifusz, trachoma, tüdővész) víztől golyva.

b.) Lakosság jellemzése nemzetiségi, hazafias és politikai szempontból; szociális viszonyok általában, összlakosság, hadrafogható lakosság, általános műveltség, népsűrűség, különleges jellemző vonások.

Általában az itt felsorolt példákra és ezekre a kérdésekre kellett válasz adni. Minden más katonailag fontos adatokat más forrásból szereztek be.

Az itt ismertetett módszerekkel és eljárásokkal készültek el a M. Kir. Honvédség hadműveleti segédletei, elsősorban a különleges (útnyilvántartó-, híradó-, stb.) térképek, folyamleíró-hadtáp segédletek,

és különböző statisztikai kimutatások, amelyek elősegítették a vezérkar nyilvántartó szervező és tervező munkáját.

Az országleírási adatok gyűjtése, a térképhelyesbítés különböző módozatai mind lehetőséget adtak a tiszteknek, hogy térképolvasási gyakorlatuk és térképészeti ismereteik fejlődjenek. Ezt a gyakorlatot a különböző törzstiszti gyakorlatok, tájékoztató utazások állandóan erősítették.

Bizonyoságul egy megállapítás az 1925. évi **hadbiztosi törzstiszti gyakorlati tájékoztató utazásról** - amelynek a célja az volt, hogy szemrevételezzék a hadtestvonat elhelyezési körletét és ezek után dolgozzák ki az élelmezési számvetést - készült jelentésből...*"A valóságos útviszonyok általában a térképben felvett és jellemzett utakkal nagyjából megegyeznek...A Bükk hegységen észak-dél irányban átvezető csekély számú út általában véve, amennyiben legalább is taligaútnak van a térképen jelezve, fogatolt tábori tüzéség menetelésére alkalmas... A tanulmánycsoport által részletben szemrevételezett útvonalakról szóló vázlatok, illetve térképhelyesbítések - számszerint 4 vázlatban - mellékelve vannak. Kérem ezen vázlatokat a földrajzi intézethez további felhasználás céljából eljuttatni."*⁵

5 Jelentés a hadbiztosi törzstiszti gyakorlati tájékoztató utazásról. Hadtörténelmi Levéltár. 36426/VI.-3-1925.

SZAKGYŰJTEMÉNY LÉTESÜLT

*"Szükséges, hogy a kapitán hagyjon népet, amely harc-
con kívül álljon, ... a had segítségére"*

Zrínyi: Vitéz hadnagy

Zimonyi István¹

Az 1100 éves történelmünket ünneplő millecenárius év rendezvé-
nyeire szorosan kapcsolódó állandó kiállítás megvalósulásának voltak
tanúi, akik 1996. decembere 02-án az "*ellátók napja*" központi rendez-
vénye keretében az "*Ellátók szakgyűjteménye*" avatásán vettek részt.

A **MH Hadtápcsoportfőnökség** azt célozta meg, hogy a magyar ha-
dak több évszázados harcaihoz elválaszthatatlanul kapcsolódó **ellátó te-
vékenységét reprezentáló korabeli relikviák muzeális eszközökkel való
kiállításával** mutassa be a gyűjteményben résztvevő **hét szolgálati ág**
átfogó történetét, állítson emléket az ellátóknak.

A kiállítás anyagának alapját képezték: volt **Hadtáp Kiképző Köz-
pont** szakkabinettjének gyűjteménye, az ellátó szolgálatok intézetei, rak-
tárak, javító bázisok, egészségügyi intézetek megőrzött tárgyai, budapesti
hadtáp nyugdíjas klub tagjainak adományai. Mindezeket egészítette ki a
Hadtörténelmi Múzeum műtárgyállománya. A gyűjtőmunka, a kiállítás he-
lyiségeinek felújítása, a relikviák állagmegóvása, restaurálása során meg-
határozó szerepet töltöttek be a *MH Ellátó Központok*, a *MH Fenntartási
Főigazgatóság*, valamint a *MH Közlekedési és Szállítási Főigazgatóság*.

A szakgyűjtemény méltó helyet kapott a **MH Ruházati Ellátó Köz-
pont** immár 90 éve megépült, történelmi légkört sugárzó műemlék ob-

1 Dr.Zimonyi István nyá.ezredes, a hadtudomány kandidátusa, tudományos főmunkatárs

jektumban, ahonnan többek között két világháború magyar katonáit öltöztették, szerelték fel.

Az állandó kiállítás a **MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség** támogatásával valósult meg.²

A gyűjtemény felépítésében követi az ellátás történelmileg kialakult struktúráját, az ágazatok korok szerinti fejlődését a kezdetektől napjainkig.

A magyar nép, miután a Kárpát-medencében hazára lelt, történelme során sokszor kényszerült szabadságát fegyverrel védelmezni. A mindenkori vezetés szervezte a hadrakelt seregeket és gondoskodott ellátásukról.

A honfoglaló magyar seregek létszámviszonyaira a korabeli utazók írásából tájékozódhatunk. *Ibn Ruszta és Gardizi* feljegyzései szerint a magyar vezér 20 000, azaz két "tömény" lovassal vonult hadba. Ez az egyetlen számszerű adat a 9. és 10. századra vonatkozóan, melyből kétségtelenül következtethetünk a harcok vezetésén belül az *ellátási tevékenység* bizonyos szervezettségére, mely nélkül aligha lettek volna képesek a több ezer kilométeres vándorlással járó harcok eredményes megvívására. *A magyar katonai ellátást tehát ettől az időtől eredeztethetjük.*

A honfoglalás időszakában a sereg ellátását a különféle társadalmi, katonai egységek vezetői: nemzetségfők, törzsfők, később a második fejedelem, *a gyula* irányította.

A nomád lovashadsereg fegyvere az *íj, a kopja és a szablya* volt, szemléltetik a kiállított tárgyak. Számtalan lelet igazolja, hogy a magyaroknak nagy mesterségbeli tudással rendelkező kovácsai, fegyverművesei, nyergesei, íjasai, ötvösei, szíjgyártói voltak.

2 A kiállítás létrejöttét segítette a MH Humánszolgálati Csoportfőnökség pályázatán megnyert pénzügyi támogatás.

"A hadjáratokban a vadhúst és a halat szárítás, füstölés útján tartalékolták." Majd máshol: a hadbavonulás során "nagy csapat kanca és tehén követte őket, részint táplálékul és tejivás végett" mondja Bölcs Leó³ a magyarokról. Ugyanakkor támaszkodtak a felvonulási terület élelmiszerkészleteire, lehetőségeire. Mindezekkel szilárdan megalapozták a hadjárat élelmezését.

Ez időben kifejezett *katonai ruházatról* nem lehet beszélni. Harcban is az általában viselt ruházatot hordták, melyek néhány változatát a kiállított rekonstruált öltözetek mutatják. Fejüket általában hegyes bőr-, vagy nemez kucsma védte. A felsőruházat jellegzetes darabja a köntös, vagy kantus volt, melyet keskeny bőrvö fogott össze, rajta különböző szerelékekkel: tarsoly, bőrtégez vagy puzdra, a szablya, stb.

A *szállítás* egyidős a hadviseléssel, ma is az ellátás nélkülözhetetlen eleme. A hadbavonuló sereget a legszükségesebb tartalék készleteket szállító málhás állatok, szekerek követték, első lépcsőjük 1500-3000 lépésre, rajtuk a tartalék nyílveszőkkel, kopjakkal stb., szemléltetik a tablók.

Minden harcos értett *a sebek gyógyításához*, a testbe fúródott nyílhegy eltávolításához. A további kezelést *a sámánok* végezték, akik egy személyben papok, jósok, tanítók voltak. A beszakított koponyából eltávolították a csontszilánkokat és a nagyobb nyílásokat ezüstlemezzel fedték. Tanúsítják ezt a honfoglalás kori temetőekben talált leletek.⁴

A magyar történelem 11.-13. századában a királyi és nagybirtokosi udvarokban szolgáló hivatásos katonák, valamint háború esetén a hadrakelt sereg eltartásáról és felszereléséről uraik közvetlenül és természetben gondoskodtak, éppen úgy, mint korábban a nemzetség- és törzsfők.

Az Árpádkor kézfegyvereinek egyes fajtái (szablyák, buzogányok, harci bárdok, balták, stb.) a vitrinekben a korabeli ruhák mellett kaptak

3 P. A IX. században élt bizánci császár főművében a Taltizában.

4 Az ásatásokról kiállított dokumentumok.

helyet. A harcosok öltözete továbbra is megegyező volt a lakosságéval, mely azonban szoknyaszerű formájával és élénk színeivel ugyancsak különbözött a honfoglalás korához képest.

Az élelem ellátás ebben a korban alapvetően természetben történt, ugyanakkor a zsoldos katonáskodással már megjelent annak *pénzbeni* kifizetése. A hadjáratok és várak védelmének szervezésében egyre nagyobb szerepet kapott az ellátásban az élelem készletek felhalmozása. Az elfoglalt területeken a harácsolás mellett a helyszíni beszerzés során bár korlátozott mértékben, már pénzt is használtak.

A szállításokat a hadnépen belül elkülönült "*szekerészek*" végezték. Úthálózatról ezidőben még alig lehetett beszélni, a római korból megmaradtakon kívül, inkább csak kitaposott ösvényekről.

A sebesültek ellátásának helyeivé mindinkább a szekértáborok váltak, ahol borbélyok és asszonyok tevékenykedtek.

A 14.-15. század katonai ellátásában változások következtek be a kor társadalmi-gazdasági-technikai fejlődése nyomán. Városi mesterséggé vált *a lőfegyverek gyártása, az ágyúöntés* mellett kialakult a puskaművesség, a vas-, ólom- és kőgolyó, a puskapor *ipari méretű* gyártása. A tárlók szemléltetik a korabeli kézfegyvereket (pisztolyok, elöltöltős puskák, gránátok, stb.). A fegyver- és lőszerüzemek már városi és állami megrendelésre dolgoztak, így például Mátyás király 1464. június 27-én kelt rendeletében *Szeben* városát utasította, hogy lőpor- és ágyúkészítéssel éjjel-nappal foglalkozzanak. Mátyás ugyanakkor állami szinten is megindította a fegyvergyártást, amikor 1487-ben *Felhévizen* vízzelhajtott kalapácsoló műhelyt épített. *Ezidőből számítjuk a magyar hadiipar megjelenését.*

Mátyás korát reprezentálja a kiállított "*feketesereg*" ruhája, mellén a hollós címerrel, mely viselet bár inkább feltevéseken alapul, mégis *katonai egyenruházat* kialakulásának irányába mutat.

Ugyancsak érdekessége a gyűjteménynek a 14. század divatjára utaló sarok nélküli csőrös lábbeli. A cipő orrát rendkívül hosszúra készítették, melyet bőr- és textilhulladékkal merevítettek. A rendfokozati jelzés és egyenruha hiányában, hogy az ellenfelek harcban megkülönböztethetőség egymást, csapatjelet, többnyire *színes vállszalagot* viseltek.

A 14-15. században a mai értelemben vett *orvosi ellátásról* még nem lehetett beszélni, bár a városokban már működtek kis számban orvosok. A háborús sebesülteket továbbra is tudományos ismeretekkel nem rendelkező személyek (vándor sebészek, borbélyok, fürdősök) látták el. A háborús sérüléseknél sokkal nagyobb veszteséget okoztak a *járványok* (pestis, vérhas, lepra, stb.), melyekkel szemben teljesen tehetetlenek voltak. 1439-ben Szalánkemennél, Albert király seregében 24000-en estek vérhasjárvány áldozatául, köztük maga a király is.

A **mohácsi vész** után másfél-évszázados török hódoltság idejét a török és a Habsburg uralom elleni harc töltötte ki.

Bocskai seregében - pénz híján - mindaddig amíg a katona a harcban nem tudott magának fegyvert szerezni, otthonról hozott baltával, kaszával harcolt. A szabadságharc hadserege a győztes hadjáratok alkalmával jutott jelentős fegyverzethez. Nem volt jobb a helyzet kezdetben a *Rákóczi szabadságharc* alatt sem. A fegyverszerzés forrása eleinte a meghódított városok készletei voltak. Később a vármegyéktől ún. "*fegyverpénzt*" szedett. Lényegesen csak Felső-Magyarország elfoglalása után javult a helyzet, támaszkodhatott annak fejlett iparaira. Puskákat a szepességi bányavárosokban és a kassai hadszergyárban készítették. A kardokat Rozsnyón, Csetneken és Torockón verték. Ágyúkat a besztercebányai, dobsinai és a szepességi hadszergyárakban öntötték. A lőszert az ún. "*armamentáriumokban*" tárolták, melyet az "*armamentáriusok*" vezettek.

A tárlók korabeli fegyverei: szablya, buzogány, tör, pisztoly, az előlőtűs, kanócos gyújtószerkezettel ellátott szuronyos puska, melynek tűzgyorsasága 1-2 lövés volt percenként.

Ezidőben találkozunk a hadak ellátásában azzal, hogy különbséget tettek béke és háborús élelemjárandóság között, továbbá, hogy a hadjáratok idején *tábori sütőkemencéket* is működtettek, ahol 2 nap alatt kempesek voltak a hadsereg 3 napi kenyérszükségletét kisütni.

Rákóczi seregében a ruházati ellátást a ruházati hadbiztosok szervezték. Az éves "*mustrák*" szemlék alapján utalták ki az ezredeknek a posztót és kellékeket, melyet a városi szabókkal dolgoztattak fel. Évenként a katonáknak két pár csizma, két fehér ruha és egy süveg járt⁵. A

5 A dolmányt és nadrágot 2 évre, a köpenyt 3 évre kapták. (A Regulamentum előírásai alapján)

korra jellemzően zsinórokkal gazdagon díszített ruhában látható egy kurucz vitéz.

A 16. és 17. században miként a hadseregek, éppúgy a szállító szervezetek is csak a háborúk alkalmával alakultak meg. A lőszer-, élelem- és málhakocsik a kocsimesterek felügyelete alatt álltak. A fogatok biztosítására egyrészt a vármegyéket kötelezték, másrészt bérfuvarosokat vettek igénybe.

A szállítóoszlopok sokszor mérhetetlen felduzzadása már akadályozta a sereg mozgékonyágát. A szállítóoszlopot gyalogos- vagy lovasosztaggal biztosították.

*A kurucz seregek egészségügyi ellátásának megszervezésére mindjárt a szabadságharc kezdetétől nagy gondot fordított **II. Rákóczi Ferenc**. Az ezredeknél 2-3 borbélyt szervezett, melyeket az ezredpénztárból kellett fizetni. A sebesültek további ellátására a megyei isptályokat kötelezte, ahol szakképzett orvosok gyógyítottak. 1705-ben már sor került néhány "hadiispotály" (hadikórház) feállítására: Kassán, Besztercebányán, Debrecenben és Pápán. A lábadozó sebesültek számára "curatóriumot" (gyógyüdülőt) állított fel Rimaszombaton és Sztubnya-fürdőn, ezek állami költségen működtek. Az egészségügyi ellátás felépítését az egyes hadműveletek során a kiállított tablók szemléltetik.*

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hadseregének ellátása mindjárt az első napokban óriási erőfeszítéseket követelt a megalakuló kormánytól. A fegyverzet fedezésére a kormány haladéktalanul igénybevette a *cs.kir. hadszertárban* lévő fegyvereket, megindították a külföldi beszerzéseket, melynek elzáródása csak fokozta a hazai hadiipar gyors megszervezését. Először az országban előtalált mintegy 30000 puskát javították meg, novembertől kezdve pedig napi 1200 újat gyártottak.

A fegyverellátásban kiemelkedő teljesítményt nyújtott **Gábor Áron** erdélyi öntőmester, aki pár hónap alatt 70 ágyút gyártott. A hadiipar gyors felfejlődését mutatta, hogy 1949-ben már lőszertartálékkal is rendelkeztek. A nagyváradi "lőszer főraktár parancsnokság" látta el a fiók-, a tábor- és hadtest lőszertárakat.

A vitrinek kézfegyverei, puskák, szúró-, vágófegyverek adnak képet a szabadságharc fegyvereiről.

A hadsereg élelmezéséhez szükséges termények és vágóállatok beszerzését polgári kormánybiztosok végezték, akiktől a hadtestek, hadosztályok vették át azokat. A katonák élelem ellátásában csak kenyeret biztosítottak központilag, az ételek elkészítése csapatoknál történt az *élelmező tisztek* irányításával.

A ruházati ellátást az **Országos Ruházati Bizottmány** szervezte, az ország egyes körzeteiben működő fiók-bizottmányokkal. A ruházati ellátás alapját a cs.kir. hadsereg raktáraiban előtalált készletek lefoglalásával biztosították. A szövetek feldolgzására "*kikészítményi bizottságot*" állítottak fel. A szabadságharcos katonák *öltözetének cikkei voltak*: a köpeny, mente, atilla, nadrág, csákó, sapka, hátbőrönd (borjú).

A hadseregszervezés terén és ezen belül az ellátásban az idő és a szűkös anyagi-pénzügyi körülmények szorításában a csapatok felöltöztetése terén nehézségbe ütközött az egységes megjelenés biztosítása, elsősorban a ruházat színe vonatkozásában.

Az általánosan elfogadott barna posztó hiányára a **Honvédelmi Bizottmány** egyik rendelete is rámutatott: "*Az újon alakuló honvéd zászlóaljok ruházatának rögtöni kiállítása miatt nem lévén elegendő szabályszerű barna posztó: a honvédek atillái, s egyéb ruha nemei, más színű posztóból is rendeltettek készíttetni...*" (Pest, november 6. 1848.).

"Üvegezett szekrényben látható, hogy a császári csapatok frakk és rövid dolmány viseletével szemben a honvédek hosszú barna atillát, szürke köpenyt, továbbá lábrafeszülő zsinóros kék nadrágot viseltek, fejükön nemzeti színű sapkarózsás csákóval."

A szabadságharcos sereg gyors felállása közepette ugyanakkor tarkította a honvédek öltözetét az osztrákoktól örökölt ruházat. Így előfordult, hogy ugyanabban az ezredben *egyedül egymás mellett harcoltak fekete-sárga zsinóros dolmányban és piros-zsinóros zekében.*

A tábori raktárak anyagait a *hadtest szekerészet szállította* külön szekerészparancsnokság alatt. Hatalmas teljesítményt nyújtott a szállítás, amikor 1949. első napjaiban Pestről ki kellett üríteni a hadikészleteket és hivatalokat, majd a csapatok gyors előrenyomulása következtében végrehajtani a Tiszántúlról a Pestre való visszaköltöztetést, végül ráhárult a készletek júliusban Szegedről Aradra való kimenekítése.

A magyar honvédség egészségügye 1848 decemberében különült el a polgáritól. 1849 tavaszától már minden hadtestnek volt egészségügyi főnöke, akik irányították a zászlóaljok csapatorvosait. A zászlóaljaknál, osztályoknál egy-egy főorvost és kettő-kettő alorvost rendszeresítettek. A sebesültek a csapatoktól ideiglenes tábori kórházakba kerültek, ahonnan a rendező főorvos irányításával szállították tovább az állandó tábori kórházakba.

Az 1848-49-es szabadságharc vezetése rendkívüli körülmények között eredményesen biztosította a hadsereg minden oldalú ellátását, teljesítménye a katonai ellátás legszebb példái közé sorolható.

A huszadik század elején a hadművészet és haditechnika fejlődésének eredményeképpen jelentősen megváltoztak a háborúk méretei, ezzel együtt *anyagszükségletei*, addig nem tapasztalt terjedelemben megnövekedtek az ellátás feladatai. A hagyományos fegyverzeti, élelem és ruházati ellátás mellett új anyagfélések megjelenése következett be, mint műszaki-, híradó-, gépjármű-, repülő-, vegyi-, üzem- és más anyagfélések.

1867-ben kialakult a *dualista államszervezet*, amelynek sajátossága volt a közös kül-, had- és az ezek működését biztosító pénzügyminisztérium. A közös hadsereg mellett létrejött a *magyar királyi honvédség* is.

Mindezek meghatározták a *katonai ellátás rendszerét, működését* a Monarchia milliós hadseregén belül. Elkülönült magyar ellátási rendszerről nem beszélhetünk, csakis az *osztrák-magyar haderő ellátó szolgálatáról*, amit a szakgyűjteményben látható anyagok, dokumentumok is tükröznek. A honvédség fegyverze és felszerelése teljesen azonos volt a Monarchia hadseregével, csupán a ruházat egyes jegyei fejezték ki a nemzeti hovatartozást, a zubbony zsinórzata, az atilla viselet utal a honvédségre. 1909-től a színes ruhát lényegében változatlan formában a csukaszürke váltotta fel. 1916-tól a hadiruházatot a tábori szürke váltotta fel. A készletek átfestésére Miskolcon *ruhafestő intézetet* létesítettek.

A hadsereg a hadműveletek kezdetén majdnem kirázólag az *utánszállításokból* élt. A hátszögből az élelem típusvonalakon érkezett a Monarchia nagyobb élelmezőraktáraiból, mint Bécs, Brünn, Királyhida, Budapest (*Lehel u.*), Temesvár, mutatják a korabeli térképek. A háború a vártnál hosszabb elhúzódása, a készletek nagymérvű csökkenése azon-

ban mindinkább a megszállt területek készleteinek kihasználására ösztönözte a hadvezetést.

Számos korabeli tárgy, fénykép és rajz dokumentálja az élelmezés rendszerét, működését.

Telepített állapotban szemlélhetik a látogatók az 1909-ben rendszeresített fakerekű fogatolt mozgókonyhát, a korabeli főzőüstöt és főzőládákat. Látható az 1901. mintájú ugyancsak lóvontatású tábori sütőde, mely az 1878. mintájú "Peyer" féle hordozható elemes tábori sütődét váltotta fel. Mindezeket egészíti ki az egyidős tábori vágóhid készlet látványja.

A Monarchia milliós hadserege napi többezer tonnás anyagszükségletének forrása meghatározóan a hátszág volt, melynek *utánszállítása* nagy feladatot jelentett. A hárország és a front között a szállítás a XX. század elején kiépült vasúthálózatra támaszkodott. A vasúti végállomásokról a szállítás főeszköze a fogatolt jármű volt (kocsi, társzekér, taliga), melynek különböző típusait *a tablók ábrázolják*. Az eredeti málhanyergék (1895. és 1915. mintájúak) a málhásállatok felszerelését szemléltetik. Ugyanakkor nem nélkülözhatték a kutyák vontatta kiskocsikat, szánokat sem a keskeny hegyi ösvényeken.

Egyre nagyobb számban jelentek meg *a szállításban a gépkocsik*. Míg a háború elején összesen 48, a vége felé már 230 tehergépkocsi oszloppal rendelkeztek.

A kornak megfelelő életszerűen berendezett zászlóalj-segélyhely látványa tárul a látogatók elé. Egyedi darabja a gyűjteménynek egy 1916-ból származó lóvontatású tábori fertőtlenítő kocsi. A nagyszámú egyidős orvosi műszerek, az 1905-ös tábori fogorvosi fúróállvány mutat az orvosi ellátás színvonalára. A sebesültek ellátásának és kiürítésének rendszere elveiben ma sem sokat változtak.

A II. világháborúban az ellátást a magyar és a német vezetés által kötött megállapodásnak megfelelően - speciális lőszer- és anyagellátáson kívül - beleértve az élelmet is a németek biztosították. A magyar hadiipar által gyártott fegyverek különböző okokból (licenc, stb.) elmaradtak a kor színvonalától, különösen érezhető volt a harckocsik és páncéelhárító eszközök terén.

Ez utóbbiakkal való ellátást a németek kapacitás hiányában nem, vagy csak jelentéktelen mértékben tudták teljesíteni.

A német élelmezési normában szereplő cikkek nem tették lehetővé *a magyar ízlésnek* megfelelő főzést. A gondot enyhítő un. magyaros pótlék (szalonna, paprika, pálinka) pedig gyakran nagy késéssel érkezett meg. Az élelem ellátás technikai eszközei (mozgókonyhák, főzőládák, tábori sütődék, stb.) az I. világháborúban használtak voltak. Csupán annyiban korszerűsítették azokat, hogy a kerekes eszközöket a gépesített alakulatoknál gépkocsi vontatásra tették alkalmassá (gumikerekek).

Az elvonulók ruházata összességében hasonlított az I. világháborús öltözethez. Változást jelentett azonban a szín, amely tábori barnára változott, a gyalogsági nadrág helyébe a pantalló lépett, melynek szarait a bakancs felett bőr bokakötő fogta össze. A posztó ruházat nyáron nagyon meleg volt, télen nem nyújtott védelmet a zord hideg ellen még a téli óvócikkeknel (bőrmellény, melegelső, bőrkucsma) sem. A bakancsok nem állták ki a próbát a vizes, havas időjárásban (gyakori lábfagyások).

A hadsereg vezetésének folyamatosan gondot okozott *a szállítás*. Csapatgazdában kizárólag lovas kocsik voltak, de a hadosztályok is csak 20-25 vegyes típusú tehergépkocsival rendelkeztek, amikor a német hadosztályok közel 400 gépkocsival tervezhettek. A szállítás elégtelen eszközei és más okok miatt a szállítmányok átlag 2-3 hónap alatt érkeztek meg a hátszágból, okoztak ellátási zavarokat.

A hadsereg motorizáltságának alacsony színvonala mellett is állandó gondot okozott *az üzemanyag-ellátás*, mert a német fél csak rendszertelenül és csökkentett mértékben tett eleget ellátási kötelezettségének. Így pl. A **2. hadsereg** illetménye napi 70 m^3 ellátmányából alig $45\text{-}50 \text{ m}^3$ -t kapott.

Az állandó hadsereg létszámának növekedésével, az általános hadkötelezettség bevezetésével ugrásszerűen megnőtt a csapatok *elhelyezésének* igénye, nyomában a kaszárnyák, laktanyák, tárintézetek, tanintézetek, kórházak és más katonai objektumok építése. Kialakult azok tervezését, fenntartását biztosító szakállomány. Lassan megszűntek - bár még a XIX. század közepén sem volt ritkaság - *a bekvártélyozás, beszállásolás*, a katonák lakosságánál való elhelyezése. *Makettek, tárlók örökítik meg az építési, elhelyezési tevékenységet*. Budapesten is több, ma már katonai műemléknek számító, objektum épült, mint pl.: **a Daróczi úti**

m.kir.ruhatár, a maga tekintélyt parancsoló méteres falaival, a Zsolnai gyárban készült pirogránit homlokzati díszítményeivel, oldva a művészet eszközeivel a szerkezet robusztus jellegét.

A tárlók, vitrinek a továbbiakban kiállított relikviák napjainkig követik a katonai ellátás fejlődését, történetét.

A gyűjteményt nem tekintjük befejezettnek, tovább folyik fejlesztése. Az ezévi tervek között szerepel többek között, hogy az ellátás már említett kerek eszközeinek, köztük a mozgókonyhák valamennyi típusának (1909-től), a kenyér-, hús-, és vízszállító gépkocsik, az egészségügyi tábori eszközök, az üzemanyagszállító- és töltő kocsik, a speciális utánfutók, stb. bemutatására a kiállítás részeként egy szín megépítése, ugyancsak a Ruházati Ellátó Központ területén.

A magyar hadak ellátásának a honfoglalástól napjainkig tartó sikerekkel és kudarcokkal teli, történelmi mértékkel is hatalmas ívű sok évszázados küzdelmeinek számos üzenete van a mának, a ma ellátóinak. Mindezek feltárásához és hasznosításához kíván *segítséget nyújtani a szakgyűjtemény* relikviáival, műtárgyaival és dokumentációjával, mind a mai gondokkal küzdők, mind a tudományos kérdésekkel foglalkozók számára.

Az állandó kiállítás megnyitása jó alkalmat adott arra is, hogy a jelenkor emléktábla állításával tisztelegjen az ellátás magyar katonáinak, melyet először ez alkalommal, majd ezután minden évben - mintegy hagyományt teremtve - megkoszorúzzanak az ellátók napján.

TÁJÉKOZTATÓ-INFORMÁCIÓ

TAPASZTALATOK ÉS TANULSÁGOK EGY NATO GYAKORLATSOROZATRÓL

Sági László¹

A cikk (cikksorozat) megírására az készített, hogy egy NATO szervezésű tervezési folyamat, gyakorlatsorozat részeként megismert tervezési elveket, eljárásokat, azok eredményeit NATO nem titkos (nyílt) anyagok felhasználásával közzétre adjam.

1995. eleje óta veszek részt abban a tervezési és gyakorlati folyamatban, amely egy több nemzetiségű békefenntartó haderő létrehozását, belső struktúrája kialakítását, a hadszíntérre való kijuttatását, alkalmazását tervezi és gyakorlatok sorával fejleszti ki a résztvevőkben a jártasság szintű kapcsolódó ismereteket.

E folyamatban a NATO tagországok képviselői mellett a békepartneri országok kijelöl tagjai is részt vehettek. Először inkább csak mint megfigyelők, kevés aktív közreműködéssel (CENTRAL ELECTIC-95), majd egyre inkább bekapcsolódva a teljeskörű munkába (COMPACT GUARD-96) és ebben az évben pedig már szinte azonos követelmények és elvárások teljesítésével (COOPERATIVE GUARD-97). **Érzésem szerint e cikksorozat időszerűségét az is erősíti, hogy 1997. májusában kerül levezetésre az előbb említett COOPERATIVE GUARD-97 gyakorlat, amely egy hadműveleti szituációra épül.**

Ahhoz, hogy a gyakorlatot indítani lehessen, feltétlenül szükség volt azokra a megelőző tervezési fázisokra és gyakorlatokra, amelyek végrehajtásán keresztül a tervezők eljutottak a COOPERATIVE GUARD-97 alap beállításáig.

A COOPERATIVE GUARD-97 gyakorlatra kiadott anyagból kitűnik, hogy bizonyos elnevezéseket, állománytáblákat változtattak, de az alapfeladat, a stratégiai cél az maradt, amit az előző gyakorlatokon meghatároztak. Gyakorlatról gyakorlatra a gyakorlók szintje (köre) változ-

1 Sági László mk. alezredes, MH Közlekedési Szolgálatfőnökség kiemelt főtiszt

tak, amely biztosítja a békefenntartó haderő teljes vertikumának a gyakoroltatását.

A cikksorozatban egy átfogó képet szeretnénk adni az eddig elvégzett munkáról.

A gyakorlat-folyamat a CENTRAL ELECTIC-95 gyakorlat levezetésével kezdődött 1995. elején. A gyakorlat célja volt, hogy a NATO Európai Szövetséges Parancsnokság begyakorolja egy válság kezelésében és a hozzákapcsolt küldetésekben vállalt kötelezettségeit. **Gyakorolja a Központi Körzetnek egy ENSZ mandátumú, és felelősségi körzeten kívüli békefenntartási hadműveletben való közreműködését, továbbá a parancsnoki és a vezetési struktúra működését, mely a Partnerség a Békéért szervezeteket, az ENSZ Szerveket (Hivatalokat), valamint az Önkéntes Magán Szervezeteket is magába foglalja.**

A gyakorlat alaphelyzete egy elképzelt szituációra épült. A törekvés az volt, hogy valós hadszíntéren játszódjon, de egyetlen ország szuverenitását, nemzeti önérzetét se sértse. Lehetőleg modellezhető legyen és a kialakított szituáció hasonlítson a világ több pontján spontán kialakult politikai-gazdasági válságokhoz. Ezek figyelembe vételével Madagaszkar szigetét, mint valós földrajzi környezetet áthelyezték az Atlanti-óceánba. Portugáliától megközelítőleg 1500 km-re délnyugatra. (lásd: 1.sz. ábra). A gyakorlaton a sziget neve **Bovinea** volt, területén négy országot alakítottak ki, melyek az alábbiak:

- EMERALD
- BUFF
- TAN
- OCHRE (lásd: 1-2.sz. ábra)

OCHRE és TAN közötti etnikai problémák a két ország közötti konfliktushoz vezettek.

Az alaphelyzetre épülve meghatározásra került *a gyakorlat célja:*
Kialakítani az Egyesített Törzs munkaeljárait a Partnerség a Békéért résztvevőivel együtt egy, a felelősségi körzeten kívüli, ENSZ mandátumú békefenntartó hadműveletre.

A cél meghatározása szinte automatikusan vetette fel az elvégzendő feladatokat is, **amelyek a következőkben foglalhatók össze:**

1.) Kialakítani a Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő Parancsnokság, a Haderőnemi Parancsnokságok, egy Nemzetközi Egyesített Logisztikai Központ és egy Hadszíntéri Közlekedést Irányító Központ struktúráját, beleértve a békepartneri országok személyi állományát is.

2.) Meghatározni az anyagi forrásokat a Nemzetközi Egyesített Logisztikai Központ számára a NATO és a résztvevő nemzetek irányából.

3.) Gyakorolni a NATO vezette, ENSZ mandátumú, felelősségi körzeten kívüli békefenntartó küldetés egyesített tervezési eljárásait.

4.) Tervezni a különböző szintű parancsnokságok, a hírközlési és információs rendszer, a Nemzetközi Egyesített Logisztikai Központ, a Hadszíntéri Közlekedést Irányító Központ, az alkalmazott csapatok és a logisztikai biztosító erők telepítését, működési feltételeinek megteremtését.

5.) Tervezni az egyesített keretben létrehozott különböző elemek végrehajtási munkáját, *mint például:*

- A csapatok alkalmazását;
- A nyilvánosság tájékoztatását;
- A katonai tájékoztatást;
- A költségvetést;
- A törvényességi és jogi felügyeletet;
- A polgári-katonai együttműködést;
- A befogadó nemzeti támogatást;
- A logisztikai biztosítást, ezen belül kiemelt jelentőséggel a közlekedést és az egészségügyet.

A tervezési folyamat kezdetét az a feladatszabás jelentette, amelyet a NAC/MC (Észak Atlanti Tanács Katonai Bizottsága) végzett a SACEUR (Szövetséges Erők Európai Főparancsnoka) részére.

A feladatszabás lényege volt, hogy le kell folytatni egy az ENSZ Béketervezetethez illeszkedő katonai vonatkozású előtervezést, **az alábbi elgondolás szerint:**

- Létrehozni és felkészíteni a Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderőt a békefenntartási tevékenység végrehajtására, melynek célja a Béketervezetethez katonai vonatkozású feladatainak támogatása;

- Kérés esetén segítségnyújtás a polgári feladatokhoz;

- A Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő parancsnokság alárendeltségébe veszi a hadműveletben résztvevő erőket és létrehozott parancsnokságokat.

Az elgondolásban foglaltak tervezésére és gyakorlati végrehajtására a Szövetséges Erők Közép-Európai Főparancsnoka **a következők szerint kapott megbízást:**

- Készítsen el egy előzetes hadműveleti elgondolást a Béketervezetethez katonai vonatkozású kérdésszerű végrehajtására;

- Tervezze meg a UNOMIT-nak (TAN-i ENSZ Megfigyelő Misszióknak) a Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő parancsnok hadműveleti irányítása alá vételét;

- Az egyesített haderőhöz való hozzájárulás céljából a SACEUR útján létsítsen kapcsolatot a hadműveletben résztvevő országokkal;

- Állítsa össze a ROE (Működési szabályzat vagy Harcshabályzat) kezdeti követelményeit.

Az eddig ismertetettek kidolgozásra, illetve végrehajtásra kerültek a NATO tervező csoportjai által. Részletes dokumentumok készültek a valószínűsített minden előre feltérképezhető körülményéről. Az induló dokumentumok a résztvevők számára hozzáférhetővé váltak és elkezdődött a tervezett résztvevők bevonásával a szélesebbkörű, konkrétumokra törekvő tervező munka.

Ezt 3 fő fázisba lehetett sűríteni:

1. Fázis. Kezdeti tervezés

a.) A küldetés (hadművelet) értékelése, amely *magába foglalja:*

- A politikai célok eléréséhez szükséges katonai célok és célkitűzések meghatározását;
- A politikai és katonai célkitűzések elérése érdekében a hadműveleti elgondolás kialakítását;
- A feladattal járó kockázati tényezők megbecsülését.

b.) Az erő-eszköz szükséglet megállapítása.

c.) Az egyesített haderő parancsnok kinevezése és a Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő parancsnokság struktúrájának kialakítása.

d.) A békefenntartó haderő működési szabályzatának (ROE) kidolgozása.

e.) A Tervező Csoport struktúrájának véglegesítése a 2. fázisra.

f.) Az első fázis tervezési eredményeinek (végtermékének) összegzése, felterjesztése a Szövetséges Erők Közép-Európai Főparancsnokához (CINCENT) és átadása a közvetlen alárendelt parancsnokságok parancsnokainak.

2. Fázis. Részletes tervezés

a.) A küldetés (hadművelet) részletes megtervezése, *amely magába foglalja:*

- Az erők telepítését és alkalmazását;
- A működési szabályzat (ROE) véglegesítését, bármilyen változtatási igény figyelembe vételével;
- A hatáskör átadási eljárások kidolgozását.

b.) A tervek felterjesztése a Szövetséges Erők Közép-Európai Főparancsnokának és átadása a kinevezett békefenntartó haderő parancsnokának az elhatározás meghozatala és a vezetés végrehajtása céljából.

3. Fázis. Műhelymunka

A tervezés eredményeinek értékelése a gyakorlat és a szervező vezető állományának és az Egyesített Hadműveleti Tervező Csoport kijelölt személyeinek részvételével.

Végső tervezés

A tervek véglegesítése, a Műhelymunka eredményeinek bedolgozása.

Érdekes tanulságokkal szolgál, ha megnézzük, hogy az egyes fázisok fő feladatai hogyan lettek végrehajva és a fő feladatok részletezve mit is jelentenek.

1. Fázis

A kezdeti tervezés alapvetően 5 meghatározó csoportban folyt.

Ezek voltak:

- Nemzeti képviselő csoport (alájátszó csoport);
- Hadműveleti tervezőcsoport;
- Híradó és informatikai tervezőcsoport;
- Logisztikai tervezőcsoport;
- Közlekedési tervezőcsoport.

A munkamódszer részben plenáris, részben szakcsoportos rendszerben volt meghatározva. Ezt mindig az döntötte el, hogy a tervezési folyamat milyen feladat kidolgozásához érkezett.

A küldetés értékelése többnyire irányítottan, előadások formájában történt, felhasználva történelmi adatokat, leírásokat, felderítő jelentéseket, földrajzi, meteorológiai, vízrajzi összefoglalókat, etnikai elem-

zéseket stb. Ezek és az aktuális, valamint a várható helyi katonai fejlemények figyelembe vételével meghatározásra kerültek a katonai célkitűzések.

Stratégiai célkitűzés:

Egy tartós és szilárd béke létrehozása a hadműveleti területen.

Hadműveleti célkitűzés:

OCHRE haderejének visszavonása a TAN-i területekről, továbbá TAN haderejének visszavonása a Konfrontációs vonaltól 25 km- re északra. (lásd: 3.sz. ábra)

A politikai és katonai célok elérése érdekében a tervezés folyamatában a következő lépés **a hadműveleti elgondolás kialakítása és az ebből következő feladatok meghatározása volt.** A feladatok meghatározása plenárisan történt, a résztvevők javaslatai, észrevételei figyelembe vételére kerültek a végső szövegezés kialakításánál. **A végtermék a következő volt:**

- A UNOMIT-nak a haderő Parancsnok hadműveleti irányítása alá vétele.

- A saját erők és infrastruktúrák védelmezése.

- A kikötők, repülőterek és a közlekedési vonalak biztosítása.

- Ütköző zóna felállítás (létrehozása) szárazföldön és tengeren.

- Tiltott repülési zóna kijelölése a légtérben.

- A szembenálló felek szétválasztása.

- A TAN és OCHRE elleni fegyver embargó betartása.

- Az OCHRE elleni kereskedelmi embargó érvényre juttatása.

- Segítségnyújtás az infrastruktúra helyreállításához (kérés szerint).

- Segítség a menekültek és a hontalan személyek repatriálásában.

- A humanitárius segítségnyújtási tevékenységek támogatása.

- Bármilyen más, az ENSZ főtitkár által engedélyezett és az Észak Atlanti Tanács Katonai Bizottsága által jóváhagyott funkció.

A feladatok ismeretében lehetségessé vált, a várható kockázati tényezők elemzése. Ez azért is fontos volt, mert ezek ismerete hatással volt az erő-eszköz igény kialakítására, főleg a biztonságot és védelmet szolgáló alegységek, egységek kérdését illetve biztosítását tekintve.

Az erő-eszköz igény elkészülte után (melyet a hadműveleti tervező csoport készített el) összevetésre került a nemzeti felajánlásokkal. Amit a NATO tagországok (az USA kivételével), és a PFP országok nem tudtak biztosítani azt az USA biztosította igény szerint.

Ez a fajta konferencia jellegű tervezés rámutatott arra, hogy egy ilyen nagyvolumenű, részletekre kiterjedő feladat végrehajtásához, a tervezett haderő összeállítását célszerűbb több ember bevonásával elkészíteni, mint amit egy szűk tervező csoport lehetősége ad. Ily módon a tervezésben szinte minden fegyvernem, szakág közvetlenül vagy közvetve képviselve van. Változtatást, értelmes változtatást az utolsó pillanatig hajlandóak voltak eszközölni. A tervezés ezen eleme volt a legidőigényesebb és a nemzetközi demokratizmus itt nyilvánult meg legjobban. Az összeállt Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő mintegy 45000 fő személyi állományt jelentett. A parancsnoki vezetés struktúrája a 4.sz. ábrán látható.

Mint az ábrából is kiderül az egyes felső beosztásokhoz a rendfokozat is meghatározásra került. Továbbá a haderő parancsnok is megkapta a kinevezését.

Az állománytábla teljes vertikumának a kidolgozása a részletes tervezési fázisban került végrehajtásra. A kezdeti tervezés részeként végrehajtásra került a Nemzetközi Egyesített Békefenntartó Haderő működési szabályzat (ROE) alapelvei, amelyek alapján a Működési Szabályzat kidolgozhatóvá vált *a következő témakörök szerint:*

- A parancsnoki alá- és fölérendeltségi viszonyok;
- A riasztási kérdések;
- A földrajzi korlátozások:
 - légi
 - vízi (tengeri)
 - szárazföldi

- Az önvédelemhez való jog;
- A segítségnyújtás;
- A megszabott feladatok teljesítése;
- A működési szabályzattal rendelkezők köre.

Ezen kívül meghatározásra került a **Működési Szabályzat hitelesítési eljárása, valamint az, hogy a szabályzatnak a helyzet változásait követni kell és a nemzetközi joggal összhangban kell lenni.**

A konkrét kidolgozást egy munkacsoport végezte, amelynek tagjai a NATO tagországot tisztjeiből kerültek ki.

A tervezési fázis a végtermékei a záró plenáris ülésen bemutatásra kerültek, amelyen az AFCENT parancsnoka is részt vett.

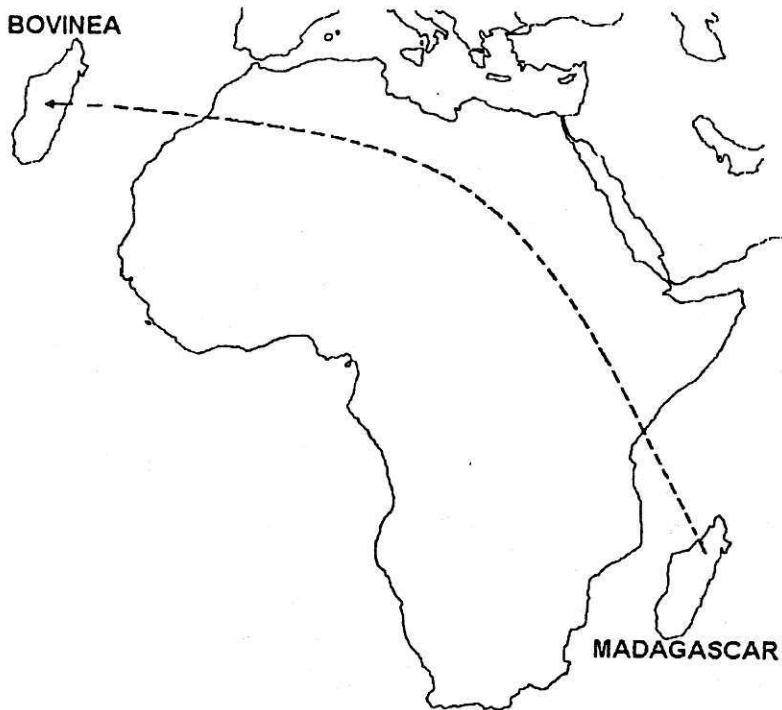
Az első kezdeti tervezési fázis a dokumentumok jóváhagyásával és néhány előremutató instrukció kihirdetésével zárult.

A cikkben megpróbáltam a teljesség igénye nélkül leírni egy nemzetközi békefenntartó haderő létrehozása kezdeti hadászati, hadműveleti tervezésének folyamatát, amely elsősorban a NATO tagországokra épít. A békepartneri országok számára ez a folyamat szinte teljes egészében a tanulás, az ismeretszerzés és nem utolsósorban a "szoktatás" fázisát jelentette.

Rendkívüli nehézségeket jelentett a *NATO terminológia és a NATO rövidítések ismeretének hiánya*. Ezen a tervezési fázison jutottunk hozzá azokhoz a segédanyagokhoz (rövidítések, fogalmak, magyarázatok, jelek, jelzések stb.), amelyek a következő fázisra való felkészülés alapanyagai voltak.

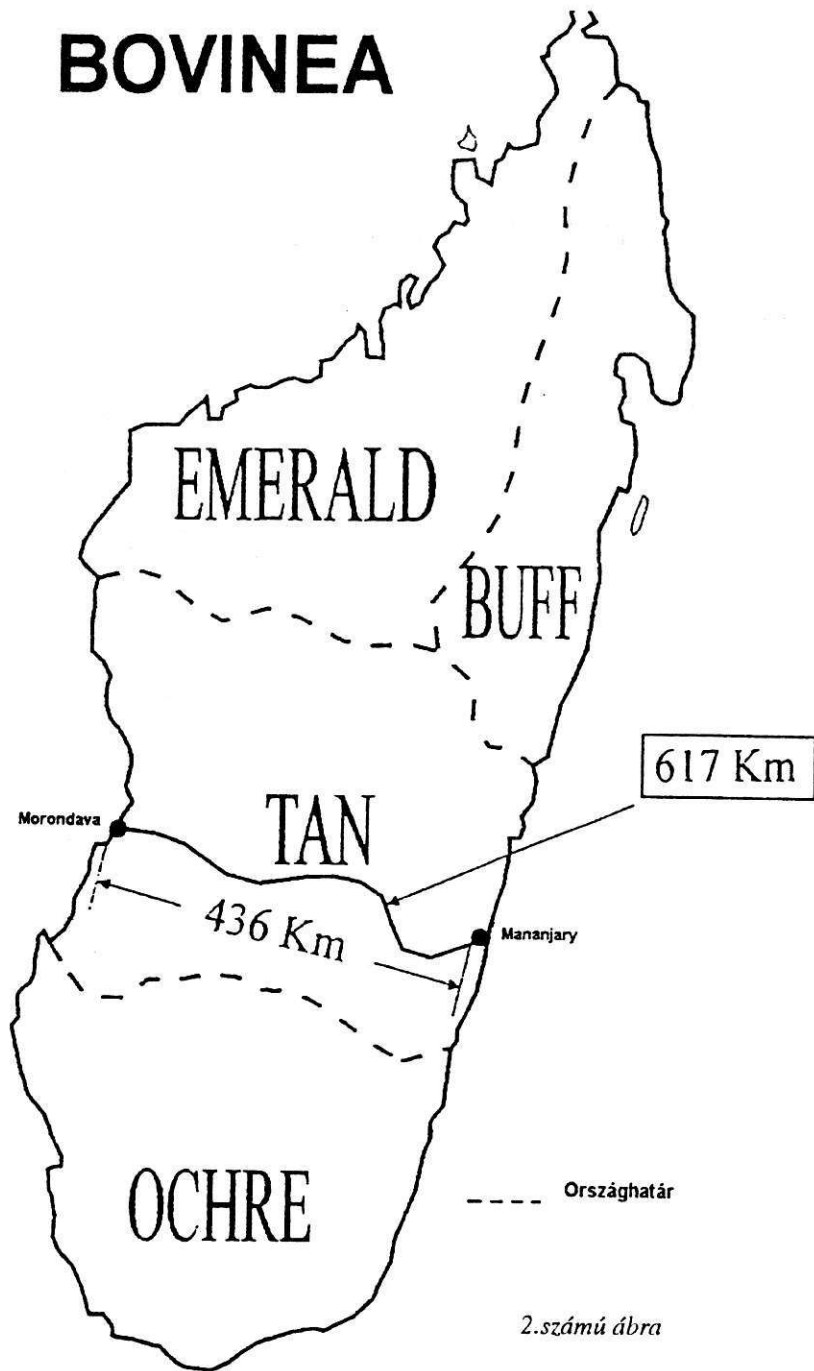
A részletes tervezési fázisban került sor a logisztikai és a közlekedési tervezésre. Ezekről a következő számokban szertnénk részletesebb információkat adni.

A FÖLDRAJZI ALAPHELYZET

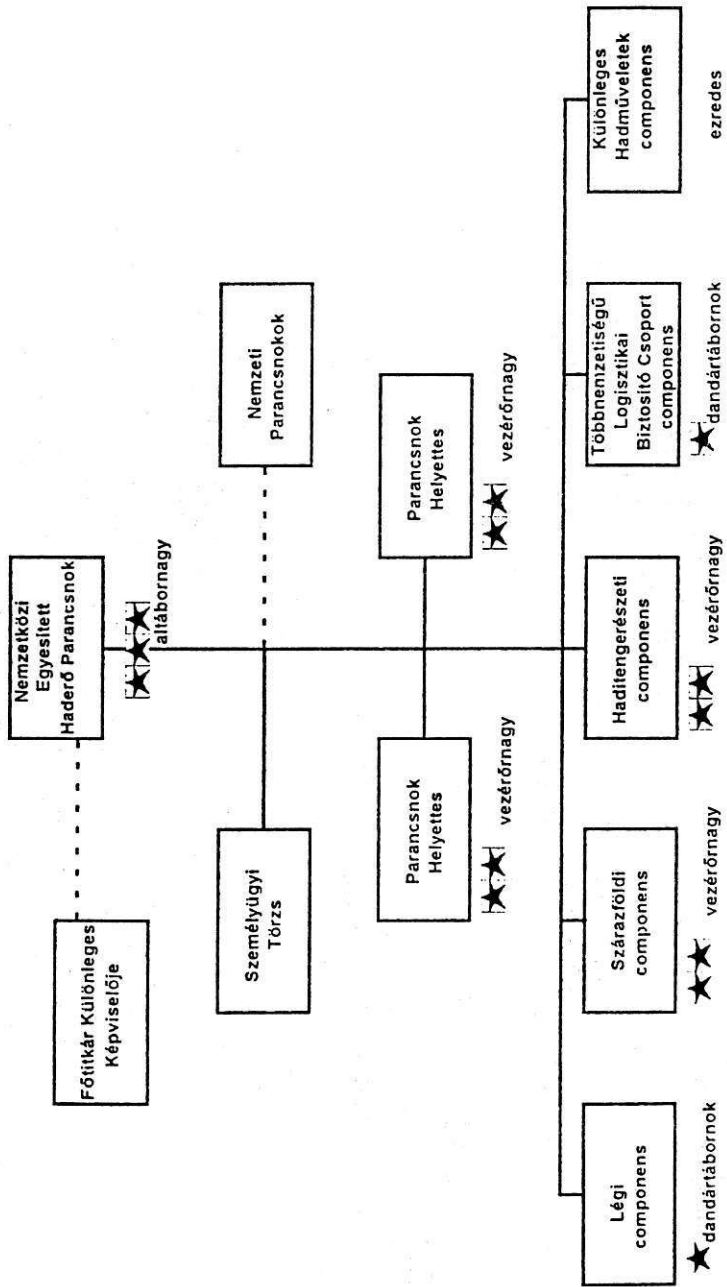
1. számú ábra

BOVINEA

2.számú ábra

NEMZETKÖZI EGYESÍTETT HADERŐ SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

4.számú ábra

A HUMÁN MUNKA TAPASZTALATAI A MH HADTÁP SZOLGÁLTATÓ KÖZPONTBAN

Farkasné Zádeczky Ibolya¹

A MH Hadtáp Szolgáltató Központban az MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnök 95/1994. számú intézkedése alapján került felállításra a humán szolgálat, békeidőszakban 1 fő humán szervező főtiszttel, **akinek fő feladatai:**

- az állomány hazafias, erkölcsi nevelése, a katonai követelményrendszerhez való alkalmazkodásuk elősegítése;

- a katonai hagyományok ápolása, a szolgálati viszonytal összefüggő tájékoztatás szervezése;

- közreműködés a katonák lelki gondozásában, a beilleszkedési zavarok feltárásában és megoldásában;

- a szociális gondoskodás szervezése, együttműködés az érdekképviselői szervek ezirányú tevékenységével.

A szervező főtiszt a parancsnok alárendeltségében, a parancsnokhelyettes közvetlen irányításával tevékenykedik. (1997. januártól a humán alosztály szervezetébe került bevonásra.)

A humán szervező főtiszti beosztás 1994. júliusában került feltöltésre, azóta látom el ezt a feladatkört. Ehhez jó előkészületnek éreztem korábbi beosztásaimat, tanulmányaimat, annál is inkább, mert végzettségem (ELTE pedagógia szak) megfelelt a beosztás ellátásához meghatározott követelményeknek.

Bevonuló sorkatoánink szociális helyzetét M kieg. alosztályunk és alegységparancsnokaink korábban is felmérték. Jelenleg is az "M" kieg. alosztály által összeállított, jól bevált kérdőívet használjuk. Beosztásba

1 Farkasné Zádeczky Ibolya százados, MH HSZK, humán szervező főtiszt

kerülésem óta rendszeresen elemzem a kérdőíveket, mind a megállapítható tendenciák, levonható következtetések, mind az egyéni problémák szempontjából, s a problémás eseteket jelzem az alegységparancsoknak. (1996-tól e felmérést kiegészítem a *MH humán főcsoportfőnökének 22/1996. (HK 4.) számú intézkedésében foglaltakkal.*)

Végzettségemnek, érdeklődésemnek, korábbi beosztásaimban szerzett tapasztalataimnak megfelelően örömmel éltem az **állampolgári és honvédelmi ismeretek kiképzési ág** oktatásának lehetőségével, annál is inkább, mivel elősegíti az első két munkaterület célkitűzéseinek megvalósítását is. Jelentős segítséget jelent a katonák megismerésében, személyes kapcsolat kialakításában az, hogy egy meghatározott cél érdekében találkozunk. Mivel a 120 órás alapkiképzés 10 %-a állampolgári és honvédelmi ismeretek, a katona számára a humán szolgálat nem elvont fogalom, gondjait-bajait jobban elmondja.

Beosztásba kerülésem óta **908 bevonuló adatait értékeltem**. A kapott adatokat összevetve *Kántor Raimund őrnagynak* a hadsereg egészségre vonatkozó cikkével, mely a **Humán Szemle 1-2. számában** jelent meg, megállapíthatjuk, hogy a helyzet nálunk is hasonló. *Tekintsük át a hozzáink bevonultak néhány jellemzőjét:*

- A bevonultak nagyon fiatalok, 80,8 %-uk 20 évnél nem idősebb.
- A kétgyermekes család a legjellemzőbb, az újoncok 55,4 %-ának egy testvére van.
- A bevonultak 6,4 %-ának az édesapja, 2,6 %-ának az édesanyja hunyt el, 0,6 %-uk vonult be árván.
- 19,5 %-uk jelezte, hogy szülei elváltak, külön élnek.
- A bevonultak 93,4 %-a nőtlen. Az utolsó két bevonulás során a tartalékos képzésre bevonult orvosok emelik a nők arányát.
- Az újoncok 6,3 %-ának az édesapja, 10 %-ának az édesanyja munkanélküli.
- Munkanélküliként vonult be a sorállomány 50,6 %-a.

- A családok 14,3 %-ának jó, 63,9 %-ának megfelelő, 16,2 %-ának gyenge, 4,5 %-ának létminimum alatti az anyagi helyzete.

Ezekből az adatokból levonható következtetések:

- Mivel a bevonult állomány igen fiatal, ezért sok esetben nem az ifjúkor, hanem a kamaszkor életkori sajátosságait mutatják, annak megfelelően viselkednek.

- Sokan közvetlenül vagy pár hónappal iskolai végzés után vonulnak be. Ez egyrészt megemeli a munkanélküliek arányát, másrészt olyan emberek sokaságát hozza be a hadseregbe, akiknek szocializációja a kívánatosnál alacsonyabb szintű, hisz nem rendelkeznek munkahelyi tapasztalatokkal.

- Napjaink jellemzője nemcsak az akceleráció, a felgyorsult testi-szellemi fejlődés, hanem tapasztalhatjuk a személyiségfejlődés lelassulását is. Sok esetben a fiatal katona felelősségérzete, kötelességtudata alacsonyabb szintű, mint biológiai életkora alapján várnánk. Ezért az aleggységparancsnokok munkája megnő, gyakoribb ellenőrzéssel, értékeléssel, rövidebb távú feladatszabással, célirányos motiválással kell e tulajdonságokat fejleszteni.

- Bár a bevonulóknak csak 20,7 %-a jelzett gyenge vagy létminimum alatti anyagi helyzetet, de a szintén kevés 14,3 % jó anyagi körülmények között élő mutatja, hogy szinte minden család szembekerül anyagi problémákkal.

Ezt alátámasztja a csonka családok (25-30 %) nagy száma, a munkanélküli hozzátartozót (20 %) jelzők aránya.

- A munkahellyel rendelkező bevonulók családjának anyagi helyzete a bevonulás után romlik, hisz egy kereset kiesett a családi költségvetésből. A helyzet drámai romlása következhet be, ha munkanélküli hozzátartozó maradt otthon.

Egy példa: 1996. 12. 17-én Z.J. honvéd, aki Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből vonult be alakulatunkhoz, elmondta, hogy édesapja korai halála miatt édesanyja egyedül nevelte őt és a hugát. Testvére érettségizett, de elhelyezkedni nem tud. Édesanyja keresete 12000 Ft. Leszerelhetne-e család-

fenntartóként, mivel neki van munkahelye? Nos, a jogi szabályozás szerint erre nincs mód, családi jövedelempótló segítyt igényelhetnek. Ebben az esetben a két személy jövedelmét a mindenkori legkisebb öregségi nyugdíj (1997-ben 11.500 Ft) 1,7-szeresére, 19550 Ft-ra egészítik ki. Z.J. honvéd elmondta, hogy szívesen teljesíti állampolgári kötelességét, de nyugodtabban lenne akkor katona, ha olyan illetményt kapna, amiből a családot támogatni tudná.

Munkám fontos része, hogy **igény szerint ellátom a katonák lelki gondozását**. Mint a fenti példa is mutatja, a hozzám fordulók zöme szociális gondjait jelzi, a lehetséges megoldást keresi.

Természetesen nemcsak a sor, hanem a **hivatásos és közalkalmazotti** állománnyal való foglalkozás is munkám része. Saját tapasztalataim, a napi élet, az együttműködés folyamatában külön kérdőíves felmérés nélkül is tisztában vagyok ezen állománykategóriák helyzetével.

Személyi állományunk fegyelmezetten, kötelességtudóan, odaadóan végzi munkáját, annak ellenére, hogy súlyos megélhetési gondokkal küszködik, jövedelme reálértékének csökkenése ellen különböző stratégiákat alkalmaz. Van aki mellékállást vállal, van aki a fogyasztását fogja vissza. A családok egy részének jövedelme már csak a szűk napi kiadásokra (lakásrezszi, élelem) elég, nemcsak kulturális kiadásait fogta vissza, de ruházkodni sem tud. Ezért nagyon negatívan éli meg állományunk, hogy a katonai ruházati boltokban csak elvétve lehet civil ruhaneműt kifogni.

Össességében az emberek egyre fáradtabbak, fásultabbak, s mivel szükségleteik kielégítésében korlátozva vannak, ezért állandóan frusztráltak, mely lelkiállapotnak hosszú távon komoly veszélyei vannak.

Hogyan összegezhetném tapasztalaimat?

A legfontosabb az, *hogy a humán munka csapatmunka*. Nagyon fontos a jó csapatszellem, a hivatásos és közalkalmazotti állomány együttműködése, a jó hozzáállás, a pozitív életszemlélet, amely megkönnyíti a gondok megoldását. A humán szakembernek a hivatalos, formális kapcsolatokon túl ki kell alakítani informális kapcsolatait.

Nagyon fontos, hogy az alegységparancsnokok azt a kompetens szakembert lássák bennünk, aki munkájával szintén az alegység, egység előtt álló feladatok minél jobb teljesítése érdekében tevékenykedik.

ÖSSZESÍTETT TARTALOMJEGYZÉK (1996. 1-4 szám)

Katonai logisztika

- Dobó Péter,
Baranyi Ferenc* A haderőátalakítás hatása a logisztikai biztosítás elméletére és a gyakorlati megvalósításra (1996. 1.szám 3.o.)
- Csabai György* Logisztikai alapvetések az Egyesült Államok hadseregében (1996. 1.szám 21.o.)
- Kovács Dezső* Létezhet-e logisztika pénzügy nélkül? III. Rész (1996. 1.szám 38.o.)
- Fenyvesi Károly* A MH Logisztikai biztosításának tervezett struktúrája, rendszere az MH középtávú átalakítása időszakában (1996. 2.szám 3.o.)
- Duchaj István,
ny. Duchaj István* Gondolatok az ellátási és szállítási logisztika kapcsolatáról (1996. 2.szám 18.o.)
- Kucsera Gyula,
Báthy Sándor* Logisztikai kiképzés a német szárazföldi csapatoknál (1996. 2.szám 31.o.)
- Rugár Oszkár* Az üzemanyag biztosítás elvi kérdései a NATO logisztikai elvek alapján (1996. 2.szám 40.o.)
- Dobó Péter,
Baranyi Ferenc* Parancsnoki és törzshadijáték tapasztalatai (1996. 3.szám 3.o.)
- Komondi Márton* A Délszláv válság békés rendezésének végrehajtását biztosító erők (IFOR) logisztikai biztosításának helyzete (1996. 3.szám 12.o.)
- HVK Euro-atlanti
Integrációs Munka-
csoport (J-4)* A NATO logisztikai alapelvei és eljárásai (1996. 3.szám 27.o.)

Duchaj István A közlekedési rendszer háborús felkészítésének logisztikai rendszerszemléletű megközelítése (1996. 4.szám 3.o.)

*Réger Béla,
Zsiborás János* Brit-Magyar hadműveleti logisztikai tervezési gyakorlatról (1996. 4.szám 15.o.)

Anyagi-technikai biztosítás

Dicse Tamás Az MH üzemanyag szolgálat készletképzési és lépcsőzési rendje átalakításának lehetőségei (1996. 1.szám 56.o.)

Lovász Zoltán A hadszíntér-előkészítés haditechnikai biztosítási szakfeladatai (1996. 1.szám 66.o.)

Vágner Béla Laktanyák (objektumok) technikai eszközök és anyagok visszahagyásával, azok igénybevételeivel, valamint felhasználásával kapcsolatos feladatok megszervezése és végrehajtása (1996. 1.szám 81.o.)

Lovász Zoltán A hadszíntér-előkészítés haditechnikai biztosítási szakfeladatai II. RÉSZ (1996. 2.szám 47.o.)

Tóth László A korszerű (termék)azonosítási módszerek és alkalmazásuk lehetőségei a Magyar Honvédségben (1996. 2.szám 67.o.)

Pohl Árpád Az anyagi biztosítás sajátosságai az Osztrák Szövetségi Hadseregben (1996. 2.szám 99.o.)

Pakocs Zoltán A Magyar Honvédség ruházati gazdálkodásának jellemző vonásai (1996. 3.szám 88.o.)

Nagy István A harckocsi és harcjármű fegyverzet fejlesztésének lehetőségei (1996. 3.szám 94.o.)

- Vágnér Béla* A Magyar Honvédségnek át-alárendelt határőr erők anyagi-technikai biztosításának néhány aktuális kérdése (1996. 3.szám 109.o.)
- Pohl Árpád* A technikai biztosítás és az egészségügyi biztosítás alapjai az Osztrák Szövetségi Hadseregben (1996. 3.szám 130.o.)
- Vasvári Tibor* A valós anyagi-technikai biztosítás végrehajtásának tapasztalatai a COOPERATIVE CHANCE-96 NATO PfP légierő gyakorlaton I. RÉSZ (1996. 4.szám 94.o.)
- Rugár Oszkár* Az IFOR-erőkben tevékenykedő Magyar Műszaki Kontingens üzemanyag biztosításának tapasztalatai (1996. 4.szám 120.o.)
- Pakocs Zoltán* Pénzkeret-gazdálkodás a ruházati szolgálatban (1996. 4.szám 127.o.)

Kiképzés-felkészítés

- Havas Tibor* Az akadémiai anyagi-technikai két éves alapképzés tapasztalatai és elképzelt jövője a Nemzetvédelmi Egyetemen (1996. 1.szám 95.o.)
- Keresztesi Gábor* A gépesített hadtest védelmi hadművelete anyagi-technikai biztosításának lehetőségei és feltételei a végrehajtott parancsnoki- és törzsvezetési gyakorlatok tükrében (1996. 1.szám 104.o.)
- Pohl Árpád,
Venekei József* A BJKMF Hadtáp és Pézügyi Tanszéke által végrehajtott 1996-évi zárógyakorlat tapasztalatai (1996. 4.szám 134.o.)

Rugár Oszkár A védelmi hadművelet üzemanyag biztosítása a MHPK-i "Hadászati Parancsnoki törzshadi-játék" alapján (1996. 4.szám 142.o.)

Márkus József Az anyagi-technikai szakalegységek és a sor-szakállomány szakmai felkészítése csökkentett szolgálati időben (1996. 4.szám 150.o.)

Ifor és Magyarország

Bognár Géza A logisztikai támogató század megalakításának és működésének tapasztalatai (1996. 2.szám 136.o.)

Adorjáni István A Magyar Műszaki Kontingens megalakításának, felkészítésének és alkalmazásának anyagi-technikai biztosítása (1996. 2.szám 142.o.)

Haderő-fejlesztés

Csabai György Fogalmak, tények és kilátások a hadügyi forradalomban (1996. 3.szám 38.o.)

Márkus József A haderőátalakítás hatásai a gépesített hadtest hadműveletének anyagi-technikai biztosítására (1996. 3.szám 56.o.)

Lovász Zoltán A haderő átépítés által indukált változások a technikai biztosításban (1996. 3.szám 69.o.)

Csabai György Fogalmak, tények és kilátások a hadügyi forradalomban II. RÉSZ (1996. 4.szám 26.o.)

*Jároscsák Miklós,
Lengyel András* Változatok a logisztikai szervezeti elemek kialakításához és állománytáblába építéséhez (1996. 4.szám 47.o.)

Gáspár Tibor Gondolatok a haderő átalakításáról
(1996. 4.szám 67.o.)

Lovász Zoltán A haderő átépítés hatása a háborús harcanyag-
biztosítás rendszerére (1996. 4.szám 74.o.)

Katonai minőségügy

Kopasz Jenő Az MH haditechnikai beszerzési rendjének
fejlesztése (1996. 1.szám 129.o.)

*Pákh Miklós,
Füredi László* Bemutatkozik a Magyar Minőség Társaság
(1996. 1.szám 141.o.)

Gönye Péter A gyártás és szolgáltatás minőségértékelése
(GYSZM) (1996. 1.szám 152.o.)

*Mikula László,
Fodor Jenő* A SZU-22M3 típusú repülőgép ipari nagy-
javításának minőségbiztosítási kérdése
(1996. 1.szám 164.o.)

*Pálos Emil,
Lakatos Lászlóné,
Gaál Lajos* Minőségügyi közlemények
(1996. 1.szám 179.o.)

Szűcs Barna Az IFOR Magyar Műszaki Kontingens
ellátásának minőségbiztosítása
(1996. 2.szám 151.o.)

*Pálos Emil
Lakatos Lászlóné,
Gaál Lajos* Felzárkózunk? Gondolatok a beszerzést
és minőségfelügyeletet végző személyzet
felkészítéséről (1996. 2.szám 169.o.)

Pálos Emil Minőségbiztosítási közlemények
(1996. 2.szám 192.o.)

*Lakatos István,
Pálos Emil* A katonai minőségügy helyzete a környező
országokban I. RÉSZ (1996. 3.szám 146.o.)

- Daróczy Nándor* A magyar lőszergyártás jelenlegi helyzete
(1996. 3.szám 162.o.)
- Szücs Barna* A NATO minőségbiztosítási szervezete,
struktúrája, feladatai és részvétele a
"Partnerség a Békéért" programban
(1996. 3.szám 169.o.)
- Mikula László,
Pálos Emil* Minőségügyi közlemények
(1996. 3.szám 181.o.)
- Kopasz Jenő* A HM és MH szállítóival szemben támasztott
követelmények (1996. 4.szám 164.o.)
- Bittner István* Közbeszerzési törvény alkalmazása a HM BH.
kereskedelmi és minőségbiztosítási
gyakorlatában (1996. 4.szám 176.o.)
- Füredi László* Költségkímélő, csoportos felkészítés az
ISO-9000 kompatibilis minőségbiztosítási
rendszerekre a kisvállalkozók részére
(1996. 4.szám 189.o.)
- Lakatos István,
Lakatos Lászlóné* A katonai minőségügy helyzete a környező
országokban II. RÉSZ
(1996. 4.szám 197.o.)

Szakellenőrzés

- Varga László* Az MH ATFCS-ség Ellenőrzési Osztályának
1995-évi tevékenysége és annak főbb tapasztalatai (1996. 1.szám 190.o.)
- Varga László* Anyagok és eszközök nyilvántartása,mozgatása
(esetanulmány)
(1996. 1.szám 199.o.)

Furka Zsigmond Anyagnyilvántartási fegyelem a ruházati anyagok vonatkozásában (1996. 2.szám 207.o.)

Biztonságtechnika

Lőrinczy György A villamosság biztonságtechnikája (1996. 1.szám 208.o.)

*MH Biztonság-
technikai Hivatal* Tájékoztató az MH 1995.-évi üzemeltetés-
biztonsági és munkavédelmi helyzetéről
(1996. 2.szám 214.o.)

Sörös István Munkavédelmi képviselők a hadseregben
(1996. 3.szám 191.o.)

Bánki István Esettanulmány fegyverbalesetről
(1996. 3.szám 194.o.)

Benda László Esettanulmány emelővillás targoncával
bekövetkezett balesetről
(1996. 3.szám 197.o.)

*MH BTH Ellenőrző
Osztály* Tájékoztató a MH 1996-első félévi bizton-
technikai és munkavédelmi helyzetéről
(1996. 4.szám 206.o.)

Bánki István Esettanulmány fegyverbalesetről
(1996. 4.szám 229.o.)

Szaktörténet

Boros László Budapest Daróczi úti Ruházati Raktár
90. évfordulójára (1905-1995)
(1996. 1.szám 215.o.)

*Duchaj István,
Horváth Attila,
Suba János* Kísérletek a honvédelmi érdekek érvnyesi-
tésére az 1920-as évek magyar közlekedés
politikájában (1996. 1.szám 228.o.)

Horváth Attila A Magyar Királyi Honvédség fogatolt vonatai kiképzésének általános jellemzői 1922-1939. között (1996. 2.szám 245.o.)

*Németh Ernő,
Tóth Bálint* Történelmi áttekintés a 150. éves magyar vasút és a honvédelem kapcsolatáról (1996. 3.szám 202.o.)

Gáspár Tibor A fegyver- és lőszerbiztosítás történetének főbb eseményei a mai kor tükrében (1996. 3.szám 219.o.)

Szakági biztosítás

Rugár Oszkár Az MH üzemanyag szolgálat műszaki-technikai biztosításának helyzete és feladatai (1996. 2.szám 198.o.)

Pakocs Zoltán Az MH ruházati szolgálat költségvetési helyzete (1996. 2.szám 203.o.)

Tájékoztató - Információ

Fenyvesi Károly Tájékoztató a COOPERATIVE AURA gyakorlatról (1996. 1.szám 251.o.)

*Márkus József,
Zóka József* Németországban állomásozó USA gyaloghadosztály ellátó alegységeinél tett látogatás tapasztalatai (1996. 1.szám 254.o.)

Tóth László Belföldi Termékosztályozás (BTO), egy lépés Európa felé (1996. 1.szám 273.o.)

Szerkesztőség Összesített tartalomjegyzék (1995. 1-4.szám) (1996. 1.szám 283.o.)

- Győrfi Sándor* HVK Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport 6.sz. Logisztikai-Pénzügyi Szakbizottságának tájékoztatója (1996. 2.szám 263.o.)
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum* A Hadtörténeti Intézet és Múzeum felhívása az olvasókhöz (1996. 2.szám 274.o.)
- Tóth László, Pázmándi Imre* Egy NATO konferencia és tanulságai, avagy a termékazonosítási rendszer fejlesztése (1996. 3.szám 233.o.)
- Jancsek Tibor* Néhány gondolat a NATO I. Anyagmozgatási Konferenciájáról és a cserefelépítményes mozgatási rendszerről (1996. 4.szám 234.o.)
- Markolt Gusztáv* Termékazonosítás NATO értelmezésben (1996. 4.szám 247.o.)

TÁJÉKOZTATÓ

CIKKEK, TANULMÁNYOK KÖZLÉSI FELTÉTELEI

A szerzők a szöveget csak a lap egyik oldalára (lehetőleg 62 leütés, 30 sor) gépeltessék, másfeles sortávolsággal. A kézirat ne haladja meg a *15-20 oldalnyi* terjedelmet. A kézirat olvasható, áttekinthető legyen; nyomtatási minősége pedig megfelelő. (Ne legyen halvány!)

A feldolgozott téma szemléletesebb bemutatását szolgáló *vázlatok, ábrák* a cikk *mellékletét* képezzék. A vázlatokat lehetőleg tussal (egy színben) elkészítve, arányos méretekkel és nyelvtanilag (szakmailag) kifogástalan szövegezéssel kérjük. Ha a cikk Winword-ben készült és előfordulnak benne ábrák, táblázatok, rajzok, egyenletek, stb., kérjük mellékelni floppyn a cikket (tanulmányt).

A szerző (szerzők) a cikk (tanulmány) végén tüntessék fel: teljes nevüket; rendfokozatukat; szolgálati helyüket; beosztásukat, valamint (a pénzügyi elszámoláshoz szükséges) személyi számukat, adószámukat, inyító számmal lakcímüket és esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat közvetlenül a *Katonai Logisztika (ATB) szerkesztőség címére (1395. Bp. Lehel út 41. Pf. 423.)* küldjék meg vagy szolgálati úton az MH ATFCSF-ség illetékes csoportfőnöksége útján juttassák el a főszerkesztőhöz vagy felelős szerkesztőhöz. A kézirat közlési ideje – a cikk elfogadása esetén – *3-6 hónap*, mivel a folyóirat negyedévenként jelenik meg.

A szerkesztőség fenntartja a jogot a beküldött munkák *rövidítésére*, a szükséges formai és nyelvtani javításokra. A szerzők szakmai véleményét hűen közöljük, a mondanivalót nem csorbítjuk.

Kéziratot nem őrizünk meg és nem küldünk vissza.

Szerkesztőség

TARTALOMJEGYZÉK

KATONAI LOGISZTIKA

<i>Duchaj István</i>	Hadtáp anyagellátás, avagy disztribúció ???	3
<i>Adamecz János</i>	Vasúti lőszerkirakó állomás-mint a logisztikai biztosítás eleme	12

ANYAGI-TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS

<i>Szűcs László</i>	NATO-orientált közlekedési szolgálat	32
<i>Rugár Oszkár</i>	Gondolatok az üzemanyag gazdálkodás privatizációjáról	50
<i>Gáspár Tibor</i>	A zászlóalj harccsoport tevékenységének anyagi-technikai (logisztikai) biztosítása	54
<i>Csabai György</i>	A NATO-hoz történő csatlakozás alapvető (politikai-, katonai- és pénzügyi) kérdései	70

KIKÉPZÉS-FEKESZÍTÉS

<i>Farkas Zoltán</i>	Gondolatok a logisztikai tisztek jövőbeni képzéséről	78
<i>Hautzinger Gyula</i>	A főiskola szintű gazdálkodási tisztképzés lehetséges továbbfejlesztése	91

KATONAI MINŐSÉGÜGY

<i>Szűcs Barna</i>	T-72M harckocsik beszerzésének minőség-biztosítása	101
--------------------	--	-----

<i>Pálos Emil</i>	Beszámoló az V. Magyar Minőség Hét eseményeiről	116
-------------------	--	-----

SZAKÁGI BIZTOSÍTÁS

<i>Németh István, Németh Ernő</i>	A veszélyes áruk szállításával kapcsolatos helyzetelemzés a Magyar Honvédségnél és a NATO tagországokban	136
---------------------------------------	--	-----

<i>Vasvári Tibor</i>	A valós anyagi-technikai biztosítás végrehaj- tásának tapasztalatai a COOPERATIVE CHANCE – 96 NATO/PfP légierő gyakor- laton II. Rész	161
----------------------	--	-----

<i>Hajsrekker Sándorné</i>	A Magyar Honvédség mérőezköz hitelesítő- kalibráló rendszerének helyzete, korszerűsíté- sének feladatai	184
--------------------------------	---	-----

<i>Takács Károly</i>	Az ESZKÖZ-rendszer	206
----------------------	--------------------	-----

BIZTONSÁGTECHNIKA

<i>Regényi Eörs</i>	Miért halt meg egy gépkocsivezető?	220
---------------------	------------------------------------	-----

HADTÖRTÉNET

<i>Suba János</i>	A Térképészet Intézet földrajzi (országleíró) osztályának működése	223
-------------------	---	-----

<i>Zimonyi István</i>	Szakgyűjtemény létesült	237
-----------------------	-------------------------	-----

TÁJÉKOZTATÓ-INFORMÁCIÓ

<i>Sági László</i>	Tapasztalatok és tanulságok egy NATO gyakorlatsorozatról	248
--------------------	---	-----

<i>Farkasné Zádeczky Ibolya</i>	A humán munka tapasztalatai az MH Hadtáp Szolgáltató Központban	261
<i>Szerkesztőség</i>	Összesített tartalomjegyzék (1996. 1-4.szám)	265
<i>Szerkesztőség</i>	Szerkesztőségi tájékoztató	274

Szerkesztőség: 1395. BP., Lehel u. 41.

BP. Pf. 423. (Felelős szerkesztő)

Telefon: HM: 56-88, 66-14

Szedés: MH Anyagi-Technikai Informatikai Központ

Kiadja: MH Hadtáp Szolgáltató Központ